

Mötesbok: Kulturnämnden (2025-05-22)

Kulturnämnden

Datum: 2025-05-22

Plats: Esplanaden, Länken 3 tr

Kommentar:

Dagordning

13:15 Upprop

13:20 Folkhälsoenkäten Unga 24

13:55 Information från UmeBrå

14:05 Rapport januari- april och uppföljning intern kontroll

14: 20 ca Stipendieutdelning och fikapaus

Behandling av mötesärende

23/25 Val av justerare, fastställande av dagordning och anmälan av jäv maj 2025	3
24/25 Information, rapporter och övriga frågor maj 2025	4
25/25 Verksamhetsplan 2025 - Rapport januari - April 2025	5
26/25 Internkontrollplan 2025 - Uppföljning	27
27/25 Stöd till studieförbund 2025	33
28/25 Uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2024	36
29/25 Anvisning nämndinitiativ	64
30/25 Remiss: Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland, (SOU 2025:24)	70
31/25 Anmälningsärenden / delegationsbeslut maj 2025	362

Tjänsteskrivelse

2025-05-06

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00006

Val av justerare, fastställande av dagordning och anmälan av jäv maj 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att utse en ledamot i nämnden att justera protokollet digitalt tisdag 27 maj

att godkänna kallelsen och dagordningen

att till protokollet notera eventuell anmälan om jäv.

Ärendebeskrivning

Dagordningen bifogas med handlingarna till nämnden. Eventuella tillägg till dagordningen noteras i nämndens protokoll under rubriken Information, rapporter och övriga frågor. Kulturnämndens beslut träder i laga kraft när protokollet är justerat, anslaget och besvärstiden upphört.

En jävig person får varken delta i handläggningen av ett ärende eller närvara vid nämndens beslut i ärendet.

Beslutsunderlag

Föredragningslista/protokoll

Beredningsansvariga

Maria Nordenback

Jenny Skarstedt
kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Tjänsteskrivelse

2025-05-06

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00003

Information, rapporter och övriga frågor maj 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna redovisningen av informationen.

Ärendebeskrivning

Information om resultatet av folkhälsoundersökningen Unga 24

Seth Åberg, utvecklingsstrateg UmeBrå

Information från UmeBrå forum 13 maj, Förebygga brottslighet och skapa tillit på lokal nivå.

Helena Smith (S), Anna-Karin Sjölander (C)

Beslutsunderlag

[Hur mår ungdomarna i Umeå kommun? - Umeå kommun](#)

Jenny Skarstedt
kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

Tjänsteskrivelse

2025-05-09

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2023/00062

Verksamhetsplan 2025 Tertialrapport januari - april

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna förvaltningens rapport till kulturnämnden för verksamhetsuppföljning januari – april 2025

att godkänna nämndens rapport till kommunstyrelse/kommunfullmäktige för verksamhetsuppföljning januari – april 2025

Ärendebeskrivning

Kulturnämnden har upprättat förenklad rapport till KF/KS för perioden januari – april 2025 i enlighet med av KS fastställd anvisning.

Kulturförvaltningen har upprättat verksamhetsuppföljning för perioden januari – april 2025.

Beslutsunderlag

Kulturförvaltningens rapport till kulturnämnden för januari – april 2025

Kulturnämndens förenklade rapport till KF/KS för januari – april 2025

Beredningsansvariga

Jenny Skarstedt, Kultursdirektör

Peter Gustavsson, Controllern

Björn Söderbäck, HR-chef

Helena Karlström, Bibliotekschef

Beatrice Hammar, Kulturskolechef

Elin Hellrönn, Programchef

Leif Mårtensson, Ledningskoordinator

Beslutet ska skickas till

KS Diarium

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

Kulturförvaltningens rapport till kulturnämnden, januari – april 2025

Kulturdirektörens sammanfattning perioden, januari – april 2025

Kulturdirektörens sammanfattning

Under perioden har förvaltningen påbörjat arbete med samtliga nya uppdrag från nämnden samt arbetat med tilläggsuppdragen. Verksamheterna har också under perioden arbetat med stora förändringsarbeten som bland annat Kulturskolans flytt till nya lokaler, bibliotekets implementering av nytt bibliotekssystem och kommunövergripande samarbeten som programverksamhetens arbete kring SM-veckan 2026, Spelrum och Arctic Arts summit 2026.

Internationellt deltagande

Under perioden har Kulturdirektör samt Projektledare Stora möten på Visit Umeå, tillsammans med representanter från Kulturrådet, region Västerbotten och de samiska föreningarna Viermie K samt Sâhkje varit i Ottawa, Canada för att ta emot stafettpinnen för det arktiska toppmötet Arctic Arts summit 2026. Besöket innehöll också kunskapsöverföring från senaste Arctic Arts summit för att rusta den svenska organisationen för uppdraget. Under april har den svenska organisationen konsoliderats och arbetet med toppmötet pågår enligt plan.

Kulturdirektör och Utvecklingsdirektör har haft flera samtal med RISE kring vårens utlysning av EU-medel inom området kulturella och kreativa branscher och transformation kopplat till komplexa samhällsutmaningar. En projektidé är under formulerande och möte med representanter för EIT Culture & Creativity- programmet sker under maj. Mötet innefattar också möjligheten att Umeå kommun blir medlem i EIT Culture & Creativity vilket kommer möjliggöra medel och ytterligare nätverk.

Kulturdirektör har under perioden också deltagit i nätverksmöte med Cities and Regions inom EIT Culture & Creativity.

Kulturdirektören har deltagit i panelsamtal på den internationella Arctic Game – konferensen.

Under perioden avslutades förvaltningens biblioteksprojekt med Kaijado, Kenya och det innebar både besök från den kenyanska delegationen i Umeå samt slutseminarium i Stockholm med representanter från Kulturrådet, Riksdagens kulturutskott, kenyanska ambassaden, Prinsessans Estelles stiftelse samt Biblioteksföreningen och ICLD.

Nationellt deltagande

Kulturdirektör tillsammans med Kulturförvaltningens verksamhetschefer och delar av staben samt delar av nämnden representerade Umeå på årets kulturpolitiska konferens Folk och Kultur i Eskilstuna både med närvaro och deltagande i olika seminarier men verksamhetschefer samt kulturnämndens vice ordförande genomförde också en programpunkt utifrån Umeå Växer Tryggt och Säkert som var välbesökt och uppskattad.

Kulturdirektör har deltagit i möten både med SKR samt med Kulturrådet tillsammans med fem andra inbjudna kommuner utifrån Kulturrådets regeringsuppdrag att utveckla Kultursamverkansmodellen. Fler möten kommer att bjudas in till under våren. Kulturdirektör närvarande i Riksdagens kulturutskott när de fyra norra regionerna var inbjudna att genomföra kunskapsseminariet med rubriken "Kraften i Norr – kulturen banar väg". Kulturdirektören har deltagit i konferenserna Marskonferens (bibliotek) och BRAK – konstnärer i Norr.

Lokalt deltagande

Kulturdirektör har deltagit i många olika möten med lokala föreningar och organisationer samt olika delar av universitetet (humanistiska fakulteten, Bildmuseet, Institutionen för kultur- och medievetsenskaper, arktiskt centrum). Inom området Kulturella och kreativa branscher har Kulturdirektör bland annat deltagit i workshops kring KKB på eXpression.

På förvaltningen

Kulturdirektör har under perioden fortsatt sätta sig in i förvaltningens arbete samt kommunens organisation och arbete.

Internt arbete med organisationsstruktur och mötesforum pågår.

Visionsarbete för förvaltningen tillsammans med verksamhetschefer har påbörjats.

Kulturnämndens uppdrag till förvaltningen

Förvaltningen får i uppdrag att revidera modellen för stöd till studieförbund. Modellen bör ta hänsyn till den nya beräkningsgrunden för studieförbunden från Folkbildningsrådet.

Arbete har påbörjats. Folkbildningsrådet väntas också under året starta upp testversioner av sin nya beräkningsgrund.

Förvaltningen får i uppdrag att se över modellen för verksamhetsstöd till föreningar, festivaler och stiftelser samt stöd för tillfälliga kulturarrangemang. Översynen ska ta i beaktande hur nya föreningar kan beredas möjlighet att ta del av stödet samt hur och på vilka grunder stödet till befintliga föreningar kan justeras.

Arbetet med uppdraget har påbörjats.

Förvaltningen får i uppdrag att genomlys de två arbetstidsavtal som i nuläget råder i Kulturskolans verksamhet. Genomlysningen ska beakta möjligheten att genomföra grunduppdraget, samarbetet mellan Kulturskolans olika ämnen, samt en likvärdighet i arbetstid för Kulturskolans anställda.

Kulturskolan har påbörjat upphandling av konsult för att genomföra genomlysningen.

Förvaltningen får i uppdrag att ta fram en investeringsplan för lös inredning och teknik, för såväl Väven som övriga verksamheter.

Verksamheterna har påbörjat arbetet med att ta fram en investeringsplan (4 års-, 10 årsplan) som förväntas vara klar 2025-08-31

Förvaltningen får i uppdrag att göra en kartläggning av omfattning och konsekvenser för att kunna hantera underhåll av kommunens monument och statyer.

Konstenheten har påbörjat dialog med Västerbottens Museums ledning för samordning och samarbete i frågan.

Verksamheternas arbete avseende inriktningsmål och program

Verksamheterna bidrar på olika sätt i arbetet med inriktningsmål och program. Beskrivning kommer längre ner i denna rapport.

Kulturförvaltningens arbete avseende tilläggsuppdrag

Tilläggsuppdrag 2023:1 avseende att öka omställningen av nämndernas verksamheter för att klara grunduppdraget i takt med att personalbristen ökar.

Förvaltningen följer de ansatser som antagits i kompetensförsörjningsplanen och arbetar löpande med bemanningsfrågor för att säkerställa verksamheternas förmåga att fullfölja grunduppdraget.

Tilläggsuppdrag 2023:2 avseende att öka samarbetet och ansvarstagande över förvaltnings- och nämndsgränser.

Förvaltningen arbetar löpande med detta tilläggsuppdrag. Det sker bland annat i dialog kring planering för införandet kulturlöftet, i planeringen för den nya festivalen Spelrum, nationella minoriteter, samverkan i fastighetsrelaterade frågor, landsbygdsprogram med flera. I samband med den nya socialtjänstlagen har dialog och planering kring ett förvaltningsövergripande samarbete mellan Socialförvaltningen och Kulturförvaltningen påbörjats.

Bibliotekens verksamhet – sammanfattning perioden, januari – april 2025

Bibliotekschefens sammanfattning

Under årets första fyra månader har biblioteksverksamheten haft en liten ökning av besök och utlån jämfört med 2024. Även de digitala besöken har fortsatt att öka, för perioden mer än de fysiska. Samtidigt har implementeringen av ett nytt bibliotekssystem och ny bibliotekswebb påbörjats.

Bibliotekets verksamhetsbeskrivning

Årets övergripande förändring är byte av bibliotekssystem och bibliotekswebb. Implementeringen är påbörjad, utbildning av systemadministratörer och så kallade superusers ("superanvändare", representanter från alla kommuner inom Umeåregionens folkbibliotek samt från Umeås utbildningsförvaltning) har genomförts. Dessa superusers kommer sedan att utbilda övriga biblioteksmedarbetare. Det görs med stöd av lokalt anpassat utbildningsmaterial som tas fram av bibliotekets IT-pedagog. Parallellt med detta pågår arbete med nödvändig testemigrering av bibliotekskatalogens innehåll.

Cirka 1 000 aktiviteter har genomförts på biblioteken under perioden, något färre än under samma period 2024. Det är en önskvärd riktning med anledning av pågående arbete med systembyte samt att stora projekt med särskilda aktivitetsinsatser har avslutats. Antalet aktiviteter är dock fortfarande högt och 64 % av periodens aktiviteter riktade sig till barn och unga. 8,2 % riktade sig till personer med annat modersmål än svenska och 10,3 % till personer med funktionsnedsättning. 5,5 % av aktiviteterna avsåg ökad digital kompetens.

Periodens, och sannolikt årets, största arrangemang Barnens Littfest erbjöd många aktiviteter som lockade mer än 4 500 personer till Väven den söndagen i mars, medan det en vanlig söndag brukar vara mellan 1 000 och 2 000 besökare. Ett mycket populärt inslag var högläsning med polisen men alla aktiviteter lockade såväl stora som små deltagare att sagodansa, se film, leta fakta, lösa spionmysterium, skapa knappblommor och robotar, med mera.

Lyckade aktiviteter fortsätter och sprids också mellan biblioteken, med fördel sådana som stärker mångfald, exempelvis nyhetscafé på lätt svenska, digitalhjälp och språkcaféer på svenska och andra språk, sagostunder och läsfrämjande aktiviteter för barn med funktionsnedsättning, för att nämna några av de tusen aktiviteter som redan genomförts i år.

Ny, extern entré till Holmsundsbiblioteket har färdigställts under perioden. Arbete pågår med att förse entrén med utrustning för att inom kort kunna erbjuda ännu ett meröppet bibliotek i kommunen, det första utanför Umeå stad.

Bibliotekens arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Se Social hållbarhet, Fokusområde 1.

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Alla närbibliotek, biblioteksbusen och stadsbiblioteket har välkomnat besökare med möjlighet att vistas i den trygga miljö som folkbibliotek utgör, utan krav på konsumtion eller prestation. Det är en styrka för Umeå att ha närbibliotek i olika stadsdelar och andra orter i kommunen. Satsningen på att utöka antalet närbibliotek med plats för kulturverksamhet är viktig för det växande Umeås fortsatta trygghet. Alla bibliotek erbjuder kostnadsfria aktiviteter för barn och vuxna, tillgång till dagstidningar och internet, datorer och skrivare, böcker och andra medier för användning på plats eller kostnadsfria hemlån.

Den lyckade satsningen på bokklubben Readers are Leaders i samarbete med lokalt engagerade föreningar på Ersboda har fortsatt att locka barn och stärka ungdomar som ansvarstagande ledare. Ett liknande upplägg är på gång att starta på Ålidhem som nästa område, i enlighet med den tänkta utvidgningen.

Samtalsserien Demokrati och inkludering som genomförs i samarbete med Folkuniversitetet och Vän i Umeå har hittills i år haft tre programinslag på stadsbiblioteket. Teman har varit demokratins tillbakagång i världen, hur fattigdom och sociala och ekonomiska faktorer påverkar tillgång till välmående och hälsa, och diskriminering på arbetsplatser. Vid alla tillfällen har såväl föreläsare som panelsamtalsdeltagare och publik visat stort engagemang. Satsningen fortsätter.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:

En övervägande del av biblioteksverksamheten vänder sig till barn och unga samt vuxna i deras närhet. För att nå fler vårdnadshavare samarbetar biblioteken med barnhälsovård, familjecentraler, förskolor och skolor med syfte att främja språkutveckling och läsning. En insats är gåvoböcker till alla barn i kommunen, vid 8 månader och 3 års ålder, tillsammans med information om bibliotekens utbud och lokaler.

Biblioteken erbjuder ett flertal kostnadsfria aktiviteter som främjar läsglädje, delaktighet och skapande för barn och unga. Läsecirklar, barnkulturföreläsningar och sagostunder på svenska och andra språk hålls på biblioteken. De flesta närbibliotek är placerad i grundskolor och samarbetar med skolorna på olika sätt för att vidareutveckla bibliotekens mediebestånd och aktiviteter för och med barnen och ungdomarna, exempelvis genom skolråd.

Även stadsbiblioteket jobbar med ungdomars medverkan och den genomförda användarundersökningen för barn, för att driva verksamhetsutveckling med barnens bästa i åtanke. Biblioteken arbetar medvetet med inkludering och allas lika värde och rättigheter,

bland annat genom satsning på funkishyllor som samlar medier för och om personer med funktionsnedsättningar, regnbågshyllor för att lyfta fram hbtq-perspektiv, minoritets- och mångspråkslitteratur, aktiviteter på olika språk, för att visa på mångfald som en styrka och för att tydliggöra att alla är välkomna till biblioteken och i samhället.

Social hållbarhet, Fokusområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:

Tillgång till bibliotek i sin närhet främjar möjligheten att ta del av utbudet som erbjuds. Alla folkbibliotek arbetar med ett lokalt anpassat mediebestånd och inbjudande aktiviteter för att välkomna både biblioteksvana och nya användare. Boken kommer-service erbjuds personer som på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning inte själv kan hämta böcker på biblioteket. Servicen innebär att biblioteksmedarbetare transporterar medier hem till den enskilde låntagaren. Biblioteksbussen besöker platser som har långt till ett stationärt bibliotek i kommunen, från Inneråtrask i norr till Norrbyn i söder.

Biblioteksstatistik

Besök och lån vid folkbiblioteken i Umeå	T1 2024	T1 2025	Förändring i %	Notering
Besök på minabibliotek.se	621 052	645 284	3,9 %	
Fysiska besök på biblioteken	436 540	444 337	1,8 %	
Totalt antal lån*	565 573	569 987	0,8 %	1,8 % för publika lån, dvs exkl SBS
*varav antal lån av barnmedia	365 107	370 356	1,4 %	3,1 % för publika lån, dvs exkl SBS
*varav antal lån via SBS	44 657	39 821		Lån till skolor
*varav antal e-lån	14 102	12 615		

Kulturskolans verksamhet – sammanfattning perioden januari – april 2025

Kulturskolechefens sammanfattning

Under första delen av 2025 har Kulturskolans ledningsgrupp lagt mycket arbetet på lokalprocessen, dialogen med medarbetare och planering för nya lokaler. Dialogen med FritidUnga har varit viktig, utifrån samverkan i Hamnmagasinet, där Kulturskolan delar lokaler med Ungdomens Hus. Dialog har även inletts med gymnasieskolan, för fortsatt samverkan på Midgårdsskolan.

Under inledningen av året har strukturen för kommande Kulturlöfte lagts, i samverkan med utbildningsförvaltning och externa kulturaktörer.

Kulturskolans verksamhetsbeskrivning

Kulturskolans år startar på hösten, och våren är vår andra termin på läsåret, dvs första tertialet ligger mitt i verksamhetsåret. Statistik för året presenteras först i tertialrapport 2, när vårterminen och sommarens aktiviteter är avslutade.

Verksamheten har genomförts enligt planering i de tre verksamhetsbenen; kursverksamheten, den öppna och riktade verksamheten samt verksamheten i och för förskola och grundskola, inklusive anpassad grundskola

Kulturskolans arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Kulturskolan har flertalet riktade aktiviteter inom ramen för Umeå växer tryggt och säkert. Bland annat erbjuds after school-verksamhet på Ålidhem, Ersboda och Mariehem och El Sistema-verksamhet på två grundskolor på Ersboda. Konceptet kultur för hälsa erbjuds på tre grundskolor, i samarbete med Elevhälsan.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:

Kulturskolans aktiviteter ska vara öppna och tillgängliga för alla barn och unga. Under innevarande läsar har Kulturskolan också gjort en särskild satsning på Carlslundsskolan, tillsammans med anpassad grundskola, där eleverna i åk 7 – 9 under varje vecka fått ta del av kulturaktiviteter med fokus på eget skapande inom ämnena bild och dans. På anpassad fritidsgård har drama erbjudits hela läsåret, en gång i veckan.

Kulturskolan utvecklar löpande arbetssätt och metoder att ta vara på deltagarnas och elevernas åsikter och möjligheter att påverka på individ-, grupp- och organisationsnivå. Under starten av 2025 har Kulturskolans elevförening, tillsammans med lärare och pedagoger, planerat för ett "Öppen scen", ett koncept där alla barn och unga i Umeå välkomnas upp på scen för att möta en publik, med stöd från vuxna. Under det första tillfället tog 11 unga personer chansen och publiken bjöds på allt från improteater till elbas-solo och sång. Konceptet utvecklas och nästa tillfälle ska även ett "Öppet galleri" tillkomma för dem som vill ställa ut konstverk. Kulturskolan har under våren även testat konceptet "teaterråd", med idéer från deltagare kring utformningen av vårterminens avslutningshelg, den så kallade teaterfestivalen.

Social hållbarhet, Fokuseringsområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:

Kulturskolan säkerställer att alla skolor och förskolor får ta del av utbudet av kulturaktiviteter som erbjuds genom verksamheten. Instrumentundervisning erbjuds på cirka 30 grundskolor runt om i kommunen, där strävan är att även många byaskolor ska ha tillgång till instrumentundervisning i samband med sin skoltid. På alla grundskolor i kommundelarna (Obbola, Holmsund, Sävar och Hörnefors) erbjuds idag kursverksamhet.

Kulturskolans statistik

Rapporteras i T2 då vårterminen ännu inte avslutats.

Programavdelningens verksamhet – perioden januari – april 2025

Programchefens sammanfattning

Arbete med mål och aktivitetsplan har i år hanterats enhetsvis. Avdelningsövergripande kompetensutveckling har genomförts med fokus på återhämtning på arbetstid. Återhämtning som ett av de gemensamma OSA målen fortsätter följas upp under året.

Inom Programavdelningens ledningsgrupp fortsätter vi jobba med Vävengemensamma utvecklingsinsatser och har under T1 sammanställt resultaten från förra årets besökarundersökning. Analys och utvecklingsförslag tas fram under T2 och T3. Inom Programavdelningens ledningsgrupp har vi påbörjat ett arbete kopplat till Mål 6 "kulturnämndens chefer ska ges förutsättningar för ett engagerat ledarskap" och kommer under året att gemensamt arbeta med kompetenshöjande insatser i vår egen ledningsgrupp.

Programavdelningens producenter har under året engagerats i ett flertal kommunövergripande uppdrag vad gäller offentliga arrangemang utanför Väven. Under T1 har samarbete inletts med Visit Umeå och Fritidsförvaltningen inför SM-veckan 2026 där vi tillsammans planerar för kulturaktiviteter parallellt med pågående idrottsevenemang. Tillsammans med Visit Umeå har programavdelningen under T1 lanserat den nya kultursatsningen Spelrum – en ny kulturhändelse i Umeå där föreningar, kulturaktörer, engagerade eldsjälarna, arrangörer och näringsliv går samman för att skapa en kväll av kreativitet och upplevelser. Spelrum genomförs under T2. Under 2024 beviljades medel från sociala hållbarhetsfonden för arbete med arrangörsutvecklingsprojektet KulturCrew. Programavdelningen och Kulturskolan har gemensamt ansvar för genomförandet av projektet och under T1 har ett flertal KulturCrew-grupper startat. KulturCrew kommer under T2 att vara del av Umeå kommuns sommarferieutbud och ungdomarna som antas till feriearbetet kommer att avsluta sitt feriearbete med medverkan på Spelrum.

Programchef har engagerats i arbetet med det internationella toppmötet Arctic Arts Summit som genomförs i juni 2026.

Programavdelningens verksamhetsbeskrivning

Kvinnohistoriskt museum visar fortsatt utställningarna "I rikets hemliga tjänst" samt "Bukhoor". Parallellt med programverksamhet och pedagogik löper planeringen av kommande utställningar varav en med öppningsdatum under 2025.

Under T1 har Kvinnohistoriskt museum ökat sin närvaro både lokalt och nationellt genom bland annat deltagande vid årets studentmässan och som lokalarrangör för årets vårsammankomst med den nationella föreningen Forum för utställare. Detta ligger i linje med museets strategi för öka samarbete inom Musiesverige.

Inom konstverksamheten har Josefin Östlund och Gerd Aurells utställning "I ett ögonblick håller vi båda andan" öppnats med välbesökt vernissage. Konstverksamheten har också varit engagerad i – och bidrar med sin kompetens i arbetet kopplat till ombyggnation av Renmarkstorget där restaurering av Stig Lindbergs fontän kan komma att bli aktuellt.

Verksamheten har även fortsatt sin upprustning och ombyggnation av kommunens konsthörsal för att skapa effektivare internlogistik och bättre förutsättningar för en växande konstsamling i såväl Vävens konsthörsal som i konstdepån på Västerslätt.

Öppen vägg på plan 2 och 4 har uppdaterats och är renoverade för längre hållbarhet än tidigare. Där det förut satt vita skivor som krävde stort underhåll sitter det idag i stället en betsad träpanel vilket gör att spikhål inte syns på samma sätt och behovet av underhåll av väggarna minskar drastiskt.

Sedan årsskiftet är det företaget Kajeka som ansvarar för skötsel av fastigheten Väven. Det har inneburit att enheten för Arrangemang och scener tagit fram nya rutiner kopplat till felanmälan, både under dagtid samt under kvällstid när husets egna tekniker inte är i tjänst. Rutinerna gäller för samtliga kommunala verksamheter i Väven.

Under 2025 satsas investeringsmedel bland annat på att utveckla förutsättningarna för digitala sändningar i den uthyrningsbara lokalen Upplev Multisal. Ett helhetsgrepp på teknik, användarvänlighet och miljö ses över för streaming av högre kvalitet i framtiden. Vävenscenens bildmiljö uppdateras också för att säkerställa fortsatt hög kvalitet kopplat till bildprojektion.

Under förra året invigdes den nya scenen Kajscenen och ett gediget arbete för att möjliggöra för parallella program på Kajscenen och Vävenscenen utreddes. Under första tertialet, T1, 2025 har ett flertal arrangemang kunnat planeras på olika scener, under samma kväll. God framförhållning och flexibel planering har varit centrala delar för att möjliggöra det utbud vi satt oss att genomföra.

Under T1 har bokningsteamet genomfört ett antal arrangemang i egen regi samt i samarbete med kulturföreningar och/eller andra kulturaktörer.

Med Vävens besökare i fokus har arbete påbörjats för att ta fram rutiner som möjliggör för restaurangen Kafen att ordra egna aktiviteter de tillfällen då ytan Kajscenen inte är bokad. Ett större gemensamt arbete med Blå Huset har inletts under T1 med fokus på att hitta tydliga, gemensamma rutiner och strukturer för långsiktigt och hållbart samarbete.

För att höja den totala upplevelsen för besökarna i Väven genomförs ett utvecklingsarbete kopplat till Tickstershop. En implementering av Tickstershop skulle möjliggöra för besökare att redan vid biljettköp kunna beställa förtäring tex till paus. Målsättningen är att lansera Tickstershop för våra biljettköpare under T3.

Under T1 har implementering av det nya bokningssystemet Yesplan färdigställts.

Under T1 har en uppdatering av skyltningen i Väven genomförts. Även möjlighet till utrop i Väven har uppdaterats med ny teknik. Under T1 har vi också jobbat med ständiga förbättringar kopplat till biljettsläpp och har infört en Sisco-telefonsvarare. Detta innebär att även biljettköpare som ringer in via telefon har möjlighet att få tag i biljetter till arrangemang som har ett hårt tryck vid biljettsläpp, i stället för att de som tidigare behöver ringa tills de lyckas komma fram blir de idag placerade i en telefonkö.

Programavdelningens arbete avseende inriktningsmål och program

Inriktningsmål 2 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Program för Social Hållbarhet – Programmet är en konkretisering av inriktningsmål två och tre: Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden, samt Umeå ska skapa förutsättningar för kvinnor och män att ha samma makt att forma samhället såväl som sina egna liv.

Programmets syfte är att bidra till att uppnå kommunens ambitioner att motverka ökade skillnader mellan medborgarna genom att bygga kommunen och verksamheterna så jämlikt och jämställt som möjligt och aktivt arbeta för att skapa goda livsvillkor för alla:

Social hållbarhet, Fokusområde 1 – Umeå ska växa hållbart utan några utsatta områden:

Kulturhändelsen Spelrum är en del av avdelningens arbete för att Umeå fortsatt ska växa utan utsatta områden, växa tryggt och säkert (UVTS). Satsningen syftar till att skapa plattformar för gemensamma kulturupplevelser som kan bidra till känsla av gemenskap och tillhörighet.

Musei- och konstenheten fortsätter på enhetsnivå att utveckla breddandet av programerbjudandet för barn och unga inom ramen för UVTS. Redan planerade workshops i anslutning till utställningen Bukhoor har genomförts under T1 enligt plan och framtida nya samarbeten undersöks.

För att öka tillgängligheten och nå nya målgrupper planeras en ny basutställning i museets aktivitetsrum för att möta behovet hos både besökare och för museets fortsatta pedagogiska satsningar. Basutställningen ska erbjuda besökare en grund till kvinno- och genushistoriska genom rörlig media, detta som ett komplement till varierade utställningar i museets lokaler.

Kultur för seniorer fortsätter samarbeten med fokus på nationella minoriteter, Under T1 har 7 arrangemang genomförts med inriktning på finska, meänkieli eller samiska.

Programavdelningen och kulturorganisationen Selam har ett långsiktigt samarbete sedan 2024 med målet att presentera 1–2 konsertupplevelser per år med artister som lockar såväl nya publikgrupper som den vana kulturpubliken till Väven. Satsningen ska bidra till ett kulturliv som är öppet och tillgängligt för alla, så att Väven även fortsatt ska vara en mötesplats och arena för demokrati och möten mellan människor. Samarbetet som går under namnet Väven X Selam fokuserar på musik med starka kopplingar till regioner utanför Europa. Årets gemensamma satsning har spikats under T1 men genomförs först under T3. Samarbetet med Selam är en del av avdelningens arbete med UVTS.

Social hållbarhet, Fokusområde 3 – Barns uppväxtvillkor:

Inom Musei – och konstenheten pågår planering och implementering av skolprogram i enlighet med Kulturlöftet.

Social hållbarhet, Fokusområde 4 – Boende och bebyggelsemiljö:

Kultur för seniorer fortsätter sin tidigare satsning på att tillgängliggöra arrangemang för fler via streaming. Under 2025 firar verksamheten 25 år och genomför också en satsning i samarbete med biblioteksbussen. Under T1 åker Kultur för seniorer vid 6 tillfällen ut tillsammans med biblioteksbussen för att nå ut med information och komma i kontakt med medborgare som bor i kommunens mindre orter och byar.

Inom konstverksamheten pågår arbetet med kommunens konstpolicy enligt satt strategi och planering. Detta sker i nära dialog med Gestaltningsgruppen och genomförs parallellt med framtagandet av en ny Arkitekturpolicy.

Föregående års satsningar på ny rutin för konstinvesteringar och större gestaltningar i samarbete med konstkonsulter ger resultat under året. Gestaltning av Bullmarks skola är i byggnationsfas under T1.

Väven ska fortsatt utvecklas som en och under T1 har ett utvecklingsarbete kopplat till Kajscenen genomförts som möjliggör en miljö som bjuder in till social samvaro även under tider då det inte är arrangemang. Exempel på aktiviteter är: musikquiz, filmquiz och möjlighet att spela sällskapsspel eller bordtennis.

Programavdelningens statistik januari – april, 2025

	2025, T1	2024, T1
Antal besök Kvinnohistoriskt museum	16 142	14 537
Antal pedagogiska program/visningar/workshops KHM	53	62
Antal deltagare vid programaktiviteter *	724	971
Antal digitala program *	0	2
Antal digitala tittare *	0	206
Antal besök Umeå konsthall	8 076	7 764
Antal pedagogiska program/visningar/workshops	45	35
Antal deltagare *	885	711
Antal publik Kultur för Seniorer	3 080	4 614
Antal arrangemang	43	40
Antal digitala program *	6	7
Antal digitala tittare *	850	1 319
Antal bokningar av samtliga uthyrningsbara lokaler i Väven	322	439
Antal offentliga bokningar med kulturellt innehåll i Väven	236	392
Antal bokningar Kajscenen *	43	34
Antal bokningar Vävenscenen	49	50

*Nya kategorier som vi ämnar mäta framöver är bland annat våra satsningar på streaming/digitala program samt antal programaktiviteter kopplat till den "nya" Kajscenen.

Kommentar till statistik gällande "antal bokningar samtliga uthyrningsbara lokaler i Väven och "antal offentliga bokningar med kulturellt innehåll i Väven" som är lägre T1 2025 än T1 2024:

Minskat antal bokningar T1 (2025) jämfört med T1 (2024) är inte kopplade till Vävenscenen och Kajscenen där vi i stället totalt sett ökat. Minskningen är kopplad till plan 4 där det totala antalet bokningar gått från 398 (2024) till 230 (2025). Dels kan vi se att det är färre bokningar av Sagorummet, det har också skett en förflyttning av arrangemang från Upplev Multisal i samarbeten mellan Väven Läs och Kultur för seniorer som helt enkelt "vuxit ur" lokalen och därigenom lagt fler bokningar i större scenrum. Vi kan också se en minskning av antalet "interna möten" i lokaler såsom tex Matverkstan och Multisalen.

Sammanfattningsvis har vi inte minskat antal bokningsförfrågningar totalt sett utan vi ser en minskning av förvaltningens egna arrangemang när det gäller plan 4.

Kulturförvaltningen – Personalrapport perioden januari – april 2025

Måluppfyllelse personalpolitiska mål

Personalpolitiska mål

Mål 5: Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället.

Mål 6: Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30.

Mål 7: Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden.

Kompetensförsörjning och attraktiv arbetsgivare (mål 5)

Inom biblioteksverksamheten har flertalet internrekryteringar genomförts för att möta vakanser till följd av pensionsavgångar. Vi ser en styrka i interna tillsättningar då de både ger våra befintliga arbetstagare möjlighet till nya uppdrag och utveckling samt att vi även har möjlighet att ta hand om de vikarier som konverterar till tillsvidareanställningar.

Ett antal rekryteringar har medfört en ökad språkkompetens inom verksamheten och ambitionen att stärka den kulturella och språkliga bredden inom verksamheten kvarstår i kombination med övriga kompetensbehov.

Systematiskt arbetsmiljöarbete

Verksamheterna bedriver ett löpande, systematiskt arbetsmiljöarbete som innefattar mål för den organisatoriska och sociala arbetsmiljön (OSA) samt ett aktivt arbete i samverkan med skyddsombud. OSA-målen innefattar bland annat återhämtning, säkerhet och trygghet. Samverkan sker även i verksamheternas samverkansgrupper (VSG) inför planerade förändringar införanden av nya system. Detta i form av riskbedömningar och dialog för att skapa bästa möjliga förutsättningar för både verksamhet och arbetstagare genom delaktighet och inflytande.

Inom biblioteken har en gemensam riktlinje för gott samtalsklimat arbetats fram av stadsbibliotekets enheter och fastställts av bibliotekets ledningsgrupp. Denna riktlinje bearbetas för lokal förankring på övriga enheter.

Inom programavdelningen har även en kommunikations APP lanserats med syftet att skapa en tryggare arbetsplats i Vävens offentliga miljöer. En utvärdering efter provperioden kommer ge svar på om appen ska implementeras även i övriga verksamheter i Väven.

Ledarskap (mål 6)

Kulturnämndens samtliga chefer har färre medarbetare än 30 vilket är en av de viktigare förutsättningarna för ett närvarande och engagerat ledarskap hos våra chefer.

Friskfaktorer (mål 7)

Inom förvaltningen arbetar cheferna bland annat med friskfaktorn aktiv rehabilitering vilket syftar till en tät och förtroendefull dialog för att ha en god förståelse för arbetstagarnas

återgång till arbetet och för att arbetstagarna ska ha en god insikt i sin betydelse för verksamheten. Arbetssättet bygger på en god kommunikation och återkoppling mellan parterna.

Resultatmätt	Målvärde 2025	Utfall jan–april 2025			Utfall jan–april 2024		
		kvinnor	män	totalt	kvinnor	män	totalt
Sjukfrånvaro, totalt i procent av anställdas sammanlagda ordinarie arbetstid	4,5	6,2	5,3	5,9	6,6	3,0	5,4
Andel långtidsfriska (%)	72	60	68	63	63	79	68
Andel heltidsanställda (%)	82	86	77	83	81	74	79

Kulturförvaltningen - Ekonomirapport för perioden januari-april 2025

mnkr	Budget jan-apr 2025	Utfall jan-apr 2025	Budget- avvikelse jan-apr 2025	Budget- avvikelse jan-apr 2024	Budget helår 2025	Prognos helår 2025	Årsprognos budget- avvikelse 2025
Nämnds- verksamhet	-0,4	-0,3	0,0	0,0	-1,1	-1,1	0,0
Stab	-1,8	-2,0	-0,2	0,3	-5,0	-4,6	0,4
Stöd till föreningar festivaler och studieförbund	-11,0	-11,0	0,0	0,0	-32,9	-32,9	0,0
Kulturskola	-15,0	-15,2	-0,2	-0,6	-40,1	-41,0	-0,9
Bibliotek	-23,2	-23,7	-0,5	0,0	-64,8	-65,1	-0,3
Programavdelningen	-8,7	-8,4	0,4	0,1	-25,6	-24,8	0,8
Verksamhetens nettokostnad	-60,1	-60,7	-0,6	-0,2	-169,7	-169,7	0,0

Kulturnämnd

Budgetavvikelse januari till april: -0,6 mnkr

Årsprognos budgetavvikelse: 0,0 mnkr

Nämndsverksamhet

Budgetavvikelse januari till april: 0,0 mnkr

Årsprognos budgetavvikelse: 0,0 mnkr

Stab

Budgetavvikelse januari till april: -0,2 mnkr. Kostnader kopplat till fristadsprojektet avviker från budget med -0,2 mnkr.

Årsprognos budgetavvikelse: 0,4 mnkr. Orsaker till avvikelsen beror på lägre personalkostnader till följd av arbetsinsatser i det externfinansierade projektet Kajiado samt lägre driftskostnader än budget

Stödet till föreningar festivaler och studieförbund

Budgetavvikelse januari till april: 0,0 mnkr

Årsprognos budgetavvikelse: 0,0 mnkr

Kulturskola

Budgetavvikelse januari till april: -0,2 mnkr. Personalkostnaderna avviker från budget med -0,4 mnkr då viss övertalighet finns, medans inköp av scenkonst/kulturlöfte avviker från budget med 0,2 mnkr kopplat till säsongsvariationer.

Årsprognos budgetavvikelse: -0,9 mnkr. Orsaken till budgetavvikelsen 2025 beror på personalkostnader. Det finns en viss övertalighet kopplat till minskade externa bidrag samt

nya LAS regler om trädde i kraft hösten 2022 vilket innebar bland annat att heltid är norm och att visstidsanställningar konverteras till tillsvidareanställning snabbare än tidigare. Regelbundet arbete med personalplanering och ekonomiuppföljning leder förhoppningsvis till en förbättrad årsprognos i nästa tertial.

Bibliotek

Budgetavvikelse januari till april: -0,5 mnkr. Orsaker till avvikelsen är personalkostnader -0,9 mnkr varav semesterskuld (-0,6 mnkr), mediainköp samt övriga personalrelaterade driftskostnader 0,4 mnkr

Årsprognos budgetavvikelse: -0,3 mnkr. Orsaken till budgetavvikelsen 2025 beror på personalkostnader. Det finns en viss övertalighet kopplat till bland annat minskade externa bidrag samt nya LAS regler som trädde i kraft hösten 2022 vilket innebar bland annat att heltid är norm och att visstidsanställningar konverteras till tillsvidareanställning snabbare än tidigare. Regelbundet arbete med personalplanering och ekonomiuppföljning leder förhoppningsvis till en förbättrad årsprognos i nästa tertial.

Programavdelningen

Budgetavvikelse januari till april: 0,4 mnkr. Orsaker till avvikelsen är driftskostnader kopplade till utställningar och program till följd av säsongsvariationer.

Årsprognos budgetavvikelse: 0,8 mnkr. Orsaker till budgetavvikelsen beror på att intäkterna kopplat till arrangemang förväntas bli högre än budgeterat samt att personalkostnaderna förväntas bli något lägre än budget.

Investeringar

Nämnd (mnkr med en decimal)	Budget 30 april 2025	Utfall 30 april 2025	Budget-avvikelse 30 april 2025	Utfall helår 2024	Budget helår 2025	Prognos helår 2025	Årsprognos budgetavvikelse 2025
Reinvestering kulturverksamhet	-0,9	-0,2	0,7	-3,1	-2,7	-2,7	0,0
Konstinköp	-0,7	-0,3	0,4	-1,5	-2,2	-2,2	0,0
Verksamhetens nettoinvesteringar	-1,6	-0,6	1,1	-4,6	-4,9	-4,9	0,0

Investeringsutfallet, som utgörs av konstinköp samt teknik och inventarier i verksamhetslokaler, uppgår efter 4 månader till -0,6 mnkr. Prognosen på helår uppgår till ett utfall på -4,9 mnkr vilket är en avvikelse mot budget på 0,0 mnkr.

Kulturnämndens rapport till KS, januari–april 2025

Personalrapport

Personalpolitiska mål

Mål 5: Umeå kommun ska klara kompetensförsörjningen genom att vara en attraktiv arbetsgivare och spegla mångfalden i samhället.

Mål 6: Umeå kommun ska ha ledarskap som ges och ger förutsättningar för goda resultat, där riktvärdet för antalet medarbetare per chef inte är fler än 30.

Mål 7: Umeå kommuns sjukfrånvaro ska minska genom fokus på friskfaktorer och jämställda arbetsförhållanden.

Åtgärder och viktig utveckling/viktiga händelser inom målområdena

Kompetensförsörjning och attraktiv arbetsgivare (mål 5)

Inom biblioteksverksamheten har flertalet internrekryteringar genomförts för att möta vakanser till följd av pensionsavgångar. Vi ser en styrka i interna tillsättningar då de både ger våra befintliga arbetstagare möjlighet till nya uppdrag och utveckling samt att vi även har möjlighet att ta hand om de vikarier som konverterar till tillsvidareanställningar.

Ett antal rekryteringar har medfört en ökad språkkompetens inom verksamheten och ambitionen att stärka den kulturella och språkliga bredden inom verksamheten kvarstår i kombination med övriga kompetensbehov.

Ledarskap (mål 6)

Kulturnämndens samtliga chefer har färre medarbetare än 30 vilket är en av de viktigare förutsättningarna för ett närvarande och engagerat ledarskap hos våra chefer.

Friskfaktorer (mål 7)

Inom förvaltningen arbetar cheferna bland annat med friskfaktorn aktiv rehabilitering vilket syftar till en tät och förtroendefull dialog för att ha en god förståelse för arbetstagarnas återgång till arbetet och för att arbetstagarna ska ha en god insikt i sin betydelse för verksamheten. Arbetssättet bygger på en god kommunikation och återkoppling mellan parterna.

Resultatmått	Målvärde 2025	Utfall jan-april 2025			Utfall jan-april 2024		
		kvinnor	män	totalt	kvinnor	män	totalt
Sjukfrånvaro, totalt i procent av anställdas sammanlagda ordinarie arbetstid	4,5	6,2	5,3	5,9	6,6	3,0	5,4
Andel långtidsfriska (%)	72	60	68	63	63	79	68
Andel heltidsanställda (%)	82	86	77	83	81	74	79

Ekonomirapport

Budgetavvikelse, åtgärder och årsprognos

(mnkr med en decimal)	Budget jan-apr 2025	Utfall jan-apr 2025	Budget-avvikelse jan-apr 2025	Budget-avvikelse jan-apr 2024	Budget helår 2025	Prognos helår 2025	Årsprognos budget-avvikelse 2025
Verksamhetens intäkter	6,9	8,2	1,2	1,3	20,4	22,7	2,3
Verksamhetens kostnader	-67,0	-68,8	-1,8	-1,5	-190,1	-192,4	-2,3
Verksamhetens nettokostnad	-60,1	-60,7	-0,6	-0,2	-169,7	-169,7	0,0

Nettokostnaden för perioden januari-april uppgår till –60,7 mnkr. Budgetavvikelsen för perioden uppgår till –0,6 mnkr. Samma period föregående år var budgetavvikelsen -0,2 mnkr.

Kostnadsutfallet efter 4 månader uppgår till –68,8 mnkr. Kostnaderna avviker från budget med –1,8 mnkr. Budgetavvikelsen består av de statsbidragsfinansierade kostnaderna som avviker med –0,4 mnkr. Personalkostnaderna avviker från budget med –1,6 mnkr till följd av viss övertalighet -0,5 mnkr samt att semesterskulden, differensen mellan intjänad semester och uttag av semester avviker från lagd budgetkurva med -1,1 mnkr. Driftskostnader såsom mediainköp, IT, lokaler, inventarier, artistgager avviker från budget med 0,2 mnkr. Lämnade bidrag till föreningar festivaler och studieförbund avviker inte från budget.

Intäktsutfallet uppgår till 8,2 mnkr. Intäkterna avviker från budget med 1,2 mnkr. Orsaker till avvikelsen är den statsbidragsfinansierade verksamheten med 0,5 mnkr samt hyresintäkter och övriga ej budgeterade intäkter exempelvis skadeståndsansättning för borttappade och skadade böcker med 0,7 mnkr.

Årsprognos, nettokostnad –169,7 mnkr, innebär ingen budgetavvikelse och en budget i balans.

Årsprognos kostnader –192,4 mnkr är en avvikelse mot budget på -2,3 mnkr som utgörs av statsbidragsfinansierad verksamhet –0,3 mnkr (årsprognos utfall –10,3 mnkr), driftskostnader –1,2mnkr (årsprognos utfall –27,0 mnkr). För personalkostnader är årsprognosen en avvikelse på –0,8 mnkr (årsprognos utfall –122,3 mnkr) En viss övertalighet finns i verksamheterna till följd av minskade externa bidrag samt nya LAS regler som trädde i kraft hösten 2022 vilket innebar bland annat att heltid är norm och att visstidsanställningar konverteras till tillsvidareanställning snabbare än tidigare. Semesterskulden förväntas inte avvika från budget vid årets slut. För lämnade bidrag till föreningar festivaler och studieförbund (årsprognos utfall –32,9 mnkr) visar prognosen inte på någon budgetavvikelse.

Årsprognos för intäkter 22,7 mnkr är en avvikelse mot budget på 2,3 mnkr. Statsbidragsfinansierad verksamhet 0,3 mnkr, hyresintäkter, biljettintäkter samt övriga ej budgeterade intäkter, exempelvis skadeståndsansättning för borttappade och skadade böcker, 2,0 mnkr är orsaker till avvikelsen.

Investeringar

(mnkr med en decimal)	Budget 30 april 2025	Utfall 30 april 2025	Budget- avvikelse 30 april 2025	Utfall helår 2024	Budget helår 2025	Prognos helår 2025	Årsprognos budgetavvikelse 2025
Verksamhetens nettoinvesteringar	-1,6	-0,6	1,1	-4,6	-4,9	-4,9	0,0

Investeringsutfallet, som utgörs av konstinköp samt teknik och inventarier i verksamhetslokaler, uppgår efter 4 månader till –0,6 mnkr. Prognosen på helår uppgår till ett utfall på –4,9 mnkr vilket är en avvikelse mot budget på 0,0 mnkr.

Tjänsteskrivelse

2025-05-07

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2024/00058

Internkontrollplan 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna uppföljning av internkontrollplan tertial 1, 2025

att den interna styrningen och kontrollen tertial 1, 2025 är tillräcklig.

Ärendebeskrivning

Den av kulturnämnden fastställda internkontrollplanen skall följas upp och återrapporteras i anslutning till tertialrapporter respektive årsbokslut.

Kommunfullmäktige har fastställt riktlinjer för intern styrning och kontroll vars handledning har fastställts av kommunstyrelsen.

Syftet med internkontrollplanen som hjälpmedel är att nämnden med rimlig säkerhet uppnå de av kommunfullmäktige fastställda målen och verksamhetskraven.

Nämnderna har enligt kommunallagen (6 kap 6§) det yttersta ansvaret inom sitt verksamhetsområde att se till att den interna kontrollen är tillräcklig och att den fungerar på ett tillfredsställande sätt.

Inga åtgärder är planlagda för återrapportering under första tertialet 2025. Arbetet med de ärenden som finns i internkontrollplanen är påbörjade.

Beslutsunderlag

Internkontrollplan

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Beslutet ska skickas till

KS Diarium

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

Internkontrollplan 2025

Risikanalys

Verksamhet: Kulturnämnden
Upprättad: 2024-10-31

Steg 1 - Riskinventering			Steg 2 - Riskvärdering			
Kontrollområde	Identifierad risk (Tänk även på möjligheter, eller vilken risk vi får om vi inte tar chansen att fånga en möjlighet)	Nr	Sannolikhet	Konsekvens	Risk-värde	Rekommenderad riskhantering
IT System	Nytt bibliotekssystem och webb ska införas under 2025. Risk för införandeproblem	R1	Mindre sannolik	Allvarlig	8	Reducera risk
IT System	Nytt bokningssystem för Väven ska införas under 2025. Risk för införandeproblem	R2	Mindre sannolik	Kännbar	6	Reducera risk
		R3			0	
		R4			0	
		R5			0	

Internkontrollplan 2025

Kulturnämnden
2024-11-28

Steg 3 - Gör en plan på vad som behöver åtgärdas utifrån riskvärderingen på verksamhetsnivå					
Nr.	Inriktning för riskhantering från nämnd	Åtgärd	Kostnad	Ansvarig	Återrapporteras
R1	Reducera risk	Risk- och sårbarhetskontroll samt översyn av rutiner i samarbete med leverantör av nytt det nya IT-systemet.	0 tkr	Kulturdirektör	T3
R2	Reducera risk	Risk- och sårbarhetskontroll samt översyn av rutiner i samarbete med leverantör av nytt det nya IT-systemet.	0 tkr	Kulturdirektör	T 2
R3					
R4					
R5					

Interkontroll uppföljning 2025

Kulturnämnden

2025-05-22

Steg 4 Återrapportering / Uppföljning		
Återrapport & uppföljning T1	Återrapport & uppföljning T2	Återrapport & uppföljning T3

Risikanalys

Verksamhet: Kulturinrömden
Uppgrädd: 2024-10-01

Internkontrollplan 2025

Kulturinrömden
2024-11-28

Interkontroll uppföljning 2025

Kulturinrömden 2025-09-22

Steg 1 - Riskinventering		Steg 2 - Riskvärdering					Steg 3 - Gör en plan på vad som behövs för att begränsa utförda riskvärderingen på verksamhetsnivå				Steg 4 - Årsrapportering / Uppföljning			
Verksamhetsområde	Identifierad risk (Vad kan påverkas av risker eller vilken risk är det om vi inte tar härskan av risker av risker)	Nr	Sannolikhet	Verksamhetsområde	Risk- värde	Rekommenderad riskhantering	Nr	Verksamhetsområde	Verksamhetsområde	Verksamhetsområde	Verksamhetsområde	Verksamhetsområde	Verksamhetsområde	Verksamhetsområde
IT System	Nytt bibliotekssystem och webb ska införas under 2025. Risk för införande av risker.	R1	Minst sannolikhet	Älskligt	8	Reducera risk	R1	Reducera risk	Risk- och säkerhetskontroll samt övervakning av rutiner i samarbete med leverantör av nytt IT-systemet.	0 till	Kulturinrömden	13		
IT System	Nytt bokningssystem för läsa ska införas under 2025. Risk för införande av risker.	R2	Minst sannolikhet	Känslig	5	Reducera risk	R2	Reducera risk	Risk- och säkerhetskontroll samt övervakning av rutiner i samarbete med leverantör av nytt IT-systemet.	0 till	Kulturinrömden	1.2		
		R3			0		R3							
		R4			0		R4							
		R5			0		R5							
		R6			0		R6							
		R7			0		R7							
		R8			0		R8							
		R9			0		R9							
		R10			0		R10							
		R11			0		R11							
		R12			0		R12							
		R13			0		R13							
		R14			0		R14							
		R15			0		R15							
		R16			0		R16							
		R17			0		R17							
		R18			0		R18							
		R19			0		R19							
		R20			0		R20							

Definitioner

Riskinventering/riskanalys

Sannolikhet	Definition	Värde
Osannolik	- praktisk taget obefintlig risk att fel uppstår	1
Mindre sannolik	- mycket liten risk att fel uppstår	2
Möjlig	- det finns en möjlig risk att fel uppstår	3
Sannolik	- det är mycket troligt att fel uppstår	4

Konsekvens	Definition	Värde
Försumbar	- konsekvensen av ett fel är obetydlig för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	1
Lindrig	- konsekvensen av ett fel är liten för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	2
Kännbar	- konsekvensen av ett fel uppfattas som besvarande för brukare, medborgare, besökare, kommunen och/eller övriga intressenter	3
Allvarlig	- konsekvensen av ett fel är så stor att felet inte får uppstå	4

Riskhantering

Riskvärde	Rekommendation till hur risken ska hanteras	Innebär
12-16	Minimera risk	Direkta och omfattande åtgärder ska finnas med i internkontrollplan
4-11	Reducera risk	Åtgärder för att minska risk ska finnas med i internkontrollplan
1-3	Acceptera risk	Inget agerande krävs – åtgärder tas ej med i internkontrollplan

Tjänsteskrivelse

2025-05-22

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00035

Stöd till studieförbund 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att fördela Umeå kommuns stöd till studieförbunden 2025 enligt beslutad fördelningsmodell med rapporterad verksamhet för åren 2022, 2023 och 2024 som grund.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun fördelar årligen stöd till studieförbunden genom kulturnämnden. År 2025 finns 8 600 000 kronor avsatta för ändamålet.

Medlen fördelas enligt den fördelningsmodell som kulturnämnden beslutade 2020-05-27. Studieförbundens stöd ska fördelas utifrån rapporterad verksamhet de senaste tre åren. Årets fördelning av stöd till studieförbund bygger därför på den verksamhet som inrapporterats för åren 2022, 2023 och 2024.

Kulturnämnden har gett uppdraget åt kulturförvaltningen att kontrollera rimligheten i den verksamhet som förbunden rapporterat in. Alla förbunds årsmöteshandlingar och verksamheternas utveckling i jämförelse med bidragets storlek har granskats. Statistik har även hämtats från Folkbildningsrådet. Inga ytterligare strykningar har kommit in för åren 2022, 2023 eller 2024.

Alla studieförbund rapporterar att 2024 var ett omställningsår. Dels på grund av nedskärningarna i det statliga stödet till studieförbunden, dels genom att de har gått in i den nya statliga stödformen. Den innebär att varje förbund ska arbeta utifrån ett verksamhetsåtagande som bedöms kvalitativt av Folkbildningsrådet. Studieförbunden i Umeå rapporterar att verksamheten lokalt har gått bra och presenterar ett verksamhetsutbud som bekräftar att Umeå är en fortsatt stark folkbildningskommun. Ändå har den totala verksamhetsstatistiken minskat jämfört med åren innan.

Under andra halvan av 2024 meddelade Folkbildningsrådet att studieförbundet Ibn Rushd inte längre är bidragsberättigad statligt stöd. Ibn Rushd meddelade därefter att man kommer avveckla verksamheten nationellt, och har därmed inte sökt stöd för 2025 av Umeå kommun.

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2025/00035

Bidrag 2025 fördelas enligt nedanstående tabell:

Studieförbund	Bidrag 2025
ABF	1 478 763 kr
Bilda	1 017 703 kr
Folkuniversitetet	1 012 721 kr
Medborgarskolan	906 780 kr
NBV	735 178 kr
Sensus	1 194 121 kr
Studieförbundet	1 331 564 kr
Studieförbundet Vuxenskolan	923 169 kr
Summa	8 600 000 kr

Beslutsunderlag

Fördelning till Studieförbund

Beredningsansvariga

Daniel Vikström, kulturkonsulent

Beslutet ska skickas till

Studieförbunden

Jenny Skarstedt
kulturdirektör

Daniel Vikström
kulturkonsulent

Umeå kommuns bidrag till studieförbunden 2025

Totalt belopp att fördela:	8 600 000 kr
Organisationsbidrag	860 000 kr
Tillgänglighetsbidrag	688 000 kr
Verksamhetsbidrag studiecirkel	5 332 000 kr
Verksamhetsbidrag kulturprogram	1 290 000 kr
Verksamhetsbidrag annan folkbildningsverksamhet	430 000 kr
summa	8 600 000 kr

ÅRETS FÖRDELNING

	ABF	Bilda	FU	SFR	SV	NBV	MBSK	Sensus	Totalt bidrag
Organisationsbidrag	116 526 kr	106 096 kr	140 549 kr	107 433 kr	88 892 kr	52 077 kr	80 691 kr	167 737 kr	860 000 kr
Tillgänglighetsbidrag	276 848 kr	38 926 kr	23 968 kr	45 067 kr	214 651 kr	6 020 kr	21 052 kr	61 468 kr	688 000 kr
Verksamhetsbidrag studiecirkel	816 456 kr	621 680 kr	689 270 kr	1 033 781 kr	513 694 kr	551 101 kr	529 019 kr	577 000 kr	5 332 000 kr
Verksamhetsbidrag kulturprogram	215 523 kr	211 155 kr	84 626 kr	84 899 kr	67 564 kr	109 741 kr	246 917 kr	269 575 kr	1 290 000 kr
Verksamhetsbidrag annan folkbildningsverksamhet	53 410 kr	39 845 kr	74 308 kr	60 385 kr	38 369 kr	16 241 kr	29 101 kr	118 341 kr	430 000 kr
Summa	1 478 763 kr	1 017 703 kr	1 012 721 kr	1 331 564 kr	923 169 kr	735 178 kr	906 780 kr	1 194 121 kr	8 600 000 kr

Bidrag 2025	1 478 763 kr	1 017 703 kr	1 012 721 kr	1 331 564 kr	923 169 kr	735 178 kr	906 780 kr	1 194 121 kr	8 600 000 kr
-------------	--------------	--------------	--------------	--------------	------------	------------	------------	--------------	--------------

Bidrag 2024	1 683 137 kr	887 033 kr	1 067 841 kr	1 185 562 kr	886 861 kr	648 547 kr	951 423 kr	1 271 250 kr	
Skillnad	- 204 374 kr	130 670 kr	- 55 120 kr	146 002 kr	36 308 kr	86 631 kr	- 44 643 kr	- 77 129 kr	

Tjänsteskrivelse

2025-05-13

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00022

Årlig uppföljning av systematiskt arbetsmiljöarbete 2024

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet och aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter för 2024 samt handlingsplan.

Ärendebeskrivning

Kulturförvaltningens arbete med lika rättigheter och möjligheter samt det systematiska arbetsmiljöarbetet har även under 2024 bedrivits med god systematik. Inom förvaltningen råder generellt en väldigt god arbetsmiljö och hanteringen av arbetsmiljöärenden sker med god systematik och struktur. En stor del av de åtgärder verksamheten genomför sker direkt i verksamheten. Ett arbete pågår för att skapa en gemensam grund för och medvetenheten kring lika rättigheter och möjligheter.

Beslutsunderlag

Rapport Årlig uppföljning systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder, kulturnämnd 2024

Bilaga 1 Årlig uppföljning resultat 2024

Bilaga 2 Kulturförvaltningens handlingsplan 2024

Beredningsansvariga

Björn Söderbäck, HR-chef

Liselotte Rehn, HR-strateg

Beslutet ska skickas till

Stadsledningskontoret HR

Jenny Skarstedt
kulturdirektör

Björn Söderbäck
HR-chef

Årlig uppföljning 2024

Systematiskt arbetsmiljöarbete och Aktiva åtgärder

Kulturnämnden

Sammanfattning av årlig uppföljning 2024

I processen för friska och inkluderade arbetsplatser har medarbetarundersökningar genomförts. Mål för den organisatoriska och sociala arbetsmiljön har skapats. Den årliga uppföljningen av systematisk arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter har genomförts. Resultaten visar att det råder en god arbetsmiljö inom kulturförvaltningen. Medvetenhet om betydelsen av alla medarbetares lika rättigheter och möjligheter finns. Cheferna är överens om att fortsätta utveckla det goda arbetsmiljöarbetet. De olika verksamheterna har olika behov, men gemensamma fokusområden har identifierats. Dessa är återhämtning, säkerhet och trygghet, arbetsbelastning och krav samt handlingsutrymme och kontroll.

Innehållsförteckning

Sammanfattning av årlig uppföljning 2024	2
Innehållsförteckning	3
Inledning	4
Årlig uppföljning	4
Året som varit	4
Arbetsmiljö	4
Goda exempel	5
Utmaningar	5
Lika rättigheter och möjligheter	5
Goda exempel	6
Utmaningar	7
Samverkan	7
Åtgärder framåt	7
Arbetsmiljö	7
Lika rättigheter och möjligheter	7
Prioriteringar arbetsmiljö	8
Prioriteringar aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter	8
Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder	8
Bilagor	8

Inledning

Umeå kommun strävar efter att vara en organisation som kännetecknas av den mångfald som finns i samhället. Arbetsplatser och arbeten ska vara öppna och tillgängliga för alla. Umeå kommun tar bestämt avstånd från alla former av diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier, repressalier och kränkande särbehandling. Enligt diskrimineringslagens krav ska arbetsgivaren arbeta med Aktiva åtgärder för att ta bort hinder och risker för att diskriminering kan uppstå. De sju diskrimineringsgrunderna (kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder) ska alltid beaktas när det gäller att verka för allas lika rättigheter och möjligheter.

Viktigt är också att medarbetare och chefer erbjuds en god arbetsmiljö där ingen kommer till skada eller får ohälsa på sin arbetsplats. Årligen följs det systematiska arbetsmiljöarbetet inom varje nämnds område för att säkra att:

- arbetsmiljöarbetet fungerar
- arbetsmiljöarbetet hålls levande genom att bli en naturlig del av verksamheten på alla nivåer inom förvaltningen
- åtgärderna får effekt och leder till bättre arbetsmiljö för alla medarbetare. Fokus ska vara att inga skillnader får förekomma mellan kvinnor och män
- nämnderna får en sammanställning av den årliga uppföljningen som ett underlag för att fullfölja sitt arbetsmiljöansvar.

Årlig uppföljning

Både det systematiska arbetsmiljöarbetet och arbetet med Aktiva åtgärder ska årligen följas upp. Kulturförvaltningens verksamheter har genomfört den årliga uppföljningen enligt Rutin för friska och inkluderade arbetsplatser. Nämndens inrapporterade resultat för den årliga uppföljningen kan läsas i bilaga 1.

Året som varit

Arbetsmiljö

Under året har arbetsmiljöfrågorna haft fokus på säkerhet, återhämtning, kommunikation och arbetsorganisation. Säkerhetsåtgärder har stärkts med nya handlingsplaner för hot och våld samt uppdaterade krishanteringsplaner. Dialoger kring arbetslokaler och förberedelser inför Kulturskolans framtida flytt har också varit en del av arbetsmiljöarbetet.

Goda exempel

Enhetscheferna i Väven har tagit fram en förvaltningsövergripande handlingsplan för hot och våld, som implementerades under hösten 2024. Alla medarbetare i Väven känner till handlingsplanen och har därmed fått en större trygghet i att hantera obekväma situationer.

Programavdelningen har haft workshop i kommunikation och återkoppling samt värderingar och gemensamma spelregler i syfte att skapa rätt förutsättningar för ett arbetsklimat där alla kan komma till tals. Verksamheten har haft kontinuerliga tertialavstämningar med återhämtning samt delat och firat det som har genomförts på enhetsnivå.

Biblioteken har haft stort fokus på återhämtning genom fortbildning och diskussioner. För att öka tryggheten har de arbetat med schemaläggning och arbetsfördelning med dubbelbemanning kvällstid på närbibliotek. Arbetet med att ta fram riktlinje för samtalsklimat har gett god grund för förbättrad social arbetsmiljö.

Kulturskolan har haft workshop med processledare från stadsledningskontoret kring förändringsarbetet i och med flytt. Det har även genomförts kollegiala workshops för att skapa gemenskap och samhörighet i en utspridd verksamhet. Medarbetarstyrda, gemensamma möten kring frågor som är viktiga för verksamheten i sin helhet har genomförts. Under 2024 handlade dessa möten om drivkrafter, stolthet och att hitta en "slogan" som kan användas internt i Kulturskolan för en gemensam riktning. Denna "slogan" ska presenteras i juni.

Utmaningar

Det finns trygghetsfrågor kopplat till Vävens gemensamma ytor, som inte är möjlig att råda över på enhetsnivå eller avdelningsnivå. Det finns även fortsatta utmaningar i Väven kopplat till ventilation och belysning. Denna fråga går inte heller att hantera på vare sig enhetsnivå eller avdelningsnivå.

Lika rättigheter och möjligheter

Under föregående år har flera åtgärder genomförts på arbetsplatserna för att främja lika rättigheter och möjligheter. Dessa inkluderar uppdateringar i rekryteringsprocesser och jobbbannonser för att betona språkkunskaper som meriterande. Arbetsplatserna har genomfört webbutbildningen "En arbetsplats för alla" med efterföljande diskussioner, inklusive fokus på hbtq samt utbildning om diskrimineringslagen. Andra åtgärder har varit att införliva samtalskontrakt, förbättra den fysiska arbetsmiljön och implementera nya rutiner för att skapa ett mer inkluderande arbetsklimat. Vissa arbetsplatser har även fokuserat på förebyggande kollegialt arbete för att stärka relationen mellan medarbetare.

Nedan redovisas insatserna under de olika diskrimineringsgrunderna;
Arbetsförhållanden

- Riktlinje för gott samtalsklimat har arbetats fram av/tillsammans med medarbetare i två enheter och sedan spridits via ledningen till alla enheter för fortsatt arbete.

- Ett flertal åtgärder har genomförts för att stärka ett öppet arbetsklimat där alla känner att de kan komma till tals. Gemensamma spelregler har tagits fram. Insatser har också genomförts kopplat till tillgänglighet i mötessammanhang med fokus på hörselnedsättning.

Bestämmelser och praxis om löner och andra anställningsvillkor

- Sedvanlig genomgång av lönekriterier och medarbetarpolicy på arbetsplatsträffar, APT i samband med resultat- och utvecklingssamtal, RUS.

Rekrytering och befordran

- Ledningsgruppen har aktivt diskuterat rekryteringar och formuleringar i annonser, för att tydliggöra hur kunskaper inom minoritetsspråk och andra språk kan vara meriterande. Målet är ökad mångfald i personalgruppen.

Utbildning och övrig kompetensutveckling

- Webbutbildningen En arbetsplats för alla med uppföljande diskussioner har genomförts, även vid tillfälle med fokus på hbtq. Kompetensutveckling sker i övrigt löpande, både vid nationella och lokala tillfällen, konferenser och seminarier av olika slag.
- Gemensamma kompetensinsatser som alla inom Kulturskolan tar del av (bemötande, barn med funktionsnedsättningar, Suicide Zero, BRIS och barnsyn) och med de individuella behoven av kompetensinsatser.

Möjlighet att förena förvärvsarbete med föräldraskap

- Det finns goda möjligheter att förena förvärvsarbete med föräldraskap inom förvaltningen. Arbetsgivaren gör sitt bästa för att möjliggöra det med nedsatt tjänstgöringsgrad för att hantera familjeliv, även utöver föräldraledighet.

Goda exempel

Kulturskolan har haft gemensam fortbildning i att möta barn med intellektuell funktionsnedsättning.

Programavdelningen har skapat gemensamma spelregler för tillgängligt och inkluderande arbetsklimat, samt hållit utbildning i att möta barn och unga och vara en "trygg vuxen".

Bibliotekens hbtq-diplomering, som en del i bibliotekens demokratifrämjande uppdrag, innebär en allmänt god kunskap bland alla medarbetare om allas lika värde och rättigheter. Ett mål är att varje år erbjuda minst en kunskapshöjande insats på området för alla medarbetare, vilket också görs. Alla nya medarbetare får introduktion i hbtq-arbete, vilket gynnar både besökare och medarbetare.

Utmaningar

Att öka mångfalden på biblioteken när det gäller rekrytering av personal. Det är en utmaning på grund av verksamhetens utbildningskrav. Tjänster utan högre utbildningskrav har under året tillsatts med mångfald i åtanke.

Kulturskolan behöver fortsätta arbeta med kulturen i den fortfarande ganska unga organisationen, för likvärdighet mellan yrkesgrupper i relation till kulturskolans grunduppdrag.

Samverkan

Verksamheternas samverkansgrupp, VSG hanterar frågor kring arbetsmiljö i samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagarorganisationer samt berörda skyddsombud. Kulturnämndens chefer har tradition av nära dialog och ett gott samarbete med de fackliga parterna i verksamhetsfrågor.

Åtgärder framåt

Arbetsmiljö

För samtliga verksamheter inom kulturförvaltningen finns det behov av att arbeta med arbetsbelastning och krav samt handlingsutrymme och kontroll.

För att ge arbetsgivaren bättre underlag i arbetet med de utmaningar som belyses i medarbetarenkäten finns behov av att föra dialog kring hur medarbetarenkätens frågor ska bedömas och tolkas.

Programavdelningen ser fortsatt vikt i att efterleva den nya handlingsplanen för hot och våld för att hantera och motverka diskriminerande interaktioner med besökare. Fler verktyg och rutiner för det publika arbetet skall utvecklas under 2025.

Lika rättigheter och möjligheter

Det finns ett fortsatt behov av att arbeta med lika rättigheter och möjligheter på arbetsplatserna. Att öka kunskaperna om diskrimineringsgrunderna och att främja ett inkluderande arbetsklimat där alla känner sig trygga och sedda ingår i detta arbete. Det finns även behov av att regelbundet följa upp och utvärdera befintliga åtgärder såsom Samtalskontrakt och värdegrundsfrågor. Det finns en stark vilja till förbättring och vidmakthållande av arbetet med dessa frågor, men också en medvetenhet om att arbetet aldrig är fullständigt avslutat.

När det gäller arbetet med den aktiva åtgärden att rekrytera och befordra utan diskriminering ser förvaltningen att det finns ett behov av att tydligare integrera mångfaldsperspektiv i rekryteringsprocesser och att erbjuda fortbildning i ämnet.

Prioriteringar arbetsmiljö

Förvaltningens verksamhetschefer har identifierat olika behov av åtgärder kopplat till det systematiska arbetsmiljöarbetet i den egna verksamheten. Tillsammans med respektive avdelnings enhetschefer har verksamhetscheferna skapat en handlingsplan för de identifierade åtgärderna. Dessa åtgärder rör bland annat: arbete med rutiner, tydliggörande av roller, återhämtning och att stärka enhetscheferna i deras roll och arbete med arbetsmiljöfrågor.

Prioriteringar aktiva åtgärder för lika rättigheter och möjligheter

Ett mål för biblioteken under 2025 är att höja medarbetarnas kunskaper om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Kulturskolan lyfter diskrimineringsgrunderna när det gäller rekrytering och befordran och ser behov av bättre formulerade annonser för att få en större bredd av sökande på lediga tjänster.

Handlingsplan för systematiskt arbetsmiljöarbete och aktiva åtgärder

En handlingsplan har upprättats inom kulturförvaltningen med prioriteringar för det systematiska arbetsmiljöarbetet och aktiva åtgärder för lika rättigheter. Den utgår från de risker och hinder inom arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter som har framkommit inom förvaltningen. Se bilaga 2.

Bilagor

Bilaga 1: Årlig uppföljning resultat 2024

Bilaga 2: Kulturförvaltningens handlingsplan 2024

Titel:

Årlig uppföljning 2024 Systematiskt arbetsmiljöarbete och Aktiva åtgärder, kulturnämnden

Datum:

2025-05-13

Kontaktuppgifter:

Björn Söderbäck, bjorn.soderback@umea.se

Årlig uppföljning av SAM och lika rättigheter och möjligheter

Resultat för:
Kulturnämnd

Antal svar: 14
Svarsfrekvens: 100%

Information

Den årliga uppföljningen genomförs för att undersöka hur du och dina medarbetare jobbar med arbetsmiljön och lika rättigheter och möjligheter utifrån de krav som ställs i arbetsmiljö- och diskrimineringslagen. Men även för att undersöka vilka förutsättningar som behövs för att du som chef ska kunna driva ett främjande och förebyggande arbete för friska och inkluderande arbetsplatser.

Resultatet är ett viktigt underlag för förvaltningens och nämndens arbete med att ta fram en övergripande handlingsplan med konkreta åtgärder för kommande år kopplat till arbetsmiljö och lika rättigheter och möjligheter.

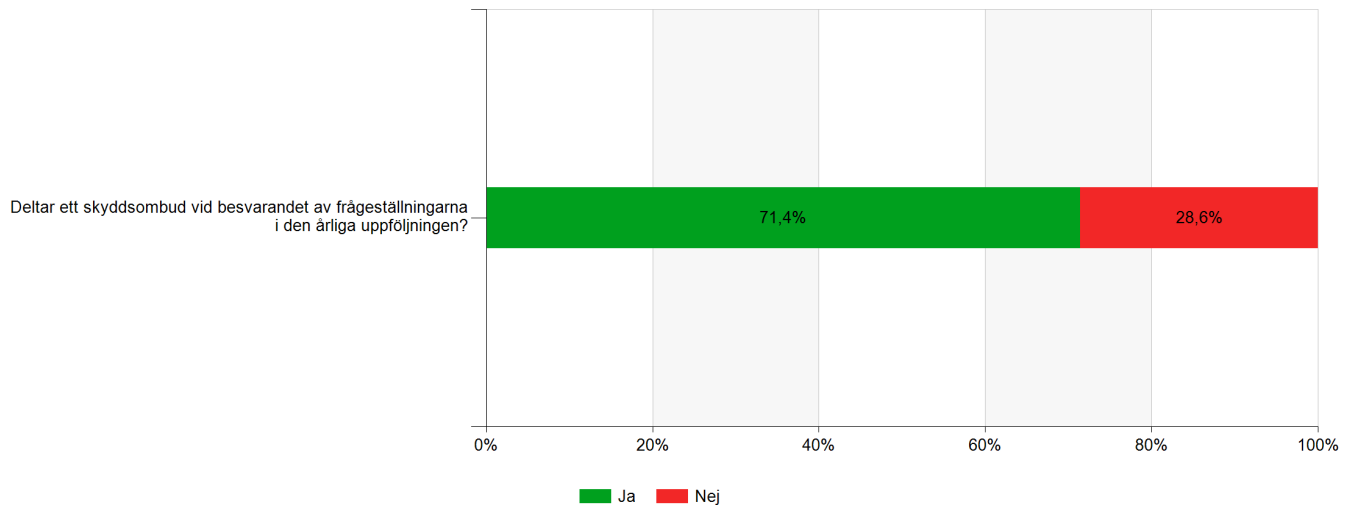
Den Årliga uppföljningen är indelad i 8 ämnesområden:

- Policy och mål
- Fördelning av arbetsmiljöuppgifter
- Kultur och samverkan
- Lagefterlevnad
- Riskbedömningar och handlingsplaner
- Arbetsanpassning och stöd
- Åtgärder SAM
- Lika rättigheter och möjligheter

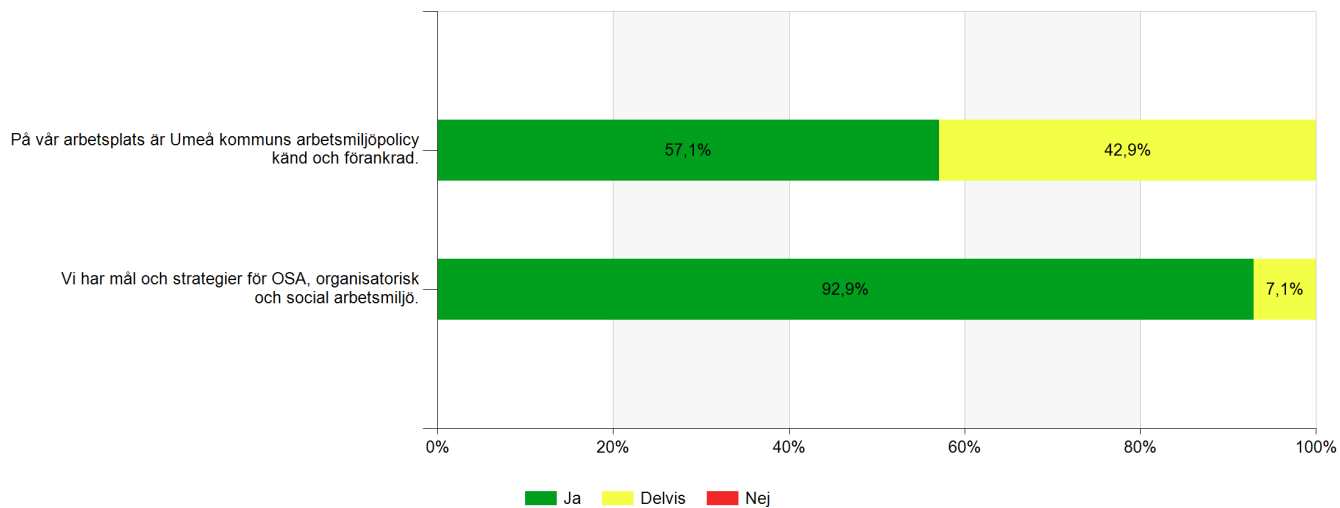
Resultat

I denna rapport presenteras resultatet i diagram för respektive påstående. Kommentarer och förslag på åtgärder samt övriga fritextfrågor presenteras i separata fritextrapporter. Observera att området Åtgärder SAM innehåller enbart fritextfrågor och presenteras därför inte i denna rapport.

Deltagande skyddsombud

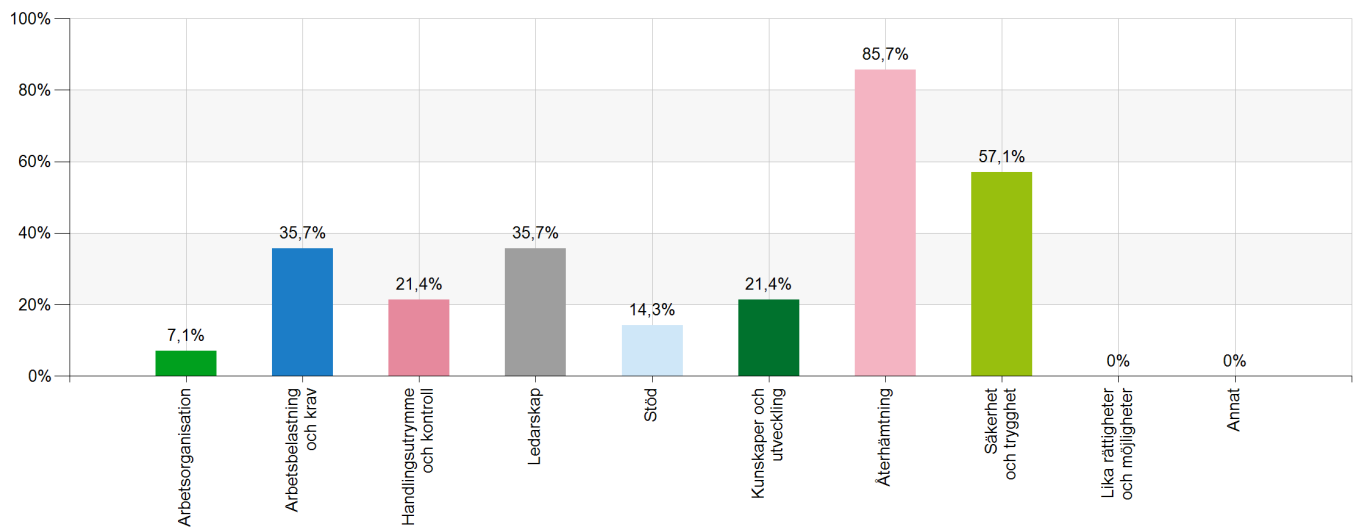

Policy och mål

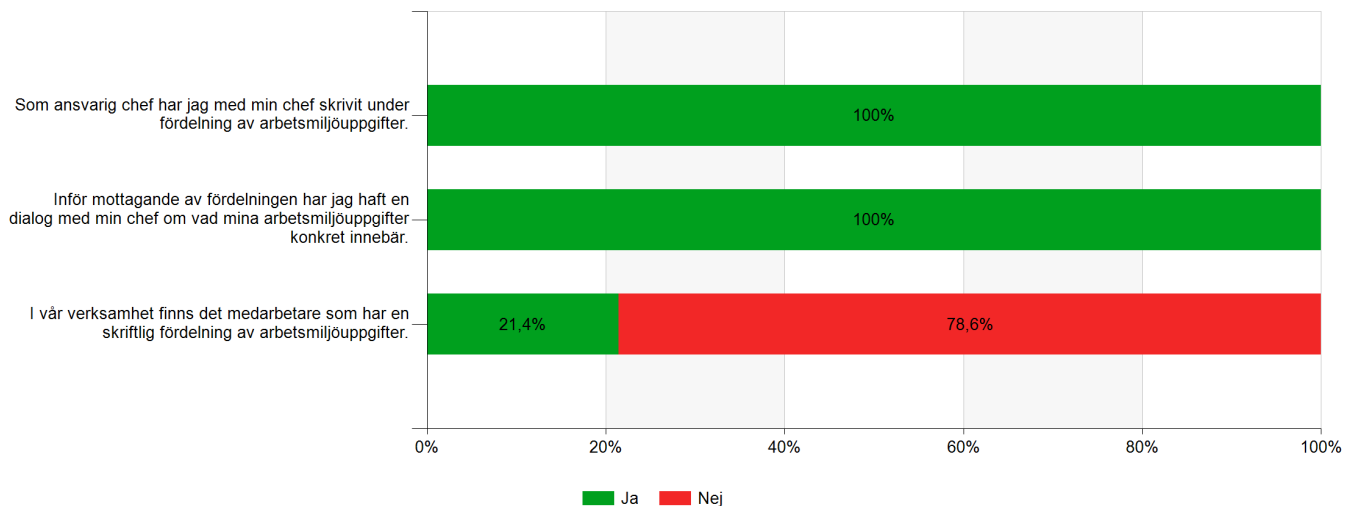

Policy och mål

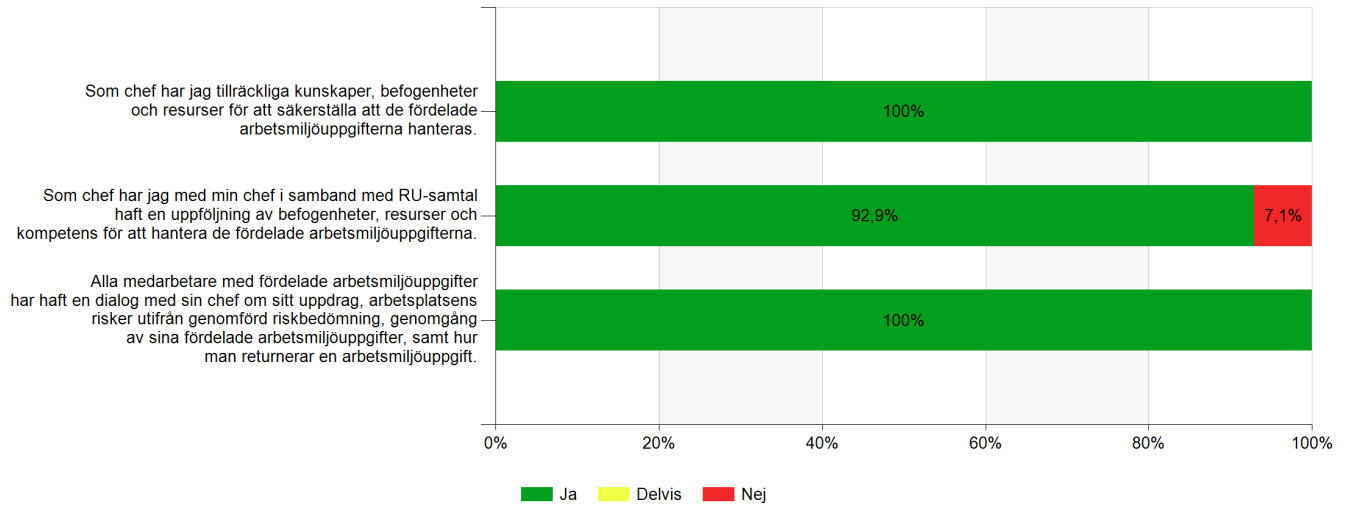
Vårt OSA-mål handlar om:

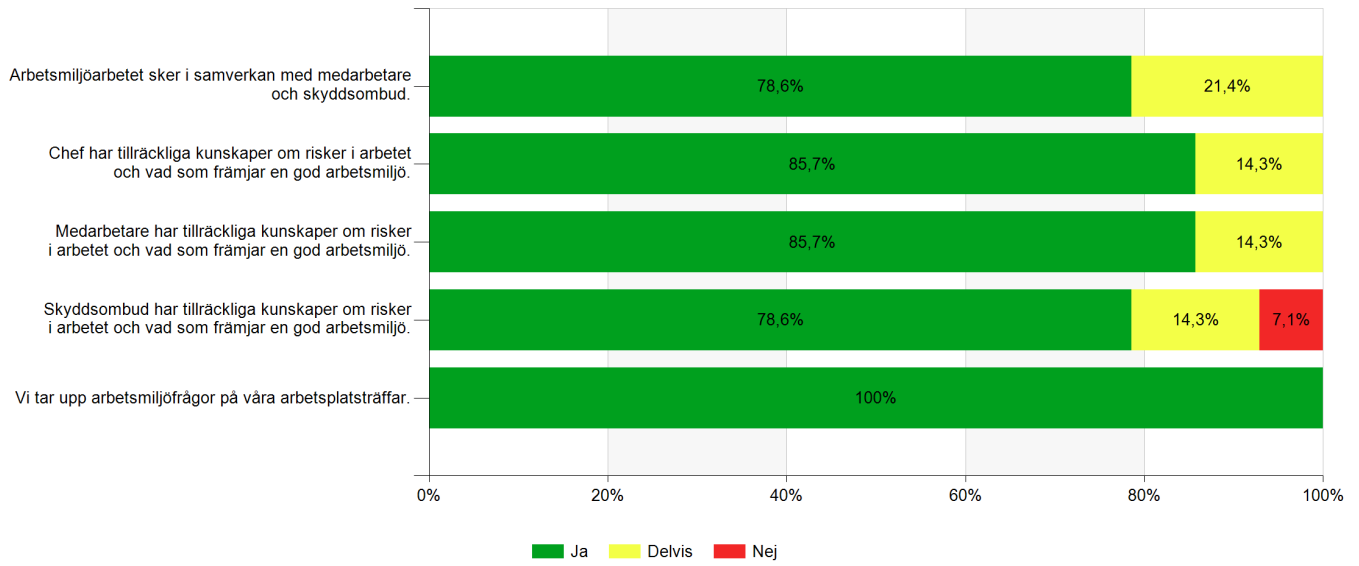
Fördelning av arbetsmiljöuppgifter

Fördelning av arbetsmiljöuppgifter

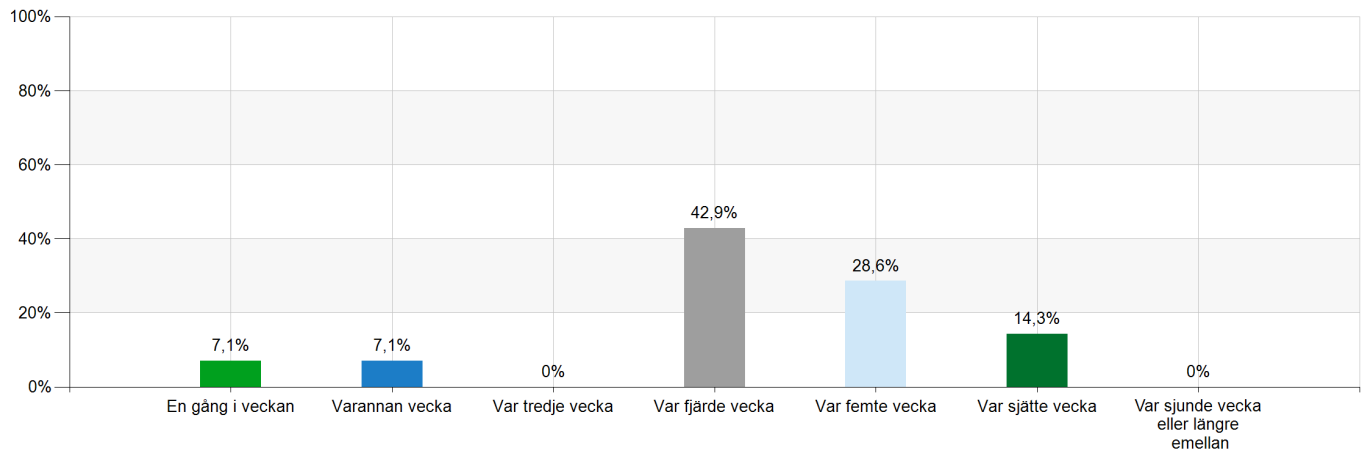

Kultur och samverkan

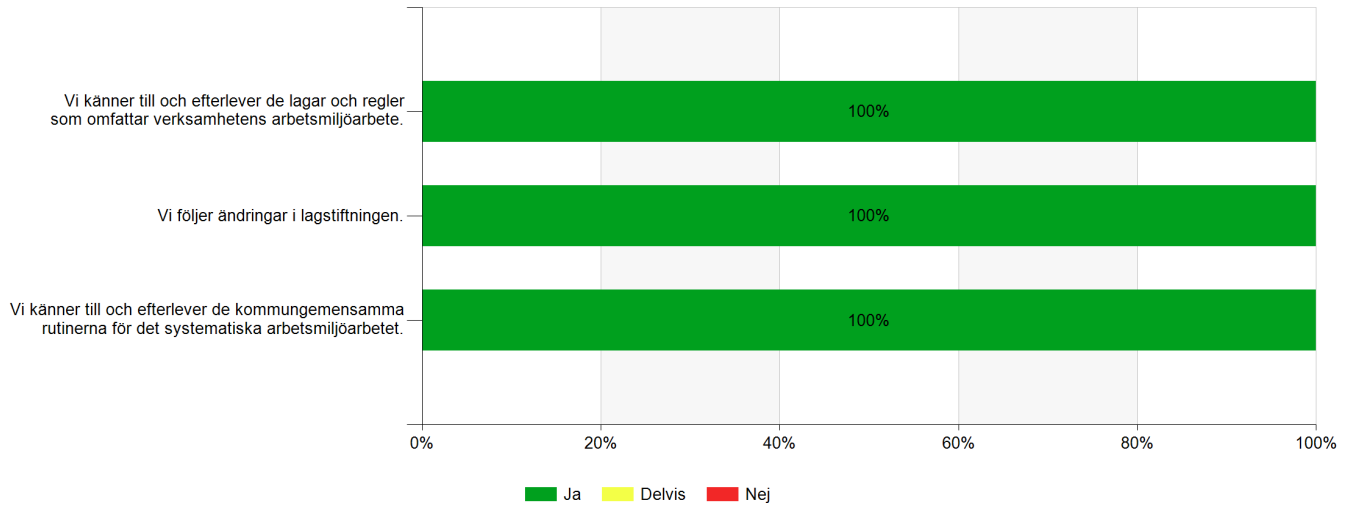

Kultur och samverkan

På vår arbetsplats har vi arbetsplatsträffar med följande intervall:

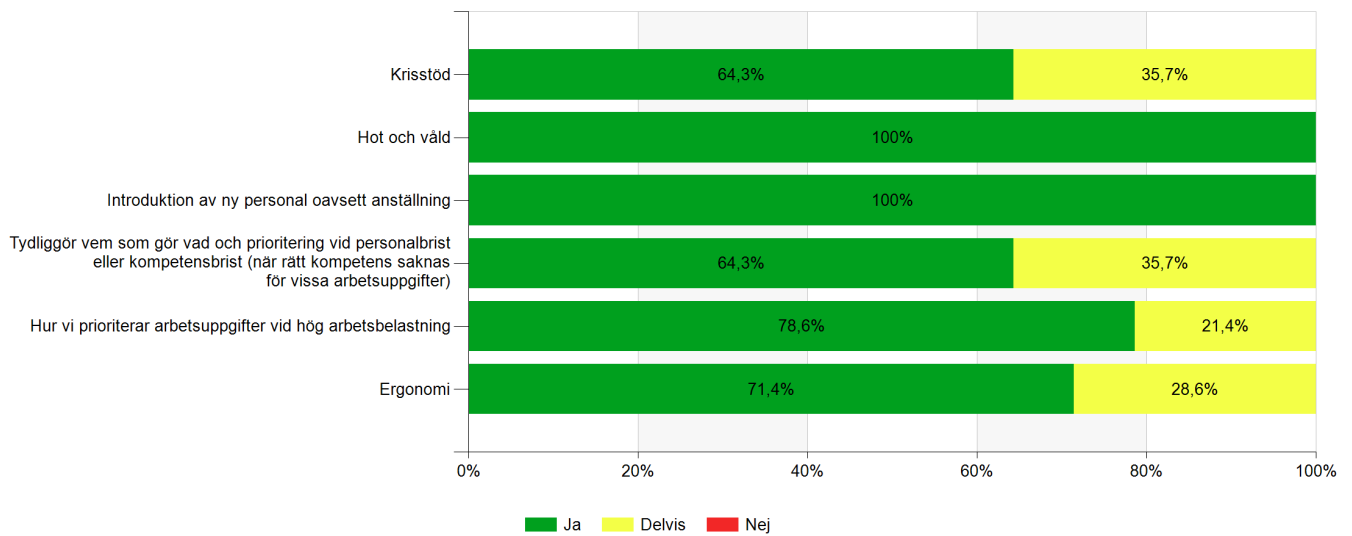

Lagefterlevnad

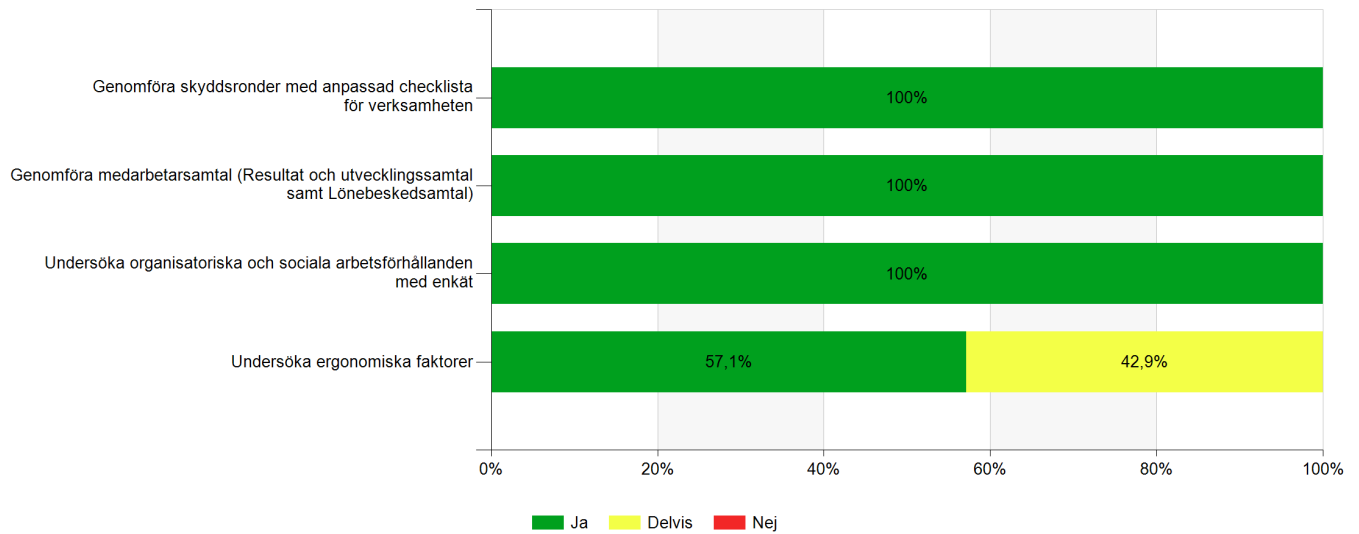
Lagefterlevnad

På vår arbetsplats har vi arbetsmiljörutiner som är aktuella, väl kända och efterlevs som innefattar:

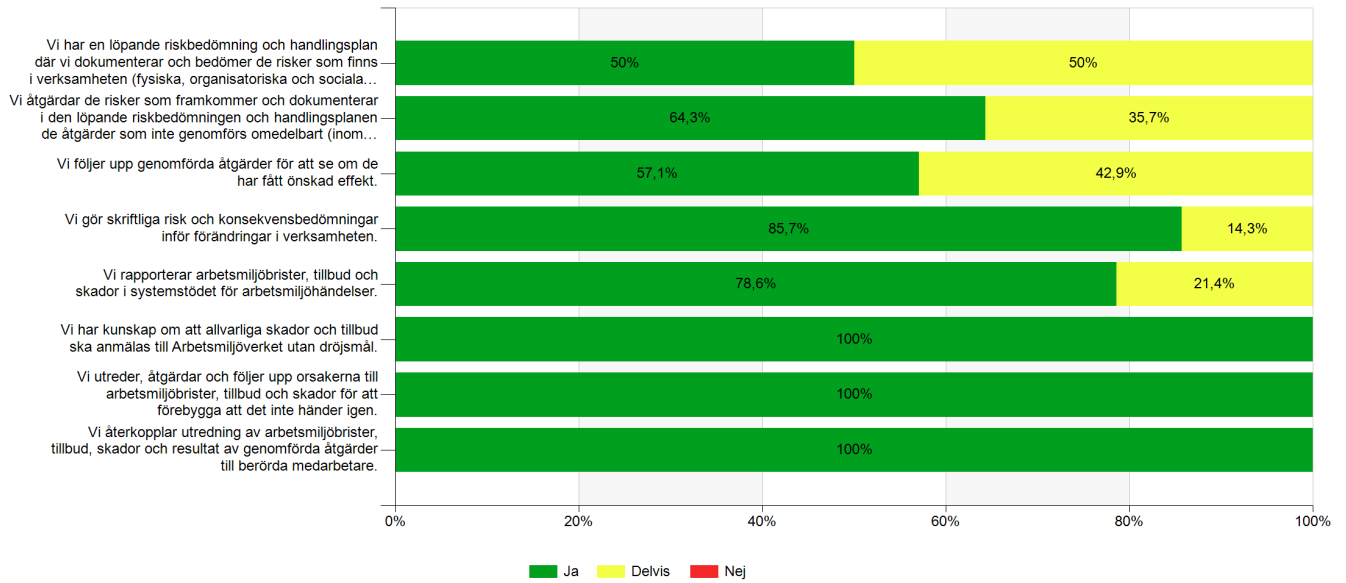

Lagefterlevnad

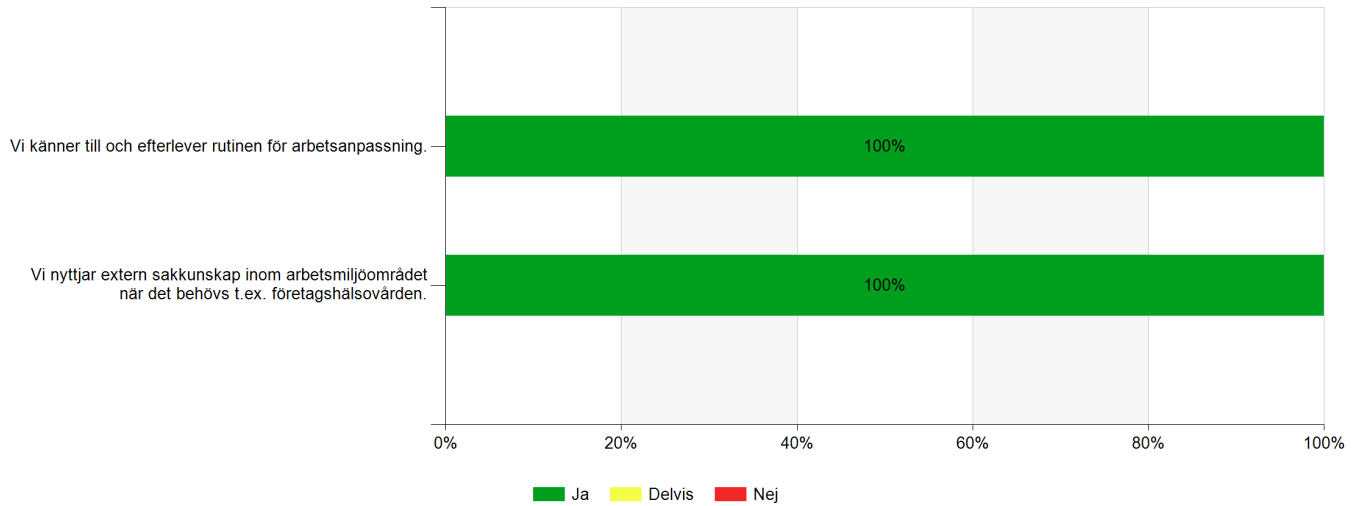
Vi har ett implementerat årshjul för arbetsmiljö och undersöker arbetsmiljön regelbundet, enligt våra rutiner, genom att:

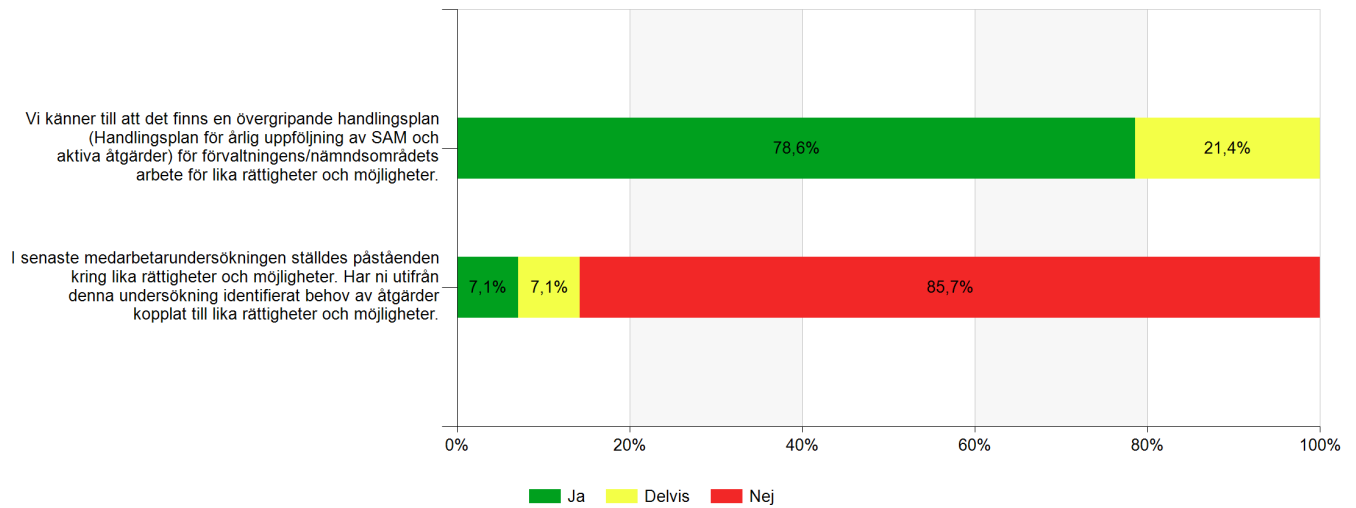
Riskbedömningar och handlingsplaner

Arbetsanpassning och stöd

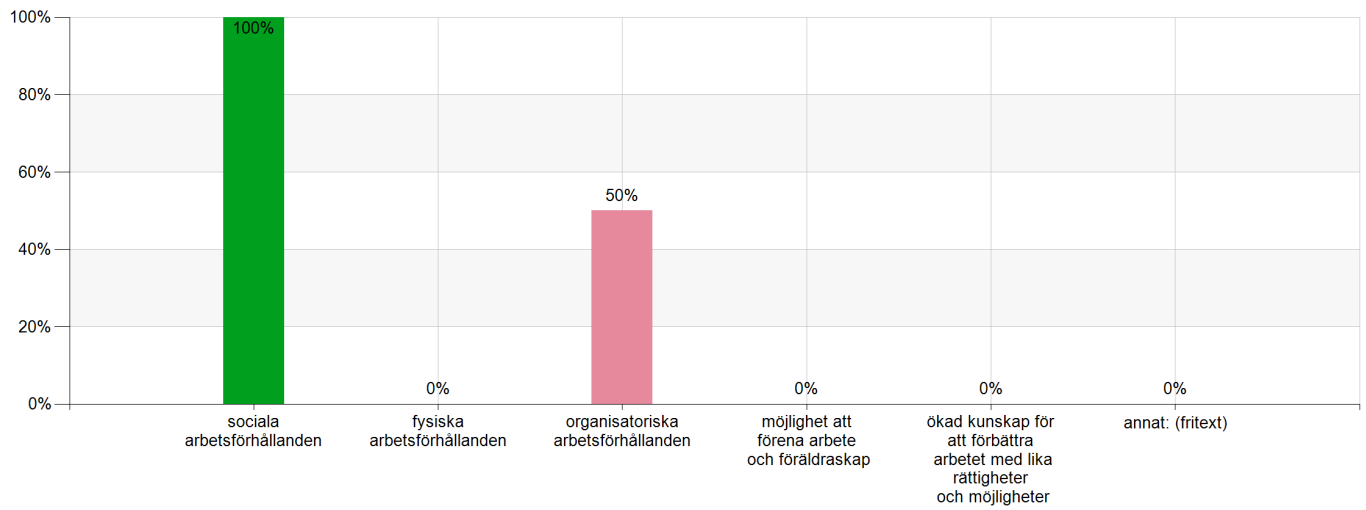

Lika rättigheter och möjligheter

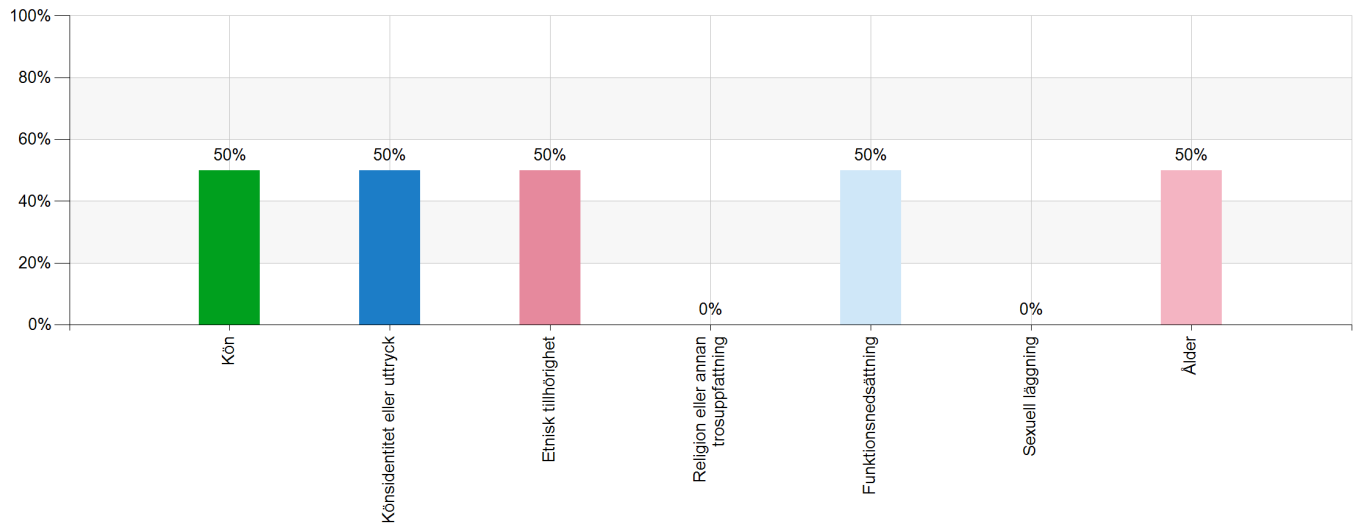
Lika rättigheter och möjligheter

Ange inom vilka områden ni ser behov av åtgärder:

Lika rättigheter och möjligheter

Vilken/vilka diskrimineringsgrunder har koppling till åtgärderna:

HANDLINGSPLAN AV ÅRLIG UPPFÖLJNING AV SAM OCH AKTIVA ÅTGÄRDER

UPPRÄTTAD 2025-05-01

ANSVARIG NÄMND: Kulturnämnd
SAMORDNINGSANSVAR FÖR HANDLINGSPLANEN:
HUVUDSKYDDSOMBUD: SUSANNE LANDSTRÖM

INSTRUKTION TILL HANDLINGSPLAN; Även risker och hinder som kräver en åtgärd ska dokumenteras i handlingsplanen. Handlingsplanen ska bestå av prioriteringar, risker och hinder, med konkreta aktiviteter/åtgärder, ansvarig, när och hur aktivitet/åtgärd följs upp. Prioriterade områden och risker inom det systematiska arbetsmiljöarbetet ska riskbedömas.

PRIORITYRADE OMRÅDEN SAMT BESKRIVNING AV BRISTER OCH HINDER	LAG- STIFTNING AML ELLER/ OCH DL*	RISKBEDÖMNING			ÅTGÄRDER	ANSVARIG	KLART NÄR?	UPPFÖLJNING DATUM OCH RESULTAT
		SANNO- LIKHEIT	KONSE- KVEN	RISK- KLASS				
1	Ledarskapsinsatser				Insatser kring ledardagar, stöd i processer med intern och extern resurs			
2	Återhämtning				Insatser i verksamheter som syftar till att främja återhämtning och minska arbetsbelastning			
3	Säkerhet, hot och våld				Verksamhets- eller enhetsanpassade insatser för ökad trygghet			
4	Lika rättigheter och möjligheter				Fortsatt kompetenshöjande insatser på verksamhets- eller enhetsnivå			
5								
6								

*AML, Arbetsmiljölagen och DL, diskrimineringslagen

Tjänsteskrivelse

2025-05-07

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00033

Anvisning nämndinitiativ

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att anta anvisning för nämndinitiativ.

Ärendebeskrivning

Kommunfullmäktige har 2025-03-31, §63, antagit anvisning för nämndinitiativ. Kommunfullmäktige har i samma beslut rekommenderat samtliga nämnder att anta samma anvisning

I 4 kap. 20 § kommunallagen (2017:725) sägs att "Varje ledamot i en nämnd får väcka ärenden i nämnden". Bestämmelsen innebär att en eller flera ledamöter tillsammans kan väcka ärenden i nämnden och det kallas för ett nämndinitiativ. Dessa ska hanteras av nämnden. Förekomsten av nämndinitiativ upplevs ha ökat med följd att även osäkerheten och frågeställningarna ökat bland både förtroendevalda och tjänstepersoner.

Ett nämndinitiativ är ett sätt för en enskild ledamot eller för flera ledamöter tillsammans att nyttja kommunallagens möjlighet att väcka ett ärende i nämnden. För att ärendet ska kunna väckas vid nämndens sammanträde måste initiativet ligga inom nämndens uppdrag och ansvarsområde. Nämndinitiativ ska lämnas skriftligt. Nämndinitiativ kan lämnas inför eller under ett sammanträde. Endast de ledamöter som tjänstgör vid sammanträdet har rätt att lämna nämndinitiativ. Om ledamot väcker ärende i nämnd under pågående sammanträde ska ärendet hänskjutas till förvaltning för beredning om ärendet inte kan avgöras under sammanträdet.

För att ytterligare underlätta hanteringen har stadsledningskontoret tagit fram ett förslag till anvisning för hantering av nämndinitiativ i Umeå kommun. Anvisningen syftar till att skapa en enhetlig och rättssäker hantering av nämndinitiativ i Umeå kommun

Beslutsunderlag

Anvisning nämndinitiativ

2 av 2

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2025/00033

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Jenny Skarstedt

Kulturdirektör

Leif Mårtensson

Ledningskoordinator

Anvisning

Anvisning för hantering av nämndinitiativ

Beslutad av:
Kommunstyrelse

Diarienummer:
KS-2014/01024

Datum och paragraf för beslutet:
2025-03-18 §

Dokumenttyp:
Anvisning

Giltighetstid:
Tills vidare

Dokumentansvarig:
Stadsledningskontoret
Avd för ekonomi och styrning

Inledning

Bakgrund

Förekomsten av nämndinitiativ i nämnderna i Umeå kommun har ökat och frågeställningar/osäkerhet om hur nämndinitiativ ska hanteras har lyfts bland såväl förtroendevalda som tjänstepersoner. För att åtgärda detta har denna anvisning tagits fram. I 4 kap. 20 § kommunallagen (2017:725) sägs att "Varje ledamot i en nämnd får väcka ärenden i nämnden". Bestämmelsen innebär att en eller flera ledamöter tillsammans kan väcka ärende i nämnd och att detta förfarande kallas ett nämndinitiativ.

Ett nämndinitiativ innebär att en eller flera ledamöter eller tjänstgörande ersättare i nämnden lämnar ett förslag. Det vill säga att ledamoten väcker ett ärende för att denne vill att något ska utredas, genomföras eller liknande. Med nämnd avses nämnder och kommunstyrelsen. Rätten att väcka ärende i en nämnd innebär att ärendet måste behandlas av nämnden.

Syfte

Syftet med anvisningen är att ge stöd i hantering av nämndinitiativ i Umeå kommun samt skapa en enhetlig och rättssäker hantering av nämndinitiativ. Genom en enhetlig och tydlig hantering av nämndinitiativ skapas förutsättningar för ökad transparens gentemot kommunens invånare och bättre möjligheter till politiskt förankrade beslut.

Giltighetstid

Anvisningen gäller tills vidare

Relaterade styrdokument

Reglemente för nämnder och styrelse i Umeå kommun

Hantering av nämndinitiativ

Form och innehåll

Ett nämndinitiativ måste ligga inom nämndens uppdrag och ansvarsområde. Ett nämndinitiativ får inte innehålla förslag inom olika ämnen/områden.

Ett nämndinitiativ ska vara skriftligt och det ska framgå vem eller vilka ledamöter som lämnar initiativet.

Nämndinitiativet ska innehålla en kort förklaring till ärendet samt ledamoten/ledamöternas yrkande/yrkanden.

Hur väcks ett nämndinitiativ

Nämndinitiativ kan lämnas inför eller under ett sammanträde. Om initiativet lämnas in före utskick av kallelse kan initiativet läggas till föredragningslistan.

Om nämndinitiativ lämnas efter utskick av kallelse men före sammanträdet anmäler ledamoten initiativet när dagordningen fastställs. Initiativet väcks först när ärendet behandlas på nämndens sammanträde, d.v.s. enbart det faktum att en handling har lämnats in före nämndsammanträdet innebär inte att ärendet är väckt.

Om en ledamot/tjänstgörande ersättare har för avsikt att lämna ett nämndinitiativ under ett sammanträde anmäls initiativet lämpligen i början av sammanträdet och läggs till som en punkt på föredragningslistan. Det finns inget som hindrar att initiativet lämnas även efter det att föredragningslistan är fastställd.

Endast de som tjänstgör som ledamöter vid sammanträdet har rätt att lämna nämndinitiativ. Detta innebär att även en ersättare som tjänstgör vid sammanträdet kan lämna nämndinitiativ.

Hantering av nämndinitiativ väckt vid sammanträde

Om nämndinitiativ väcks inför eller under pågående sammanträde ska ärendet i första hand lämnas till nämndens förvaltning för beredning.

Ärendet kan avgöras direkt vid sammanträde, till exempel om det är tydligt att initiativet ligger utanför nämndens uppdrag och ansvarsområden.

Exempel på nämndens beslut efter att nämndinitiativ har beretts av förvaltning

Under sammanträdet kan ett av förvaltningen berett nämndinitiativ beslutas enligt följande exempel:

- Nämnden beslutar att bifalla eller avslå nämndinitiativet.
- Nämnden beslutar att förvaltningens yttrande ska utgöra svar på nämndinitiativet.
- Nämnden beslutar att lämna nämndinitiativet utan åtgärd eftersom det som initiativet omfattar redan är omhändertaget och avslutat.
- Nämnden beslutar att nämndinitiativet ska behandlas inom ramen för ett redan pågående ärende och det ska då framgå vilket ärende det gäller

Uppräkningen av exempel är inte uttömmande.

Protokoll

I protokollet hanteras nämndinitiativet som ett eget ärende och tas upp som en egen paragraf. Av protokollet ska framgå:

- vem eller vilka ledamöter som väckt nämndinitiativet
- nämndens beslut relaterat till nämndinitiativet
- de yrkande/yrkanden som sagda ledamot/ledamöter fört fram i nämndinitiativet
- kort förklaring till varför nämndinitiativet väckts.

Tjänsteskrivelse

2025-05-07

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00029

Remiss: Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland, (SOU 2025:24)

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna yttrandet samt att föreslå kommunstyrelsen att ställa sig bakom yttrandet i tjänsteskrivelsen och skicka det som Umeå kommuns svar på remissen från kulturdepartementet

att paragrafen är omedelbart justerad.

Ärendebeskrivning

Kommunstyrelsen överlämnar remiss Publiken i fokus – Reformer för ett starkare filmland (SOU 2025:24) till kulturnämnden för yttrande till kommunstyrelsen som skickar kommunens yttrande till kulturdepartementet.

Regeringen beslutade den 25 januari 2024 att tillkalla särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av den nationella filmpolitiken. Utredningen antog namnet Filmutredningen (Ku 2024:01).

Utredningen fortsätter sitt arbete utifrån tilläggsdirektiv som regeringen beslutade den 23 januari 2025 i syfte att lämna förslag om hur illegal ip-tv, teknik för att skicka TV-signal via internet, kan motverkas.

Den nationella filmpolitiken utgår från de mål som riksdagen har beslutat om. Stiftelsen Svenska Filminstitutet ansvarar för att genomföra den statliga filmpolitiken och fördela statliga filmpolitiska stöd. Enligt stiftelseförförordnandet är Svenska Filminstitutets syfte att främja värdefull svensk filmproduktion, spridning och visning av värdefull film, och bevarandet av filmer och material av film- och kul-turhistoriskt intresse samt att verka för internationellt samarbete i dessa avseenden. Det är insatserna inom dessa fyra områden som brukar lyftas fram som den nationella filmpolitikens huvuduppgifter (prop. 2012/13:22 s. 17).

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2025/00029

Från den 1 januari 2017 har staten ett helhetsansvar för den nationella filmpolitiken (prop. 2015/16:132). Sedan 2017 finansieras Svenska Filminstitutets verksamhet till cirka 98 procent genom statliga medel

Yttrande

Umeå kommun saknar förslag på hur den regionala filmverksamheten kan stärkas och bli en mer integrerad del och omfattas av den nationella filmpolitiken.

Utredningen konstaterar att det på många håll saknas biograf eller möjligheter till filmvisning. Det torde därför vara nödvändigt att en framtida filmpolitik kan stödja så att invånare i hela landet kan få möjlighet till kvalitativa filmupplevelser.

Beslutsunderlag

Remiss Publiken i fokus – Reformer för ett starkare filmland, SOU 2025:24

Beredningsansvariga

Leif Mårtensson

Jenny Skarstedt

Beslutet ska skickas till

ksdiarium@umea.se märkt KS-2025/00356

Jenny Skarstedt
Kulturdirektör

Leif Mårtensson
Ledningskoordinator

Publiken i fokus

– reformer för ett starkare filmland

Betänkande av Filmutredningen

Stockholm 2025

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2025:24

SOU och Ds finns på [regeringen.se](https://www.regeringen.se) under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför

Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.

Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på [regeringen.se/remisser](https://www.regeringen.se/remisser).

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet

Omslag: Elanders Sverige AB

Bild: EyeEm/Hany Rizk

Tryck och remissshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1171-8 (tryck)

ISBN 978-91-525-1172-5 (pdf)

ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 25 januari 2024 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av den nationella filmpolitiken. Kulturdirektör Eva Bergquist förordnades som särskild utredare. Utredningen har antagit namnet Filmutredningen (Ku 2024:01).

Den 25 januari 2024 förordnades analyschefen Tomas Eskilsson, verkställande direktören Raoul Grünthal, filmvetaren Jan Holmberg, medianalytikern Johanna Koljonen, regissören Lisa Langseth och konstnärliga ledaren Pia Lundberg som experter i utredningen. Den 2 april entledigades Lisa Langseth och samma dag förordnades regissören Ruben Östlund, ämnesrådet Matilda Berggren och departementssekreteraren Tommy Gabrielsson som experter.

Som huvudsekreterare i utredningen anställdes fil. dr Jakob Kihlberg fr.o.m. den 1 februari 2024 och som sekreterare anställdes statsvetaren Rasmus Gedda fr.o.m. den 5 februari. Kulturvetaren Felicia Gaumont Skaarud anställdes som biträdande sekreterare i utredningen fr.o.m. den 5 mars och bolagsjuristen Elisabeth Bill som sekreterare fr.o.m. den 8 maj. Från och med den 1 september t.o.m. den 30 november 2024 var analytikern Josefin Schröder anställd som sekreterare i utredningen.

Härmed överlämnar utredningen sitt betänkande *Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland* (SOU 2025:24). Uppdraget är därmed slutfört i den del som de ursprungliga direktiven avsåg. Utredningen fortsätter dock sitt arbete utifrån tilläggsdirektiv som regeringen beslutade den 23 januari 2025 i syfte att lämna förslag om hur illegal ip-tv kan motverkas.

Stockholm i februari 2025

Eva Bergquist

/Elisabeth Bill
Felicia Gaumont Skaarud
Rasmus Gedda
Jakob Kihlberg

Innehåll

Ordlista.....	11
Sammanfattning	15
1 Författningsförslag.....	21
1.1 Förslag till lag om avgifter för leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv	21
1.2 Förslag till lag om ändring i mervärdeskattelagen (2023:200).....	25
1.3 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229).....	26
1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde	27
1.5 Förslag till förordning om statsbidrag till film	28
1.6 Förslag till förordning om produktionsincitament för film och serier.....	38
2 Uppdrag och genomförande.....	45
2.1 Utredningens arbete	46
2.2 Betänkandets disposition.....	47
3 Publikvanor	49
3.1 Publikbeteenden och konsumtionsmönster.....	50
3.1.1 Tittandet på film	52

3.2	Illegal konsumtion.....	56
3.3	Biopubliken och svensk film.....	58
3.4	Filmtittandet i olika visningsfönster över tid	66
3.4.1	Den långa svansen – tre exempel.....	70
3.4.2	Strömningstjänsternas betydelse.....	72
4	Filmbranschen	75
4.1	Investeringar i film och serier i Sverige	75
4.2	Filmnäringens aktörer	81
4.2.1	Produktionsledet.....	81
4.2.2	Distributionsledet	84
4.2.3	Biografmarknaden.....	86
4.2.4	En filmproduktions finansiering.....	95
4.2.5	Producenternas intäkter	102
5	Filmpolitikens utveckling.....	105
5.1	Äldre utredningar och beslut	105
5.2	Återkommande frågor.....	107
5.2.1	Värdefull film och kvalitetsbegreppet.....	108
5.2.2	Kultur eller näring?	109
5.2.3	Hur organisera kollegiala beslut?	110
5.2.4	Biograffönstrets särskilda betydelse	111
5.2.5	Monopoltendenser och marknadsdominans	112
5.2.6	Filmområdets avgränsning	113
5.2.7	Filmarvet som organisationsfråga	114
5.2.8	Kompetensutveckling och filmutbildningarna....	114
5.3	Utifrånperspektiv på svensk filmpolitik	115
5.3.1	Filmpolitiska modeller i Europa.....	117
6	Filmpolitiken – styrning och organisation.....	119
6.1	Nationella mål för filmpolitiken.....	119
6.2	Svenska Filminstitutet.....	121
6.3	Statsbidrag till film	123
6.3.1	Utveckling och produktion	123

6.3.2	Stöd till spridning och visning	132
6.3.3	Tidigare reformer av stödordningarna	137
6.4	Konstnärsnämndens stöd	138
6.5	Internationell verksamhet	138
6.5.1	Filminstitutets internationella arbete	139
6.5.2	Särskilt om bilaterala avtal.....	142
6.5.3	Svenska institutets insatser	143
6.5.4	Konstnärsnämndens internationella arbete	144
6.6	Filmkulturell verksamhet	144
6.6.1	Filminstitutets stöd	144
6.6.2	Filminstitutets filmkulturella verksamhet	146
6.6.3	Särskilt om regionernas och kommunernas roll....	147
6.7	Produktionsincitament	149
7	Filmpolitikens ekonomi	153
7.1	Statens stöd till film	153
7.2	Regioner och annan offentlig finansiering	158
7.2.1	Regionala produktionscentrum	159
7.2.2	Kommunala insatser	160
7.2.3	Särskilt om Internationella Samiska Filminstitutet	160
7.3	Sveriges Television som finansiär.....	161
7.4	Statsstöd till film i internationell jämförelse	162
8	Utbildning och talangutveckling.....	167
8.1	Kompetensförsörjning.....	167
8.2	Utbildningar.....	169
8.3	Talangutveckling.....	174
8.3.1	Nationella stöd och satsningar inom talangutveckling.....	175
8.3.2	Regionerna och talangutvecklingen.....	177
8.3.3	Filmfestivalernas roll för talangutveckling	180

9	Insatser för filmarvet	183
9.1	Vad räknas till filmarvet?	184
9.2	Bevarandet av analog film.....	185
9.2.1	Kompetensförsörjning och utrustning	188
9.3	Digitisering och digitalt tillgängliggörande	189
9.3.1	Resurser för digitisering	190
9.4	Hanteringen av ursprungsdigitalt material	193
9.4.1	Digital insamling och plikttagstiftningen	195
9.5	Samordning och uppgiftsfördelning.....	197
10	Vägar framåt för filmpolitiken.....	201
10.1	Filmen – vår populäraste konstart?	201
10.2	De statliga insatserna under kommande år	203
10.2.1	Filmpolitik med utgångspunkt i det audiovisuella	203
10.2.2	Kulturpolitiska bedömningar bör styra	204
10.2.3	Prioritera kvalitativ film som vänder sig till en bred publik	205
10.2.4	Nya offentlig-privata finansieringsmodeller	206
10.2.5	Prioritera biograferna och publikarbetet	207
10.2.6	Barns möte med film som konstnärligt uttryck..	209
10.2.7	AI och virtuell produktion	209
10.2.8	Lokal kontroll över innehållet	211
10.2.9	Motverka illegal spridning	212
10.2.10	Säkra både det analoga och det digitala filmvarvet.....	213
10.3	Vägen framåt för filmpolitiken	214
11	Reformer för ett starkare filmland.....	217
11.1	Tydligare nationella filmpolitiska mål.....	217
11.2	Ett självständigt filminstitut med tydliga ramar för statsbidraget.....	222
11.3	Höjda anslag och en branschgemensam filmfond	229

11.4	Sänkt moms på biobiljetter och återinförda biografavgifter	234
11.5	Medfinansieringsavgift för strömningstjänster	237
11.6	Ett reformerat produktionsincitament	242
11.7	Internationellt program på Konstnärsnämnden	243
11.8	Ett nationellt filmarvscentrum	245
11.9	Övrigt angående föreslagna bidragsförfordningar	247
12	Konsekvensanalys.....	249
12.1	Ekonomiska konsekvenser	249
12.2	Övriga konsekvenser	255
13	Författningskommentar	259
13.1	Förslaget till lag om avgifter för leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv	259
13.2	Förslaget till lag om ändring i mervärdskattelagen (2023:200).....	268
13.3	Förslaget till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229).....	268
13.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde	269
Bilagor		
Bilaga 1	Kommittédirektiv 2024:10	271
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2025:5	281
Bilaga 3	Utredningens samtalspartners i Sverige och utomlands.....	285

Ordlista

I utredningen används ett antal tekniska begrepp och förkortningar för att beskriva olika sätt att lagra och tillgängliggöra film och tv-program. Dessa förklaras nedan.

Analog film:	Även kallat film på filmbas. Fysiskt medium för att spela in, lagra och visa rörliga bilder, bestående av en plastbas belagd med ljuskänslig emulsion. Används i format som 8 mm, 16 mm, 35 mm och 70 mm.
DCP (Digital Cinema Package):	Ett format för att spela upp filmer på digitala bioprojektorer. Paket med digitala filer som används för att lagra och förmedla ljud-, bild- och dataströmmar.
Digitisering av film:	Omvandling av analog film till digital film genom att skanna filmen och lagra den som digital data.
Digital reproduktion:	Digitalt återskapande av analogt filmverk. En mer omfattande process jämfört med digitisering. Handlar ofta om att skapa en ny version av filmen med inslag av digital restaurering eller förbättring. Det kan inkludera färgkorrigering, borttagning av repor, justering av ljud och bildkvalitet samt andra åtgärder för att återskapa en version av filmen som så långt det är möjligt liknar den ursprungliga analoga versionen.

Omkopiering av film: Processen att skapa en ny fysisk kopia av en analog film från ett original. Används för att framställa nytt bevarande- eller visningsmaterial.

SFX och VFX: Med SFX avses vanligen specialeffekter som skapas på inspelningsplats och framför kameran, såsom explosioner och bilkrascher, med specialbyggd rekvisita. VFX avser visuella specialeffekter som skapas i postproduktionen, det vill säga efter att råmaterialet till en film eller serie är inspelat.

Strömmad rörlig bild

Vod (video on demand): Samlingsbegrepp för digital video/rörlig bild som distribueras på tittarens begäran.

Svod (subscription video on demand): Abonnemangsbaserad strömningstjänst. Vanligtvis med månadsbaserad avgift som konsumenten betalar för att få tillgång till en katalog av filmer och serier över internet. Tjänsterna kan även innehålla direkt-sänt strömmat innehåll som sportsändningar m.m.

S-svod (stand-alone svod) eller **b-svod** (buy-through svod): En svod-tjänst kan nå konsument på olika sätt, antingen att man betalar direkt till tjänsten, så kallad s-svod, eller att den ingår i ett paket som konsumenten köper via en betal-tv-operatör, så kallad b-svod.

Tvod (transactional video on demand): Digital betaltjänst. Konsumenter betalar en avgift per film, evenemang eller avsnitt. Kallas även pay-per-view (PPV) men då avses ofta primärt tillgång till exklusiva sportevenemang. Begreppet innefattar digitala köp, så kallad EST (electronic sell-through). Det innebär att man köper en digital kopia av filmen och kan titta på den flera gånger.

	Tvod-begreppet omfattar även hyra av innehåll för en viss period, DTR (download to rent).
Avod (advertising video on demand):	Annonfinansierad videotjänst. Tjänsten är kostnadsfri för konsumenten och tjänsten finansieras i stället av reklam. Det finns flera aktörer som har både en avod-tjänst och en svod-tjänst där konsumenten får tillgång till mer innehåll mot en avgift.
Hvod (hybrid video on demand):	En hybrid mellan annonsfinansierad (avod) och abonnemangsbaserad (svod) affärsmodell. Typiskt sätt kan konsumenten välja mellan olika nivåer på månadsavgiften, där en lägre avgift innebär mer reklam.

Tv-format

Beställ-tv:	En digital tjänst där användaren på begäran kan se utvalda program. Det kan antingen vara i separata tjänster eller på särskilda delar av en webbplats. En mer precis definition finns i radio- och tv-lagen (2010:696).
Betal-tv:	Syftar på tv-kanaler som kräver avgift för åtkomst genom ett abonnemang via en operatör. Inom begreppet digital betal-tv ryms tvod, hvod och svod.
Fri-tv:	Avser tillgång till SVT:s och TV4:s kanaler utan utgifter för tv-abonnemang.
Ip-tv:	Tv som tittare tar del av via internet, exempelvis på playtjänster och i appar.
Linjär tv:	Tablålagd tv där tittandet sker på ordinarie sändningstid.

Sammanfattning

Filmen är en av våra populäraste konstarter. I princip alla tar del av film och rörlig bild i form av spelfilmer, dokumentärer, dramaserier och animation. Särskilt framgångsrika verk i dessa format blir inte sällan gemensamma referenspunkter och viktiga tidsdokument. Även om filmen är genuint bred är den också en av de konstarter som kräver mest i termer av produktionsresurser och kunnande.

De offentliga insatserna spelar en avgörande roll för en livaktig nationell filmkultur. Ett levande produktionslandskap som ger angelägna filmer av hög kvalitet som engagerar publiken kräver en helhets-syn på filmkulturens förutsättningar i Sverige. Långsiktiga offentliga åtaganden krävs inte minst för utbildning och filmarvets bevarande, men det är också nödvändigt att satsa i produktionsledet – och särskilt på den långa spelfilmen – om svenska filmskapare ska kunna realisera viktiga projekt och för att behålla filmproduktion i Sverige i ett läge där den internationella konkurrensen hårdnar.

Utredningen visar att Sveriges offentliga investeringar i film under senare år halkat efter andra länder och särskilt våra nordiska grannländer. Från en genomsnittlig investeringsnivå per capita ligger Sverige i dag bland de allra lägsta i Europa. Detta förhållande tillsammans med behovet av både fördjupad samverkan med filmbranschen och en tydligare styrning av statliga insatser motiverar enligt utredningen att ett antal filmpolitiska reformer genomförs.

Tydligare nationella filmpolitiska mål

Utredningens bedömning är att de nuvarande filmpolitiska målen är så pass omfattande att de överlappar de allmänna kulturpolitiska mål som också gäller för filmområdet. För ökad tydlighet bör de ersättas av mer fokuserade mål. Målen för den svenska filmpolitiken bör vara:

- ett brett filmutbud av hög kvalitet,
- att film visas i hela landet,
- att svensk film når en stor publik, och
- att filmarvet bevaras och används.

Ett oberoende och framtidsinriktat filminstitut

Det är viktigt att värna Svenska Filminstitutets oberoende som stiftelse. Stiftelseformen garanterar ett visst avstånd till politiken och ger möjlighet att hantera medel på ett sätt som gagnar verksamheten. Samtidigt är det viktigt att Filminstitutet kan utvecklas i takt med sin tid och utredningen föreslår att verksamheten i vissa delar – utan att släppa filmen som huvudfokus – breddas mot det audiovisuella fältet och framför allt dramaserierna. Även om statsbidrag enligt vårt förslag bör prioriteras till filmen bör Filminstitutet ges ett bredare utrednings- och analysuppdrag än i dag och möjlighet att fördela produktionsincitament även till serier (se nedan).

Tydligare ramar för statsbidraget

En ny förordning om statsbidrag till film föreslås införas där det tydliggörs vilka stöd statliga medel får användas till samt vilket syfte respektive stöd har. Det bör fortsatt finnas stort utrymme för Filminstitutet att prioritera bland olika stöd. Filminstitutet bör för att undvika frågor om otillbörlig styrning av konstnärlig verksamhet i möjligaste mån undvika att sätta upp egna mål och kriterier för de stöd som fördelas, utöver vad som motsvarar sedvanliga tillämpningsföreskrifter. Verksamhet som primärt är en angelägenhet för regioner och kommuner kan i högre grad hanteras inom ramen för kultursamverkansmodellen. Ett särskilt stöd till projekt av nationellt intresse föreslås dock finnas på Filminstitutet.

En ny filmfond med finansiering från visningsledet

En central utmaning för svensk film är att anslagen på nationell nivå inte räknas upp. De befintliga stöden till bland annat utveckling och produktion vid Filminstitutet bör därför ökas med ca 20 procent och ett nytt beslutsorgan kallat Filmfonden, med en egen budget på ytterligare ca 300 miljoner kr, inrättas i Filminstitutet. Filmfonden får fördela ett reformerat produktionsincitament, publikrelaterat stöd, stöd till vissa större filmproduktioner samt finansiera branschgemensam verksamhet. Ledamöter till filmfonden bör nomineras av de branscharter som direkt eller indirekt ska finansiera fondens verksamhet. Filmfonden finansieras enligt vårt förslag i utgångsläget till lika delar av staten, biografägarna och strömningstjänster på den svenska marknaden.

Sänkt moms på biobiljetter och återinförda biografavgifter

Utredningen föreslår att momsen på biografföreställningar sänks från 25 till 6 procent. Det snedvrider konkurrensen att biobesök i dag beskattas högre än annan kultur, som konserter och teater, och det gör det dyrt för enskilda att ta del av film på bio. Som förutsättning för att genomföra momssänkningen bör staten dock ställa som krav att biografägarna – som en del av den föreslagna filmfondens finansiering – i avtal med Filminstitutet åtar sig att betala in en biografavgift som beräknas som 10 procent av bruttobiljettintäkterna. Samtidigt bör en avdragsrätt för avgifter och bidrag som betalas till Filminstitutet återinföras för att uppmuntra fler privata aktörer att bidra till den svenska filmens finansiering.

Medfinansieringsavgift för strömningstjänster

För att säkra en bärkraftig inhemsk filmnäring över tid bör strömningstjänster som riktar sig till svenska konsumenter vara med och finansiera gemensamma insatser för främjande av audiovisuellt innehåll i Sverige genom den föreslagna filmfonden. För att uppnå detta föreslås i betänkandet en ny lag om avgifter för leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv.

Den föreslagna lagen är tillämplig på leverantörer som antingen är etablerade i Sverige eller i ett annat EES-land men vars tjänster riktas mot publik i Sverige. Bortsett från mindre leverantörer och företag med public service-uppdrag ska sådana leverantörer årligen bidra finansiellt genom en avgift som utgör 1,5 procent av föregående kalenderårs omsättning i Sverige. Leverantörer som investerar över 10 procent av sin omsättning i Sverige i ny svensk film eller serie är enligt förslaget undantagna från att bidra finansiellt.

Ett reformerat produktionsincitament

I syfte att främja investeringar i produktionen av film och serier i Sverige finns sedan ett antal år ett system med produktionsincitament där staten betalar en del av de kostnader som uppstår i landet. Systemet har dock till viss del fungerat dåligt på grund av svårigheten att prioritera mellan ansökningar när medlen är begränsade.

Utredningen föreslår att en ny förordning om produktionsincitament införs där principen om att ansökningar om stöd ska prövas i den ordning de kommer in (först till kvarn-principen) avskaffas och ersätts av en bestämmelse om att det i första hand är nivån på bidragsberättigade kostnader som ska användas för att prioritera mellan ansökningar. Produktioner som bygger på ett manus eller en litterär förlaga som ursprungligen är skriven på svenska eller ett nationellt minoritetsspråk, ska dock uppmuntras genom att värdet på sådana investeringar räknas upp enligt en viss schablon. Ansvaret för produktionsincitamentet flyttas från Tillväxtverket till den filmfond som föreslås i Svenska Filminstitutet.

Ett nationellt filmarvscentrum

Det krävs både resurser, teknik och kunnande för att bevara och förmedla vårt gemensamma filmarv. För att kraftsamla i denna fråga föreslår utredningen att Filminstitutet ges i uppdrag att i samverkan med Kungliga biblioteket och aktörer som SVT lämna ett kostnadsberäknat förslag till ett nationellt filmarvscentrum med ändamålsenliga lokaler, teknik och personal för bevarande och digitisering av analog film från berörda samlingar.

För att säkra det framtida bevarandet av film och serier som i dag enbart distribueras på strömningstjänster är det, enligt utredningen, även angeläget att skyndsamt gå vidare med de förslag om en ny, teknikneutral pliktmateriallagstiftning som tidigare lämnats till regeringen samt att i detta sammanhang även överväga om vissa av uppgifterna kan delegeras till Filminstitutet.

Ett internationellt program på Konstnärsnämnden

Utöver de större föreslagna förändringar som beskrivits ovan, lämnar utredningen även ett flertal andra bedömningar och förslag i enskilda delar. Bland annat föreslås att Konstnärsnämnden ges i uppdrag att beskriva förutsättningarna för att etablera ett eget internationellt program på filmområdet.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om avgifter för leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om avgifter för leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv i syfte att främja svenskt audiovisuellt innehåll.

Begrepp som används i lagen

2 § I denna lag avses med

1. *audiovisuellt innehåll*: film och serie i olika tekniker och för olika visningsfönster,

2. *film*: lång spelfilm, dokumentärfilm, animation och kortfilm i olika tekniker och för olika visningsfönster,

3. *serie*: audiovisuell produktion i flera avsnitt i olika tekniker och för olika visningsfönster,

4. *leverantör av medietjänster*: den som a) har det redaktionella ansvaret för valet av innehåll i en ljudradio- eller tv-sändning, beställ-radio, beställ-tv eller sökbar text-tv, och b) avgör hur innehållet struktureras, och

5. *beställ-tv*: en tjänst där en leverantör av medietjänster i informations-, underhållnings- eller utbildningssyfte tillhandahåller allmänheten tv-program med hjälp av elektroniska kommunikationsnät

a) på begäran av användare,

b) vid en tidpunkt som användaren väljer, och

c) från en katalog med program som leverantören har valt ut.

Tillämpningsområde

3 § Denna lag är tillämplig på leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv och som antingen är etablerade i Sverige eller som är etablerade i någon stat som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-stat) men vars tjänster riktas mot publik i Sverige.

Förutsättningar för avgiften

4 § Leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv ska årligen bidra finansiellt till utveckling och produktion av film och serier i Sverige. Det finansiella bidraget ska ske genom en avgift som utgör 1,5 procent av föregående kalenderårs avgiftsgrundande omsättning för leverantören i Sverige.

Avgiftsgrundande omsättning är bruttointäkter som härrör från den verksamhet hos leverantören som avser beställ-tv.

Undantagna från att erlagga avgift är

1. leverantörer av medietjänster som har en årlig omsättning på under 20 miljoner kronor eller vars marknadsandel i Sverige är mindre än 1 procent, och
2. public service-företag med ett uppdrag enligt lagen (2020:000) om public service.

5 § Leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv och som investerar minst 10 procent av sin avgiftsgrundande omsättning i Sverige i ny svensk film eller serie har ingen skyldighet att bidra finansiellt i enlighet med 4 §.

Som investering i ny svensk film eller serie kan tillgodoräknas alla investeringar i europeisk produktion och samproduktion av ny film eller serie som i huvudsak är inspelad på svenska eller något av de nationella minoritetsspråken i Sverige, och som uppfyller minst ett av följande krav:

1. Minst 50 procent av produktionens budget förbrukas i Sverige.
2. Minst 50 procent av inspelningen sker i Sverige.

Investering i form av visningsrättigheter omfattas om filmen eller serien inte är äldre än tre år.

6 § Finansiellt bidrag som leverantör av medietjänster etablerad i Sverige betalar av den bidragspliktiga omsättningen till en annan EES-stat avräknas avgiften. Det avräknade beloppet får dock inte överstiga det avgiftsbelopp som leverantören av medietjänster ska betala enligt denna lag.

Skyldighet att redovisa

7 § Leverantör av medietjänster som omfattas av denna lag är skyldig att till Mediemyndigheten senast den sista februari varje år redovisa det senaste kalenderårets avgiftsgrundande omsättning för beställ-tv i Sverige i enlighet med 4 §. Det ska framgå av redogörelsen från vilken beställ-tv-tjänst den bidragspliktiga omsättningen härrör. Redovisningen ska intygas av auktoriserad revisor.

Skyldighet att redovisa gäller även det senaste kalenderårets investeringar i ny svensk film och serie i enlighet med 5 §.

Betalning av avgift

8 § Betalning av avgiften enligt 4 § ska samtidigt med redovisningen göras till Mediemyndigheten.

Föreläggande och vite

9 § Om leverantör av medietjänster enligt denna lag inte lämnar den redovisning som anges i 7 § eller betalar in avgiften i enlighet med 8 § får Mediemyndigheten besluta om de förelägganden som behövs i det enskilda fallet för att bestämmelserna ska följas. Ett beslut om föreläggande får förenas med vite.

Avgifternas överföring

10 § Mediemyndigheten ska omgående föra över de avgiftsmedel som samlats in från föregående kalenderår till Stiftelsen Svenska Filminstitutet att användas för främjande av produktion av svensk film och serie inom ramen för en särskild filmfond.

Överklagande

11 § Beslut om vite enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.
 2. Den finansiella skyldigheten tillämpas först under 2027 och baseras på redovisning från leverantörer av medietjänster med avseende på deras verksamhet i Sverige som avser beställ-tv under det föregående kalenderåret.

1.2 Förslag till lag om ändring i mervärdeskattelagen (2023:200)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 14 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

14 §

Skatt tas ut med 6 procent av beskattningsunderlaget för

1. tillträde till konserter, cir-	1. tillträde till konserter, cir-
kus-, teater-, opera-, eller balett-	kus-, teater-, opera-, <i>biograf-</i> eller
föreställningar eller andra lik-	balettföreställningar eller andra
nande föreställningar, och	liknande föreställningar, och

2. tillträde till och förevisning av djurparker och förevisning av naturområden utanför tätort samt av nationalparker, naturreservat, nationalstadsparker och Natura 2000-områden.	
--	--

Denna lag träder i kraft den dag som regeringen bestämmer.

1.3 Förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

Härigenom föreskrivs att det i inkomstskattelagen (1999:1229) ska införas en ny paragraf, 16 kap. 11 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

11 §

*Bidrag till Stiftelsen Svenska
Filminstitutet ska dras av.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

1.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde ska införas en ny paragraf, 17 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 a §

Om ett beslut som avses i 7 § får överklagas, tillämpas 40 § i förvaltningslagen (2017:900).

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

1.5 Förslag till förordning om statsbidrag till film

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna förordning är meddelad med stöd av 7 § lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde i fråga om 2 § samt med stöd av 8 kap. 7 § första stycket 2 regeringsformen i fråga om övriga bestämmelser och innehåller bestämmelser om statsbidrag till

1. utveckling och produktion av svensk film, och
2. spridning och visning av film.

2 § Frågor om statsbidrag enligt denna förordning prövas av Stiftelsen Svenska Filminstitutet.

Statsbidrag får lämnas i mån av tillgång på medel.

3 § Statsbidrag enligt denna förordning lämnas i enlighet med kapitel I, artikel 53 och artikel 54 i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av bidrag förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

Ändamålet med statsbidraget

4 § Det övergripande ändamålet med statsbidrag enligt denna förordning är att bidra till ett brett utbud av svenska filmer av hög kvalitet samt att film visas i hela landet och når en stor publik.

Definitioner

5 § I denna förordning avses med

1. *film*: lång spelfilm, dokumentärfilm, animation och kortfilm, i olika tekniker och för olika visningsfönster,
2. *svensk film*: film som har en svensk producent och där den svenska insatsen av artistiska medarbetare är av påtaglig betydelse eller, om filmen inte har en svensk producent, uppfyller de krav som fram-

går av Europarådets konvention av den 2 oktober 1992 för samproduktion av filmverk eller den reviderade konventionen av den 30 januari 2017,

3. *producer*: juridisk person som inte har den offentliga sektorn som huvudägare eller som har betydande kommersiella band till den primära visningsplattformen för produktionen, och som verkställer och har det ekonomiska huvudansvaret för produktionen av en film genom att projektutveckla, finansiera, spela in, färdigställa och exploatera filmen och som därigenom förvärvar och ansvarar för de rättigheter som ingår i filmverket,

4. *svensk producer*: en person som när ansökan beviljas är stadigvarande bosatt i Sverige eller en juridisk person eller utländskt företags filial som är registrerad hos behörig myndighet i Sverige när ansökan beviljas.

Övriga uttryck som används i denna förordning har samma betydelse som i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014.

Utveckling och produktion av svensk film

6 § Statsbidrag får lämnas för att stödja utveckling och produktion av svensk film. Statsbidrag lämnas i huvudsak till produktioner som spelas in på svenska eller på något av de nationella minoritetsspråken.

Statsbidrag får lämnas som utvecklingsstöd, produktionsstöd, stöd till större filmproduktioner och publikrelaterat stöd.

För att få statsbidrag enligt 10, 13 och 17 §§ krävs att filmen kan visas med svensk text.

Utvecklingsstöd

7 § Statsbidrag enligt 6 § får lämnas i form av

1. projektstöd för att utveckla svensk film, och
2. verksamhetsstöd för att stärka producenter i syfte att säkerställa kontinuitet och utveckling av filmbranschen.

8 § Projektstöd för att utveckla film får lämnas till producent, regissör, manusförfattare, eller annan professionellt verksam person som arbetar med film- och tv-produktion.

Verksamhetsstöd för att stärka producenter får lämnas till producent som har film- och tv-produktion som sin huvudsakliga verksamhet och som uppvisar en väl utarbetad och långsiktig plan för såväl produktionsverksamhet som bolagets generella utveckling.

9 § Vid prövning av ansökan om verksamhetsstöd för att stärka producenter ska följande beaktas:

1. producentens förmåga att förnya och utveckla projekt med hög kvalitet, och
2. producentens tidigare framgångar ur ett brett perspektiv.

Produktionsstöd

10 § Statsbidrag enligt 6 § får lämnas i form av produktionsstöd för att producera svensk film i olika tekniker och för olika visningsfönster.

Produktionsstöd får även lämnas för internationell samproduktion, där huvudproducenten inte är svensk, i syfte att stärka samarbetet mellan utländska och svenska producenter och öka möjligheterna till internationell finansiering.

11 § Produktionsstöd får lämnas till producent som har film- och tv-produktion som sin huvudsakliga verksamhet.

12 § Produktionsstöd ska lämnas innan en film färdigställs utifrån kvalitativa kriterier som förväntad angelägenhetsgrad, hantverkskicklighet och originalitet.

Producenten ska redovisa en väl utarbetad plan för hur filmen ska tillgängliggöras för allmänheten i syfte att nå en så stor publik som möjligt.

Undantag från kravet på plan för spridning i andra stycket får göras för oetablerade filmskapare när det gäller statsbidrag till kortfilm.

Stöd till större filmproduktioner

13 § Statsbidrag enligt 6 § får lämnas som tillskott till produktionsstöd enligt 10 § för större filmproduktioner om det krävs för att en produktion ska kunna genomföras i landet.

14 § Tillskott till produktionsstöd får lämnas till producent som har film- och tv-produktion som sin huvudsakliga verksamhet och som har en dokumenterad erfarenhet av större filmproduktioner.

15 § Tillskott till produktionsstöd ska lämnas innan en film färdigställs utifrån en bedömning av filmens potential att nå en stor publik och betydelsen för svensk filmkultur av att produktionen genomförs i landet. Producenten ska redovisa en väl utarbetad plan för hur filmen ska tillgängliggöras för allmänheten. Planen ska omfatta en bred lansering av filmen.

16 § För att få statsbidraget krävs att produktionens totalbudget uppgår till minst 80 miljoner kronor.

Publikrelaterat stöd

17 § I syfte att attrahera kapital till svensk filmproduktion och främja ett aktivt publikarbete får statsbidrag enligt 6 § lämnas i form av publikrelaterat stöd efter att en film färdigställts baserat på dess publika framgångar.

18 § Publikrelaterat stöd får lämnas till producent som har film- och tv-produktion som sin huvudsakliga verksamhet.

19 § Publika framgångar ska beräknas med hjälp av kvantitativa kriterier som antalet sålda biobiljetter eller antalet tittare via betaltjänster på internet.

Spridning och visning av film

20 § Statsbidrag får lämnas för att främja spridning och visning av film i hela landet samt svensk film utomlands.

Statsbidrag får lämnas som distributions- och lanseringsstöd, biografstöd, verksamhetsstöd, stöd till projekt av nationellt intresse, tillgänglighetsstöd och stöd till spridning och visning av film på de nationella minoritetsspråken.

Distributions- och lanseringsstöd

21 § Statsbidrag enligt 20 § får lämnas för distribution och lansering av film i Sverige för att främja publikens möte med film och särskilt för att svensk film ska nå en stor publik.

Statsbidraget lämnas till distributör eller annan aktör som verkar för att sprida och visa film offentligt och som har förutsättningar att arbeta professionellt med distribution och lansering av film.

22 § Statsbidrag får även lämnas för distribution och lansering av svensk film utomlands till producent eller annan aktör som verkar för att sprida och visa svensk film utomlands.

Biografstöd

23 § Statsbidrag enligt 20 § får lämnas i form av biografstöd till biografägare för att stärka biografverksamhet i hela landet och för att bredda filmutbudet.

24 § Biografstöd får lämnas i form av

1. stöd till visning av ny film som kompletterar det utbud som tillhandahålls på marknadens villkor,
2. stöd till upprustning av biograf i syfte att främja publikens möte med filmen, och
3. stöd till nyetablering på platser där biograf saknas.

25 § Vid beslut om biografstöd enligt 24 § 2 och 3 ska behoven hos biografer på landsbygden och i mindre och medelstora orter samt biografer som kompletterar övriga biografers utbud särskilt beaktas.

Verksamhetsstöd

26 § Statsbidrag enligt 20 § får lämnas i form av verksamhetsstöd till distributör, visningsorganisation, festivalarrangör, strömningstjänst, sammanslutning av biografägare eller annan aktör som verkar för att offentligt sprida och visa kvalitativ film som annars inte skulle komma en svensk publik till del.

Stöd till projekt av nationellt intresse

27 § Statsbidrag enligt 20 § får lämnas i form av tidsbegränsat stöd till kommun eller region för att främja utveckling av projekt av nationell betydelse inom området spridning och visning av film.

Vid beslut om statsbidraget ska projektets betydelse för att bidra till spridning och visning av film i hela landet särskilt beaktas.

Tillgänglighetsstöd

28 § Statsbidrag enligt 20 § får lämnas i form av stöd för att öka tillgängligheten till svensk film för personer som är synskadade, döva, hörselskadade eller för personer med lässvårigheter.

29 § Tillgänglighetsstöd får lämnas till producent, distributör, biografägare, visningsorganisation, festivalarrangör eller annan aktör som verkar för att sprida och visa film offentligt.

Stöd till spridning och visning av film på minoritetsspråk

30 § Statsbidrag enligt 20 § får lämnas för att öka tillgängligheten till film på de nationella minoritetsspråken.

31 § Stöd till spridning och visning av film på de nationella minoritetsspråken får lämnas till producent, distributör, biografägare, visningsorganisation, festivalarrangör eller annan aktör som verkar för att sprida och visa film offentligt.

Övriga stöd

Branschgemensamma insatser

32 § Statsbidrag får lämnas i form av tidsbegränsat stöd till utveckling av projekt av nationell betydelse för den svenska filmbranschen.

Vid beslut om statsbidraget ska projektets betydelse för att bidra till kunskap om filmbranschen, kompetensutveckling och sunda konkurrensförhållanden särskilt beaktas.

33 § Stöd till utveckling av projekt av nationell betydelse för den svenska filmbranschen får lämnas till sammanslutning av aktörer i filmbranschen som verkar för gemensamma intressen.

Administrativa bestämmelser

Ansökan om statsbidrag

34 § En ansökan om statsbidrag ska vara skriftlig och lämnas till Stiftelsen Svenska Filminstitutet innan arbetet med verksamheten eller projektet inleds. Ansökan ska innehålla

1. uppgifter om den sökande,
2. en beskrivning av den verksamhet eller det projekt som statsbidrag söks för, budget och start- och slutdatum för projektets påbörjan,
3. en förteckning över kostnader för projektet eller verksamheten,
4. uppgift om till vem statsbidraget ska betalas ut,
5. avtal om de rättigheter som behövs för att genomföra projektet, och
6. en förteckning över all konstnärlig och teknisk personal som är knuten till produktionen i Sverige, och annan information som behövs för prövningen av ansökan.

35 § I beslut om beviljat statsbidrag ska villkoren för bidraget och sista dag för redovisning enligt 39 § anges.

36 § Stiftelsen Svenska Filminstitutet får i beslut om statsbidrag enligt 10, 13, 17, 21, 22 §§, 24 § punkt 1, 28 och 30 §§ också besluta om

1. deponering av film- och dokumentationsmaterial till den färdiga filmen hos stiftelsen,
2. säkerställande av tillräckliga immateriella rättigheter för icke-kommersiellt nyttjande av filmen förutsatt att detta inte inverkar på den normala användningen av filmen, och
3. att uppgifter om filmens publiksiffror, intäkter, försäljning och omsättning inges för statistisk användning samt uppföljning av statsbidragen.

37 § Stiftelsen Svenska Filminstitutet får i beslut om produktionsstöd enligt 10 § och stöd till större filmproduktioner enligt 13 § för lång spelfilm, dokumentärfilm och animation besluta om att hela eller delar av statsbidraget ska betalas tillbaka när intäkterna från filmen överstiger producentens och investerarnas intäktsandelar.

Av beslutet ska det framgå hur återbetalningen ska beräknas och göras.

38 § Av artiklarna 1.4 c och 2.18 i förordning (EU) nr 651/2014 följer att statsbidrag enligt denna förordning inte får lämnas till företag i ekonomiska svårigheter. Statsbidrag får heller inte lämnas till en organisation som inte är att anse som ett företag enligt artikel 107.1 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, om organisationen har skulder för svenska skatter eller avgifter hos Kronofogdemyndigheten eller är under rekonstruktion, i likvidation eller försatt i konkurs.

Redovisning

39 § En mottagare av statsbidrag enligt denna förordning är skyldig att redovisa för Stiftelsen Svenska Filminstitutet hur medlen har använts och lämna de övriga uppgifter som stiftelsen behöver för uppföljning och utvärdering.

För belopp som överstiger 500 000 kronor ska en revisor på mottagarens uppdrag intyga att redovisningen är tillförlitlig och att villkoren för statsbidraget har följts.

Hinder mot utbetalning

40 § Statsbidrag enligt denna förordning får inte betalas ut till den som har skulder för svenska skatter eller avgifter hos Kronofogdemyndigheten eller är under rekonstruktion, i likvidation eller försatt i konkurs. Detta gäller inte om villkoren i beslutet om statsbidrag enligt 35 § redan har uppfyllts och filmen är färdigställd vid tidpunkten för utbetalning av bidraget.

Statsbidrag får inte heller betalas ut till ett företag som är föremål för betalningskrav på grund av ett beslut av Europeiska kommissionen som förklarar att ett statsbidrag beviljat av en svensk stödgivare är olagligt eller oförenligt med den inre marknaden.

41 § Stiftelsen Svenska Filminstitutet får besluta att ett beviljat statsbidrag inte ska betalas ut, om det finns grund för återbetalning enligt 42 §.

Återbetalning

42 § En mottagare av statsbidrag är återbetalningsskyldig om

1. mottagaren av bidraget genom att lämna oriktiga uppgifter eller på annat sätt har förorsakat att bidraget har lämnats felaktigt eller med för högt belopp,
2. bidraget av något annat skäl än vad som sägs i första punkten har lämnats felaktigt eller med för högt belopp och mottagaren borde ha insett detta,
3. bidraget inte används för det ändamål som det har beviljats för,
4. den som tagit emot bidraget inte lämnar sådan redovisning som avses i 39 §, eller
5. villkor i beslutet inte har följts.

43 § Om en mottagare av statsbidrag är återbetalningsskyldig enligt 42 §, ska Stiftelsen Svenska Filminstitutet besluta att helt eller delvis kräva tillbaka bidraget. Om det finns särskilda skäl för det får Filminstitutet besluta att avstå från kravet helt eller delvis.

Krav om återbetalning av statsbidrag får förenas med dröjsmålsränta enligt räntelagen (1975:635).

Förvaltningslagens tillämpning

44 § Vid handläggningen av ärenden enligt denna förordning tillämpas följande bestämmelser i förvaltningslagen (2017:900):

- 5 § om legalitet, objektivitet och proportionalitet,
- 10 § om partsinsyn,
- 16–18 §§ om jäv,
- 23 § om utredningsansvaret,
- 24 § om när man får lämna uppgifter muntligt,
- 25 § om kommunikation,
- 31 § om dokumentation av beslut,
- 32 § om motivering av beslut, och

– 33 och 34 §§ om underrättelse om innehållet i beslut och hur ett överklagande går till.

Överklagande

45 § I 40 § förvaltningslagen (2017:900) finns bestämmelser om överklagande till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut än beslut enligt 39 och 40 §§ får dock inte överklagas.

Övriga bestämmelser

46 § Bestämmelser om offentliggörande, rapportering och registerföring finns i förordningen (2016:605) om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.
 2. Genom förordningen upphävs förordningen (2016:989) om statsbidrag till film.
 3. Den upphävda förordningen gäller fortfarande för statsbidrag som avser tid före ikraftträdandet.

1.6 Förslag till förordning om produktionsincitament för film och serier

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna förordning är meddelad med stöd av 7 § lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde i fråga om 2 § samt med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen i fråga om övriga bestämmelser och innehåller bestämmelser om statsbidrag för produktion av film och serier.

2 § Frågor om statsbidrag enligt denna förordning prövas av Stiftelsen Svenska Filminstitutet.

Statsbidrag får lämnas i mån av tillgång på medel.

3 § Statsbidrag enligt denna förordning lämnas i enlighet med kapitel I och artikel 54 i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 av den 17 juni 2014 genom vilken vissa kategorier av bidrag förklaras förenliga med den inre marknaden enligt artiklarna 107 och 108 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

Ändamålet med statsbidraget

4 § Ändamålet med statsbidraget är att bidra till att öka antalet film- och serieproduktioner i Sverige för att främja en bärkraftig svensk filmbransch. Statsbidraget ska också bidra till att Sverige och svenska förhållanden skildras i film och serier.

Definitioner

5 § I denna förordning avses med

1. *film*: lång spelfilm, dokumentärfilm och animation i olika tekniker och för olika visningsfönster,
2. *serie*: audiovisuell produktion i flera avsnitt i olika tekniker och för olika visningsfönster, och

3. *producent*: juridisk person som verkställer och har det ekonomiska huvudansvaret för produktionen av filmen eller serien genom att projektutveckla, finansiera, spela in, färdigställa och exploatera filmen eller serien och som därigenom förvärvar och ansvarar för de rättigheter som ingår i filmen eller serien.

Övriga uttryck som används i denna förordning har samma betydelse som i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014.

Förutsättningar för statsbidrag

6 § Statsbidrag lämnas till producent som har produktion av film eller serier som sin huvudsakliga verksamhet.

Producenten ska vara registrerad hos behörig myndighet i Sverige, eller om det är ett utländskt företag ha en svensk filial registrerad hos behörig myndighet i Sverige. De kostnader på vilka statsbidrag ska beräknas ska bokföras i detta företag.

7 § Statsbidrag får ges med högst 25 procent av statsbidragsberättigade kostnader. Med bidragsberättigade kostnader avses kostnader som är nödvändiga för att genomföra produktionen i Sverige och som avser

1. köp av varor och tjänster från affärsverksamhet som beskattas i Sverige,
2. löner till arbetstagare som är skattskyldiga i Sverige, eller
3. kostnader för royalties och liknande avgifter till branschorganisationer i Sverige.

Kostnaderna får inte vara högre än marknadspriset.

Kostnader som uppkommit innan ansökan om statsbidrag har bekräftats och inkommit till Stiftelsen Svenska Filminstitutet räknas inte som godkända kostnader.

Om det råder tveksamhet om kostnaderna uppfyller de krav som ställs i denna förordning är det stödmottagarens ansvar att dokumentera att villkoren är uppfyllda.

8 § Statsbidrag får lämnas under förutsättning att

1. produktionen helt eller delvis genomförs i Sverige,
2. den svenska insatsen av artistiska medarbetare är av påtaglig betydelse,

3. produktionens totalbudget uppgår till minst 30 miljoner kronor för lång spelfilm och animation, minst 10 miljoner kronor för dokumentärfilm, eller minst 10 miljoner kronor per avsnitt för serie,
4. de bidragsberättigade kostnaderna för produktionen uppgår till minst 4 miljoner kronor, och
5. produktionen bifogar ett avtal som garanterar distribution eller spridning.

9 § Den produktion som har störst bidragsberättigade kostnader enligt 7 § ska erbjudas bidrag först.

Om produktionen bygger på ett manus eller en litterär förlaga som ursprungligen är skriven på svenska eller ett nationellt minoritetsspråk, ska de bidragsberättigade kostnaderna vid bedömningen multipliceras med 1,5.

Ansökan om statsbidrag

10 § En ansökan om statsbidrag ska vara skriftlig och lämnas till Stiftelsen Svenska Filminstitutet innan produktionen i Sverige startar. Ansökan ska innehålla följande information

1. uppgifter om den sökande,
2. en beskrivning av det projekt som statsbidrag söks för, budget och start- och slutdatum för projektets påbörjan,
3. en förteckning över kostnader för projektet,
4. uppgift om till vem statsbidraget ska betalas ut,
5. avtal om de rättigheter som behövs för att genomföra projektet,
6. en förteckning över all konstnärlig och teknisk personal som är knuten till produktionen i Sverige, och
7. annan information som behövs för prövningen av ansökan.

Prövning och beslut om statsbidrag

11 § Om Stiftelsen Svenska Filminstitutet beviljar statsbidrag, ska det av beslutet framgå när produktionen som ska genomföras i Sverige senast ska vara avslutad och det högsta statsbidrag som kan betalas ut. Efter ansökan från stödmottagaren får stiftelsen, om det finns skäl för det, förlänga tiden för när produktionen i Sverige senast ska vara avslutad.

12 § Statsbidrag som omfattar ett belopp motsvarande 500 000 euro eller mer får endast beviljas om den sökande samtycker till att uppgifter om stödet offentliggörs enligt kommissionens förordning (EU) nr 651/2014.

Ansökan om utbetalning av statsbidrag

13 § Stödmottagaren ska ansöka om utbetalning av statsbidrag hos Stiftelsen Svenska Filminstitutet senast tre månader efter det att produktionen enligt 11 § ska vara avslutad. Ansökan ska göras skriftligt och lämnas till Filminstitutet på det sätt som Filminstitutet anvisar.

Om det finns särskilda skäl, får stiftelsen besluta om att förlänga tiden för när ansökan ska ha kommit in.

14 § Till ansökan om utbetalning ska stödmottagaren bifoga skriftliga underlag som styrker de bidragsberättigade kostnaderna och att övriga förutsättningar för statsbidraget är uppfyllda. En revisor ska på mottagarens uppdrag intyga att redovisningen är tillförlitlig och att villkoren för statsbidraget har följts.

15 § Stiftelsen Svenska Filminstitutet ska efter ansökan om utbetalning slutligt bestämma statsbidragets storlek och fatta beslut om utbetalning.

Hinder mot utbetalning

16 § Statsbidrag enligt denna förordning får inte betalas ut till den som har skulder för svenska skatter eller avgifter hos Kronofogdemyndigheten eller som är under rekonstruktion, i likvidation eller försatt i konkurs.

Statsbidrag får inte heller betalas ut till ett företag som är föremål för betalningskrav på grund av ett beslut av Europeiska kommissionen som förklarar att ett statsbidrag beviljat av en svensk stödgivare är olagligt och oförenligt med den inre marknaden.

17 § Stiftelsen Svenska Filminstitutet får besluta att ett beviljat statsbidrag inte ska betalas ut, om det finns grund för återbetalning enligt 18 §.

Återbetalning

18 § En mottagare av statsbidrag är återbetalningsskyldig om

1. mottagaren av bidraget genom att lämna oriktiga uppgifter eller på annat sätt har förorsakat att bidraget har lämnats felaktigt eller med för högt belopp,
2. bidraget av något annat skäl än vad som sägs i första punkten har lämnats felaktigt eller med för högt belopp och mottagaren borde ha insett detta, eller
3. villkor i beslutet inte har följts.

19 § Om en mottagare av statsbidrag är återbetalningsskyldig enligt 18 § ska Stiftelsen Svenska Filminstitutet besluta att helt eller delvis kräva tillbaka bidraget. Om det finns särskilda skäl för det får stiftelsen besluta att avstå från kravet helt eller delvis.

Krav om återbetalning av statsbidrag får förenas med dröjsmålsränta enligt räntelagen (1975:635).

Förvaltningslagens tillämpning

20 § Vid handläggningen av ärenden enligt denna förordning tillämpas följande bestämmelser i förvaltningslagen (2017:900):

- 5 § om legalitet, objektivitet och proportionalitet,
- 10 § om partsinsyn,
- 16–18 §§ om jäv,
- 23 § om utredningsansvaret,
- 24 § om när man får lämna uppgifter muntligt,
- 25 § om kommunikation,
- 31 § om dokumentation av beslut,
- 32 § om motivering av beslut, och
- 33 och 34 §§ om underrättelse om innehållet i beslut och hur ett överklagande går till.

Överklagande

21 § I 40 § förvaltningslagen (2017:900) finns bestämmelser om överklagande till allmän förvaltningsdomstol.

Övriga bestämmelser

22 § Bestämmelser om offentliggörande, rapportering och registerföring finns i förordningen (2016:605) om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.
 2. Genom förordningen upphävs förordningen (2022:1386) om statligt stöd till produktion av audiovisuella verk.
 3. Den upphävda förordningen gäller fortfarande för statsbidrag som avser tid före ikraftträdandet.

2 Uppdrag och genomförande

Utredningen har enligt direktiven (dir. 2024:10) haft i uppdrag att göra en översyn av den nationella filmpolitiken och föreslå förändringar som gör att filmpolitiken bättre ska möta områdets utmaningar och behov (se bilaga 1). Med utgångspunkt i befintliga analyser ska utredningen beskriva nuvarande förutsättningar inom filmområdet och bland annat lämna förslag på hur de nationella målen för filmpolitiken ska formuleras samt hur de statliga filmpolitiska stödformerna bör utformas. I uppdraget ingår även att särskilt analysera förutsättningarna för att främja ett levande filmarv.

Detta är ett brett uppdrag och utredningen har valt att arbeta med det i flera steg. Inledningsvis låg fokus på att beskriva nuläget vad gäller mediekonsumtionen i befolkningen, filmbranschens utveckling, den offentliga finansieringen av filmpolitiska insatser och filmarvets status. I nästa fas prioriterades att sammanställa information om de offentliga insatsernas utformning, regleringen av statsbidrag och styrningsfrågor. I en tredje och avslutande fas, inriktades arbetet på att formulera och diskutera reformförslag. Dessa tre faser av arbetet kommenteras utförligare nedan.

Till utredningen har en expertgrupp varit knuten (se missivet) som också medverkat aktivt i arbetet. Expertgruppen har haft sju ordinarie möten och flera av experterna har även medverkat i andra aktiviteter som utredningen anordnat. Utöver experterna har utredningen även tagit del av information och inspel från en lång rad organisationer, myndigheter, filmskapare och företag vid möten och studiebesök. En lista över vilka utredningen träffat finns som bilaga (bilaga 3).

2.1 Utredningens arbete

I en första fas, under våren 2024, samlade utredningen in information om utvecklingen under det senaste decenniet när det gäller medievänor, filmbranschens förändringar, utmaningar för filmarvet och den offentliga finansieringen av film. Arbetet byggde huvudsakligen på en genomgång av undersökningar och rapporter och samtal med intressenter på området. Under våren genomfördes även ett fyrtiotal möten med olika organisationer, myndigheter, företag och enskilda (manusförfattare, regissörer m.m.). Detta kompletterades med insamling av data via utredningens expertgrupp på områden där information saknades, inte minst för att kunna göra internationella jämförelser.

Arbetet sammanställdes i en preliminär nulägesanalys.¹ En första version av denna presenterades vid en hearing på biograf Fågel blå i Stockholm den 11 juni 2024, till vilken ett hundratal företrädare för filmbranschen och andra berörda var inbjudna. Syftet var att tidigt öppna upp utredningsprocessen och visa vilken information utredningen hade tillgång till samt hur den kunde tolkas. Presentationen resulterade i att utredningen fick in många användbara synpunkter som sedan kunde inarbetas i den vidareutvecklade nulägesbeskrivning som finns i föreliggande betänkande.

I fas två, under hösten 2024, sammanställdes en utförligare analys av de offentliga stödsystemen på filmområdet och relaterade styrningsfrågor. Mötesaktiviteten fortsatte med ytterligare ett tjugotal träffar med olika intressenter. Under hösten genomfördes också ett antal både kortare och längre resor. Utredningen besökte bland annat Regionsamverkan Sydsverige, Västragötalandsregionen, Göteborg Filmfestival och Filmpool Nord. Vidare gjordes studiebesök hos filminstitutet i Danmark (Köpenhamn) och Norge (Oslo) samt hos Internationella Samiska Filminstitutet (Kautokeino). Vid dessa resor träffade utredningen utöver personal vid filminstitutet även företrädare för departement, nationalbibliotek och Nordisk film- och tv-fond.

I en tredje, delvis överlappande, arbetsfas sammanställdes en reformagenda med utredningens övergripande bedömningar och preliminära förslag. Den diskuterades under hösten och vintern 2024 vid flera möten, bland annat under ett internat med utredningens expertgrupp och även i valda delar med andra berörda parter. Reformagendan vidareutvecklades utifrån denna dialog till de förslag som

¹ "Preliminär nulägesanalys" (2024), tillgänglig i utredningens arkiv.

presenteras i detta betänkande. I den tredje och avslutande fasen av arbetet har också ingått att producera själva betänkandet.

2.2 Betänkandets disposition

Utredningens betänkande är indelat i 13 kapitel samt ett antal bilagor. De inledande kapitlen består av utredningens nulägesanalys och sammanfattar situationen i dag på relevanta områden i internationell jämförelse. Därefter följer särskilda kapitel med utredningens bedömningar och förslag.

Utgångspunkten i det följande är de förändrade publikvanor som kan iakttas när det gäller konsumtionen av film och annan rörlig bild (kapitel 3). Därefter följer särskilda kapitel om filmbranschens förändringar i för utredningen centrala delar (kapitel 4) samt om de filmpolitiska insatsernas utformning och utveckling (kapitel 5, 6 och 7). I särskilda kapitel behandlas frågor om utbildning och talangutveckling (kapitel 8) samt hanteringen av filmarvet (kapitel 9).

Betänkandet fortsätter sedan med sammanfattande bedömningar utifrån detta (kapitel 10). Bedömningskapitlet innehåller utredningens slutsatser på en generell nivå och fungerar som en brygga över till de förslag som lämnas. Förslagen presenteras i ett eget kapitel (kapitel 11) och i form av utredningens författningsförslag (kapitel 1). Viktig information när det gäller förslagets effekter finns även i konsekvensanalysen (kapitel 12) och i författningskommentaren (kapitel 13) när det gäller hur de ska tolkas.

3 Publikvanor

Medievanorna i den svenska befolkningen har varit expansiva under senare år. Alla åldersgrupper använder medier väsentligt mer i dag än tidigare, mätt i antal minuter per dag, och även om de yngre åldersgrupperna ägnar mest tid åt mediekonsumtion ökar det även i äldre grupper. Övergången till digital konsumtion är i Sverige långt gången i alla åldersgrupper och teknik för att se på just strömmad bild har även ökat markant i befolkningen, liksom abonnemang på kommersiella strömningstjänster.

Mycket tyder på att just filmtittandet är förhållandevis stabilt över tid men inte ökar på samma sätt som den totala mediekonsumtionen. Särskilt unga har en tendens att ofta föredra kortare format, och konsumerar en ökande mängd både serier och kortare videoklipp. Även om den långsiktiga trenden är stabil har biobesöken totalt sett minskat i Sverige under det senaste decenniet och framför allt har andelen som ser svensk film på bio blivit mindre. Trenden med en minskning av biobesök det senaste decenniet är densamma i andra nordiska länder men Sverige avviker i en jämförelse genom en lägre återhämtningsgrad efter covid-19-pandemin och även en relativt låg andel inhemsk film.

Parallellt hävdar sig dock svenskt innehåll – både film och drama-serier – väl i andra visningsfönster. Tittandet är högt både på strömningstjänster och i tv. De globala aktörerna har gett svenska filmer en möjlighet att nå en riktigt stor internationell publik. Vidare når många mer nischade filmer viktiga publikgrupper via kanaler som filmfestivaler och till exempel skolbio.

3.1 Publikbeteenden och konsumtionsmönster

Mediekonsumtionen har förändrats mycket det senaste decenniet, inte minst på grund av strömningstjänsternas ökade betydelse för konsumtionen av rörlig bild. Denna utveckling beskrivs på en allmän nivå i undersökningar som till exempel Mediebarometern från Göteborgs universitet och, när det gäller filmen specifikt, i de sammanställningar som Svenska Filminstitutet gör.

Av Mediebarometern framgår att befolkningen i Sverige de senaste åren ökat sin totala mediekonsumtion. Detta är del av en långsiktig trend som accelererat under senare år. Den svenska befolkningens mediekonsumtion ökade mellan 1979 och 2019, det vill säga innan pandemin, med 46 minuter en genomsnittlig dag.¹ Under pandemin ökade konsumtionen ytterligare kraftigt och siffrorna har sedan dess legat kvar på höga nivåer. Under 2023 spenderade befolkningen (9–85 år) en vanlig dag i genomsnitt 407 minuter med olika medier, en ökning med ca 40 minuter jämfört med 2019.²

Olika former av rörlig bild är också den klart vanligaste typen av innehåll att konsumera. En vanlig dag 2023 tittade 95 procent av befolkningen (9–85 år) på rörlig bild i någon form. Det inkluderar både traditionell tablålagd tv och strömningstjänster för rörlig bild (vod).³ Under 2022 låg andelen på 93 procent. Rörlig bild var också det medieinnehåll som svenskarna 2023 lade mest tid på. Sammanlagt rörde det sig om två timmar och 18 minuter. Längst tid, 64 minuter, upptog tittandet på tablålagd tv. Traditionell tablålagd tv är därmed fortfarande den enskilda medieform som den svenska befolkningen som helhet ägnar mest tid.

Under pandemiåren förändrades delvis vilken medieteknik hushållen använde. Tillgången till smarta mobiltelefoner är numera i det närmaste total i den vuxna befolkningen. Andelen invånare som även hade tillgång till en mediaspelare som Apple tv eller Chromecast ökade dessutom markant från 2019 till 2023.⁴ I åldern 45 till 64 år var andelen med tillgång till en mediaspelare 55 procent 2019 och under 2023 var

¹ Mediemyndigheten, *Medieutveckling 2023: Mediekonsumtion* (2023), s. 5–7.

² Den totala tiden är summan av den självuppskattade tiden för användning av enskilda medier och måttet tar inte hänsyn till att olika medier kan användas samtidigt. Exempelvis kan en person lyssna på radio samtidigt som den läser morgontidningen, eller använder Facebook samtidigt som den tittar på Netflix. Nordicom, *Mediebarometern 2023* (2024), s. 16–17.

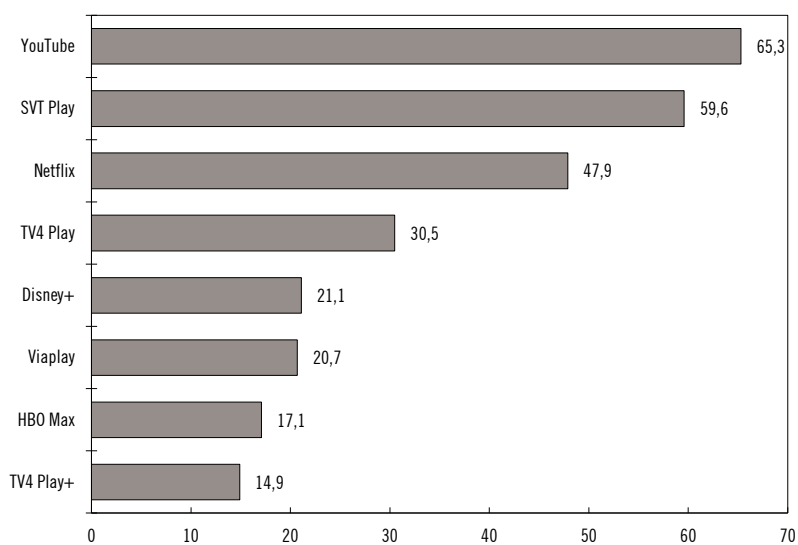
³ *Mediebarometern 2023* (2024), s. 10–15.

⁴ Jämför *Mediebarometern 2019* (2020) och *Mediebarometern 2023* (2024).

andelen 75 procent. För gruppen 65–79 år var andelen 30 procent 2019 och under 2023 var den 53 procent (65–85 år).

Under de senaste åren har även antalet abonnemang för strömningstjänster för rörlig bild (svod) ökat markant. Under 2023 var tillgången till ett svod-abonnemang ca 13 procent högre än 2019 – totalt 76 procent av befolkningen mellan 9 och 85 år hade 2023 tillgång till ett sådant abonnemang.⁵ I åldern 45 till 64 år var andelen med tillgång till svod-tjänster 60 procent 2019 och under 2023 var andelen 77 procent. För gruppen 65–79 år var andelen 27 procent 2019 och under 2022 var den 48 procent (65–85 år).

Figur 3.1 Andel som anger att de tittat på olika strömningstjänster den senaste veckan, 2023 (procent)

Källa: Mediemätning i Skandinavien (MMS).

Räckvidd är ett mått som beskriver hur många som har tagit del av ett medium under en given period oavsett hur mycket tid som lagts ner. Under en genomsnittlig dag 2023 använde 65 procent av befolkningen (9–85 år) någon strömningstjänst för rörlig bild.⁶ Det är en ökning med över 15 procent jämfört med 2019. Strömningstjänster med störst veckoräckvidd, det vill säga hur många som uppger att de

⁵ *Mediebarometern 2023* (2024), s. 112.

⁶ *Mediebarometern 2023* (2024), s. 44–45.

någon gång under den senaste veckan har tittat på dem, var enligt Mediemätning i Skandinavien (MMS) under 2023 Youtube, SVT Play, Netflix, TV4 Play och Viaplay.⁷ Även aktörer som Disney och HBO Max (numera Max) har växt under senare år och tagit en försvarlig andel av tittandet.

Befintliga undersökningar av mediekonsumtionen i Sverige tyder också på att det fortfarande finns markanta skillnader mellan yngres och äldres mediekonsumtion, både när det gäller spenderad tid och tillgång till olika medier.⁸ En genomsnittlig mediedag 2023 skiljde det en timme och 17 minuter i tid för mediekonsumtion mellan de i åldern 65 till 85 år (435 min) och de i åldern 15 till 24 år (512 min). Förutom att det finns skillnader mellan åldersgrupper i hur mycket tid som spenderas på medier totalt finns det även skillnader i hur olika grupper spenderar den tiden. Äldre föredrar fortfarande oftare än yngre att lyssna på radio och titta på tablålagd tv. De yngre lägger mer tid på att lyssna på strömmad musik och på sociala medier än de äldre. Det finns alltså relativt stora skillnader i medieanvändningen.

3.1.1 Tittandet på film

När det gäller film specifikt – det vill säga lång spelfilm, dokumentär, animation och kortfilm – förefaller trenden inte gå i samma riktning som mediekonsumtionen i stort, det vill säga tittandet ökar inte i befolkningen. En bidragande orsak är med stor sannolikhet att andra former av rörlig bild – och då främst serier eller kortare videoformat – kommit att utgöra en stor del av konsumtionen.

Även om det inte ökar tyder dock mycket på att det totala filmtittandet ändå är relativt stabilt. Av SOM-institutets undersökningar framgår att ungefär 90 procent av befolkningen ser på film minst någon gång om året, drygt 70 procent gör det minst någon gång i månaden och ungefär 45 procent minst någon gång i veckan. Dessa siffror har varit påtagligt stabila under den senaste tioårsperioden, även om andelen som sett film minst någon gång i månaden ökade något under pandemiåren.⁹

⁷ Uppgifterna från MMS rapport *Trend & Tema Q4 2023* (2024) som bygger på datainsamling genomförd med hjälp av datorstödda telefonintervjuer. Det görs 3 000 intervjuer i två obundna slumpmässiga urval från Bisnode för 16–99 år och SPAR för vårdnadshavare till barn.

⁸ Följande bygger på Mediemyndigheten, *Medieutveckling 2023: Mediekonsumtion* (2023).

⁹ Myndigheten för kulturanalys, *Film- och biovanor: Fördjupande rapport om kulturvanor inom film och biobesök* (2024:2), s. 13.

Av Filminstitutets rapport *Filmåret i siffror 2023* framgår dock att det genomsnittliga antalet sedda filmer – benämns ”långfilm” i undersökningen – i den vuxna befolkningen (15–74 år) kan ha minskat något under de senaste åren, från ett länge stabilt filmtittande med runt 40 långfilmer per person och år, till 36 långfilmer per person och år vid det senaste mättillfället.¹⁰

Tabell 3.1 Filmtittande i Sverige mätt i antal sedda långfilmer per person och år, 2014–2023

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Antal filmer	43	40	41	39	40	40	41	40	38	36

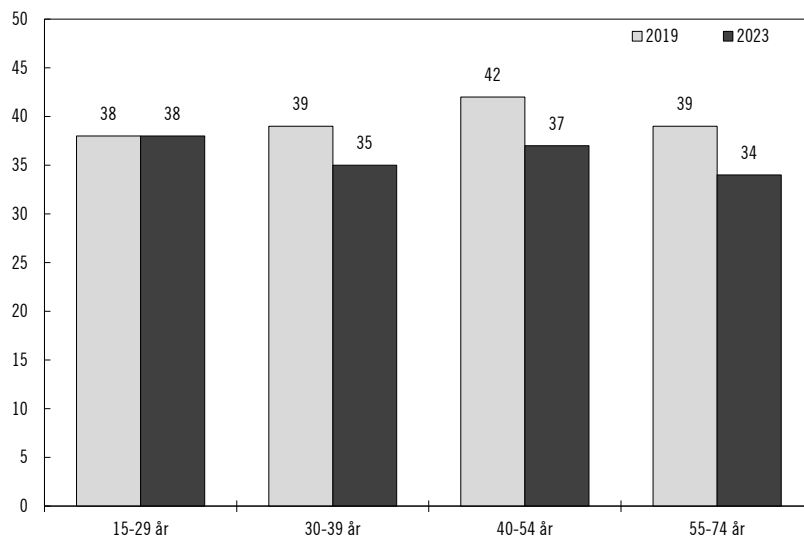
Källa: Filminstitutets publikundersökningar 2014–2023.

Filmtittandet skiljer sig enligt denna undersökning mellan olika åldersgrupper och sett till de senaste åren är det förändringen hos de något äldre grupperna som i viss mån sticker ut. Från en relativt hög filmkonsumtion per person och år verkar konsumtionen i åldersgrupperna 30–39, 40–54 och 55–74 ha minskat något 2023 jämfört med ett tidigare snitt på ca 40 filmer. Den enskilt största minskningen verkar enligt de senast tillgängliga uppgifterna ha skett i åldersgruppen 40–54. I gruppen 15–29 år ser däremot trenden ut att vara annorlunda, här är den totala konsumtionen oförändrad enligt siffrorna för 2023.

Unga mellan 15 och 29 år är generellt den åldersgrupp som ser flest filmer på biograf, vilket bland annat anses ha att göra med att de har mycket fritid och är intresserade av den sociala dimensionen av bioupplevelsen. Enligt tillgänglig statistik tittar män och kvinnor, oavsett åldersgrupp, ungefär lika mycket på film. Däremot är skillnaderna förhållandevis stora när det gäller intresse för olika genrer: drama, romantik, barn-/familjefilm och musik är genrer som i högre grad tilltalar kvinnor än män. Action, thriller, science fiction/fantasy och äventyr är å andra sidan genrer som intresserar män mer än kvinnor. För komedi, skräckfilm, dokumentär och kriminalfilmer är könsskillnaderna små.

¹⁰ I Filminstitutets årliga publikundersökning får publiken svara på frågan ”hur ofta ser du på långfilm oavsett visningsställe?”.

Figur 3.2 Genomsnittligt antal sedda långfilmer per person och år i Sverige, 2019 och 2023

Källa: Filminstitutet, *Filmåret i siffror 2023*.

Totalt sett stod lagliga vod-tjänster för 64 procent av allt filmtittande 2023. Det kan jämföras med 47 procent 2019. Ett relativt stort skifte från traditionell, i synnerhet tablålagd tv, till strömmad filmkonsumtion får därmed anses ha skett under senare år. Sett till de senaste fem åren har den tydligaste övergången till vod-tjänster skett hos de äldre åldersgrupperna. I åldersgrupperna 40–54 och 55–74 har filmtittande i sådana tjänster ökat med 18 procent under dessa år. För den yngre åldersgruppen (15–29) skedde övergången till strömningstjänster tidigare och redan 2019 låg deras filmkonsumtion på svod-tjänster ungefär på den nivå som de äldre grupperna uppnådde 2023.

Tabell 3.2 Totalt filmtittande i Sverige per åldersgrupp och visningsfönster, 2019 och 2023 (procent)

	2019 (15–29)	2023 (15–29)	2019 (30–39)	2023 (30–39)	2019 (40–54)	2023 (40–54)	2019 (55–74)	2023 (55–74)
Fysisk köp/hyr	8	4	8	3	4	3	5	2
Biograf	7	8	6	4	4	2	3	3
Tablå-tv	24	16	24	17	42	26	51	38
Illegala sajter	10	8	8	6	5	2	2	1
Tvod	6	6	5	4	4	3	1	1
Avod/Fvod	14	16	17	19	16	21	18	26
Svod	32	42	31	47	26	43	19	30

Källa: Filminstitutet.

I sammanhanget bör uppmärksammas att kulturvanorna särskilt bland yngre förmodligen har ändrats mer än vad som kanske framgår av ovanstående. Som framhållits i många rapporter ser barn och unga i dag allt fler korta videoklipp och dylikt i sina flöden, samtidigt som det format som kulturpolitiken prioriterar – filmen och särskilt långfilmen – är mindre centralt för vissa åldersgrupper.¹¹ En dansk studie, där författarna frågat barn och unga i åldern 7 till 18 år om hur de uppfattar sitt umgänge med film, tv-serier och sociala medier, visar till exempel tydligt hur ett luststyrt förhållningssätt kombinerat med en upplevelse av att ha lite tid får många unga att söka sig till kortare format.¹² Mot denna bakgrund uppfattar de också att serieformatet passar bäst in i deras vardag, medan filmen ses som något positivt men tidskrävande som associeras med speciella tillfällen och familjeumgänge.

Hur publikens relation till film och annan rörlig bild förändras hänger också samman med breda kulturella förändringar som går bortom tillgången på ny teknik eller olika sätt att distribuera rörlig bild. Vilken roll format som den långa spelfilmen, dokumentärfilmen eller dramaserien har i det allmänna medvetandet hänger inte minst ihop med hur de marknadsförs och diskuteras i offentligheten, vare sig det är på kultursidorna eller i mer nischade sammanhang på nätet. I denna del kan det noteras att det i dag inte är givet att just långfilm med bio-

¹¹ Se t.ex. Region Stockholm, *En väv av vanor: En kunskapsöversikt av barns och ungas kulturvanor* (2023).

¹² Danska filminstitutet, *Close-up – a study of 7–18-years-old and their lives with films, series, and social media* (2023).

premiär recenserar på samma sätt som tidigare i dagspressen och att konkurrensen om uppmärksamheten även i denna del hårdnat, vilket till exempel påverkat möjligheterna att nå en publik för svensk film. Filmens ställning som kulturell referenspunkt måste dock totalt sett fortfarande bedömas som stark. Det finns många ideellt engagerade i visningsorganisationer, filmklubbar och föreningsdrivna biografer och vissa typer av film får även stor uppmärksamhet i nätbaserade forum där en yngre publik är engagerad.

3.2 Illegal konsumtion

Det finns en omfattande internationell illegal spridning av film och serier. Marknaden för illegala tjänster har även den blivit alltmer tillgänglig för konsumenter och kräver inte samma tekniska kompetens som tidigare. Numera sker illegal konsumtion framför allt genom illegal strömning och illegal ip-tv, det vill säga olovlig tillgång till exempelvis betalkanaler och strömningstjänster via internet.

Enligt European Union Intellectual Property Office (EUIPO) har piratkopieringen inom EU ökat igen efter en period av nedgång 2017–2020. Tv-innehåll uppges vara den mest piratkopierade typen av innehåll och det stod för 48 procent av all piratkopiering 2022 (tv, film, musik, mjukvara och publikationer). Film enbart stod för 18 procent. Nivån på illegal konsumtion varierar stort mellan EU-länderna och påverkas av en rad faktorer såsom tillgången till legalt innehåll, ekonomiska och sociala förhållanden, attityder till piratkopiering, teknisk utveckling och marknadsdynamik.¹³

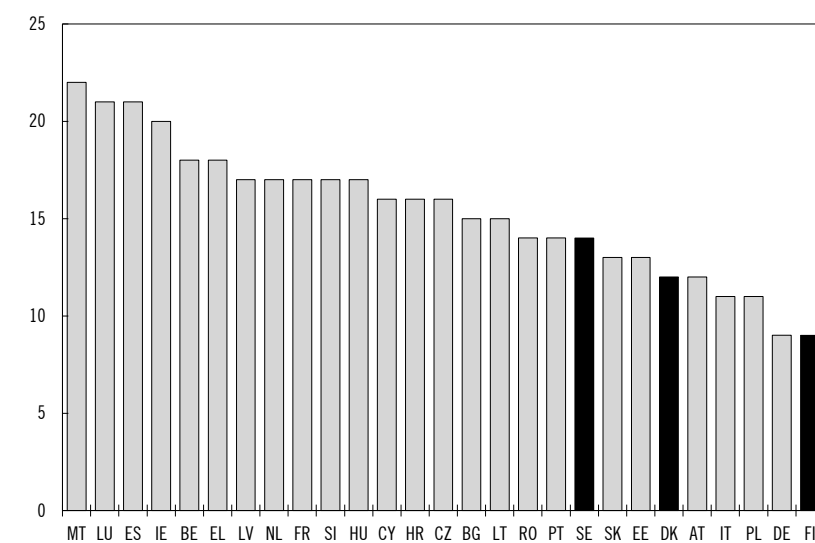
En annan studie från EUIPO visade att illegal konsumtion av film är vanligast när det gäller filmer som nyligen haft premiär och inte finns tillgängliga på strömningstjänster samt när det gäller filmer som varit framgångsrika i produktionslandet men som inte fått bredare internationell distribution. Samtidigt tycks orsakerna till illegal konsumtion variera beroende på typ av innehåll. En amerikansk studie visade exempelvis att drivkraften för illegal konsumtion av film ofta är bristande tillgänglighet, medan konsumenter av tv-program på illegal väg ofta vet var de kan hitta samma innehåll på lagliga sätt men inte är villiga att betala för det.¹⁴

¹³ EUIPO, *Online Copyright Infringement in the European Union* (2023).

¹⁴ Hub Research, *Hub's 2020 privacy and piracy study* (2020).

I Sverige, Danmark och Finland anger en lägre andel av befolkningen att det är acceptabelt att konsumera illegalt innehåll online jämfört med genomsnittet i EU. Högst acceptans för illegal konsumtion verkar finnas i Slovakien, Slovenien, Ungern och Bulgarien. Sett till hur stor andel av befolkningen som uppger att de någon gång ägnat sig åt illegal konsumtion av innehåll ligger, enligt EUIPO, Finland lägst i EU med 9 procent, i Danmark är det 12 procent och Sverige ligger i nivå med genomsnittet i EU på 14 procent.¹⁵ Det ska dock noteras att skillnaderna är relativt små och därmed är den exakta rangordningen mindre intressant än den övergripande tendensen.

Figur 3.3 Andel av befolkningen som uppgett att de medvetet konsumerat illegalt innehåll online i EU, 2023 (procent)

Källa: European Union Intellectual Property Office (EUIPO).

I en tidigare studie från EUIPO om illegal ip-tv uppges Sverige vara ett av de värst drabbade länderna i EU.¹⁶ Även en rapport från Skatteverket om illegal ip-tv bygger på samma studie.¹⁷ EUIPO:s studie är dock delvis baserad på data från 2016 och mycket tyder på att Sverige hamnade högt jämfört med andra EU-länder på grund av en utbredd

¹⁵ EUIPO, *IP Perception Study 2023: European citizens and intellectual property* (2023).

¹⁶ EUIPO, *Illegal IPV in the European Union* (2019).

¹⁷ Skatteverket, *Skatteverkets rapport avseende kontrollen av illegal IPTV* (2023).

digital konsumtion generellt i befolkning, där en stor andel redan då använde strömningstjänster för rörlig bild, legala såväl som illegala. En möjlig tolkning är därmed att orsaken till att Sverige i dag hamnar relativt sett lägre gällande illegal konsumtion inom EU jämfört med tidigare studier är att den digitala utvecklingen kommit i kapp i flera andra EU-länder.

Enligt undersökningsföretaget Mediavision växer den illegala konsumtionen av film, serier och livesport på de flesta nordiska marknaderna och hela 25 procent av befolkningen i Norden uppges ha ägnat sig åt illegal strömning under första kvartalet 2024.¹⁸ Det är betydligt högre än vad som visats i europeiska studier, vilket kan förklaras av mätsvårigheter när det kommer till illegal konsumtion. Det är möjligt att Mediavisions fördjupade mätningar på den nordiska marknaden ger en mer rättvisande bild av läget jämfört med europeiska studier men det finns få indikationer på att nordiska länder i dagsläget skulle vara väsentligt mer drabbade än andra EU-länder. Enligt Mediavision betalar 490 000 svenska hushåll (motsvarande 11 procent av alla hushåll i Sverige) i snitt 187 kr per månad för abonnemang på illegala iptv-tjänster, vilket skulle motsvara totalt 1,1 miljarder kr per år. Oavsett exaktheten i skattningen är det ingen tvekan om att hanteringen ger de kriminella nätverk som sysslar med dessa illegala tjänster omfattande inkomster.

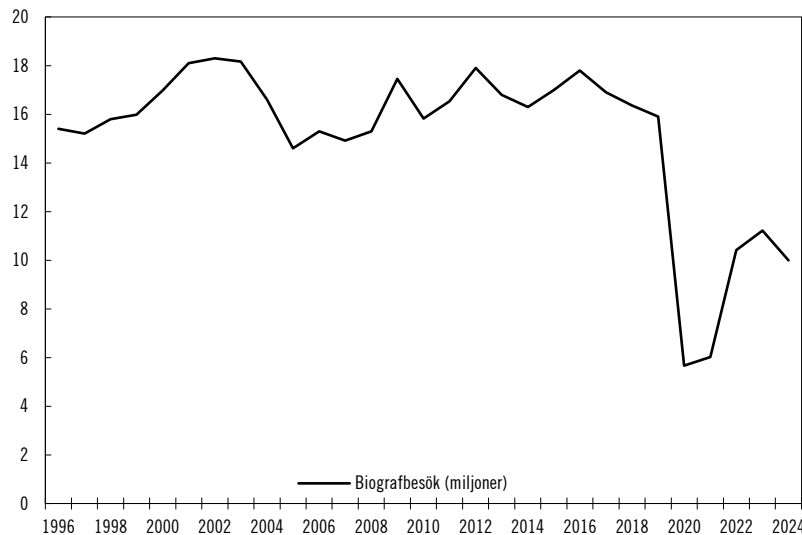
3.3 Biopubliken och svensk film

Biografmarknaden i Sverige präglades före pandemin länge av en stabil utveckling. De genomsnittliga biobesöken låg förhållandevis konstant mellan åren 1996 och 2019, med ca 16 miljoner sålda biobiljetter per år. Avvikelser enstaka år under denna period berodde till stor del på enstaka titlars framgång. Pandemin orsakade en kraftig nedgång i biobesök och under perioden 2020–2021 var antalet biografbesök per år i genomsnitt 65 procent lägre jämfört med 2019 års nivå på grund av de restriktioner som periodvis infördes. Åren innebar stora utmaningar för landets biografer och de flesta biografer var under delar av perioden helt stängda.

¹⁸ Mediavision, ”5 million pirates in the Nordics”, broadbandtvnews.com (senast kontrollerad 24 oktober 2024).

Efter pandemin har inte heller biografmarknaden återhämtat sig helt utan bland annat besökstalen tycks ha stabiliserats på en lägre nivå. År 2024 uppgick antalet biobesök till 10,3 miljoner, vilket var drygt 30 procent lägre än 2019, som kan betraktas som det sista normalåret innan pandemin (figur 3.4).

Figur 3.4 Antal biobesök i Sverige 1996–2024

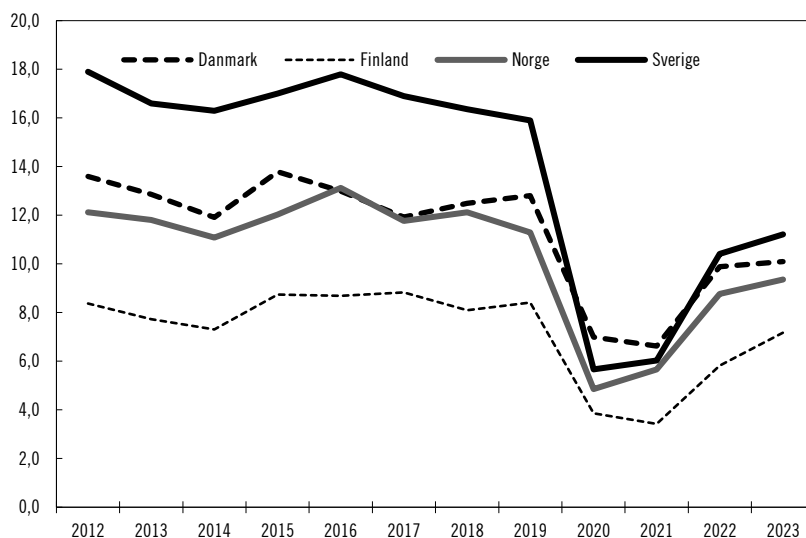
Källa: Filminstitutet.

Det finns flera bakomliggande faktorer som kan förklara den svaga utvecklingen. Redan före pandemin kunde en svag nedgång i antalet biobesök skönjas, något som skulle kunna förklaras av de förändringar i mediekonsumtion generellt som beskrivits i föregående avsnitt. En möjlig tolkning är att biografbesöket redan var på väg ner och att förändringen i publikens beteende påskyndades av pandemin. Samtidigt handlar det om ett lägre biografbesök troligen även om ett förändrat utbud och då framför allt på grund av ett svagare utbud av bredare amerikanska filmer. Om utbudet av amerikansk film stärks, till exempel när effekterna av den relativt nyligen genomförda strejken i Hollywood klingat av, är det möjligt att biografbesöket även i Sverige återhämtar sig mer.

Ett minskat antal biobesök efter pandemin är dock inte enbart ett svenskt fenomen. Trenden märks även av i Danmark, Norge och Fin-

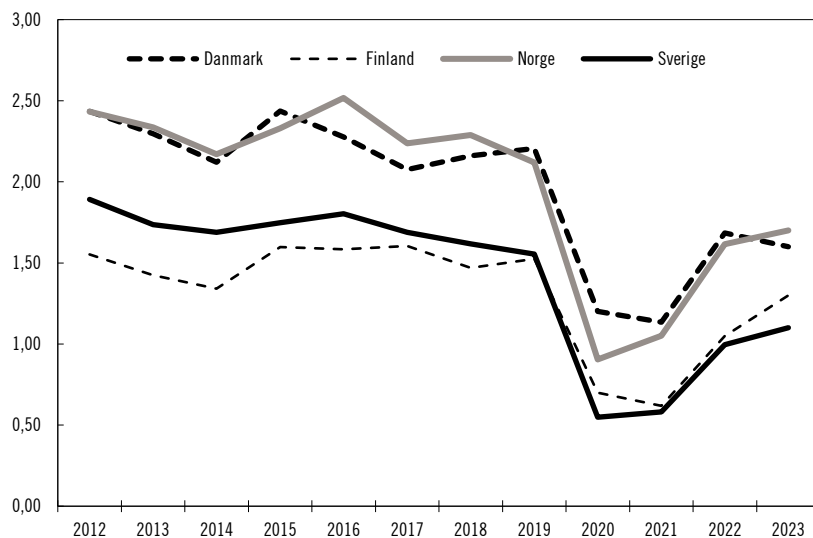
land, även om nedgången under pandemin inte var lika påtaglig och återhämtningsgraden tycks vara något högre i dessa länder (jämför kurvorna i figur 3.5).

Figur 3.5 Antal biobesök totalt i Danmark, Finland, Norge och Sverige, 2012–2023 (miljoner)

Källa: Filminstitutet.

Eftersom folkmängden skiljer sig åt i Danmark, Finland, Norge och Sverige är det även intressant att jämföra biobesöken per invånare. Under 2023 gick befolkningen i Norge i genomsnitt flest gånger på bio, med 1,7 besök per invånare, tätt följt av Danmark där invånarna gick 1,6 gånger på bio. I Finland gick befolkningen i snitt 1,3 gånger på bio medan Sverige hade det lägsta biogåendet med 1,1 besök per individ och år. Om antalet biobesök per capita analyseras över längre tid framgår det att biobesöken, med undantag för Finland, minskade i alla de nordiska länderna redan innan pandemin (figur 3.6). Nedgången i biobesök är dock något brantare i Danmark och Sverige än i Norge.

Figur 3.6 Biobesök per capita i Danmark, Finland, Norge och Sverige, 2012–2023

Källa: European Audiovisual Observatory.

Efter pandemin verkar Sverige också ha haft en svagare återhämtning än flera andra europeiska länder. I tabellen nedan (tabell 3.3) framgår att Sverige, enligt en sammanställning från Danska Filminstitutet, hamnar i botten vad gäller hur många besökare som återvänt till biograferna efter pandemin. Sveriges återhämtningsgrad (definierad som antalet biobesök 2023 jämfört med antalet biobesök i snitt 2017–2019) uppskattas till 68 procent, vilket är klart sämre än Finland med 85 procent, Danmark med 81 procent och Norge med 80 procent. Den genomsnittliga återhämtningen i EU:s 27 medlemsländer var 82 procent 2023 enligt European Audiovisual Observatory.¹⁹ Senare uppgifter ger vid handen att detta är en tendens som håller i sig och att det 2024 i Europa egentligen bara var i Nederländerna och Storbritannien som antalet besökare var tillbaka på nivåer jämförbara med åren innan pandemin.²⁰

¹⁹ "EAO pressrelease" i maj 2024, www.obs.coe.int (senast kontrollerad den 22 oktober 2024).

²⁰ Uppgifter från Tomas Eskilsson/Film i Väst Analysis.

Tabell 3.3 Biobesök och återhämtningsgrad efter pandemin i 15 europeiska länder, 2023

	Biobesök (miljoner)	Återhämtningsgrad (procent)
Frankrike	180,8	87
Nederländerna	31,6	86
Österrike	11,7	85
Finland	7,2	85
Schweiz	10,5	83
Danmark	10,1	81
Portugal	12,3	80
Norge	9,4	80
Italien	75,9	77
Grekland	7,4	76
Spanien	76,2	75
Island	1,0	73
Irland	11,5	72
Storbritannien	123,6	71
Sverige	11,2	68

Källa: Danska Filminstitutet. Återhämtningsgrad definieras som antalet biobesök 2023 jämfört med (procent av) antalet biobesök i genomsnitt 2017–2019.

En viktig faktor för utvecklingen av totalt antal sålda biobiljetter är även hur det går för den inhemska filmen. I Sverige har den svenska filmen under senare år, trots stora framgångar på till exempel internationella filmfestivaler och bio utomlands, inte fullt ut hittat sin publik på bio i landet.²¹ Vad detta beror på kan förstås diskuteras. Filminstitutet har i flera rapporter visat att svenska filmer generellt kan klassificeras inom genrer med en relativt sett låg efterfrågan från biopubliken, som drama, och även dokumentärer. Däremot är de underrepresenterade inom mer publikdrivande genrer som komedi, action, fantasy, science fiction, skräck och äventyr. Vilken genre en film tillhör ger dock en begränsad bild av en films publika potential. Vi ser att det i våra grannländer går att nå en större inhemsk publik på bio också med filmer inom till exempel dramasegmentet och en film som *Den sista resan* har just påvisat dokumentärens potential i publikt hänseende även i Sverige.

²¹ Redogörelsen i detta avsnitt bygger på Filminstitutets rapport *Varför når inte svensk film en större publik?* (2020) och de samtal utredningen haft med branschaktörer.

I utredningens samtal med branschaktörer har det bland annat framhållits att de många svenska filmer som i dag produceras riskerar att försvinna i mängden av andra filmer. Det sägs ha uppstått en ökad konkurrens om visningstid på biograferna, och ett ökat antal filmpremiärer kan också ha bidragit till att många svenska filmer har svårt att hitta sin publik innan filmen plockas ned från repertoaren.²² Därtill kommer förstås att svenska filmer ofta har väsentligt mindre budgetar för både produktion och marknadsföring än till exempel amerikanska storfiler, vilket också lyfts fram som en förklaring till den svenska filmens svaga prestation på bio. I en nordisk jämförelse tycks svensk spelfilm i genomsnitt ha en betydligt lägre budget än inhemsk spelfilm i Norge och Danmark medan den är högre än i Finland.²³

Under 2023 hade totalt 329 långa spelfilmer och långa dokumentärer biopremiär i Sverige, en ökning med 40 filmer jämfört med år 2022. Ökningen kan delvis härledas till uppskjutna premiärer under pandemin. Vid en nordisk jämförelse kan konstateras att under 2023 hade Sverige flest biopremiärer följt av Norge (248), Finland (227) och Danmark (223). Den generella trenden i de nordiska länderna är en återgång till liknande nivåer som innan pandemin, medan Sverige visar på en uppåtgående trend. Hur detta utvecklas framöver återstår att se men det kan i alla fall konstateras att ett så stort antal filmpremiärer som Sverige haft de senaste åren gör att konkurrensen om visningstider och publik blir mycket hård för alla filmer som inte redan på förhand antas vara stora publikdragare.

I sammanhanget ska det även noteras att antalet *svenska* filmer med biopremiär ökade under 2023 (tabell 3.4). Totalt hade 59 svenska långa spelfilmer och dokumentärer premiär på bio, en ökning med sju filmer jämfört med året innan. Generellt har fler svenska filmer haft premiär de senaste åren än under föregående period om man bortser från nedgången under pandemin. Jämför man första och sista året, 2012 och 2023, i nedanstående tabell kan en ökning på hela 40 procent när det gäller antalet premiärer för svensk film noteras.

En nordisk jämförelse visar att 32 danska långfilmer hade biopremiär 2023, vilket är en minskning med en film jämfört med året innan. I Finland hade 47 finska långfilmer biopremiär under 2023, en

²² Filmstaden och Sveriges Biografägarförbund har påpekat att svenska filmer inte utnyttjar sommarmånaderna för sina premiärer, en period då konkurrensen är mindre påtaglig. Svenska filmer har ofta biografpremiär i mars, september eller oktober. Med en större spridning över hela året minskar sannolikheten att svenska filmer tar publik från varandra.

²³ Filminstitutet, *Filmåret i Siffror 2023*.

minskning med nio filmer jämfört med året innan. I Norge hade 35 norska långfilmer premiär på biograf under 2023 jämfört med 30 året innan, en ökning med fem filmer. Antalet premiärsatta inhemska filmer i övriga Norden har varit förhållandevis stabilt 2012–2023.²⁴ I sammanhanget bör nämnas att om hänsyn tas till befolkningsstorlek så har Finland betydligt fler premiärer av inhemsk film per capita än övriga nordiska länder.

Tabell 3.4 Svensk film på biograf, 2012–2023

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Biopremiärer svensk film	42	49	47	46	45	50	55	52	43	36	52	59
Premiärer totalt	219	249	248	273	307	286	305	318	220	226	289	329
Antal biobesök svensk film (miljoner)	3,9	4,1	4,1	3,4	2,7	2,9	3,1	2,1	1,5	0,76	2,0	1,9
Svensk marknadsandel (procent)	21,8	24,8	25,1	20,0	15,1	17,2	18,7	13,2	6,8	12,6	19,4	17,1

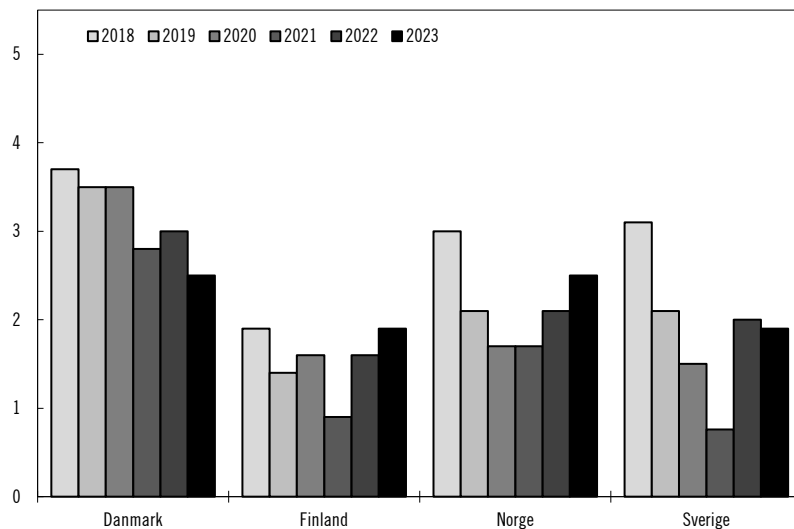
Källa: Filminstitutet.

Svensk film har under de senaste tio åren legat lägre när det gäller andelen av sålda biobiljetter totalt än inhemsk film i de övriga nordiska länderna. Totalt antal sålda biobiljetter till svensk film uppgick till 2,3 miljoner 2024, vilket ger en andel på ca 23 procent av de totala biobesöken i landet. Det är en viss förbättring jämfört med direkt föregående år, men fortsatt lägre nivåer än genomsnittliga besök för svensk film åren före pandemin. Som tidigare nämnts kan dock det svaga utbudet av amerikanska filmer under året inneburit en extra draghjälp för den svenska filmen.

Det totala antalet besökare på *inhemsk film* minskar enligt tillgängliga siffror i alla de nordiska länderna. För svensk film på biograf har perioden 2012–2023 kännetecknats av en brant minskning i antalet besök, från 3,9 till 1,9 miljoner. Även om siffrorna inte är lika dramatiska så är utvecklingen likartad även i Danmark, Finland och Norge. Som framgår av följande figur (figur 3.7) är nedgången i antalet biobesök på inhemsk film likartad i flera av de nordiska länderna men kanske mest påtaglig i Sverige.

²⁴ Uppgifterna kring biopremiärer är hämtade från SES, *Facts & Figures* (Finland), Danmarks Statistik (Danmark) och NFI Årsrapport (Norge), Filminstitutet *Filmåret i siffror* (Sverige).

Figur 3.7 Antal biobesök inhemsk film i Danmark, Finland Norge och Sverige, 2018–2023 (miljoner)

Källa: Filminstitutet.

Det är också med avseende på biobesök per capita som Sverige sticker ut i jämförelse med de andra länderna. Som tidigare nämnts hade Sverige i jämförelse med Danmark, Finland och Norge det lägsta antalet biobesök per capita 2023. Sett till inhemsk film låg Sverige ännu lägre jämfört med våra nordiska grannländer. Som diagrammet ovan visar hade Sverige lika många biobesök på inhemsk film som Finland år 2023 (1,9 miljoner), trots nära dubbelt så stort invånarantal. Både Danmark och Norge hade högre antal biobesök på inhemsk film jämfört med Sverige 2023. Sett till andel av totala biobesök hade Finland och Norge båda kring 27 procent inhemsk film och Danmark 25 procent 2023. Motsvarande siffra för Sverige var cirka 17 procent.

Den svaga återhämtningen i biobesök efter pandemin i både Sverige och Norden väcker frågor kring om det skett mer bestående beteendeförändringar gällande biogående. Drivkrafterna för att gå på bio är enligt Filminstitutets undersökningar likartade med hur det såg ut före pandemin (stor duk, bra ljud, socialt umgänge), ändå tycks publiken inte återvända till fullo. Det finns inget enkelt svar på om det handlar om filmbud, ökande biljettpriser, konkurrens från andra former och plattformar för rörlig bild eller om biografen valts bort till förmån

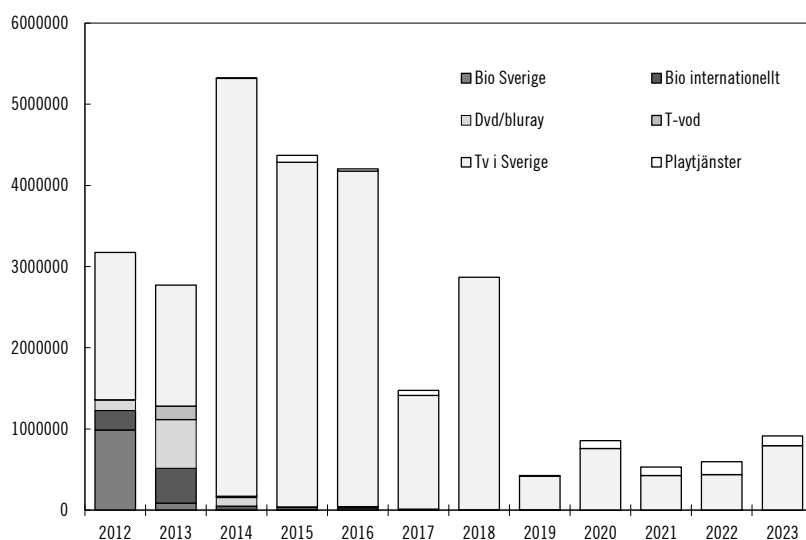
för andra nöjen såsom sport, restauranger eller scenkonst. Under kommande år blir det dock viktigt att skapa en djupare förståelse för detta, både av kulturpolitiska skäl och för branschaktörerna själva så att det kommersiella erbjudandet ska kunna utvecklas.

3.4 Filmtittandet i olika visningsfönster över tid

Inte minst på grund av den negativa trenden för biobesöken är det intressant att se hur filmtittandet har utvecklats också i andra visningsfönster under senare år. Utredningen har, för att exemplifiera detta, undersökt hur tittandet har sett ut i olika visningsfönster för samtliga svenska långa spelfilmer och dokumentärer som fått stöd av Filminstitutet och som hade biopremiär 2012 eller 2014. Uppgifter om det totala tittandet på dessa filmer sträcker sig fram till och med 2023. Det är dock direkt nödvändigt att framhålla att slutsatserna nedan ska tolkas med försiktighet då underlaget är långt ifrån fullständigt; framför allt saknas det uppgifter från globala svod-tjänster.

Under 2012 hade 31 svenska långa spelfilmer och dokumentärfilmer som fått stöd av Filminstitutet biopremiär. Figuren nedan visar att dessa hittills haft minst 1,8 miljoner tittare på biograf i Sverige och utomlands, och 26 miljoner tittare på dvd/bluray/t-vod, tablålagd tv i Sverige samt SVT Play och TV4 Play+ (alltså ej globala strömningstjänster). I grafen redovisas respektive år separat uppdelat på visningsfönster. Av detta kan man se att det mesta tittandet sker de första åren, men också att filmerna generellt sett har ett relativt långt liv efter att de haft premiär, inte minst på tablålagd tv och i olika playtjänster. Vidare kan det till exempel noteras att en försvarlig andel av biopubliken de första åren är internationell.

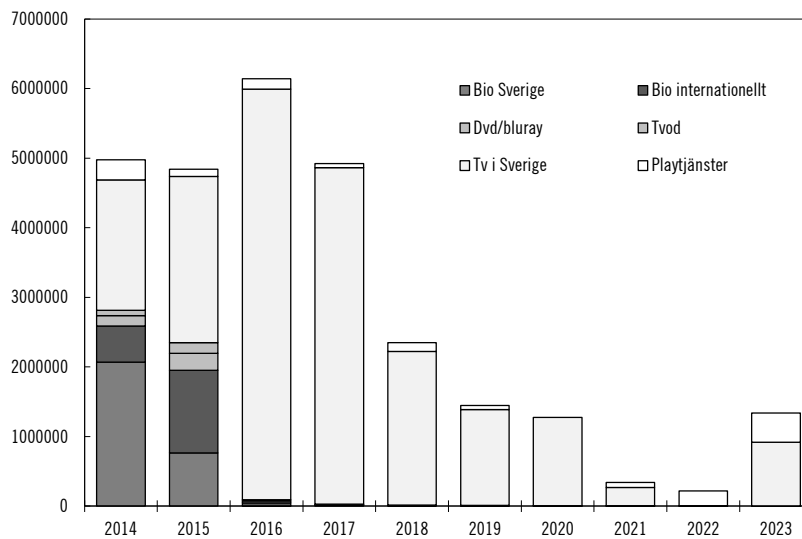
Figur 3.8 Tittare per visningsfönster på svensk lång spel- och dokumentärfilm med biopremiär 2012, 2012–2023 (antal enligt schablon)

Källa: Uppgifter från Filminstitutet, SFF, TV4, SVT, Scanbox Entertainment, SF Studios och Mantaray Film. Antalet tittare baseras på antal sålda biobiljetter i Sverige och antal sålda biobiljetter utanför Sverige. Dvd/bluray/tvod är antalet tittare lika med antalet sålda enheter, tv i Sverige är SVT och TV4 linjärt och antalet tittare är lika med rating. Playtjänster avser SVT Play och TV4 Play+ och är antalet tittare lika med timmar filmen visats dividerat med filmens längd.

Under 2014 hade 34 svenska långa spelfilmer och dokumentärfilmer som fått stöd av Filminstitutet biopremiär. Figuren nedan visar att de svenska filmer som hade biopremiär under 2014 hittills haft minst 4,6 miljoner tittare på biograf i Sverige och utomlands, och minst 23 miljoner tittare i de andra visningsfönster för vilka vi haft tillgång till uppgifter (tv, tvod, dvd/bluray, SVT Play och TV4 Play+).

Figur 3.9 Tittare per visningsfönster på svensk lång spel- och dokumentärfilm med biopremiär 2014, 2014–2023 (antal enligt schablon)

Källa: Uppgifter från Filminstitutet, SFF, TV4, SVT, Scanbox Entertainment, SF Studios, Mantaray Film. Antalet tittare baseras på antal sålda biobiljetter i Sverige och antal sålda biobiljetter utanför Sverige. Dvd/bluray/tvod är antalet tittare lika med antalet sålda enheter, tv i Sverige är SVT och TV4 linjärt och antalet tittare är lika med rating. Playtjänster avser SVT Play och TV4 Play+ och är antalet tittare lika med timmar filmen visats dividerat med filmens längd.

Sammanlagt var det största visningsfönstret för de filmer som undersökts helt klart linjär tv – ca 70 procent av det totala tittandet ägde rum där. Även konsumtionen via svenska playtjänster stod för en försvarlig andel av konsumtionen. Flera av de filmer som ingår i urvalet har dock även funnits tillgängliga på olika internationella strömningstjänster som saknas här eftersom inget av de tillfrågade företagen har velat lämna ut siffror över tittande för specifika filmer över tid. Att information om vod-fönstret ovan enbart avser SVT Play och TV4 Play+ ger förstås en snäv bild av det totala tittandet online men det illustrerar ändå att filmerna når en stor publik denna väg.

Utöver vad som redovisats ovan har många av de filmer som återfinns i urvalet dessutom visats på filmfestivaler, skolbio och av visningsorganisationer som filmstudior. Även om sådana visningar för de flesta filmer inte genererar tittarsiffror som är jämförbara med de här redovisade visningsfönstren, ska det noteras att de kan vara av mycket stor betydelse för vissa typer av filmer. Det gäller inte minst

dramafilmer och dokumentärer som tar upp dagsaktuella ämnen och blir populära att använda i undervisningen. Festivalvisningar kan vara ett mycket viktigt fönster för inte minst svensk arthouse-film som kan nå en stor publik denna väg, också utanför Sverige.

En närmare nedbrytning av siffrorna i undersökningen ovan visar också att andelen av en films tittare som ser den på biograf varierar markant mellan olika titlar. Med andra ord kan biografens betydelse för en films spridning se väldigt olika ut. De filmer som gick sämre på bio kompensterade ofta, enligt våra siffror, med fler tittare i andra visningsfönster. Det är en intressant tendens som visar att det finns en förhållandevis stor publik för svensk film i de fönster som traditionellt kommer senare i filmens publika liv, även om den inte alltid fått så stort genomslag på bio.

Det i sin tur stämmer överens med de skattningar som branschaktörer gör och som visar att efterfrågan på lokalt innehåll på till exempel strömningstjänster ofta är stort, både i Sverige och i andra länder.²⁵ Samtidigt bör det noteras att det verkar vara en delvis öppen fråga hur relationen mellan biografexponering och framgångar i påföljande fönster generellt ser ut. Det talas ofta om att det krävs visning på bio för fortsatt uppmärksamhet för en film, men samtidigt är det inte givet att det är de största biofilmerna som går bäst i andra fönster. Inte heller är det givet att filmer som går dåligt på bio hämtar hem det i andra fönster.

I urvalet som utredningen gjort tenderar de filmer som haft flest antal åskådare totalt sett vara inom genrer som komedi, action och äventyr. De filmer som haft minst antal åskådare totalt tenderar att vara inom genrer som drama. Här hittar vi även dokumentärer. Produktionsbudget ser också ut att ha en viss effekt på hur många tittare en film får över tid. Antalet tittare är högre för filmer med hög produktionsbudget jämfört med filmer med lägre budgetar. Samtidigt ska detta inte tas till intäkt för att filmer med mindre budget eller inom mindre populära segment inte kan göra bra ifrån sig över tid även publikmässigt. Vissa fortsätter alldeles uppenbart att hitta sin publik i nya fönster år efter år, för att nu inte tala om det värde många mer nischade filmer kan ha för att ge nya konstnärliga perspektiv, skapa debatt etc.

²⁵ Detta framhålls till exempel i de undersökningar som företaget Mediavision låtit göra. Där har det bland annat uppskattats att bara sex procent av utbudet är svenskt på dessa plattformar samtidigt som det drar 25 procent av publiken.

För att illustrera hur filmer kan hitta sin publik över tid har vi tittat närmare på tre exempel.

3.4.1 Den långa svansen – tre exempel

För att ge en bild av tittandet på filmer med en traditionell distributionsmodell, det vill säga filmer som inte producerats för strömningstjänster eller har sin huvudsakliga exploatering den vägen, har vi tittat närmare på tre exempel. De tre filmer som vi hämtat in mer detaljerade siffror för är *Micke och Veronica*, *Palme* samt *Sameblod*.

Micke och Veronica är en lång spelfilm (komedi) som hade biopremiär 2014. Filmen är regisserad av Staffan Lindberg och hade en budget på ca 20 miljoner kronor. *Micke och Veronica* fick stor uppmärksamhet och blev 2015 den tredje mest sedda svenska filmen på biograf i Sverige. *Palme* är en dokumentärfilm som hade biopremiär 2012. Filmen är regisserad av Maud Nycander och Kristina Lindström och hade en budget på ca 10 miljoner kronor. Filmen väckte ett stort intresse och vann flera priser på internationella filmfestivaler. På Guldbaggegalan 2013 vann filmen pris för bland annat bästa dokumentärfilm. *Sameblod* är en lång spelfilm (drama) som hade biopremiär 2017. Filmen är regisserad av Amanda Kernell och hade en budget på ca 20 miljoner kronor. Filmen vann flera priser på internationella filmfestivaler. På Guldbaggegalan 2018 vann Amanda Kernell pris för bästa manus och filmen fick även en guldbagge för bästa klippning.

Utifrån de underlag som filmutredningen haft tillgång till har filmen *Micke och Veronica* setts av sammanlagt 3,2 miljoner tittare. *Micke och Veronica* hade enligt uppgift totalt ca 553 000 tittare på biograf i Sverige och 2 615 000 tittare på linjär tv i Sverige, SVT Play och TV4 Play+ samt dvd/bluray/tvod. Filmen har i huvudsak haft sin biopublik i Sverige och dessutom en förhållandevis stor sådan, men däremot inte exporterats i någon större utsträckning (endast kring 2 000 visningar i vårt dataunderlag). Sett till de olika visningsfönstren per år har filmen haft störst publik de år filmen visades på tv i Sverige. Noterbart är att vår data antyder att filmen fick ett nytt uppsving och många nya tittare när den sändes linjärt på SVT igen under 2023 samt fanns tillgänglig på SVT Play och TV4 Play+ samma år.

Utifrån de underlag som Filmutredningen haft tillgång till har filmen *Palme* setts av sammanlagt ca 1,2 miljoner tittare. *Palme* hade

enligt uppgift totalt ca 268 000 åskådare på biograf i Sverige och utomlands samt ca 912 000 tittare på dvd/bluray/tvod, SVT Play och linjär tv i Sverige. Filmen gick mycket bra på biograf för att vara en dokumentär men hade ändå sin största publik det året den visades på SVT (linjärt), vilket är vanligt förekommande, särskilt för dokumentärer. Det kan noteras att filmen även visats relativt mycket på biograf utomlands och att den även haft ett antal visningar som här klassificerats som ”annat”. Det senare innefattar skolbio, filmstudior och filmfestivaler. På grund av att det är svårt att få fram siffror för den typen av visning får siffrorna för detta ses som en indikation på att sådan visning förekommit, snarare än en korrekt bild av hur många som faktiskt sett filmen i dessa kanaler.

Utifrån de underlag som filmutredningen haft tillgång till har filmen *Sameblod* setts av sammanlagt ca 937 000 tittare. *Sameblod* hade drygt 357 000 tittare på bio i Sverige och utomlands, 340 000 tittare på tablålagd tv och 135 000 på SVT Play. Styckevis såldes eller hyrdes *Sameblod* ca 84 000 gånger som dvd, bluray eller tvod. Att ca 181 000 såg filmen på biograf i Sverige under 2017 gjorde att filmen var en av de tio mest sedda svenska långa spelfilmerna på bio det året. Som framgår ovan är det noterbart att *Sameblod* över tid har haft en nästan lika stor biopublik internationellt som i Sverige. Sett till de olika visningsfönstren per år har filmen som vanligt haft som störst publik de år den visades på tv. Även i detta fall har ett försvarligt antal tittare (totalt ca 22 000 tittare) klassificerats som annat, vilket bland annat innefattar en stor andel skolbio.

Av utredningens sammanställning framgår att mellan 2012–2023 hade det urval svenska filmer vi undersökt särskilt (65 långfilmer) minst 64 miljoner tittare på biograf i Sverige och utomlands, SVT Play och TV4 Play+, dvd/bluray/tvod och linjär tv. Undersökningen visar också att andelen tittare på biograf varierar markant mellan olika titlar och typer av filmer. Med andra ord kan biografens betydelse för en films spridning se väldigt olika ut och efterföljande fönster har många gånger större betydelse för att en film ska kunna möta sin publik. De filmer som gick sämre på biograf kompenserade i vår sammanställning ofta med fler tittare i andra visningsfönster.

En generell slutsats, som illustreras väl av dessa exempel även om de är relativt begränsade i tid, är att det är viktigt att se till en films hela liv om dess genomslag eller kulturella betydelse ska bedömas. Om den långa svansen när det gäller tittarbeteende uppmärksammas framgår

det också att de kulturpolitiska medel som satsas ofta bidrar till film som når en stor eller till och med mycket stor publik. Trots att filmproduktion är relativt sett dyrt, är filmen en av de konstarter som har störst publikt genomslag per investerad krona.

3.4.2 Strömningstjänsternas betydelse

För att ge perspektiv på hur filmer som ses i en traditionell distributionsmodell och som huvudsakligen innefattar svenska visningsfönster står sig i förhållande till de som släpps för en större marknad online via internationella strömningstjänster, är det intressant att jämföra med tillgängliga siffror på uppskattat tittande hos den största av dessa, Netflix. Enligt Filminstitutet stod svod-tjänster för 39 procent av det totala filmtittandet i Sverige 2023. Av detta stod Netflix för drygt hälften.²⁶ Under 2023, det enda år för vilket företaget tillgängliggjort tittarsiffror redovisade på titelnivå, hade ett flertal nya svenska filmer (oavsett om de var egna original eller licensierade produktioner) upp- enbarligen en mycket omfattande publik.

Ett antal av de långa spelfilmer och dokumentärer med premiär 2012 och 2014, och som utredningen särskilt undersökt ovan, fanns också tillgängliga på Netflix 2023. Utgår man från antalet tittade timmar som Netflix redovisat för dessa filmer såg tittandet på dessa filmer uppskattningsvis ut enligt tabellen nedan (tabell 3.5). Av detta följer att filmerna i utredningens urval åtminstone under senare år kan ha haft ytterligare i storleksordningen ett par miljoner tittare per år på denna visningsplattform. Ingen av dessa filmer har dock tillgängliggjorts globalt av Netflix, vilket sannolikt hade resulterat i ytterligare publik.

Svenska filmer som haft premiär senare än de som ingår i utredningens ursprungliga urval kan också ha ännu högre siffror än nedanstående, och särskilt om de gjorts tillgängliga i många länder. Till exempel har den svenska actionfilmen *Svart krabba* enligt Netflix setts 20 miljoner gånger under 2023, vilket var året efter att den hade premiär.²⁷ Den svenska komedin *Året jag slutade prestera och började onanera*, med samma premiärår, har enligt företaget 2023 setts ca 14,5 miljoner gånger globalt. Enbart under andra hälften av 2023 har gisslandramat

²⁶ Filminstitutet, *Filmåret i siffror 2023*.

²⁷ Se filerna med titeldata och antal tittade timmar respektive antal uppskattade tittningar för den senare hälften av året på <https://about.netflix.com> (senast kontrollerad den 1 november 2024).

En dag och en halv, haft en publik på 15 miljoner och skräckfilmen *Konferensen* haft 18,8 miljoner tittare under samma period.

Tabell 3.5 Ett urval filmer på Netflix, 2023

	Biopremiärår	Antal tittare
En gång i Phuket	2012	122 000
Bamse och tjuvstaden	2014	952 000
Hallåhallå	2014	128 000
Hamilton – I nationens intresse	2012	114 000
Hypnotisören	2012	105 000
Medicinen	2014	209 000
Pojken med guldbyxorna	2014	61 000
Searching for Sugar Man	2012	72 000
Snabba cash 2	2012	188 000
Sune i fjällen	2014	341 000
Sune i Grekland	2012	462 000
Totalt		2 754 000

Källa: Netflix. Eftersom Netflix endast redovisat "views" under andra halvåret 2023 och företagets exakta beräkningsmodell för tittande ("views") är okänt har utredningen själv beräknat publikstorlek för filmerna. Här är antal tittare lika med antalet tittade timmar dividerat med filmens längd. Antalet tittade timmar som Netflix redovisar är indelat i fasta intervall, siffrorna bör därmed ses som ungefärliga.

Hur uppgifter som dessa ska värderas i relation till antalet tittare i Sverige i andra visningsfönster beror på vilken synvinkel man anlägger. Till exempel kan det ju vara viktigare om en viss film ger en mindre men engagerad publik en omvälvande konstnärlig upplevelse i ett lokalt sammanhang, än att samma film når så många som möjligt i ett annat fönster. Oavsett detta, är det dock viktigt att ta storleken på siffrorna från de globala strömningstjänsterna i beaktande eftersom en verkligt stor internationell publik – som många framgångsrika svenska filmskapare också når – i dag uppenbarligen finns tillgänglig via strömningstjänsterna.

4 Filmbranschen

Utvecklingen i film- och tv-branschens produktionsled utmärks av att en expansiv period under ett antal år har vänts till en nedgång när investeringarna i svenskt innehåll minskat under de senaste åren. Filmens traditionella finansieringsmodell, som bygger på investeringar från en rad samproducenter och nästan alltid innefattar offentliga medel, är fortfarande viktig men har kompletterats genom att svenskt innehåll – främst dramaserier – beställs och ofta fullfinansieras av globala strömningstjänster som exempelvis Netflix. Tillgängliga uppskattningar tyder på att globala aktörer gjort omfattande satsningar men att dessa varierar tämligen stort mellan åren och att tendensen under den senaste tiden är nedåtgående.¹

Intäkterna i film- och tv-branschen kommer i allt högre grad från vod i olika former. Intäkterna från biograf ligger relativt stabilt sett över länge tid, men intäkter från vod-tjänster har ersatt försäljning av fysisk media och även en del av annonsintäkterna från både bio och tv. När det gäller biografmarknaden kan det konstateras att antalet biografier och antalet platser på biograf legat stabilt eller ökat över tid, även om det fortfarande finns platser i landet som helt saknar biograf. Inte minst många mindre aktörer har utvecklat sitt kommersiella erbjudande med mat och dryck etc. i anslutning till filmvisningarna. Biljettpriserna har ökat påtagligt under det senaste decenniet.

4.1 Investeringar i film och serier i Sverige

Den svenska filmbranschen omfattar ett brett spektrum av områden och är därmed svår att avgränsa med offentligt tillgänglig statistik. Många bolag verksamma inom filmbranschen rör sig mellan olika sek-

¹ European Audiovisual Observatory, *Audiovisual fiction production in Europe – 2023 figures* (2024).

torer och innehållssegment och i takt med den digitala utvecklingen har en mängd nya typer av aktörer, som kanske inte nödvändigtvis har film eller dramaserier som sina huvudsakliga verksamhetsområden, blivit en betydande del av systemet. Enligt en äldre rapport uppskattades 2015 det totala antalet företag på något sätt verksamma inom tv och film i Sverige till ca 7 900 och antalet anställda till ca 15 000.² Dessa företag omsatte drygt 35 miljarder kr.

Siffror som dessa, som baseras på SNI-koder från SCB, avser dock en stor mängd aktörer som inte sysslar med just film och dramaserier, samtidigt som andra aktörer inom till exempel distribution av film och serier inte inkluderas. En mer intressant skattning av den relevanta branschens omfattning i Sverige finns i statistiken över investeringar i just dessa innehållskategorier.

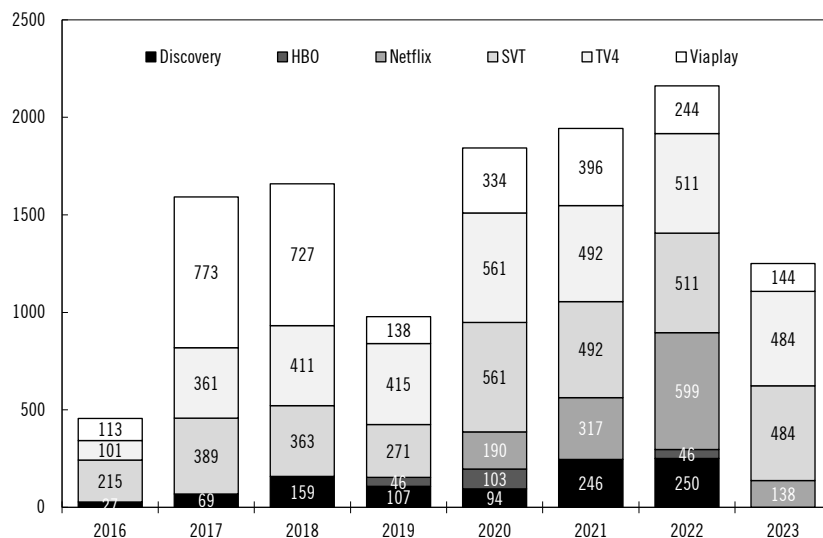
Investeringarna i film och tv har under det senaste decenniet legat på historiskt höga nivåer globalt sett. Störst har ökningen varit i produktion av dramaserier. Utvecklingen har lett till att stora investeringar gjorts av både traditionella samproducenter av film, klassiska tv-aktörer och nya globala strömningstjänster. För globala strömningstjänster har också produktion av lokalt innehåll även på mindre marknader många gånger kommit att bli ett centralt inslag i affärsmodellen. Förutom att investera i engelskspråkiga produktioner riktade till en global publik har en del av affären för vissa även blivit att producera lokalt innehåll för en lokal publik. Utvecklingen har drivits på av att innehåll på det egna språket och med kulturell referens till den egna kulturen har visat sig vara mycket populärt hos tittarna.

I dag finns det ett 20-tal prenumerationsbaserade strömningstjänster (svod) som riktar sig till en svensk publik även om det bara är en handfull av de större av dessa som investerar i svenskt innehåll. Vilka som gör det kan förstås variera över tid. Under perioden 2016–2023, den period för vilken utredningen haft tillgång till mer detaljerad information, var det, förutom SVT och TV4, de internationella bolagen

² Statistiken för branschkategori ”Film och tv” bygger på data från alla företag som klassificerats så i systemet Svensk näringsgrensindelning (SNI). I branschkategori film och tv ingår produktion av film, video och tv-program, efterproduktion av film, video och tv-program, film-, video- och tv-programdistribution, filmvisning, planering av tv-program och sändningsverksamhet samt uthyrning av videokassetter och dvd-skivor. Tillväxtverket och Svenska Filminstitutet, *Fler filminspelningar till Sverige* (2017).

Warner Bros. Discovery, HBO Nordic/HBO Max, Netflix och Viaplay som gjorde det i större utsträckning.³

Figur 4.1 Investeringar i svenska serier per bolag, 2016–2023 (miljoner kr)

Källa: Banijay Norden. Belopp omräknade från euro till svenska kronor. Siffrorna per bolag har erhållits genom att alla produktioner som bygger på svenskt manusbundet innehåll ("scripted content") om minst tre avsnitt och som har haft premiär ett visst år har räknats samman. I de fall information om produktionsbudget saknats har en uppskattad genomsnittlig kostnad per avsnitt använts.

Om man jämför dessa aktörers investeringar i svenska dramaserier – eller mer exakt manusbundet innehåll ("scripted content") om minst tre avsnitt – över tid är TV4 det företag som investerat mest tätt följt av SVT och därefter Viaplay, Netflix, Warner Bros. Discovery och HBO Nordic. Som framgår av figuren ovan har Viaplay dock flera år varit den enskilt största beställaren, med en investering som kan uppskattas till över 700 miljoner kr både 2017 och 2018. Det år som det totalt sett investerats mest i svenskt innehåll i form av serier var 2022 då investeringarna uppgick till ca 2,1 miljarder kr.

Det finns dock några aspekter som är viktiga att lyfta fram när det gäller dessa siffror. Investeringarna ovan redovisas för det år som innehållet sänts, vilket inte är samma sak som när det är producerat.

³ HBO Nordic ersattes 2021 av HBO Max efter sammanslagning av Discovery och Warner Media. När HBO Nordic lades ner försvann även en betydande del av tjänstens nordiska innehåll. Sommaren 2024 slogs HBO Max ihop med Discovery plus till den gemensamma tjänsten Max. Se t.ex. Mediemyndigheten, *Medieekonomi: Medieutveckling 2024* (2024).

Av 2023 års publicerade/sända innehåll uppstod sannolikt en avsevärd del av kostnaderna 2022 eller tidigare vilket innebär att det är en förskjutning i siffrorna. Omvänt så har en sänkt investering effekter på produktionsmarknaden samma år men effekten på utbudet släpar efter. Därför kan man anta att det rekordår som syns i statistiken år 2022 snarare upplevdes av produktionsbranschen 2021 och att 2023 möjligen var ett ännu svagare år för produktionsbranschen än vad som återspeglas i siffrorna.

Ovanstående resonemang stämmer väl överens med uppgifter som utredningen fått av branschföreningen Film- och tv-producenterna där man i stället tittar på ”green lightade” projekt för respektive år, vilket ger en mer aktuell bild av marknadsläget.⁴ Enligt Film- och tv-producenterna minskade investeringarna hos medlemsbolagen, framför allt i dramaserier men även i film, med uppskattningsvis närmare en miljard kr mellan 2021 och 2022 (vilket i ovanstående diagram syns först 2023) för att ytterligare minska med ca 400 miljoner kr mellan 2022 och 2023. Det skulle innebära att de faktiska investeringarna i innehåll 2023 var kring hälften av vad de var under åren med toppnoteringar.

En jämförelse visar att investeringarna i danska och norska drama-serieproduktioner generellt varit på betydligt lägre nivåer över tid men i övrigt haft samma trend som i Sverige. Efter flera år av stora investeringar har det till exempel skett en generell tillbakagång i alla tre länder. Orsakerna till inbromsningen ska ha varit flera. Hög ränta och hög inflation gjorde att kostnaderna ökade dramatiskt, men nya lönsamhetskrav i ett skede då abonnenttillväxten stannade av ska även ha bidragit. Det är också mot den bakgrunden som många globala strömningstjänster har aviserat att de framöver även kommer erbjuda reklamversioner av sina tjänster.

För svensk del har inbromsningen inneburit att exempelvis HBO Max (numera Max efter sammanslagning med Discovery) stoppade all produktion av lokalt innehåll redan 2022. Störst lönsamhetsproblem har dock Viaplay haft. Som framgått ovan har Viaplay länge varit en av de största beställarna av svenska serier men 2023 slutade man helt beställa nya. Bolaget hade dock ett stort lager med färdiga dramaserier och filmer och valde att sälja vidare flertalet av dessa, i stället för att

⁴ Med ”green lightade” projekt avses filmprojekt som produktionsbolagen beslutat genomföra och där det finns ett underskrivet samproduktions- eller beställningsavtal. Uppgifterna i det följande presenterades bl.a. av Film och tv-producenterna vid ett möte med utredningen den 10 januari 2025.

visa dem själva, till följd av ekonomiska problem.⁵ Både TV4 och SVT står också inför åtstramningar. Om och i så fall hur det eventuellt kan komma att drabba beställningen av nya serier och filmer återstår att se. När detta skrivs i början av 2025 är det, av de stora internationella strömningstjänsterna, främst Netflix som med regelbundenhet fortsätter beställa svenskt innehåll. Samtidigt är marknaden ständigt i rörelse och är det något som de senare årens utveckling har visat så är det förstås att pendeln kan svänga snabbt.

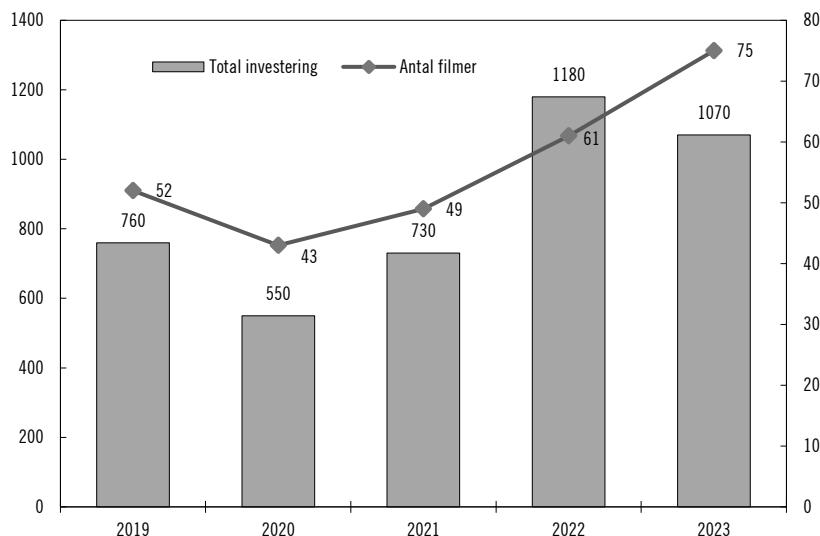
Uppgifterna ovan är en uppskattning av hur mycket olika aktörer har investerat i serier. Det betyder att investeringarna i svensk långspelfilm och dokumentär inte finns med. Enligt en uppskattning från Filminstitutet var emellertid investeringarna i svensk långspelfilm och dokumentär mellan 2019 och 2023 totalt ca 4,3 miljarder kr. Efter en tydlig nedgång i investeringarna i film under pandemiåren har dessa därefter åter ökat markant. Det år med den enskilt största investeringen under perioden var 2022, ca 1,2 miljarder kr, och 2023 var siffran nästan lika hög, knappt 1,1 miljarder kr.

När det gäller siffrorna för filminvesteringar bör det påpekas att även denna statistik utgår från när filmer hade premiär och inte när de producerats. Det bör också påpekas att de låga siffrorna under pandemin till viss del återspeglar att det var färre filmer som hade premiär på biograf under pandemin. Det innebär att siffrorna under pandemin troligen är lägre än verkliga investeringar under perioden samtidigt som siffran för 2022 påverkas av uppskjutna filmer som hade premiär 2022 men producerades tidigare. Tittar vi i stället på genomsnittlig investering i svensk långfilm under de senaste fem åren investerades det knappt 900 miljoner kr årligen, vilket kanske ger en mer rättvisande bild över årliga produktionsinvesteringar.

⁵ Bland annat köpte Netflix den nya tv-versionen av *Ronja Rövardotter*, en storproduktion med nordiska mått mätt, som visats under 2024 (den finns därmed inte heller med i figuren ovan eftersom den avser premiärer ett visst år). Även serien *Veronika* såldes till Sky Showtime.

Figur 4.2 Total investering i svensk långfilm (spelfilm och dokumentär), 2019–2023

Miljoner kr (till vänster) och antal filmer (till höger)

Källa: Filminstitutet. Den uppskattade investeringen utgår från antalet långa spelfilmer och dokumentärer som haft premiär respektive år. Finansiella data från filmer med produktionsstöd från Filminstitutet används som bas. För långfilmer utan produktionsstöd används den genomsnittliga budgeten för filmer som fått stöd som utgångspunkt. Andelen filmer med känd investering ligger på ca 50–60 procent av totala antalet filmer som årligen har premiär.

Detta sammantaget ger vid handen att den samlade investeringen i serier, lång spelfilm och dokumentär uppgick till ca 2,3 miljarder kr 2023. För tydlighetens skull bör det framhållas att en del av de medel som räknats in i uppskattningen är offentliga stöd. Vidare bör siffrorna ses som en relativt hög skattning eftersom det förmodligen förekommer viss dubbelräkning, till exempel då vissa långa spelfilmer som producerats som uppföljare (Beck-filmerna bland annat) kan ha räknats in i skattningen av investeringarna i serier men också i lång spelfilm. Därtill bör påpekas att de redovisade siffrorna enligt tidigare resonemang släpar efter och att de verkliga investeringarna 2023 skulle

kunna vara så mycket som 400 miljoner kr lägre, det vill säga snarare totalt landa på ca 1,9 miljarder kr.⁶

4.2 Filmnäringsens aktörer

Den svenska filmbranschen består av en rad olika aktörer som var och en spelar en eller flera roller i filmens liv – från idé och finansiering till produktion, distribution och visning för slutkund i olika visningsfönster. Grovt kan den svenska filmnäringsen delas in i produktionsled, distributionsled och visningsfönster. I det följande beskrivs dessa i tur och ordning med fokus på biograffönstret.

4.2.1 Produktionsledet

Produktionsledet omfattar hela processen från den ursprungliga kreativa idén om filmens innehåll till den färdiga filmen eller serien. Det är en process som kan ta år i anspråk och som bland annat inkluderar manusförfattare, producenter, regissörer, skådespelare, musiker, fotografer, scenografer, kostymörer, ljudtekniker och klippare. I detta är förstas de enskilda upphovspersonerna avgörande för allt framgångsrikt filmiskt berättande. Att ett land har begåvade manusförfattare, regissörer etc. som kan verka under goda förutsättningar är avgörande. Producenten står för att i samarbete med dessa utveckla idéer, säkra finansiering samt genomföra och exploatera filmprojekt och därtill hörande rättigheter. Andra aktörer ur både distributionsledet och visningsledet tar ofta rollen som samproducent i det att de deltar i finansieringen.

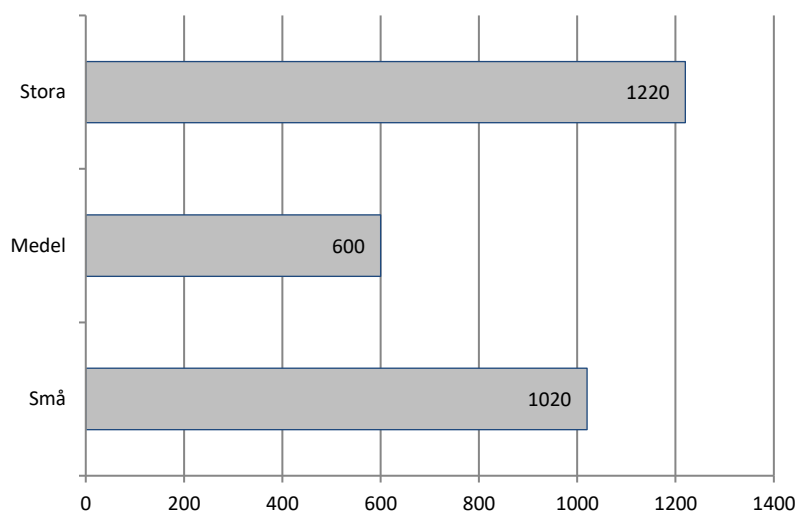
Storleken på produktionsledet är svår att fastställa men enligt en sammanställning av Filminstitutet omsatte produktionsbolag som legat bakom någon svensk film med premiär 2020–2023 drygt 2,8 miljarder kr 2023.⁷ Produktion av svensk film har historiskt varit en fragmenterad marknad med ett fåtal stora och många små bolag. År 2023

⁶ Som jämförelse kan man även ta de skattningar av marknaden som görs av företaget Media-vision. Under 2022 var t.ex. den uppskattade investeringen i svenskt innehåll inom fiktionsegmentet enligt företaget totalt 2,1 miljarder kr, där globala strömningstjänster som Amazon, Warner Bros., Discovery, HBO, Viaplay och Netflix tillsammans ska ha investerat drygt 1,2 miljarder kr och SVT och TV4 totalt 880 miljoner kr. Även denna uppskattning utgår, i likhet med siffrorna från Banijay i figur 4.1 ovan, från antalet manusbundna produktioner med premiär under året samt deras uppskattade budget.

⁷ Skattningen bygger på SNI-koden 50110 (Produktion av film, video och TV-program).

var det 141 produktionsbolag som låg bakom någon svensk film med premiär 2020–2023. Endast en handfull av dessa (8) var så pass stora att de hade en omsättning på mer än 100 miljoner kr, medan 133 bolag omsatte under 100 miljoner kr. 104 av dessa hade en omsättning under 8 miljoner kr, och av dessa hade 63 i sin tur en omsättning på under 2 miljoner kr. Utanför statistiken finns även de små producenter – främst av kortfilm – som inte har aktiebolag. Sett till den totala omsättningen i olika segment står dock de åtta stora och medelstora svenska produktionsbolagen (omsättning på över 100 miljoner kr) för en stor del av produktionsmarknaden, vilket framgår av figur 4.3.

Figur 4.3 Produktionsbolag: Total omsättning per segment, 2023 (miljoner kr)

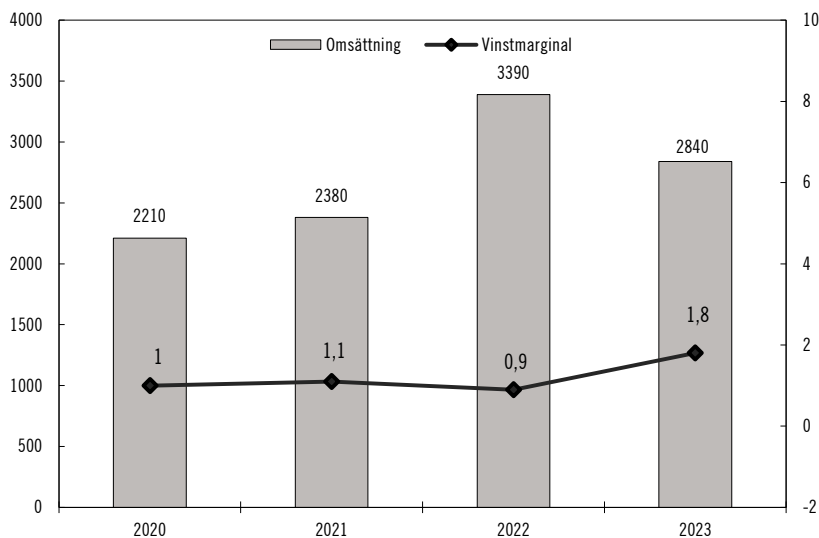

Källa: Filminstitutet. Stora bolag = mer än 200 mkr i omsättning. Medelstora bolag = mellan 100 och 200 mkr i omsättning. Små bolag = under 100 mkr i omsättning. Omfattar svenska produktionsbolag (AB) med SNI-kod 50110 (Produktion av film, video och tv-program) som producerat någon svensk film med premiär 2020–2023. Det finns fler bolag utöver de aktiebolag som ingår i urvalet. Handelsbolag och enskilda firmor är vanligt förekommande.

Enligt Filminstitutet låg vinstmarginalen för de bolag som producerat någon svensk film med premiär 2020–2023 i snitt på 1–2 procent dessa år. Den minskade omsättningen 2023 beror främst på SF Studios, vars omsättning minskade med ca 70 procent. Det i sin tur berodde dock på att året innan, 2022, var ett exceptionellt år där försäljning av filmen *A Man Called Otto* ökade omsättningen för SF Studios kraftigt.

Figur 4.4 Omsättning och vinstmarginal för produktionsbolag bakom svensk film, 2020–2023

Miljoner kr (till vänster) och procent (till höger)

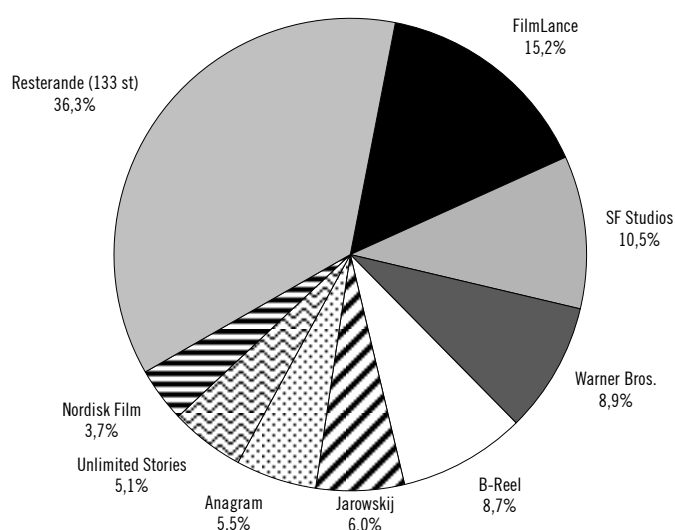
Källa: Filminstitutet. Omfattar svenska produktionsbolag (AB) med SNI-kod 50110 (Produktion av film, video och TV-program) som producerat någon svensk film med premiär 2020–2023. De finns fler bolag utöver de aktiebolag som ingår i urvalet. Handelsbolag och enskilda firmor är vanligt förekommande.

Produktion av framför allt lång spelfilm anses vara finansiellt riskabel för investerare och innefatta en osäker återbetalning. Den finansiella risken ska dessutom ha ökat under senare år på grund av de förändringar som skett i branschen med resultatet att producentledet har konsoliderats, både globalt och lokalt. För svensk del inleddes den utvecklingen i början på 2000-talet då Zodiac Media, ett multinationellt bolag inriktat på tv-mediet, gick in som ägare i de svenska produktionsbolagen Nordisk Film TV, Jarowskij, Mastiff och Yellowbird. Under 2016 slogs Zodiac ihop med världens största innehållsproducent, Banijay, med mer än 130 produktionsbolag i olika länder. Under 2020 skedde nästa stora sammanslagning. Banijay slogs då ihop med Endemol Shine Group som bland annat ägde svenska Meter Television, STO-CPH och Filmlance. Med dessa uppköp har Banijay skaffat sig en stark position på den svenska marknaden. SF Studios, bildat redan 1919 och ägt av Bonnier-koncernen, samt Nordisk film, bildat 1920 och ägt av den danska stiftelsen Egmont, är vid sidan av Banijay störst

på den svenska marknaden. Under 2019 förvärvade SF Studios en majoritetsandel i det svenska produktionsbolaget FLX.

Sett till marknadsandelar var 2023 de fyra största produktionsbolagen (oavsett bakomliggande ägarstruktur) på den svenska marknaden FilmLance, SF Studios, Warner Bros. och B-Reel, som samtliga hade en omsättning över 500 miljoner kronor.

Figur 4.5 Marknadsandelar baserat på omsättning för produktionsbolag bakom svensk film, 2023

Källa: Filminstitutet. Omfattar svenska produktionsbolag (AB) med SNI-kod 50110 (Produktion av film, video och tv-program) som producerat någon svensk film med premiär 2020–2023. De finns fler bolag utöver de aktiebolag som ingår i urvalet.

4.2.2 Distributionsledet

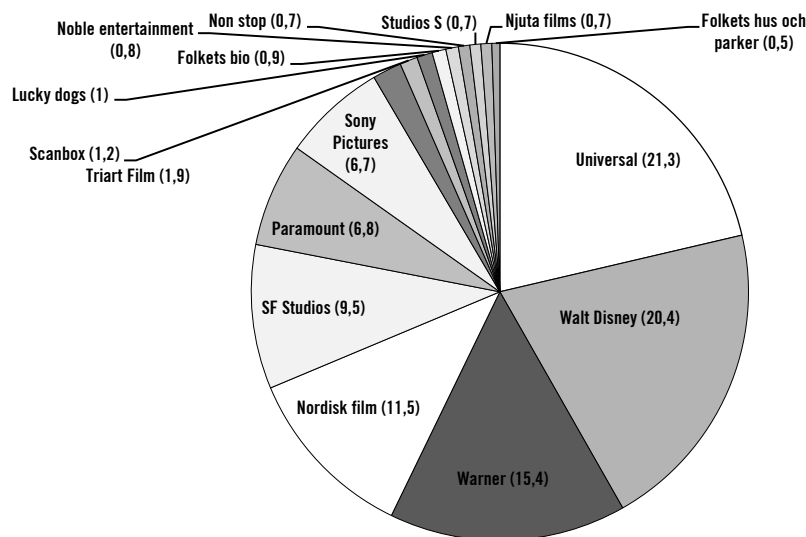
Distributionsledet i filmbranschen kan i någon mån jämföras med grossistledet i andra branscher. Förenklat handlar det om att distributören köper visningsrättigheter till den färdiga filmen och antingen hyr ut den till exempelvis biografer eller förmedlar den till företag som i sin tur hyr ut filmen för visning i olika visningsfönster. Distributörerna står ofta för huvuddelen av marknadsföringen. Distributörer tar på sig en films distribution och marknadsföring mot att få

exklusiv distributionsrätt. Distributörens finansiella anspråk är då i regel en procentsats på mellan 10–20 procent av en films intäkter.

Distributörer bidrar även ofta finansiellt direkt till produktionen av filmen, antingen genom ett förskott på framtida intäkter eller genom att bidra till filmens egna kapital i egenskap av samproducent.

I Sverige kännetecknas distributionsledet av ett stort antal aktörer men med några få riktigt stora. De amerikanska företagen Walt Disney, Universal och Warner Bros. stod för nästan 60 procent av den svenska distributionsmarknaden för biograf 2023, och de distribuerar alla i huvudsak utländska filmer. Av särskild betydelse för spridning av svensk film är aktörer som Nordisk film, SF Studios, Folkets Bio och Tri Art Film.

Figur 4.6 Distributörer på biografmarknaden: Marknadsandelar baserat på biobiljettintäkter för distribuerade filmer i procent, 2023

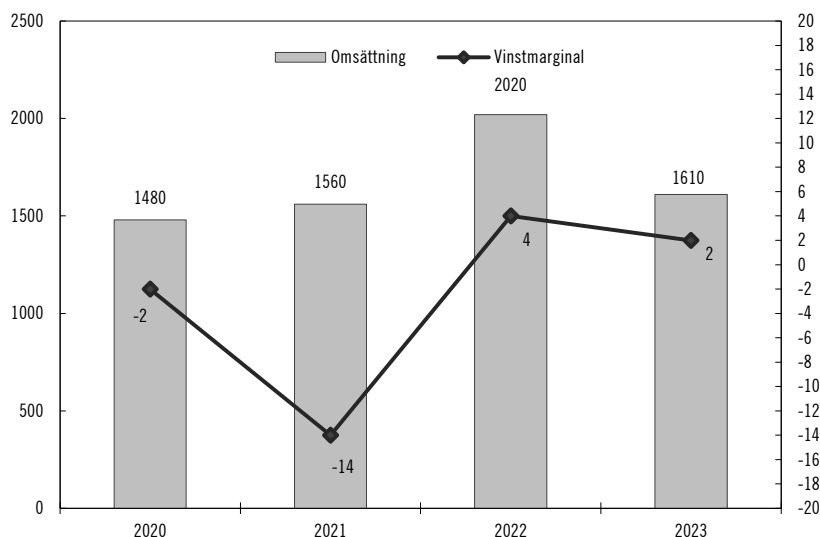
Källa: Sveriges Filmuthyrareförening UPA.

Pandemiåren 2020 och 2021 var som bekant svåra för filmbranschen vilket bland annat fick till följd att distributörernas omsättning sjönk. Under 2022 skedde en återhämtning. Dock minskade omsättningen igen under 2023 vilket framför allt berodde på SF Studios, vars omsättning minskade stort (se ovan i avsnitt 4.2.1). Distributörerna samlat

redovisade en positiv vinstmarginal 2022–2023 efter pandemiårens negativa resultat (se figur 4.7).

Figur 4.7 Omsättning och vinstmarginal för distributörer i Sverige, 2020–2023

Miljoner kr (till vänster) och procent (till höger)

Källa: Filminstitutet. Omfattar distributörer (AB) med SNI-kod 59130 (Film, video- och tv-program-distribution) eller SNI-kod 46433 (Partihandel med inspelade band och skivor för musik och bild) som distribuerat någon film med premiär i Sverige 2020–2023.

4.2.3 Biografmarknaden

Den svenska biografmarknaden domineras av aktörerna Filmstaden och Svenska Bio, som äger 37 respektive 35 biografer runt om i landet. Filmstaden äger dessutom 50 procent av Svenska Bio och tillsammans har bolagen en marknadsandel på 80 procent sett till biljettintäkterna i Sverige. Filmstaden ingår i den europeiska koncernen Odeon Cinema Group. Odeon ägs i sin tur av det amerikanska bolaget AMC Theatres.

Trots den stora ägarkoncentrationen på biografmarknaden finns det även många mindre bolag som driver en eller flera biografer, även kommunägda biografer förekommer. Exempel på biografkedjor som driver biografer på mindre orter är Videvox, Lagan biografer, Eurostar, Björnbiografer och Cinemasenen. Under senare år har det tillkommit nya aktörer. Nordisk Film har öppnat nya biografer i Sverige och till

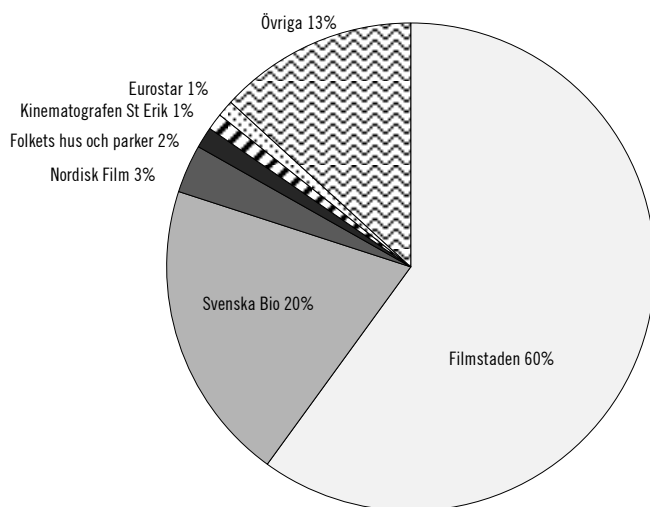
exempel Nonstop Entertainment har återöppnat Bio Capitol i Stockholm.⁸ Nordisk Film Bio ägs av Nordisk Film, vilka är en del av Danmarks största mediekoncern Egmont. Under 2018 öppnade Nordisk Film Bio en biograf i Uppsala och under 2020 en i Malmö.⁹

Många av Sveriges mindre biografer drivs annars i föreningsform, ofta med hjälp av en större riksorganisation som ger stöd i form av förmedling och tjänster till sina medlemsbiografer. Riksorganisationer har ofta uppstått ur folkrörelser. Den ideella kulturföreningen Folkets Bio har 19 biografer i Sverige, och distribuerar många filmer som inte visas på mer kommersiella biografer. Andra exempel är Folkets Hus och Parker, Våra Gårdar och Bygdegårdarnas Riksförbund.

För en snabbare spridning av olika typer av film i hela landet har digitaliseringen av biograferna betytt mycket. Nya metoder att distribuera film till biograferna genom digitala kopior underlättar tillgängligheten i hela landet och ofta ökar den även kvaliteten på visningen. Som bland annat Folkets Hus och Parker framhållit i dialog med utredningen kan i princip alla biografer nu vara med och visa breda svenska filmer på premiärhelgen, och gynnas på det sättet av nationella marknadsföringskampanjer och det mediala utrymmet en film ofta får när den först visas på biograf. Biograferna kan också i högre grad än förr vara flexibla och till exempel ta upp filmen på repertoaren igen om den blir en succé. Utvecklingen har även potential för små titlar med begränsad marknadsföringsbudget. Före digitaliseringen fanns så få kopior av dessa titlar att de nästan aldrig visades på landsortsbiografer inom ett halvår efter premiär, men numera är detta fullt möjligt.

⁸ Bio Capitol tillhandahåller mat och dryck i salongerna i samband med visning, vilket representerar en viktig trend på biografmarknaden i syfte att bredda bioupplevelsen.

⁹ Sveriges Biografägarförbund, *Den svenska film- och biografmarknaden* (2020).

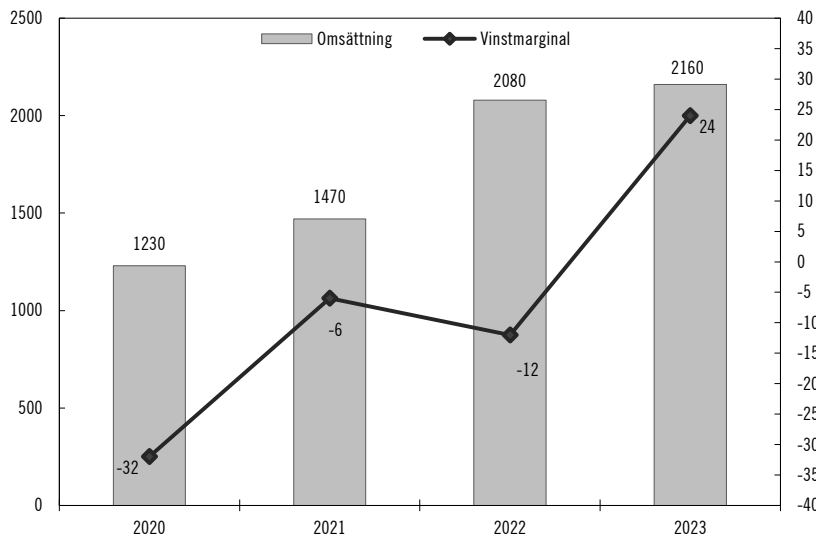
Figur 4.8 Andel av totala biljettintäkter på biografmarknaden, 2023

Källa: Filmägarnas kontrollbyrå.

Som nämns i kapitel 3 om medievanor har publiken inte kommit tillbaka fullt ut till de svenska biograferna efter pandemin. Enligt Filminstitutets sammanställning nedan (figur 4.9) vände dock biograferna resultatet till vinst 2023 efter flera år av negativt resultat till följd av pandemin. Detta beror inte minst på att Filmstaden, som står för ca 60 procent av marknaden, gjorde ett kraftigt positivt resultat. Omsättningen 2023 uppgick till knappt 2,2 miljarder kr men var, trots en ökning från föregående år, fortfarande inte tillbaka på samma nivå som 2019 (ca 2,5 miljarder kr i omsättning). Vinstmarginalen uppgick till hela 24 procent, efter flera år av negativa resultat. Om de två största bolagen, Filmstaden och Svenska Bio, räknas bort uppgick dock vinstmarginalen till endast 0,3 procent.

Figur 4.9 Omsättning och vinstmarginal för biografer 2020–2023

Miljoner kr (till vänster) och procent (till höger)

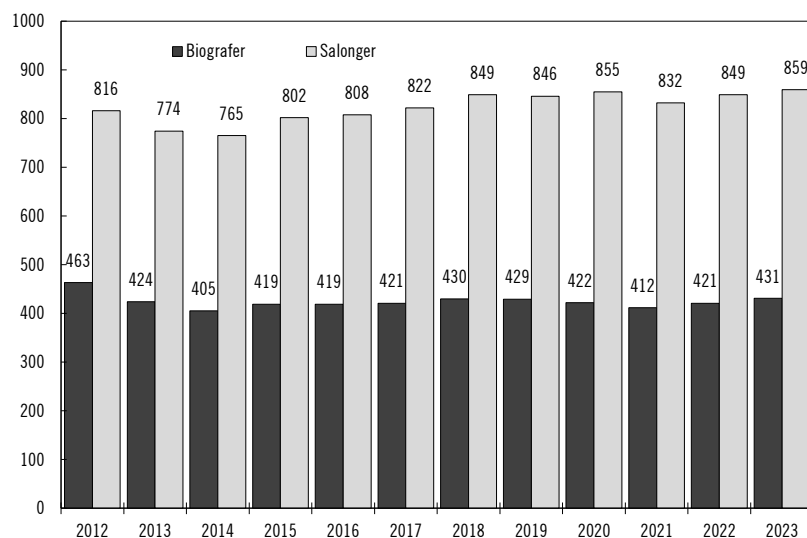

Källa: Filminstitutet. Omfattar aktiva svenska biografer med SNI-kod 59140 (Filmvisning). För handelsbolaget Svenska Bio används nettoomsättningen för biografverksamheten och resultat i stället för omsättning och resultat efter finansnetto. En stor andel av biografaktörerna i Sverige är registrerade som exempelvis enskilda firmor och ideella föreningar, därmed finns det ett väsentligt bortfall av små aktörer i underlaget.

Antalet biografer och salonger

I diskussionen om biografmarknaden återkommer frågan om antalet biografer och salonger och spridningen av biografer över landet. Det totala antalet biografer och salonger har vad utredningen inhämtat varit förhållandevis stabilt över tid.

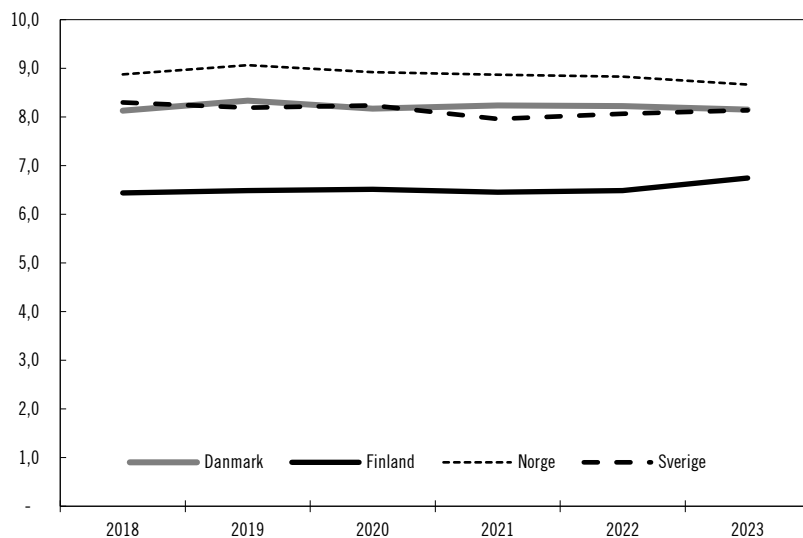
Som framgår av figuren nedan hade Sverige 431 registrerade biografer och 859 salonger under 2023. Antalet redovisade salonger skiljer sig åt från vissa officiella siffror i till exempel European Audiovisual Observatorys årliga FOCUS-rapport där 945 salonger redovisas för Sverige 2022. Orsaken till detta är att utredningen i siffrorna nedan endast utgått från salonger som haft visningar under året samt rensat bort dubletter där olika operatörer haft visningar i samma salong under ett år. Det är liknande metodik som Filminstitutet använde fram till och med filmavtalets upphörande 2016 och den ger en mer rättvisande bild av utvecklingen över tid.

Figur 4.10 Biografer och salonger i Sverige, 2012–2023

Källa: Filmägarnas kontrollbyrå. Siffrorna avser biografer och salonger som har haft minst en visning under året.

Den nedgång i antal biografer och salonger under början av 2010-talet som kan observeras i ovanstående figur kan förklaras av att flera biografer stängde temporärt och var vilande under den pågående digitaliseringen. Parallellt med digitaliseringen minskade antalet tillgängliga 35mm-kopior och flera små biografer stod utan nya filmer. En bidragande orsak till det stabila antalet biografer under pandemin är med all sannolikhet Filminstitutets krisstöd som kompenserade biograferna för inkomstbortfall under perioden.

I en nordisk jämförelse framgår att den relativt stabila trenden vad gäller antalet biografer och salonger inte bara är ett svenskt fenomen. Under 2023 hade Sverige flest antal biografer (431) i Norden, följt av Norge (198), Finland (189) och Danmark (167). Om hänsyn tas till invånarantal i de nordiska länderna, vilket ger en mer rättvisande jämförelse, är biograftätheten mer jämn mellan länderna. Sett till antalet salonger per invånare ligger Sverige och Danmark i nivå med 8,1 salonger per 100 000 invånare medan Finland har färre (6,7) och Norge något fler (8,7).

Figur 4.11 Antal salonger per 100 000 invånare i Norden 2018–2023

Källa: European Audiovisual Observatory.

När det gäller spridning av biografer över landet har det i tidigare utredningar konstaterats att ett antal kommuner i Sverige saknar biograf. År 2015 framhölls till exempel att ett 30-tal kommuner helt saknade biograf.¹⁰ Enligt uppgifter till utredningen från Filmägarnas kontrollbyrå är det i dagsläget 27 kommuner som inte har någon biograf.¹¹ Utvecklingen mätt på detta sätt får därmed beskrivas som förhållandevis stabil över tid. I sammanhanget ska det dock noteras att öppen filmvisning även kan ske på platser som saknar regelrätt biograf. Till exempel visas film regelbundet på många av landets bygdegårdar, om än utan fullskalig biografutrustning. Enligt uppgift från Bygdegårdarnas Riksförbund genomfördes 2023 drygt 1 600 filmvisningar vid över 200 bygdegårdar 2023, ofta på små orter.¹²

Under 2023 låg 72 biografer i tätorter med över 100 000 invånare, 67 på orter med mellan 25 000 och 100 000 invånare och 292 på orter med under 25 000 invånare. Som framgår nedan (tabell 4.1) har antalet

¹⁰ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 38.

¹¹ Bjurholm, Bjuv, Bollebygd, Burlöv, Danderyd, Degerfors, Filipstad, Gneta, Gällivare, Habo, Höör, Kil, Kristinehamn, Kävlinge, Lekeberg, Lessebo, Lomma, Mullsjö, Munkedal, Norberg, Nykvarn, Oxelösund, Perstorp, Skinnskatteberg, Sollentuna, Staffanstorps, Svedala, Tjörn, Upplands Väsby, Vadstena, Åstorp, Åtvidaberg och Örkelljunga.

¹² Uppgifter från Bygdegårdarnas Riksförbund vid möte den 17 december 2024.

biografer mellan 2012 och 2023 på stora orter ökat en aning. På mellan-stora orter och små orter har utvecklingen varit förhållandevis stabil över tid.

Tabell 4.1 Ortsindelning av biografer i Sverige 2012–2023

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Stor	65	62	60	63	63	64	66	69	66	69	69	72
Mellan	69	66	68	67	67	65	67	65	67	64	67	67
Liten	329	296	277	289	289	292	297	295	289	279	285	292
Totalt	463	424	405	419	419	421	430	429	422	412	421	431

Källa: Filmägarnas kontrollbyrå. Baserat på antal registrerade biografer som haft minst en visning under året.

Enligt uppgifter från Myndigheten för kulturanalys hade Stockholms län både flest antal besök totalt sett och per miljon invånare 2023.¹³ Som framgår av tabellen nedan (tabell 4.2) hade Stockholm högst antal salonger (166) i landet medan Västra Götaland hade flest antal biografer (68). Sett till antal biografer och salonger per miljon invånare var dock biograftätheten störst i Gotlands län, följt av Jämtlands län.¹⁴

¹³ Myndigheten för kulturanalys, *Film på bio 2023* (2024).
¹⁴ Totalt antal salonger och biografer som Kulturanalys redovisar för 2023 skiljer sig något åt från de siffror utredningen använder i övrigt på grund av olika definitioner.

Tabell 4.2 Antal biobesök totalt samt biografer, salonger och besök per miljon invånare i respektive län, 2023

Län	Biobesök	Biografer per miljon inv.	Salonger per miljon inv.	Besök per miljon inv.
Stockholms län	3 480 799	23	68	1,4
Uppsala län	449 694	40	99	1,1
Södermanlands län	240 994	30	83	0,8
Östergötlands län	407 606	32	70	0,9
Jönköpings län	323 958	52	79	0,9
Kronobergs län	175 528	69	103	0,9
Kalmar län	213 528	81	134	0,9
Gotlands län	80 376	229	311	1,3
Blekinge län	113 908	38	82	0,7
Skåne län	1 470 519	27	65	1,0
Hallands län	309 186	26	55	0,9
Västra Götalands län	1 952 870	38	77	1,1
Värmlands län	209 965	56	92	0,7
Örebro län	285 766	32	71	0,9
Västmanlands län	248 930	32	75	0,9
Dalarnas län	208 952	70	122	0,7
Gävleborgs län	229 964	53	95	0,8
Västernorrlands län	178 627	58	120	0,7
Jämtlands län	108 510	128	173	0,8
Västerbottens län	294 129	65	118	1,1
Norrbottnens län	173 868	72	113	0,7
Totalt	11 157 677	40	83	1,1

Källa: Myndigheten för kulturanalys, *Film på bio 2023* (2024).

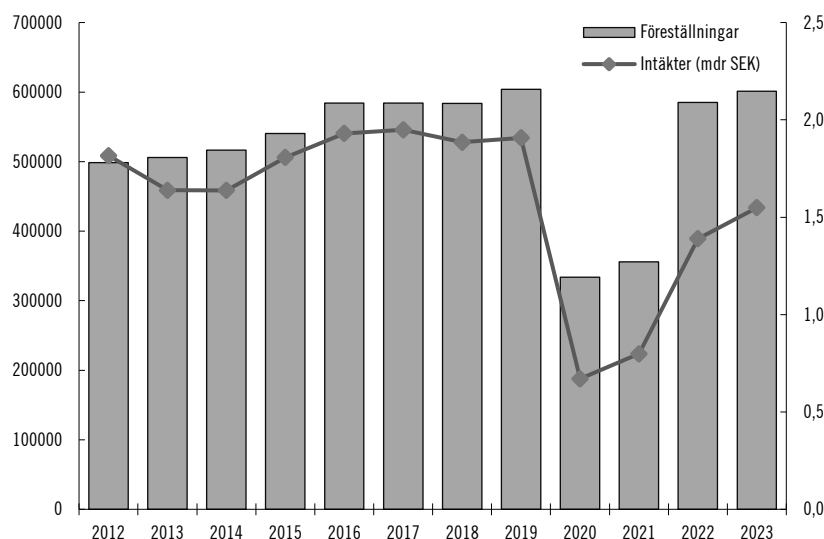
Intäkter och biljettpriser

Som framgått i kapitel 3 var antalet biobesök före pandemiåren på nivå 15–18 miljoner besök årligen med avvikelser som till stor del förefaller ha berott på enskilda titlars framgång. Under pandemin sjönk detta markant och besökstalen har därefter inte återhämtat sig fullt ut. Antalet föreställningar är dock tillbaka på samma nivåer som före pandemin.

De lägre besökstalen de senaste åren i kombination med lika många föreställningar som innan pandemin innebär att det är färre besökare per visning vilket sannolikt pressar biografernas ekonomi. Vad gäller totala biljettintäkter har dessa tidigare legat på nivå 1,8–1,9 mil-

jarder kr. Pandemin innebar en dramatisk minskning av intäkterna men under 2023 skedde en viss återhämtning och biljettintäkterna nådde då drygt 1,5 miljarder kr.

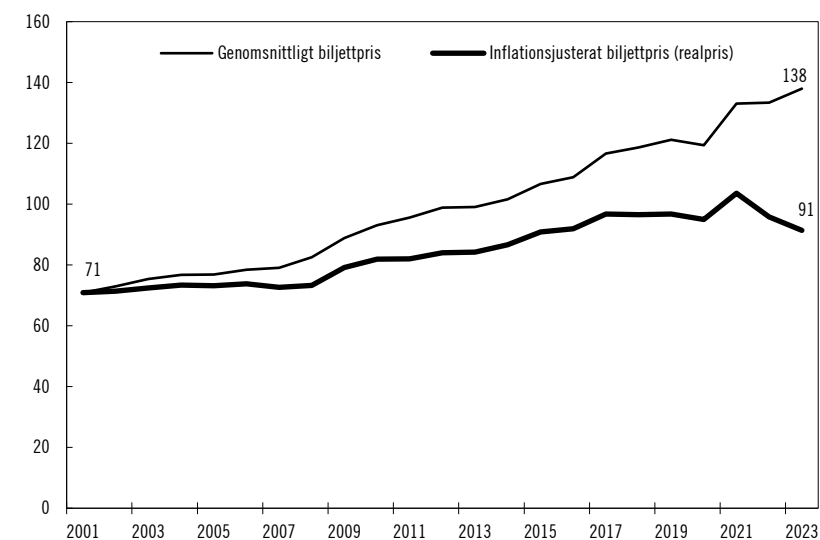
Figur 4.12 Antal föreställningar och biljettintäkter biograf, 2012–2023

Källa: Filmägarnas kontrollbyrå.

Ett sätt att kompensera för minskade besök är att höja priserna på biobiljetter. Biljettpriserna på svenska biografier har ökat tämligen markant över tid, både i nominella priser och i reala priser justerade utifrån konsumentprisindex (KPI).

Påtagliga ökningar förefaller till exempel både ha skett under pandemin, efter att momsen på biobiljetter höjdes 2017 och efter biografkedjan Astoria Cinemas konkurs 2007, vilket i sin tur ledde till en ökad ägarkoncentration på biografmarknaden. Även om biobiljettpriserna har fortsatt att öka i nominella termer har den höga inflationen under 2022 och 2023 gjort att priset i reala termer sjunkit de senaste två åren. Det reala priset ger en bild av hur biljettpriset har förändrats i förhållande till konsumenternas köpkraft. Sedan 2001 har det reala priset ökat från 71 kr till 91 kronor, det vill säga en biobiljett var knappt 30 procent dyrare i reala termer 2023 jämfört med 2001.

Figur 4.13 Utvecklingen för biobiljettpriser i Sverige 2001–2023

Källa: Filminstitutet, Filmägarnas kontrollbyrå, SCB.

Utvecklingen i genomsnittligt biljettpris visar dock på flera sätt en förenklad bild av prissättningen på biografmarknaden. Generellt sett är till exempel priset på biobiljetter till svensk film lägre jämfört med till amerikansk film. Filmens längd påverkar också prissättningen då långa filmer innebär färre visningstider per salong. Prisdifferentieringen antas även under den aktuella perioden ha ökat med till exempel dyrare biljetter för visningar i VIP-salonger och IMAX-salonger samtidigt som vissa filmer erbjuds till rabatterat pris, till exempel via Biopasset som lanserades i slutet av 2021.

4.2.4 En filmproduktions finansiering

Den traditionella finansieringen av en typisk svensk långfilm kan beskrivas som ett lapptäcke av finansieringskällor, villkor och intressen.¹⁵ Filmens dubbla natur som kommersiell produkt å ena sidan och kulturobjekt å andra sidan gör att olika typer av finansiärer ofta är invol-

¹⁵ Redogörelsen i detta avsnitt bygger bl.a. på en undersökning utredningen beställt av konsulten Göran Blomberg/SweLoc Text AB samt de äldre rapporterna *Svensk filmnäring* (2013 och 2015) av Boston Consulting Group, och *Hur överlever de egentligen: Om ekonomin svensk filmproduktion* (2014) av Charlotta Denward/Film och Tv-producenterna.

verade i enskilda projekt. I Sverige, liksom i de flesta andra jämförbara länder och särskilt inom små språkområden, är offentligt stöd nästan alltid en förutsättning för att långa spelfilmer över huvud taget ska kunna bli gjorda.

I många fall syftar det offentliga stödet dock inte till att på egen hand möjliggöra produktion av film, utan fungerar snarare som finansiell hävstång så att investeringskalkylen för privata investerare blir mer attraktiv (det gäller till exempel uttryckligen det efterhandsstöd som baseras på publikframgångar, PRS). På så sätt är det tänkt att mer privat kapital ska kunna attraheras till produktion och spridning av film. Större investerare i svensk film är typiskt sett distributörer, tv-kanaler och offentliga regionala fonder. En av de viktigaste finansiärerna är även produktionsbolagen själva.

I en filmproduktion finns ofta olika typer av finansieringskapital; både offentliga stödmedel, så kallade mjuka pengar, utan krav på ekonomisk avkastning, och hårda pengar, i form av investeringar som berättigar finansiären till en del i filmens intäkter. De senare finansiärerna brukar räknas som filmens samproducenter. Ägarandelen som varje samproducent får motsvarar i regel den andel av det totala investeringskapitalet som man investerat i filmen, man får en andel ”pro rata” till totalen.

Distribuerande bolag, tv-kanaler och regionala produktionscentrum har dock ofta även andra intressen än direkt avkastning på satsat kapital: att fylla sin distributionsapparat eller innehållskatalog eller olika former av regionalpolitiska motiv. Tv-bolagen har även intresse av att stötta svensk film av flera andra skäl. Exempelvis så betyder närheten mellan produktion av film och tv-drama att investeringar i film samtidigt stödjer det system som även producerar dramaserier. Det kan även finnas intresse av att fylla kanalen med europeiskt innehåll kopplat till politiska krav på detta.¹⁶ En aktör som SVT har dessutom krav i sitt sändningstillstånd om att bidra till utvecklingen av svensk filmproduktion och att ha en omfattande produktion av kulturprogram i vid mening med särskild vikt på dramaproduktion.¹⁷

Vid sidan av investeringar och stödmedel gör producenten ofta förförsäljningar i form av visningsrätter (licenser) till svenska eller ut-

¹⁶ Den europeiska lagstiftningen på tv-området utgörs av direktivet om audiovisuella medietjänster (AV-direktivet 2010/13/EU och ändringsdirektivet 2018/1808/EU). Där finns bl.a. krav på att en viss andel av sändningstiden eller en katalog ska bestå av program med europeiskt ursprung för främjande av europeiskt innehåll.

¹⁷ Sändningstillstånd för Sveriges Television AB 2020–2025, 9 §.

ländska tv-kanaler, och distributören bidrar ofta med ett förskott på intäkterna, en så kallad minimigaranti (MG). Det producerande bolaget satsar nästan alltid själv i produktionen, men eftersom de flesta produktionsbolag saknar likvida medel satsar man eget arbete, det vill säga man avstår delar av den interna kostnadstäckningen som blir till en del av filmens finansiering. På så sätt får produktionsbolaget en ägarandel i sin film och därmed del av eventuella intäkter. Den övervägande delen av finansieringen av en svensk filmproduktion kommer från Sverige men en del produktioner får stöd från andra länders filminstitut eller internationella fonder och producenten gör, som sagt, ibland även förförsäljningar till exempelvis utländska tv-bolag.

Det beskrivna upplägget, med många investerare som bidrar till den fulla finansieringen av en produktion, där samproducenter blir delägare i proportion till investeringen och producenten kan sälja visningsrätter (licenser) till svenska och utländska visningsfönster, kan kallas en traditionell finansieringsmodell. Till nackdelarna med den traditionella finansieringsmodellen hör svårigheten att få alla pusselbitar att fogas samman till en full finansiering. Modellen kan å andra sidan sägas ge producenten en betydande kreativ frihet genom att det är svårt för en enskild investerare att dominera med sina villkor. Därmed inte sagt att nytillkomna finansiärer i det svenska systemet känner sig bundna av den traditionella modellen. Det finns i dag många exempel på att andra finansiella lösningar används.

Särskilt om internationella samproduktioner

Internationella samproduktioner har i flera decennier spelat en viktig roll för att finansiera europeisk film (och på senare år även serier), inte minst på marknader med små språk som påverkas av att den potentiella publiken numerärt är liten. Internationella samproduktioner är särskilt viktiga eftersom det är ett sätt för nationella aktörer att dra nytta av varandras resurser, kompetenser och erfarenheter för att producera filmer eller serier och även dra nytta av varandras marknader när filmen är färdig. Internationell samproduktion kan också vara ett sätt att dela på risken. Finansieringsmodellen baseras på territoriell och exklusiv tilldelning av licensrättigheter.

Samproduktion kan bland annat vara avgörande för att få en film visad på de mest eftertraktade filmfestivalerna. Rätt samproducent

kan göra att en film visas på en festival som sedan blir av avgörande betydelse för filmens spridning och publikframgångar. Inte minst har kontakter av detta slag varit viktigt för många av de internationella filmsuccéer som Sverige haft på senare år, vilka ofta utgått från den uppmärksamhet som stora filmfestivaler gett.

I syfte att främja framväxten av en europeisk filmindustri, samproduktioner och samarbeten mellan yrkesverksamma skapades för mer än 30 år sedan en rad europeiska institutioner, däribland Europarådets Eurimages (1989) som ger stöd till europeiska samproduktioner av spelfilm, animation, dokumentärer och serier samt EU:s Media-program (1991), som är en del av Kreativa Europa och bland annat ger stöd till utveckling, distribution och marknadsföring av europeiska filmer och serier. Inom Europarådet finns även konventioner om samproduktion.¹⁸ Förhandlingar pågår om en konvention om samproduktion av serier.

Internationella samproduktioner får generellt ett större publikt genomslag, fler biobesök och har större totalbudgetar än filmer som enbart är nationellt finansierade.¹⁹ Det senare beror bland annat på att samproduktioner kan söka finansiering från flera länders stödsystem. Vidare främjas det publika mottagandet av att samproduktioner ofta speglar flera länders språk, kultur och miljö, vilket kan tilltala publikmarknaden i flera av de länder som deltagit i produktionen. Men trots uppenbara fördelar med samproduktioner är många europeiska filmproduktioner fortfarande enbart nationellt finansierade.

En förändring som skett på senare år, parallellt med att producentledet i Europa konsoliderats och globala strömningstjänster börjat producera eget lokalt innehåll, är en etablering av olika formaliserade nätverk av oberoende europeiska producenter. Syftet med nätverken är att behålla sin självständighet som bolag men också att kunna konkurrera med globala aktörer på mer lika villkor. Exempel på ett europeiskt nätverk är det franska Athena Collective som består av åtta kvinnliga producenter. Värt att notera är att det även förekommer globala nätverk av oberoende producenter. Exempel på det senare är The Creatives som utgörs av produktionsbolag från en rad europeiska länder men också från Israel och USA. Ytterligare ett exempel på europeiskt samarbete är New8 som består av åtta public service-företag

¹⁸ Europarådets konvention av den 2 oktober 1992 för samproduktion av filmverk, reviderad den 30 januari 2017.

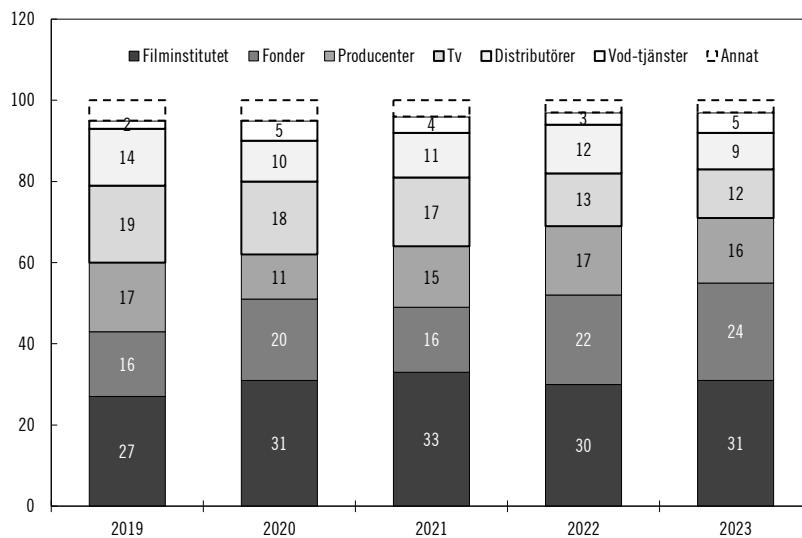
¹⁹ *Co-productions that shine: Open method of coordination (OMC) of member states' experts on co-productions* (2022), s. 7.

där, förutom SVT, ZDF (Tyskland), NPO (Nederländerna), VRT (Belgien), DR (Danmark), YLE (Finland), RÚV (Island) och NRK (Norge) ingår. Samarbetet tillkom under 2023 och kommer löpa på under tre år. Deltagarna i nätverket kommer årligen att samproducera och dela åtta dramaserier med varandra vilket ger publiken tillgång till fler högkvalitativa serier från fler länder och på flera olika språk. Under 2023 ingick även TV4 på liknande sätt samarbete med TV 2 Danmark och TV 2 Norge (Scandialliansen).

Genomsnittlig finansiering

Filminstitutet redovisar årligen den genomsnittliga finansieringen för svenska långa spelfilmer som har fått produktionsstöd. Därmed är det möjligt att jämföra vilka typer av finansiärer som förekommit och deras genomsnittliga bidrag olika år. Standardupplägget har förändrats något under de senaste åren. Tv-bolagen tycks ha minskat sin andel något för varje år. Även distributörer och producenters genomsnittliga andel har minskat samtidigt som regionala fonders och Filminstitutets andel har ökat, det vill säga de offentliga medlen. Diagrammet nedan ska dock inte tolkas som att det representerar hur stor andel som respektive finansiär står för av de totala investeringarna i svensk spelfilm eftersom filmer med olika hög budget får samma relativa vikt i diagrammet. Därtill omfattas enbart filmer som har fått produktionsstöd från Filminstitutet, vilket i synnerhet ger en skev bild vad gäller vod-tjänsters investeringar då dessa filmer oftast produceras utan Filminstitutets stöd. Enligt Filminstitutet har ungefär hälften av alla långa spelfilmen som har premiär varje år producerats utan produktionsstöd från Filminstitutet och de återfinns därmed inte i statistiken nedan.

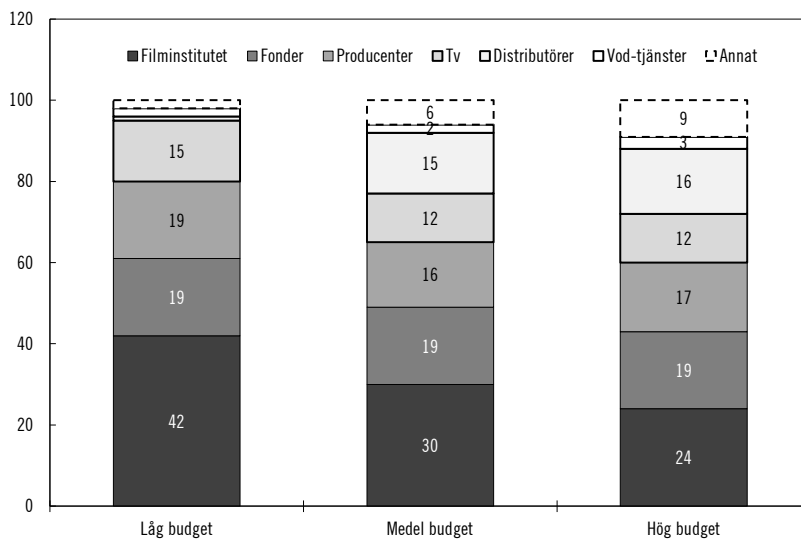
Figur 4.14 Genomsnittlig finansiering av svensk lång spelfilm med produktionsstöd från Filminstitutet, 2019–2023

Källa: Filminstitutet, *Filmåret i Siffror 2023*. Avser filmer med konsulent- eller marknadsstöd.

Storleken såväl som andelen av investeringarna skiljer sig stort åt beroende på filmens budget. Om vi i stället tittar på hur finansieringsupplägget ser ut uppdelat på en films budgetstorlek ser vi till exempel att distributörer i synnerhet är viktiga för medel- och högbudgetfilmer. Filmer med låg budget är i hög utsträckning beroende av Filminstitutet och offentliga fonder samtidigt som filmer med hög budget har en större andel utländsk/internationell finansiering. Högbudgetfilmer har även en större andel ”annat” där det bland annat ryms privat kapital, skattelättnader och investeringar från försäljningsagenter. Sammanställningen nedan visar ett genomsnitt för alla filmer under åren 2014–2023 eftersom det är ett fåtal filmer i respektive kategori varje år och en enskild film därmed skulle kunna påverka utfallet stort.

Figur 4.15 Genomsnittlig finansiering av lång svensk spelfilm med produktionsstöd från Filminstitutet, per budgetkategori 2014–2023

Källa: Filminstitutet, Filmåret i siffror 2023. Avser filmer med konsulent- eller marknadsstöd. Låg budget = 0–20 miljoner, medel budget = 20–30 miljoner, hög budget = 30 miljoner eller mer.

Som tidigare nämnts ingår enbart filmer som har erhållit produktionsstöd från Filminstitutet i statistiken ovan. Det är den huvudsakliga förklaringen till att vod-tjänsters investeringar i figuren är begränsade och inte tycks ha ökat i andel under åren. De filmer som till exempel Netflix har investerat i under senare år har inte erhållit produktionsstöd från Filminstitutet och finns därmed inte med i statistiken. Man skulle alltså förenklat kunna beskriva finansieringsuppläggen som är redovisade ovan som en generell bild över hur den traditionella finansieringsmodellen ser ut. Parallellt har det vuxit fram nya modeller för finansiering av långa spelfilmer, framför allt drivet av globala strömningstjänster.

De globala strömningstjänsterna tycks ha olika strategier på den svenska filmmarknaden. Vissa har till stor del gått in i den traditionella värdekedjan genom avtal med lokala aktörer. I dessa fall är den traditionella fönsterlogiken till stora delar intakt. Som exempel kan nämnas att SF Studios och Warner Bros. Discovery nyligen slutit avtal som innebär att de lokala och internationella filmer som SF distribuerar blir tillgängliga på strömningstjänsten Max efter att filmen visats

på biograf och erbjudits som köp- och hyrfilm.²⁰ På liknande sätt har Prime Video slutit avtal med Nordisk Film för filmer som Nordisk Film distribuerar på den nordiska marknaden.²¹

En annan strategi är att strömningsföretaget sluter avtal direkt med en films producent med erbjudande om att fullfinansiera produktionen. Så gör till exempel Netflix ofta. Enligt uppgift till utredningen innebär dessa avtal inte sällan förhandsförsäljning av långa exklusiva licenser som i princip betyder att filmen enbart finns tillgänglig på strömningsplattformen. För producenten innebär det en betydligt enklare process för att säkra finansiering för ett filmprojekt. Denna typ av avtal innebär dock ofta att filmen inte släpps på biograf, eller att den får en mycket begränsad biografdistribution.

I förlängningen kan avtal som dessa med internationella strömningstjänster leda till minskad tillgång till svenska filmer på biografer vilket på sikt riskerar att få negativa konsekvenser för biografernas överlevnad, särskilt om avtalen gäller storbudgetfilmer och potentiella publiksuccéer. Även andra aktörer inom filmområdet i Sverige riskerar att påverkas negativt om denna finansieringsmodell blir alltför dominerande, med en svagare inhemsk filmmarknad som följd, till exempel vissa distributörer och produktionsbolag. Å andra sidan innebär fullfinansiering av filmproduktioner en större ekonomisk stabilitet för utvalda filmskapare och produktionsservicebolag samt en generell möjlighet att snabbare komma i produktion om man gör den typ av film som efterfrågas av strömningstjänsterna.

4.2.5 Producenternas intäkter

Som beskrivits ovan kan finansieringen av en film skilja sig mycket åt beroende på om den sker enligt den traditionella samproduktionsmodellen eller via huvudsaklig finansiering av en strömningstjänst. Detsamma gäller intäktsfördelningen och vem som har möjlighet att tillgodogöra sig intäkter i olika led. Producentens insats i en film består som tidigare nämnts framför allt av de egna kostnaderna och att denna insats i bästa fall kan täckas av intäkter i senare led. Eftersom samproducenter i den traditionella modellen delar på risken (och kost-

²⁰ "SF Studios and Warner Bros. Discovery sign new partnership agreement", pressmeddelande på www.press-international.sfstudios.se (senast kontrollerad den 24 oktober 2024).

²¹ "Nordisk Film and Prime Video partner in one of the biggest movie deals ever signed in the Nordics", pressmeddelande på www.nordiskfilm.com (senast kontrollerad den 24 oktober 2024).

naderna) tar producenten dock ofta även ut en viss garanterad kostnadstäckning redan när filmen är ”green lightad”, det vill säga vid beslut om att påbörja själva produktionen.

Det har ibland ifrågasatts – bland annat i möten utredningen har haft med branschrepresentanter – om den kostnadstäckning producenterna tar ut redan vid ”green light” är rimlig i förhållande till de ofta mer osäkra ersättningsvillkor som gäller för enskilda konstnärliga upphovspersoner som till exempel manusförfattare. När det ifrågasatts har det också framhållits att denna kostnadstäckning kan göra svenska produktionsbolag mindre engagerade i hur filmen utvecklas konstnärligt och hur den går kommersiellt eftersom en substantiell del av intäkterna hämtas hem så tidigt i processen.

För långa spelfilmer med biopremiär är biljettförsäljning på biograf annars generellt sett fortsatt den enskilt viktigaste intäktskällan, även om biobesök i många fall enbart står för en liten del av en films totala publik. Att biografen är fortsatt viktig för den totala finansieringen blir till exempel tydligt om man tittar på Filminstitutets skattningar för konsumentutgifter, där biobiljetter fortfarande står för ca 40 procent av totala utgifter för film.²² Konsumentutgifter för film via svod-tjänster står för ungefär samma andel men dessa intäkter kan inte härledas till enskilda filmtitlar och följer därmed en annan logik.

Att en film som går upp på biograf når över ett visst antal sålda biobiljetter i Sverige är ofta helt avgörande för om investeringen når ”break even”.²³ Utöver biobiljettintäkter tillkommer inte sällan även Filminstitutets publikrelaterade efterhandsstöd, som betalas ut i relation till bruttobiljettintäkter och det intäktsberättigade kapital som ingår i filmens finansiering. Stödet syftar till att locka finansiärer att investera i filmproduktion. En film kan typiskt sett därutöver få intäkter via digitala köp/digital uthyrning (tvod). Exploatering i andra visningsfönster är ofta reglerade i licensavtal som en del av filmens finansiering och tillfaller därmed inte producenten.

För en producent som fått filmen fullfinansierad genom avtal direkt med till exempel en strömningstjänst antas både kostnadstäckning och vinst redan vara säkrad när filmen går i produktion, med få möjligheter till ytterligare intäkter för producenten när filmen är klar. De närmare förhållandena beror förstås på villkoren i avtalen, men som tidigare nämnts kan de ofta innebära att strömningstjänsten erhåller

²² Filminstitutet, *Filmåret i siffror 2023*.

²³ Var denna gräns ligger i antal sålda biobiljetter beror förstås på hur hög filmens budget är.

exklusiva visningsrätter under en så lång period att möjligheten för producenten att exploatera filmen i andra visningsfönster i princip blir försumbar.

5 Filmpolitikens utveckling

Offentliga insatser är viktiga för filmen i Sverige, både i produktions- och visningsledet. Dessa insatser har också en lång historia, vilket fortfarande i dag präglar hur de är utformade. Denna historia återspeglas i en lång rad utredningar och översyner som bidragit till att forma dagens filmpolitik. I det följande sammanfattas vissa viktigare teman i de underlag som genom åren tagits fram på främst statlig nivå. Syftet är att tydliggöra vad som är återkommande frågor och vad som är nya frågeställningar utifrån utvecklingen på filmområdet. Avslutningsvis beskrivs även ett antal nyare rapporter som genom internationella utblickar ger ett utifrånperspektiv på den svenska filmpolitiken.

5.1 Äldre utredningar och beslut

Om man bortser från det tidiga politiska intresset för filmen i Sverige, som i princip uteslutande syftade till att hindra spridningen av vad man uppfattade som skadligt innehåll, tog den moderna filmpolitiken sin början under 1940-talet.¹ Efter flera utredningar kom filmproduktionen i Sverige att erhålla statligt stöd i början av 1950-talet och vad som kallades en ”generell restitution” av den dåvarande nöjesskatten infördes som ett sätt att återföra resurser till filmproducenterna. Perspektivet var här tydligt filmen som ”kulturindustri” och den statliga subventionen var generell och riktad mot producenterna som kollektiv oavsett filmernas kvalitet. Just detta väckte dock kritik från många filmintresserade, till exempel den för filmpolitiken sedermera så viktige Harry Schein.²

¹ En användbar historisk sammanfattning finns i Roger Blomgren, *Den onda, den goda och den nyttiga – kulturindustrin, filmen och regionerna* (Högskolan Väst, 2007). Se även Roger Blomgren *Staten och filmen: Svensk filmpolitik 1909–1993* (Gidlunds förlag, 1998).

² För perspektiv på perioden se Pelle Snickars, ”Vad är kvalitet?”, i *Citizen Schein* (2010) och Per Vesterlund, ”Därför protesterade regissörerna mot Harry Schein”, *FLM* (2022:11).

Under det senare 1950-talet tog insatserna så småningom en ny vändning och det kulturindustriella perspektivet ersattes delvis av ett som har betecknats ”cineastiskt”.³ I både utredningar och det riksdagsbeslut från 1962 som låg till grund för skapandet av Svenska Filminstitutet och den moderna filmpolitiken var fokus tydligt kvalitetsfilmens villkor.⁴ Dessutom framhölls ofta värdet just av ett från politiken autonomt och självförsörjande centralt institut.

I praktiken kom dock det stöd som sattes genom det första filmavtalet 1963 och fördelades av det nyinrättade Filminstitutet att bli en kompromiss: en del fördelades som automatstöd och en annan som ett jurybedömt kvalitetsstöd (i efterhand). Det ska påpekas att det vid denna tid i stort sett saknades direkta insatser över statsbudgeten och medlen huvudsakligen kom från den biografavgift som branschen gått med på att betala i stället för en nöjesskatt (med andra ord kan man se det som att staten vid denna tid satsade på filmen genom att avstå en intäkt).

Det var egentligen först på 1970-talet som staten gick in med större stöd direkt över budgeten, och då skedde det till filmkulturella insatser. Inte minst rörde detta insatser för att filmen skulle nå ut bättre lokalt och regionalt – till exempel stöd till filmklubbar och Folketshusrörelsens biografier – och på så sätt gick filmpolitiken i takt med övriga kulturpolitiska strävanden vid denna tid som starkt fokuserade på decentralisering.⁵ Successivt ökade sedan även skattefinansieringen av andra insatser som behandlades i filmavtalet. Denna tendens gällde för alla de filmavtal som förhandlades fram efter det första från 1963 (reviderat 1972): det vill säga avtal från 1982, 1993, 2000, 2006 och 2013.

Trots bitvis hård kritik under 1970- och 1980-talet och förslag om en samordning med det nyinrättade Kulturrådet, bestod under hela perioden också Filminstitutet som den centrala instansen.⁶ Detta utmärkte förstås filmområdet jämfört med andra konst- och kulturområden; både att det fanns en dedikerad institution och att den var både partsfinansierad och till viss del också styrd genom partsrepresentation i styrelse och nämnder. I samband med att Filminstitutets rättsliga ställning förtydligades 1992 och en stiftelseurkund antogs,

³ Beskrivningen bygger på Blomgren, *Den onda, den goda och den nyttiga*, s. 34–36.

⁴ Se *Filmstöd och biografnöjesskatt: Betänkande avgivet av 1957 års filmstödutredning* (SOU 1959:2) och den senare propositionen (prop. 1962:62).

⁵ Bland annat som en följd av förslag från 1968 års filmutredning, se *Samhället och filmen* (SOU 1973:53).

⁶ Förslag om att föra in filmen i kulturrådet lämnades av dåtidens stora kulturutredning, se *Ny kulturpolitik* (SOU 1972:66), s. 208 och 408.

ersattes tidigare nämnder för produktionsbeslut av filmkonsulenter med tidsbegränsade uppdrag; även rollen som producent av filmer upphörde vid denna tid.⁷

Det är även värt att notera att regionala produktionscentrum, som successivt bidragit till att sprida filmproduktion till fler delar av landet, skapades under 1990-talet. Dessa hade uppstått ur ett ökat intresse på regionalt håll för filmen som uttrycksmedel, bland annat manifesterat i inventeringar av biografer och videoverkstäder för unga. Snart följdes detta även av insatser för att skapa produktionskapacitet genom det som skulle bli Film i Norrbotten och Film i Väst, som båda startade 1992. Denna utveckling följde på många sätt en paneuropeisk regionaliseringstendens och understöddes senare även av strukturfondsmedel när Sverige gick med i EU.⁸

Argumenten för offentliga insatser kom i detta sammanhang att särskilt på regional nivå förskjutas, med en starkare betoning på insatsernas bredare samhällsnytta och betydelse för sådant som tillväxt och arbetstillfällen. Sådantillvida kan man säga att snävt kulturindustriella argument – filmbranschen är viktig att värna som egen näring – och cineastiska argument – filmen är viktig att värna som konst – här kompletterades med argument om bredare samhällsnytta och dynamiska effekter.⁹ Till detta ska även läggas ett tydligt fokus på värdet av att synliggöra den egna regionens kultur, ofta som del av ett transnationellt sammanhang (som Norden eller Arktis) snarare än ett nationellt.

5.2 Återkommande frågor

En genomläsning av statliga utredningar och propositioner på filmområdet sedan 1990 ger vid handen att de var och en tar upp tämligen specifika frågor om hur främst medelsfördelning vid tidpunkten bör se ut, men också att de återkommer till ett antal problemkomplex.

Genomgående kan också både utredningar och reformer som genomförts på filmområdet relateras till bredare förändringar av den medieverklighet inom vilken filmen befinner sig. Utmaningen från

⁷ En stiftelseurkund upprättades av parterna som sedan ingick i 1993 års filmavtal. Se *Film- och videoavtalet och statens stöd till filmkulturell verksamhet* (prop. 1992/93:10), s. 14–15.

⁸ Tomas Eskilsson, ”Att leda regionala utvecklingsprocesser”, i *Att mobilisera för regional tillväxt* (2004) och delarna om film i 1990-talets kulturutredning: *Kulturpolitikens inriktning* (SOU 1995:84).

⁹ Detta är åtminstone Roger Blomgrens tolkning i *Den onda, den goda och den nyttiga*.

tv-mediet vid det förra seklets mitt ledde till halverat antal biobesök och inrättandet av den moderna filmpolitiken, introduktionen av vhs-bandspelare och andra format för filmtittande i hemmet utmanade sedan finansieringsmodellerna på nytt och ledde till omförhandlade filmavtal med nya parter och förslag om avgifter på fysisk inspelningsmedia. Därefter kom först kabel-tv (återigen föreslogs avgifter på kabelnät och betal-tv) och sedan internet med digital distribution via nätverk, vilket återigen ändrade förutsättningarna. Inledningsvis kom diskussionen av digital spridning att handla mycket om problemen med illegal fildelning, vilket tyvärr återkommit i och med att bland annat illegal ip-tv blivit ett växande fenomen. På senare år har också frågor återigen väckts om att beskatta de aktörer (bredbandsleverantörer och andra) som tjänar pengar på distribution av kulturellt innehåll, denna gång över nätet.

Alla dessa nämnda förändringar har utmanat förutsättningarna för att finansiera produktionen av svensk film. Alla genomförda filmpolitiska utredningar konstaterar också, och ofta i snarlika termer, att statliga ekonomiska insatser är ”nödvändiga för att Sverige inom sitt begränsade språkområde skall kunna upprätthålla en filmproduktion som baseras på det svenska språket och på den svenska kulturen”.¹⁰ Redan i 1950 års filmutredning konstaterades detta om än i mindre drastiska ordalag och i denna del har bedömningen egentligen inte ändrats sedan dess.¹¹ När frågan summerades i en departementsskrivelse 2015 landade man i att en högkvalitativ filmproduktion i Sverige överhuvudtaget inte är möjlig utan offentligt stöd.¹² Utöver dessa allmänna konstateranden har en stor del av nästan alla tidigare utredningar upptagits av frågan om filmpolitikens finansiering och hur resurser ska tillskapas för viktiga ändamål (främst då till det dåvarande filmavtalet).

5.2.1 Värdefull film och kvalitetsbegreppet

Nära sammanhängande med frågor om statens ansvar är frågor om detta ansvar i synnerhet gäller vissa, särskilt högtstående filmiska uttryck, det vill säga frågan om kvalitet. Den ikoniska formuleringen av hur det ska förstås i filmpolitiska sammanhang, som otaliga gånger cite-

¹⁰ *Filmproduktion och filmkulturell verksamhet i Sverige* (SOU 1991:105), s. 16.

¹¹ *Statligt stöd åt svensk filmproduktion* (SOU 1951:1).

¹² *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 118.

rats i senare utredningar och propositioner, härrör från Harry Schein och finns som bedömningsgrund intagen i det första filmavtalet från 1963. Där talas om att en films kvalitet beror på en rad oberoende faktorer:

[...] såsom förnyelse av uttrycksmedel och formspråk, angelägenhetsgraden i filmens ärende, intensiteten eller fräschören i dess verklighetsuppfattning eller samhällskritik, graden av psykologisk insikt eller andlig nivå, lekfull fantasi eller visionär styrka, episka, dramatiska, lyriska värden, den tekniska skickligheten i manus, regi och spel samt övriga artistiska komponenter.¹³

Även om denna formulering inte längre har någon formell ställning fortsätter den uppenbarligen att inspirera. I utredningen från 1998 anses den förvisso vara för vid, men ändå en viktig riktningssmarkering.¹⁴ Fortfarande i departementsskrivelsen från 2015 framhölls detta och även Filminstitutet har länge menat att den kan användas som utgångspunkt, då för en indelning av kvalitetsbegreppet som ofta summerats i ledorden angelägenhetsgrad, hantverksskicklighet och originalitet.¹⁵

5.2.2 Kultur eller näring?

Redan i det ursprungliga filmavtalet 1963 var avvägningen mellan industri- och kulturpolitik alltså central. Så har det också fortsatt och avvägningen har speglats i respektive filmavtal, liksom i de diskussioner som förts i statliga utredningar sedan 1990. Frågan om den lämpliga balansen mellan olika målsättningar och filmen som ett slags ”bland-ekonomiskt problem” togs till exempel upp i utredningen 1998. Där talades om betydelsen av att ”vitalisera produktionsmiljön inom svensk film” och det sades bland annat att:

De kulturpolitiska målen, och de industripolitiska, sammanfaller inom filmpolitiken. Så har det alltid varit. Det gör filmen på många sätt unik. Konstnären och köpmannen, poeten och finansmannen, teknikern och entreprenören, alla arbetar de med samma projekt. Utan en vital film-industrimiljö krymper konstnärens möjlighet att förverkliga sig själv, och utan konstnären ingen lönsam produkt.¹⁶

¹³ Bland annat citerat i *Ny svensk filmpolitik* (prop. 1998/99:131), s.12, och i Snickars, ”Vad är kvalitet?”, s. 160.

¹⁴ *Ny svensk filmpolitik* (SOU 1998:142), s. 31.

¹⁵ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 85–86.

¹⁶ *Ny svensk filmpolitik* (SOU 1998:142), s. 31–32.

Denna beskrivning av filmens produktionsmiljö refereras också tämligen ordagrant av regeringen i den efterföljande propositionen.¹⁷

När frågan summerades i den senaste större översynen 2015 ägnades balansen mellan konstnärligt och kommersiellt, kulturpolitik och näringspolitik, återigen stort utrymme, om än i mer uppdaterade ordalag. Det framhölls bland annat att många med rätta uppfattar uppdelningen i bred, kommersiell och lönsam respektive smal, konstnärlig och olönsam film som olycklig.¹⁸ Det är alltid svårt att veta hur en film ska slå i förväg och många har höga både konstnärliga och publika ambitioner. Den viktigaste frågan är snarare hur stöd ska anpassas till det individuella projektets mål och ambitioner, framhölls det, snarare än att dela in filmer i olika fack. Vidare konstaterades en vilja att även överskrida dikotomin mellan kultur- och näringspolitik – samtidigt som det var viktigt att göra det på ett sådant sätt att filmpolitiken skulle främja konsten, kulturarvet och tillgängligheten.

5.2.3 Hur organisera kollegiala beslut?

I alla moderna utredningar har frågan om hur de filmpolitiska stödordningarna ska utformas av naturliga skäl varit central. Även om stiftelsen Svenska Filminstitutet som sådan sällan ägnats annat än flyktig uppmärksamhet, har organisationen av de stöd som fördelas varit central i flera.¹⁹ Som konstaterades i departementsskrivelsen från 2015 kan mycket av dessa diskussioner i branschen sammanfattas på följande vis:

Å ena sidan fanns åsikten att det är marknadens privata aktörer som genom sina finansieringsbeslut gör de bästa bedömningarna av vad som kan förväntas bli en framgångsrik film. Ett sådant synsätt talar för ett system med automatiska stödformer, dvs. statens insatser ses som schablonlägg till finansieringsbeslut fattade av marknaden. Å andra sidan fanns åsikten att det är professionellt verksamma individer i sektorn som utifrån sina egna erfarenheter och kunskaper bäst kan avgöra vad som

¹⁷ *Ny svensk filmpolitik* (prop. 1998/99:131), s. 12.

¹⁸ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 74–75.

¹⁹ Stiftelsefrågan kommenteras dock tämligen utförligt i 2008 års utredning med anledning av en eventuell helstatlig filmpolitik (SOU 2009:73, s. 19–20) och det görs även 2015 t.ex. frågan om handlingars offentlighet hos institutet (Ds 2015:31, s. 46–47). Dessutom har Statskontoret genomfört två större granskningar av Filminstitutets organisatoriska frågor: *Scener ur ett filminstitut* (2013:8) och *Från filmavtal till statlig filmpolitik: En analys av verksamheten vid Svenska Filminstitutet* (2019:9).

kan bli en framgång. Ett sådant synsätt talar för ett selektivt system med exempelvis beslutande konsulenter eller nämnder.²⁰

Mer konkret har också ett antal reformer föreslagits i olika utredningar. I filmutredningen från 1991 kritiserades de dåvarande stödfördelande nämnderna för att vara konserverande och det har även sagts att det gav upphov till ett slags korporativistiskt kvoteringsystem för filmer: ”ett kollegialt kösystem där filmare med jämna mellanrum kunnat dela ut stöd till varandra”.²¹ I stället föreslogs filmkonsulenter efter dansk modell som ensamma skulle föreslå för styrelsen vilka filmer som skulle få förhandsstöd.²² Vidare föreslogs vid denna tid att institutets egen produktionsverksamhet skulle upphöra. Dessa reformer genomfördes i och med 1993 års filmavtal.

Konsulentsystemet har sedan i sin tur behandlats i flera utredningar men genomgående bedömts vara det mest lämpliga alternativet. Exempelvis landade 2008 års filmutredning i bedömningen att det fanns en bred uppslutning bakom detta system. Inte minst framhölls det att tydlighet i ansvarsfrågan talade för ett konsulentsystem.²³ I utredningar och propositioner har även själva stödordningarna på filmområdet diskuterats ur olika synvinklar. Detta kommenteras utförligare nedan (se kapitel 6).

5.2.4 Biograffönstrets särskilda betydelse

Ytterligare en återkommande fråga är biografernas betydelse. Redan finansminister Gunnar Sträng konstaterade på sin tid att biografen är en kulturell arena av särskild betydelse, värd att värna inte minst på mindre orter. I en proposition från 1957 anförde han bland annat att de ”biografföretag varom här är fråga är i allmänhet belägna på landsbygden och fyller där en inte oviktig uppgift som trivselskapande faktor”.²⁴

Denna biografernas särskilda kulturella funktion, är sedan ett återkommande tema i egentligen alla filmutredningar. År 2009 talades det till exempel om ”biografbesöket som något exklusivt, något utöver den vardagliga filmkonsumtionen”, och utredningen skrev att

²⁰ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 75.

²¹ *Ny svensk filmpolitik* (SOU 1998:142), s. 24.

²² *Filmproduktion och filmkulturell verksamhet i Sverige* (SOU 1991:105), s. 60.

²³ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 121–122.

²⁴ Citerat i Blomgren, *Den onda, den goda och den nyttiga*, s. 36.

tidigare ”profetior om biografnäringsens död” kanske just därför inte hade infriats, även om det var i andra visningsfönster som filmmarknaden vuxit.²⁵ År 2015 konstaterades återigen att biograferna har en unik betydelse för filmkonsten och som kulturella mötesplatser i hela landet samtidigt som förslagen syftade till ökad ”teknikneutralitet” i den meningen att offentligt stöd till produktion borde kunna ges oavsett i vilket visningsfönster filmerna var tänkta att göras tillgängliga.²⁶

Det har i de statliga utredningarna också varit ett viktigt tema att just biograffönstret har en avgörande funktion för branschens ekonomi. Exempelvis konstaterade man senast 2015 att biograferna fortfarande, trots den snabba utvecklingen av nya visningsfönster, var den säkraste intäktskällan för en filmproduktion.²⁷ En särskild fråga som också fått uppmärksamhet är biografernas digitalisering. I 2008 års utredning konstaterades att denna var oundviklig och att många skulle behöva stöd för att ställa om. Ett förslag om särskilt digitaliseringsstöd, som senare blev verklighet, lämnades också.²⁸ I departementsskrivelsen 2015 kunde det sedan konstateras att denna process i princip nu var genomförd.²⁹

5.2.5 Monopoltendenser och marknadsdominans

I utredningarna på filmområdet diskuteras återkommande ett antal problem relaterade till ägarstrukturen i den svenska filmbranschen. Inte minst rör detta frågor om vertikal integration, det vill säga att samma aktör kontrollerar verksamhet i flera av branschens led. Under 1990-talet gällde detta SF och Sandrews som både producerade film och kontrollerade visningen på olika sätt.

I 2008 års filmutredning var detta återigen en stor fråga, som blev särskilt aktuell på grund av då Bonnierägda SF:s ytterligare stärkta ställning som både producent, distributör och dominerande biografägare.³⁰ Detta ansågs ge en klart monopolliknande ställning på vissa delar av marknaden och innebära risker för prissättningen samt möjligheter att stänga ute konkurrenter från distribution och visning.

²⁵ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 55.

²⁶ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 5.

²⁷ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 37.

²⁸ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 16–17.

²⁹ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 39–40.

³⁰ Det handlade då bl.a. om att biografkedjan Astoria Cinemas (tidigare Sandrew Metronome) och dess nya ägare distributören Triangelfilm gått i konkurs och många salonger tagits över av SF. *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 55–68.

5.2.6 Filmområdets avgränsning

Grundläggande kriterier för vad filmpolitiken ska stödja – vad avses med långfilm? vad är svensk film? – har angetts i filmavtalen och på förordningsnivå. Samtidigt har filmområdets avgränsning upprepade gånger diskuterats i de statliga utredningarna.

Under en stor del av filmens historia var definitionen av mediet okomplicerad. Ordet ”film” kommer från fornengelskans *filmen* (”hinna”) och betydde länge fotografisk film som projicerades på biograf eller i andra visningslokaler.³¹ Med televisionens ankomst under 1950-talet fick filmen en ytterligare distributionsform, men biografen var fortfarande dess primära visningsfönster. När videon lanserades under 1970-talet, och i synnerhet efter mediets i stort sett totala digitalisering i början av 2000-talet, så har själva definitionen utmanats och det är inte längre meningsfullt att med ”film” enbart mena analog film. Inte heller är biografvisning längre gångbart som avgränsning. I dag är filmer ofta inspelade, redigerade, distribuerade och konsumerade digitalt, helt utan att någon ”film” i ordets traditionella mening varit inblandad. Således är den gängse definitionen av film i dag rörliga bilder i vid mening och kan omfatta såväl spelfilm, dokumentärer och animationer (visade på biograf, tv eller strömningstjänster) som videor på till exempel Youtube eller Tiktok.

År 2009 fördes till exempel en fördjupad diskussion om vikten av att definitionen av film inte fick utesluta främjandet av nya konstnärliga uttryck och så kallad ”konvergerad media” (”cross media”) och ett nytt särskilt stöd till utveckling och nyskapande film med bland annat sådan inriktning föreslogs.³² I filmpropositionen från 2013 konstaterade regeringen att till exempel krav på biografpremiär för långfilmer tagits bort som krav för att beviljas förhandsstöd och att det införts utvecklingsstöd till dramaserier. Detta gjorde att insatserna nu var att betrakta som mer teknikneutrala.³³

I departementsskrivelsen 2015 refereras diskussioner om att bredda vad som är att betrakta som filmpolitikens område till rörlig bild generellt, respektive fördelarna med ett fokus på mer traditionella filmiska uttrycksformer. I förslagshänseende landade utredningen i att utvecklingsmedel bör kunna användas brett för rörlig bild, medan produktionsmedel kan behöva avgränsas även om befintliga stöd till sådant

³¹ Jan Holmberg, *Slutet på filmen: O.s.v.* (2011), s. 35.

³² *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 87–90.

³³ *Bättre villkor för svensk film* (prop. 2012/13:22), s. 27 och 34.

som dramaserier var rimliga.³⁴ Denna diskussion om prioriteringar mellan olika former av rörlig bild har fortsatt under rubriken filmpolitik kontra audiovisuell politik (då innefattas även dramaserier och ibland även sådant som dataspel).

5.2.7 Filmarvet som organisationsfråga

Både under 1990-talet och i senare utredningar har också filmarvsfrågan tagits upp, och då primärt som en organisatorisk fråga. Mot bakgrund av förslag i en särskild statlig utredning om dokumentärfilmens kulturarv inrättades 2003 ett särskilt filmarkiv i Grängesberg med inriktning på film utanför biografrepertoaren.³⁵ Detta skapades inom Filminstitutet men redan 2008 års filmutredning föreslog ett överförande till Kungliga biblioteket, som då redan hade införlivat myndigheten Statens ljud- och bildarkiv och bildat en särskild avdelning för audiovisuella medier.³⁶ Denna överföring genomfördes också 2011.

Utöver detta har även andra samordningsfrågor diskuterats, bland annat om Filminstitutets arkiv skulle kunna införlivas i Kungliga biblioteket.³⁷ Även frågan om SVT:s stora filmarkiv och ett eventuellt övertagande av det av en annan offentlig institution har varit uppe till diskussion. Dessa olika idéer har dock hittills avvisats och i regeringens proposition 2013 sades bland annat i stället att fortsatt samverkan mellan Filminstitutet och Kungliga biblioteket var prioriterat när det gällde digitalisering av det audiovisuella arvet.³⁸ På den vägen har det sedan fortsatt (se även kapitel 9).

5.2.8 Kompetensutveckling och filmutbildningarna

I flera utredningar diskuteras de högre filmutbildningarna (numera vid Akademin Valand och Stockholms konstnärliga högskola), ofta med en viss kritisk udd. I 2008 års filmutredning refererades vad som beskrevs som en återkommande kritik och det sades att den framför allt handlade om ”brister i kontakten och kommunikationen mel-

³⁴ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 73–74, 87–88 och 91–97.

³⁵ *Bevara dokumentärfilmens kulturarv* (SOU 1999:41).

³⁶ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 19.

³⁷ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), kap. 6.

³⁸ *Bättre villkor för svensk film* (prop. 2012/13:22), s. 47.

lan utbildningarna och den bransch i vilken studenterna efter examen ska etablera sig”.³⁹

Även i departementsskrivelsen från 2015 beskrevs utbildningarna och det konstaterades bland annat att det fanns utbredda önskemål från yrkesverksamma i filmbranschen om ett ökat utbud av flexibla fortbildningar.⁴⁰ Inte minst framhölls behovet av att utbilda alla de tekniska specialister som behövs i en filmproduktion. Utredningen föreslog bland annat fortsatta diskussioner om utbildningarna mellan branschen och akademien, organiserade av Regeringskansliet, tillsammans med samtal om talangutveckling med regionala företrädare.

5.3 Utifrånperspektiv på svensk filmpolitik

Staten har i sin utredningsverksamhet och i samband med filmpolitiska beslut av naturliga skäl fokuserat på frågor som är nära kopplade till offentliga insatser. Perspektivet har ofta också varit relativt snävt nationellt och exemplen mestadels svenska. Fokuset på filmen i Sverige delas också av en rad branschrapporter som varit viktiga för den filmpolitiska diskussionen. Till exempel har organisationer som Film- och tv-producenterna tagit fram flera rapporter om situationen för svenska producenter och om filmbranschen som varit viktiga för diskussionen också av de offentliga insatserna.⁴¹

Det nationella fokuset har på senare år kommit att kompletteras av en lång rad statistiskt inriktade sammanställningar där olika länders filmbranscher och nationella filmpolitiska insatser jämförs med varandra. Inte minst är det organisationer på europeisk nivå som står bakom dessa, som European Audiovisual Observatory och European Film Agency Directors Association (EFAD).⁴² I frågor om specifika filmpolitiska insatser har också vissa internationellt verksamma konsultbyråer kommit att få ett påtagligt inflytande över det politiska samtalet genom rapporter framtagna på uppdrag av olika intressenter, det

³⁹ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 82–83.

⁴⁰ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 49, 78–79 och 89.

⁴¹ Till exempel *Filmens framtida förutsättningar – ett diskussionsunderlag* (2013), *Hur överlever de egentligen?* *Om ekonomin i svensk filmproduktion* (2014) och *Svensk filmnäring: Utveckling, utmaningar och möjligheter 2015* (2015).

⁴² Se t.ex. European Audiovisual Observatory, *Yearbook 2023/2024: Key trends* (2024), som innehåller både marknadsstatistik och sammanställningar av filmpolitiska insatser.

främsta exemplet är Olsberg SPI när det gäller frågan om produktionsincitament.⁴³

När det gäller filmens framtidsfrågor och de utmaningar som branschen står inför i dag har diskussionen i Sverige under senare år också kommit att kretsa kring internationella jämförelser som gjorts på uppdrag av aktörer som Göteborg Film Festival och Film i Väst Analysis. I de intervjubaserade rapporter som tagits fram inom det så kallade Nostradamus-projektet, som är knutet till Göteborg Film Festival, har den audiovisuella sektorns utvecklingsfrågor beskrivits med fokus på den nära framtiden och pågående förändringar av teknisk och kulturell art.⁴⁴ De tankar som presenteras där utgör ett viktigt underlag för de diskussioner om utmaningar som förs längre fram i detta betänkande.

Detsamma gäller de jämförande rapporter om offentlig filmfinansiering och filmpolitik i ljuset av branschens utveckling som Film i Väst Analysis har producerat.⁴⁵ Dessa innehåller också rekommendationer för beslutsfattare som kommit att fungera som inspel även till den svenska filmpolitiken. Bland annat diskuteras där frågor som utvecklingen från filmpolitik till en bredare audiovisuell politik i många europeiska länder och hur nationella filminstitut (eller motsvarande) förändrats på senare år, eller underlåtit att förändras trots att marknaden skiftat på fundamentala sätt. Ett antal återkommande teman i de olika nationella filmpolitiska insatserna urskiljs också i dessa rapporter, bland annat att de genomgående vilar på värdet av att främja konstnärliga uttryck som speglar förhållanden i det egna landet (kulturell referens till det egna territoriet), filmen som konstnärligt uttryck, mångfald ur olika aspekter, oberoende producenter, biografen som visningsfönster samt att rättigheterna till film och serier som produceras i Europa ska stanna där.⁴⁶

⁴³ Olsberg SPI har t.ex. på uppdrag av Tillväxtverket och Svenska institutet nyligen gjort en internationell jämförelse av olika incitamentssystem för att dessa myndigheter ska kunna jämföra det svenska systemet med andra länders system.

⁴⁴ Rapporterna har skrivits av Johanna Koljonen i samarbete med Göteborg Film Festival, som driver projektet med Film i Väst som partner och med stöd från Nordisk Film & TV Fond, Västra Götalandsregionen och Kulturakademin. Den senaste rapporten är *Nostradamus Report: Paradox of Hope* (2024).

⁴⁵ Se Film i Väst Analysis, *Public Film Funding at a Crossroads* (2022) och *All That is Solid Melts into Air – Public Film and Audiovisual Policy and Funding at the Crossroads II* (2024). Huvudförfattare är Tomas Eskilsson.

⁴⁶ *Public Film Funding at a Crossroads*, s. 13.

5.3.1 Filmpolitiska modeller i Europa

I detta sammanhang ska det noteras att rapporter som dessa kommit att sätta den traditionella svenska filmpolitiska modellen i direkt jämförelse med andra länders modeller, vilket öppnat upp delvis nya perspektiv jämfört med många äldre utredningar. I en nyligen presenterad rapport från Film i Väst Analysis urskiljs till exempel tre typiska europeiska tankemodeller när det gäller hur filmpolitiken motiveras och organiseras, en nordisk, en fransk och en brittisk.⁴⁷

Den nordiska modellen sätter medborgaren i centrum för de politiska insatserna: utgångspunkten är vikten av att medborgarna ges tillgång till vissa typer av film och ofta framhålls värdet av att filmen speglar erfarenheter hos olika grupper i respektive land. Politiken finansieras till övervägande del över statsbudgeten utan att kopplas till särskilda intäkter. Modellen bygger i hög utsträckning på selektiva stöd vid nationella filminstitut, som bedöms av enskilda tjänstemän (konsulenter) med tidsbegränsade mandat. Branschens välmående beaktas men är inte en fråga som placerats i första rummet; incitamentssystem som skatterabatter är mindre utvecklade än i många andra länder.

Den franska modellen kan till skillnad från detta ses som en kombination av kultur- och näringspolitik med ett starkt fokus på att främja en framgångsrik bransch. Bransch innefattar i detta sammanhang både film och dramaserier (de senare får substantiella offentliga stöd). Insatserna finansieras i hög utsträckning via punktskatter och det finns en genomgående tanke i systemet om att medel också ska kanaliseras tillbaka till aktörerna i olika led. I grunden är motivet till filmpolitik av fransk modell att värna nationell kultur (mångfald förstås alltså i internationell jämförelse, snarare än som grupprepresentation) och i centrum för insatserna står oberoende inhemska producenter. Stödssystemen är övervägande automatiska och/eller beslutas kollektivt (kommittéer).

Den brittiska modellen, slutligen, utmärks av att den i hög grad är uppbyggd kring skatterabatter och produktionsincitament. Reglerna för vad som räknas som lokalt spenderade medel är liberala och produktionerna kan få relativt hög andel finansierad. Särskilda rabatter finns numera även för oberoende producenter. I modellen står den audiovisuella sektorn (film och dramaserier) som näring i fokus, och

⁴⁷ *The Answers: Future Film and Audiovisual Policies – Revolution, Reforms or Just Let It Be*, kap. 4.

stöden har som ett primärt syfte att främja ekonomisk tillväxt. I den brittiska modellen finns relativt sett små resurser för selektiva stöd via det nationella filminstitutet, utan uppdraget för detta är snarast kompletterande med inriktning på internationell marknadsföring, talangutveckling, filmarv samt medie- och informationskunnighet.

En slutsats som Film i Väst Analysis drar av översynen av hur olika modeller utvecklats under senare år är att de i vissa fall konvergerar (till exempel när det gäller betydelsen av näringspolitiskt motiverade incitament) men allt oftare snarare divergerar allt mer när det gäller målsättningar etc.⁴⁸ I vilken mån de ökade policyskillnaderna beror på externa faktorer som demokratiutveckling och ekonomisk tillväxt, eller interna faktorer som att marknadsstörande aktörer etablerat sig i sektorn, är frågor som också diskuteras i rapporten. Film i Väst Analysis menar också att utvecklingen är ”stigberoende” på det sättet att grundläggande idéer om vad som är filmpolitikens syfte (den oberoende producenten eller medborgarens tillgång till kultur, etc.) påverkar hur modellerna kommit att utvecklas över tid.

Ur utredningens synvinkel är det viktigt att ha denna europeiska utveckling med som en fond när förändringar av det svenska systemet diskuteras. Liksom den nationella filmpolitiska historien sätter vissa ramar för vad som är både möjligt och önskvärt, gör de filmpolitiska insatserna i andra länder det. Exempelvis påverkar utbyggnaden av incitamentssystem i andra länder indirekt förutsättningarna för den svenska filmpolitiken. Vidare finns det viktiga erfarenheter att hämta från hur andra länder har valt att organisera sitt arbete när det gäller sådant som statsstöd.

⁴⁸ *The Answers*, kap. 4.

6 Filmpolitiken – styrning och organisation

Om man med filmpolitik menar alla offentliga insatser för att främja filmskapande och spridning av film i Sverige, är området omfattande och innefattar verksamhet inom både utbildnings-, kultur- och näringspolitiken. Det innefattar också viktiga insatser på både statlig, regional och kommunal nivå. Viktigare delar av allt detta kommer att beskrivas i det här och nästföljande kapitel, även om fokus i linje med vårt uppdrag genomgående är den statliga nivån. I detta kapitel beskrivs inledningsvis hur styrningen och organisationen av den statliga filmpolitiken ser ut med fokus på nationella mål och kulturpolitiskt motiverade stöd och insatser.

6.1 Nationella mål för filmpolitiken

Ursprungligen var målen för filmpolitiken formulerade i filmavtalet och framförhandlade mellan parterna. Ofta var de detaljerade. I 2013 års filmavtal angavs till exempel att parterna var överens om att målet var att svensk film skulle ha den högsta marknadsandelen i Norden för nationellt producerad film i alla visningsfönster, att stöden skulle fördelas jämnt mellan kvinnor och män, att Sverige skulle vara ledande i Europa inom såväl barn- och ungdomsfilm som dokumentärfilm och att svensk film skulle vara representerad i tävlingssektionerna på de internationella filmfestivalerna i Berlin och Cannes etc.¹

Sedan 1990-talet har även särskilda kulturpolitiska mål för filmen fastställts av regeringen. Detta som del i en bredare övergång till ett system för mål- och resultatstyrning på kulturområdet där filmen kom att regleras i övergripande mål jämte andra sektorer. Till skillnad mot

¹ För alla tio mål se avtalets 4 §, i *Bättre villkor för svensk film* (prop. 2012/13:22), bilaga 4. Jämför även *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 20.

hur saken hanterades på andra områden bands dock inte målen med riksdagen utan redovisades enbart som bedömningar eftersom de i stället låg till grund för skrivningar i filmavtalen. Första gången filmpolitiska mål av detta slag redovisades var i 1996 års kulturproposition och de fanns även med i senare propositioner.²

I samband med att staten skulle lämna filmavtalsmodellen och ta ett helhetsansvar för filmpolitiken (se ovan kapitel 5) ville regeringen förtydliga filmpolitikens inriktning. Därför föreslogs bland annat nationella mål för filmpolitiken, vilka riksdagen sedermera också antog. Målen för den nationella filmpolitiken är sedan dess att:

- Utveckling och produktion av värdefull svensk film sker kontinuerligt och i olika delar av landet.
- Allt fler ser värdefull film som sprids och visas i olika visningsformer i hela landet.
- Filmarvet bevaras, används och utvecklas.
- Svensk film sprids alltmer utomlands och kvalificerat internationellt utbyte och samverkan sker på filmområdet.
- Barn och unga har goda kunskaper om film och rörlig bild och ges möjligheter till eget skapande.
- Jämställdhet och mångfald präglar filmområdet.
- Filmen bidrar till att stärka yttrandefriheten och det offentliga samtalet.

I samband med att målen förelades riksdagen formulerade regeringen också en vision för svensk film (ej föremål för beslut i riksdagen). Visionen uttrycktes på följande sätt: ”Svensk film ska ha hög kvalitet och uppvisa sådan bredd och mångfald av berättelser att den angår alla. Svensk film ska vara ett självklart och tillgängligt val för publiken i hela landet och attraktiv internationellt.”³ Regeringen menade att visionen skulle vara vägledande när filmpolitikens mål och ambitioner omvandlades till konkreta åtgärder och insatser.

De nationella målen på filmområdet har framför allt kommit att prägla det arbete som bedrivs vid Stiftelsen Svenska Filminstitutet.

² Se *Kulturpolitik* (prop. 1996/97:3) och *Fokus på film* (prop. 2005/06:3).

³ *Mer film till fler* (prop. 2015/16:132) s. 19–20.

Det tar sig bland annat uttryck i att stiftelsen i dag, i den årliga resultatredovisningen, redovisar sin verksamhet mot målen.

6.2 Svenska Filminstitutet

Stiftelsen Svenska Filminstitutets tillblivelse har kort beskrivits ovan (se kapitel 5) och ska inte behandlas vidare här. Det kan konstateras att stiftelsen i dag verkar inom ramen för den stiftelseurkund som ursprungligen fastställdes 1992 och reviderades 1999. Där anges att stiftelsens syfte är att främja värdefull svensk filmproduktion, spridning och visning av värdefull film och bevarandet av filmer och material av film- och kulturhistoriskt intresse samt att verka för internationellt samarbete i dessa avseenden.⁴

Stiftelsens förmögenhet består huvudsakligen av de fastigheter man äger, i första hand Filmhuset på Gärdet i Stockholm. Filmhuset är en byggnad som är ett fastighetstillbehör till fastigheten, till vilken Filminstitutet innehar tomträtt. Filminstitutet äger även en fastighet i Rotebro i Sollentuna kommun samt ett nitratfilmsmagasin i Grängesberg i Ludvika kommun (tomten ägs av privat markägare). I samband med den helstatliga filmpolitikens införande gjordes bedömningen att stiftelseformen för Svenska Filminstitutet inte var avhängig filmavtalet och att verksamheten kunde fortsätta att bedrivas i stiftelseform även om avtalet upphörde att gälla.⁵

Regeringen utser alla ledamöter i styrelsen – under filmavtals-tiden nominerades vissa av branschen – och bestämmer vem som ska vara ordförande.⁶ Styrelsen utser i sin tur en verkställande direktör som handhar den löpande förvaltningen. Efter att filmavtalet upphörde gav regeringen stiftelsen i uppdrag att organisera branschråd som en form av inflytandestruktur. Det finns i dag fyra sådana: rådet för filmarvsfrågor, rådet för utveckling och produktion, rådet för spridning och visning samt rådet för filmpedagogiska frågor. Dessa råd an-

⁴ ”Stiftelseförordnande för Stiftelsen Svenska Filminstitutet” (1999). För bedömningen att det är denna som är gällande stiftelseurkund se Katarina Olsson, *Stiftelserna inom kulturområdet: En utredning av stiftelsernas rättsliga status* (2019), s. 84–87.

⁵ Se promemorian från Setterwalls Advokatbyrå, ”Frågor kring en eventuell ’myndifiering’ av Svenska Filminstitutet” (12 augusti 2015).

⁶ För en diskussion av denna förändrade styrning se Statskontorets rapport *Från filmavtal till statlig filmpolitik: En analys av verksamheten vid Svenska Filminstitutet* (2019), kap. 3. Att regeringen utser ledamöter och bestämmer vem som ska vara ordförande framgår av stiftelseförordnandet.

vänds för att få in synpunkter på verksamheten men har ingen beslutande roll.

Filminstitutet är organiserat på så sätt att det till vd finns knutet enheter för kommunikation, informationsförvaltning/registratur, ekonomi och analys, fastighet och IT samt HR och juridik. Det finns också två stora samlade avdelningar: avdelningen för filmstöd respektive avdelningen för filmarv. I filmarvsavdelningen ingår enheterna filmarkivet, digitalisering, cinemateket och biblioteket. I filmstödsavdelningen ingår internationella enheten, enheten för distribution och visning samt produktionsstödsenheten. Till detta ska även läggas en desk för Kreativa Europa som hör till filmstödsavdelningen.

Att Filminstitutet är en stiftelse innebär att institutionen har en särskild sorts självständighet gentemot regeringen trots att verksamheten nästan uteslutande finansieras med anslag. Regeringen styr inte hur Filminstitutet ska arbeta eller vara organiserat på samma sätt som när det gäller en myndighet med en instruktion som regeringen kan ändra. Inte heller får stiftelsen något regleringsbrev med ett årligt uppdrag på samma sätt som myndigheter. I stället styrs Filminstitutets verksamhet, förutom genom utnämningar, av ett årligt riktlinjebeslut från regeringen, där uppdrag som är knutna till de medel som stiftelsen tilldelas formuleras. Det vill säga, regeringen styr på detta sätt hur pengarna ska användas men inte själva stiftelsen som organisation.

Anslaget till Filminstitutet fördelas av formella skäl via Kammarkollegiet och ligger på två separata anslagsposter: statsbidrag till film och övriga filmkulturella verksamheter (anslag 10:1, anslagspost 1 och 2). Filminstitutet ingår inte i det system för automatisk pris- och löneomräkning som (minus ett produktivitetsavdrag) annars är tänkt att kompensera för kostnadsökningar i statlig verksamhet. Det totala grundanslaget har sedan 2017 – då den helstatliga filmpolitiken infördes – i princip varit oförändrat och legat på ca 550 miljoner kr per år. Inom ramen för detta har anslagsposten för statsbidrag till film varit oförändrad sedan dess men anslagsposten för övriga filmkulturella verksamheter har inte förändrats sedan 2006.⁷ Under pandemin tillfördes filmområdet dock omfattande statligt stöd utöver dessa grundanslag (se kapitel 7).

⁷ Jämför budgetpropositionen för 2017 (prop. 2016/17:1), s. 138 och budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1), s. 120.

6.3 Statsbidrag till film

Centralt för Svenska Filminstitutets verksamhet är det regelverk för stöd till filmområdet som anges i förordningen (2016:989) om statsbidrag till film. Med utgångspunkt i denna förordning har stiftelsen utformat ett mer detaljerat system av stöd till utveckling, produktion, spridning och visning av film samt sådant som filmpedagogik. Dessa stöd och exempel på hur de har fördelats under de senaste åren beskrivs kort i det följande.

6.3.1 Utveckling och produktion

Statsbidrag till produktion får i förordningen (2016:989) om statsbidrag till film lämnas för produktion av svensk film, i olika tekniker och för olika visningsfönster. Svensk film definieras som film som har en svensk producent och där den svenska insatsen av artistiska medarbetare är av påtaglig betydelse eller, om filmen inte har en svensk producent, uppfyller de krav som framgår av den europeiska konventionen av den 2 oktober 1992 för samproduktion av filmverk.⁸

I förordningen sägs inget i sak om hur begreppet film ska förstås, annat än att det kan avse lång spelfilm, kortfilm, dokumentärfilm och barn- och ungdomsfilm. Statsbidrag får i begränsad omfattning även lämnas för att producera serier. Med serier avses en produktion i minst två avsnitt, i första hand avsedd för spridning via tv eller digital visningstjänst. Stöd får endast lämnas till en producent som har film- och tv-produktion som sin huvudsakliga verksamhet, det vill säga det behöver handla om professionell verksamhet.

Produktionsstöd ska enligt förordningen i första hand lämnas innan en film färdigställs utifrån kvalitativa kriterier.⁹ Statsbidrag ska i andra hand lämnas efter att filmen färdigställts baserat på en films framgångar. Av förordningen framgår också bland annat att Filminstitutet ska ge den som söker produktionsstöd möjlighet till en andra kvalitativ bedömning av sin ansökan.

⁸ Hänvisningen till konventionen möjliggör med andra ord stöd till europeiska samproduktioner även om de enligt övriga kriterier inte skulle vara att betrakta som en svensk film. Se Europeisk konvention om samproduktion av filmverk (SÖ 1993:31). Europarådets konvention reviderades 2017.

⁹ Till detta är även knutet ett krav om att producenten ska redovisa en plan för hur filmen långsiktigt ska tillgängliggöras för allmänheten och för personer med olika funktionsförmågor. För att få statsbidrag krävs även att filmen kan visas med svensk text. Undantag från kravet på plan för spridning får göras för oetablerade filmskapare, främst när det gäller statsbidrag till kortfilm.

Utvecklingsstöd får utöver vad som gäller för produktionsstöd även gå till nyskapande projekt inom området rörlig bild som inte är att betrakta som film eller serier. Tre olika sorters statsbidrag för utveckling får fördelas enligt förordningen: 1) stöd för utveckling av enskilda projekt inom film, serier eller rörlig bild, 2) kontinuitetsstöd för att stärka producenter, och 3) kompetensstöd för att stärka utvecklingen av konstnärskap och yrkeskompetenser hos producenter eller professionellt verksamma som arbetar med film- och tv-produktion.

För just kontinuitetsstödet finns i förordningen vissa särskilda villkor angivna. De producenter som får stöd ska ha film- och tv-produktion som sin huvudsakliga verksamhet och uppvisa en väl utarbetad och långsiktig plan för såväl produktionsverksamhet som bolagets generella utveckling. Vid prövning av ansökan ska producentens förmåga att förnya och utveckla projekt med hög kvalitet samt tidigare framgångar ur ett brett perspektiv beaktas. För utvecklingsstöd av enskilda projekt och kompetensstöd är mottagarkretsen något bredare. Förutom producenter får stöd fördelas till andra professionellt verksamma personer som arbetar med film- och tv-produktion. Det kan till exempel vara manusförfattare eller regissörer.

Ovanstående är egentligen det som sägs om produktions- och utvecklingsstödet utformning på förordningsnivå och utifrån det har Filminstitutet, som kommer beskrivas utförligare nedan, fattat egna beslut om hur fördelningen ska organiseras och vilka statsbidrag som ska lysas ut. Vilka dessa är har också, som kommer att exemplifieras nedan, förändrats en del över tid.

I syfte att precisera både vilka stöd som ska finnas och vilka kriterier som ska gälla vid fördelningen har Filminstitutet beslutat om egna riktlinjer i olika former. Till nyligen fanns villkor för produktions- och utvecklingsstöden dels sammanfattade i Filminstitutets pm ”Bestämmelser för produktionsstöd från och med 2017-01-01”, dels i dokumentet ”Stödordning för utveckling och produktion 2018”. Den senare promemorian hänvisade även till fyra särskilda handlingsplaner – för ny svensk lång spelfilm, ny svensk kortfilm, ny svensk film för barn och unga, samt ny svensk dokumentärfilm. Alla dessa dokument länkades det till på webbplatsen och mål för de olika stöden uppställdes både i dessa dokument, i utlysningstexter till enskilda stöd på webbplatsen och i ”Mål för svensk film”, en strategisk vision som

Filminstitutet tagit fram på eget initiativ och som flera utlysningar uttryckligen hänvisar till.¹⁰

Filminstitutet uppger att man vid bedömningen av samtliga stöd sedan hösten 2024 inte längre utgår från dessa generella dokument, utan i stället från de filmpolitiska målen och riktlinjer som framgår av respektive stöd. Årliga prioriteringar utgår från Filminstitutets strategiska verksamhetsplan. De generella styrdokument (visioner, bestämmelser, handlingsplaner etc.) som tidigare funnits knutet till stödfördelningen är därmed inte längre gällande.

Utvecklingsstöd

Med utgångspunkt i bestämmelserna i förordningen fördelar Filminstitutet *stöd till utveckling av filmprojekt*. Syftet med stödet är, enligt Filminstitutet, att identifiera projekt som lever upp till målen för svensk film och genom stödet ge utrymme för den sökande att stärka projektets möjligheter att utvecklas och förverkligas.

För att beviljas utvecklingsstöd krävs en svensk producent eller professionellt verksam person som arbetar med film- och tv-produktion. Utvecklingsstöd för lång spelfilm (över 60 minuter) kan sökas i flera steg. Utvecklingsstöd upp till 200 000 kr för lång spelfilm kan sökas utan producent direkt av etablerade manusförfattare eller regissörer. Stöd över 200 000 kr kan enbart sökas av etablerade producenter ihop med manusförfattare/regissör (dessa behöver då inte själva vara etablerade). Samma regler gäller från och med 1 januari 2025 för lång dokumentärfilm.

Med etablerad producent avses i dessa sammanhang sådan fysisk person som har producerat antingen minst två långa spelfilmer eller en lång spelfilm och en dramaserie. Med etablerad dokumentärfilmsproducent avses fysisk person som ska ha producerat minst två väl genomförda och konstnärligt intressanta dokumentärfilmer. Produktionerna ska ha genomförts utan anmärkning av teknisk eller ekonomisk art. Dessutom ska en etablerad producent vara professionellt verksam i film- och tv-branschen och vara knuten till ett produktionsbolag som har film- och tv-produktion som sin huvudsakliga verk-

¹⁰ Vidare anges vissa villkor av mer administrativ karaktär i promemorian ”Generella villkor för stöd till film”.

samhet. Bolaget ska ha en väl utvecklad produktionsverksamhet för regelmässig film- eller tv-produktion.

För barnfilm, talangprogrammet *Moving Sweden* (lång spelfilm), kortfilm och korta dokumentärer gäller delvis andra regler. För att kunna söka dessa stöd är kraven lägre. För att söka stöd för produktion av kortfilm krävs att både producent och regissör ska ha gjort minst två väl genomförda kortfilmer.

Varje filmkonsulent tilldelas årligen en av styrelsen fastställd budget för utvecklings- och produktionsstöd. Hur stor andel av budgeten som används till utvecklingsstöd beslutar varje konsulent om. Konsulenten har rätt att självständigt besluta om utvecklingsstöd upp till 500 000 kr. Stöd över den nivån ska godkännas av enhetschefen för produktionsstöd eller av vd.

År 2023 beviljades hela 262 filmprojekt utvecklingsstöd, varav lång spelfilm stod för det högsta antalet med 167 beviljade. Totalt fördelades 2023 ca 57 miljoner kr i utvecklingsstöd.

Nivån på utvecklingsstödet är dock i viss mån en bokföringsfråga eftersom om en film som fått utvecklingsstöd senare beviljas produktionsstöd ingår utvecklingsstödet där (det vill säga det räknas av beviljat produktionsstöd). Det bör i sammanhanget noteras att storleksförhållandet mellan utvecklingsstöd och produktionsstöd skiljer sig avsevärt beroende på om det är en spelfilm eller en dokumentärfilm. För dokumentärfilm står utvecklingsstöd för över hälften av det totala stödet från Filminstitutet, och utvecklingen av ett specifikt dokumentärfilmprojekt kan i många fall ses som en del av själva produktionen av filmen. För en lång spelfilm som beviljas både utvecklingsstöd och produktionsstöd står utvecklingsstöd i allmänhet för en mindre del av stöden till filmen.

Utvecklingsstöd baserat på tidigare film

Utöver det vanliga utvecklingsstödet hade Filminstitutet även under en kortare period ett särskilt *stöd till utveckling av filmprojekt baserat på kvalitetsresultat*, som kan betraktas som ett efterhandsstöd. Stödet innebar att utvecklingsmedel fördelades baserat på framgången för en tidigare film, kallad stödgrundande film. Detta stöd avskaffades den 1 januari 2025. En stödgrundande film skulle, för att kunna ligga till grund för ansökan, ha deltagit eller vunnit pris vid vissa utpekade film-

festivaler eller varit nominerad till antingen Guldbaggen, European Film Award eller Oscar.

Ett beviljat utvecklingsstöd av detta slag fördelades jämnt i tre delar till en spelfilms huvudfunktioner, producent, regissör och manusförfattare, eller motsvarande vad gäller dokumentärfilm. Stödet skulle användas till att utveckla kommande filmprojekt och tilldelas respektive huvudfunktion individuellt. Stödet fördelades enligt vissa fasta nivåer. För lång spelfilm och dokumentärfilm gavs 600 000 kr fördelat på producent, regissör och manusförfattare eller motsvarande. För kortfilm gavs 150 000 kr fördelat på huvudfunktionerna. Under 2024 uppgick stöd till utveckling av filmprojekt baserat på kvalitetsresultat till 4,8 miljoner kr.

Kontinuitetsstöd

Filminstitutet fördelar utifrån förordningen om statsbidrag till film särskilda så kallade slate-stöd, alltså stöd som avser utvecklingen av en uppsättning projekt snarare än en enskild film. Ett liknande stöd under filmavtalsperioden benämndes stöd till oberoende producenter men numera kallas stödet *stöd till utveckling – slate för produktionsbolag* (namnbyte av stödet från *stöd till kontinuitet – produktionsbolag* i maj 2024), mottagarna är dock i hög utsträckning desamma. Detta stöd kan sökas av svenska produktionsbolag som har haft film- och drama-serieproduktion som sin huvudsakliga verksamhet de senaste sex åren. Max 400 000 kr beviljas bolag med en omsättning mellan två och åtta miljoner kr i genomsnitt under föregående tre år och max 700 000 kr beviljas bolag med en medelomsättning över åtta miljoner kr.

Produktionsbolagen får under eget ansvar, men inom vissa ramar, nyttja beviljat belopp till både utveckling av långfilmsprojekt, bolagsutveckling och för administration. I september 2024 beviljades 24 svenska produktionsbolag stöd på mellan 400 000 och 700 000 kr. Totalt 14 miljoner kr fördelades.

Slate-stöd för enskilda

Till nyligen fördelade Filminstitutet även ett stöd till *utveckling av slate – enskild person*. Detta stöd avskaffades den 1 januari 2025. Syftet med stödet var att stärka den svenska filmen, och bidra till Film-

institutets mål för svensk film genom att möjliggöra för enskilda svenska upphovspersoner att pröva idéer i ett tidigt skede. Stöd kunde sökas för en slate av två till fem projektidéer i långfilmsformat (minst 60 minuter) i ett tidigt utvecklingsskede. Projekten skulle inte ha beviljats utvecklingsstöd av konsulent. Slaten kunde bestå av en mix av dokumentär- och spelfilmsidéer och digitalt berättande i en vidare mening. Stödet för hela slaten kunde beviljas till ett maxbelopp om totalt 200 000 kr för arbete under en period av max sex månader. Ytterligare 150 000 kr kunde sökas för utveckling av en av idéerna.

Stödet kunde sökas av etablerade svenska manusförfattare och regissörer samt producenter i rollen som upphovsperson. Med etablerad regissör avsågs en regissör som regisserat två verk som fått distribution. Med etablerad manusförfattare avsågs en manusförfattare som fått två verk producerade. Med etablerad producent avsågs en producent som producerat minst två långfilmer eller en långfilm och en dramaserie.

Kompetensstöd

Filminstitutet har, i anslutning till bestämmelserna om kompetensstöd i förordningen om statsbidrag till film, ett särskilt *stöd till ökad kompetens inom utveckling och produktion*. Stödet kan i första hand sökas av etablerade och aktiva regissörer, manusförfattare och producenter samt A-funktioner och produktionsbolag. Enskilda personer kan söka stöd för att delta i en kurs, seminarium, master class, lab och liknande kompetenshöjning. Bolag och organisationer kan söka för branschnära insatser som arrangemang av kurser, produktionsforum, marknader, pris eller liknande. År 2023 fördelades knappt 850 000 kr i stöd till ökad kompetens.

Produktionsstöd

Utifrån bestämmelserna i förordningen om att produktionsstöd får lämnas innan en film färdigställs utifrån kvalitativa kriterier fördelar Filminstitutet statsbidrag för produktion av svensk film inom områdena lång spelfilm, kortfilm, dokumentärfilm och barn- och ungdomsfilm. Enligt Filminstitutets egen formulering är *produktionsstödet* syfte att genom svensk filmproduktion få fram en bred repertoar av

svensk film inom alla genrer med hög kvalitet, attraktionskraft och relevans för publiken.¹¹

När det gäller vem som kan beviljas produktionsstöd gäller till stor del samma kriterier som för utvecklingsstödet även om mottagaren i detta fall måste vara en etablerad producent (stöd kan inte fördelas till manusförfattare eller regissör på egen hand). Därutöver har Filminstitutet även som kriterium att den som erhåller produktionsstöd alltid ska tillämpa gällande kollektivavtal vid engagemang av medverkande. Stödet fördelas utifrån en bedömning av 1) filmens originalitet, hantverksskicklighet och angelägenhet, 2) projektets möjlighet att nå en publik i hela landet, 3) konstellationen regi, manus och producent, 4) förutsättningar för genomförande, 5) huruvida filmen bidrar till en bred repertoar, samt 6) möjligheten att nå ut internationellt.

Filminstitutet lyfter i utlysningen även särskilt fram att i enlighet med regeringens mål för den nationella filmpolitiken ska filmområdet präglas av jämställdhet och mångfald. Med mångfald menas, enligt Filminstitutet, att summan av alla stöd ska gå till berättelser med olika perspektiv och uttryck samt en mångfald av röster, både framför och bakom kameran. Stöden ska fördelas 50/50 mellan könen över tid.

Ansökan om produktionsstöd bedöms av en av Filminstitutets konsulenter även om det är vd som fattar beslut på rekommendation från konsulenten. Filmkonsulenten kan utfärda ett tidsbegränsat Letter of Commitment (LoC) innebärande en avsikt att till vd föreslå ett produktionsstöd under förutsättning att övrig finansiering faller på plats. Efter beslut skickas ett beslutsmeddelande till producenten där bland annat stödets storlek och sista dag för undertecknande av samproduktionsavtal anges. När det är nödvändigt ska även en så kallad färdigställandegaranti ("completion bond") tecknas hos ett bolag som Filminstitutet godkänner. I filmens huvudtext ska anges att filmen producerats med produktionsstöd från Filminstitutet, filmkonsulent NN.

År 2023 fördelades totalt ca 192 miljoner kr i produktionsstöd (inklusive marknadsstöd på 28 miljoner kr). Av detta avsåg merparten, ca 117 miljoner kr, lång spelfilm, 18 miljoner dokumentärer, 10 miljoner kortfilm och nya format samt 19 miljoner internationella samproduktioner där Sverige är minoritetsland. Detta år beviljades stöd för totalt 92 filmer, varav 28 internationella samproduktioner med

¹¹ Referat från <https://www.filminstitutet.se/sv/sok-stod/produktionsstod/> (senast kontrollerad 13 januari 2025).

Sverige som minoritetsland. Totalt 13 långa spelfilmer, 18 långa dokumentärer, 24 korta spelfilmer, och 9 korta dokumentärer beviljades produktionsstöd (inklusive marknadsstöd). Lång spelfilm fick i genomsnitt 7,4 miljoner i produktionsstöd 2023. Motsvarande för lång dokumentärfilm var 1,8 miljoner kr.

Marknadsstöd

Utöver det konsulentbedömda produktionsstödet hade Filminstitutet tills nyligen även ett produktionsstöd som fördelades av en kommitté med särskild hänsyn till filmers publikpotential. Detta stöd benämndes när det infördes först automatstöd men på senare år har det kallats *marknadsstöd*. Marknadsstödet avskaffades från och med den 1 januari 2025 och medlen överfördes till konsulenternas budget.

Marknadsstödet skulle enligt Filminstitutets riktlinjer gå till filmer av hög kvalitet med stark publikpotential och stor förankring på den nationella marknaden. Till dessa filmer med en stark publikpotential kunde stöd utgå med högst 30 procent av budgeten för filmer med en minimibudget på 20 miljoner kr (för dokumentärfilm minst 6 miljoner kr). Ansökan bedömdes av en bedömningskommitté bestående av filmkonsulent, lanseringskonsulent och fyra externa personer verkssamma inom filmbranschen.

År 2023 uppgick marknadsstödet till 28 miljoner kr (även inräknat i redovisningen av produktionsstödet ovan) och följande filmer beviljades stöd: *Jönssonligan kommer tillbaka*, *Kungen*, *LasseMajas detektivbyrå* och *maskoten som försvann* samt *SuperCharlie Begins*. Värt att notera är att en av filmerna som fick marknadsstöd också fick produktionsstöd från en konsulent och de andra projekten hade tidigare fått utvecklingsstöd från konsulent som inte räknas av marknadsstödet.

Publikrelaterat stöd

Filminstitutet fördelar även sedan lång tid tillbaka ett *publikrelaterat stöd* (PRS) till svenska långfilmer i efterhand. Stödet baseras på filmens bruttobiljettintäkter vid öppna visningar på svenska biografer under sex månader efter premiär. Bruttobiljettintäkterna måste vara högre än 3,5 miljoner kr för att filmen ska få ta del av det publikrelaterade

stödet. För film som vänder sig till barn och unga måste brutto-biljettintäkterna vara högre än 1 miljon kr för att filmen ska få ta del av det publikrelaterade stödet. Barnfilm som visas på matinétid är undantagen även från det villkoret och stödet utgår följaktligen från första kronan i biografkassan. För dokumentärfilm måste brutto-biljettintäkterna vara högre än 500 000 kr för att filmen ska få ta del av det publikrelaterade stödet.

Utbetalning av PRS avbryts när ett belopp motsvarande 65 procent av det som Filminstitutet klassificerar som PRS-grundande kapital har uppnåtts. Maximalt belopp per film har oavsett detta länge varit 9 miljoner kr, vilket den 1 januari 2025 höjdes till 12 miljoner kr. PRS-grundande kapital klassificeras i dessa sammanhang som det intäktsberättigade privatkapital från svenska finansiärer som ingår i filmens finansiering. Som svenskt privatkapital räknas samproduktionsinsatser från produktionsbolag, distributörer, tv-bolag (inkl. SVT) och andra privata investerare. Finansiering i form av förförsäljningar (licenser) och distributionsförskott (MG) räknas som svenskt privatkapital även då försäljningen sker till utlandet. Insatser från regionala produktionscentrum räknas inte som svenskt privatkapital.

För 2023 beviljades totalt 16 filmer PRS, fem filmer erhöll max-taket på nio miljoner och lägst erhöll en dokumentär där stödet uppgick till knappt 83 000 kr.¹² Totalt fördelade Filminstitutet ca 78 miljoner kr i PRS under 2023. Den årliga budgeten för stödet höjdes från 80 miljoner kr till 90 miljoner kr den 1 januari 2025 i samband med att maxbeloppet också höjdes.

Internationella samproduktioner

Enligt förordningen om statsbidrag till film får Filminstitutet även lämna produktionsstöd för internationell samproduktion, där huvudproducenten inte är svensk, i syfte att stärka samarbetet mellan utländska och svenska producenter och öka möjligheterna till internationell finansiering.

Med stöd i förordningen fördelar Filminstitutet *stöd till produktion av filmprojekt – internationell samproduktion*. Under 2023 beviljades 16 långa spelfilmer, sex långa dokumentärer och sex kortfilmer

¹² De filmer som fick beviljat maxbelopp var *Håkan Bråkan*, *Karl-Bertil Jonssons julafton*, *Länge leve bonusfamiljen*, *Mamma Mu hittar hem* samt *Triangle of Sadness*.

sådant produktionsstöd. Totalt fördelades drygt 19 miljoner kr i produktionsstöd till internationella samproduktioner med Sverige som minoritetsland.

6.3.2 Stöd till spridning och visning

Av förordningen om statsbidrag till film framgår att Filminstitutet får lämna stöd till spridning och visning av film. Statsbidrag får bland annat lämnas för att sprida och visa svensk film i alla visningsfönster i hela landet, svensk film utomlands och utländsk film i Sverige, samt stärka biografverksamhet i hela landet. Vidare finns bestämmelser om att statsbidrag får lämnas för att öka tillgängligheten till svensk film för personer som är synskadade, döva, hörselskadade eller för personer med lässvårigheter, öka tillgängligheten till film på de nationella minoritetsspråken, texta svensk film till språk som talas av nyanlända invandrare, och texta svensk film som inte har tagit emot produktionsstöd till svenska.

Dessa statsbidrag får, generellt sett, lämnas till både producent, distributör, biografägare, visningsorganisation, festivalarrangör eller annan aktör som sprider och visar film offentligt. Statsbidrag för att stärka biografverksamhet får dock enbart lämnas till biografägare eller sammanslutning av biografägare. Vid beslut om statsbidrag till biografer ska behoven hos biografer på landsbygden och i mindre och medelstora orter samt biografer som kompletterar övriga biografers utbud särskilt beaktas. Det nämns också att en ideell organisation som får statsbidrag i form av verksamhetsbidrag enligt dessa bestämmelser ska vara demokratiskt uppbyggd och i sin verksamhet respektera demokratins idéer, inklusive jämställdhet och förbud mot diskriminering.

Med stöd i dessa bestämmelser har Filminstitutet inrättat flera olika stöd. Dessa beskrivs i det följande uppdelat på stöd till specifika aktörer inom distribution och visning, med biografstöd redovisade för sig, samt stöd som främst kan sökas för att främja enskilda filmer.

Stöd till aktörer inom distribution och visning

För att främja film i olika visningsfönster och öka möjligheten till en bred och varierad filmrepertoar som kan nå en publik i hela landet, har Filminstitutet inrättat vad man kallar ett *årligt stöd till etablerade dis-*

tributörer, filmfestivaler och plattformar för visning av värdefull film. Stödet uppgick 2023 till totalt ca 23 miljoner kr och fördelades främst till distributörer och filmfestivaler. Mest fick aktörer som Folkets Bio (2,8 miljoner kr), Göteborgs filmfestival (2,7 miljoner kr), Tri Art Film (2,6 miljoner kr), Nonstop Entertainment, Stockholm Filmfestival och Sveriges Förenade Filmstudios (alla 1,8 miljoner kr). I den nedre delen av skalan återfanns mindre aktörer som Finlandsinstitutet (100 000 kr), Asiatiska Filmfestivalen (125 000), Nordisk Panorama (200 000 kr) och CinemaAfrica (250 000 kr). Det årliga stödet utgick i januari 2025 och ersattes av separata *distributionsstöd, stöd till filmfestivaler och visningsarrangemang*, samt *stöd till streamingplattformar*. Riktlinjerna anpassades efter de olika branschdelarnas verksamhet med inriktning på publikarbete.

Filminstitutet har också inrättat ett årligt *stöd till etablerade medlemsorganisationer för biografer*. Stödet riktas till organisationer som arbetar med utveckling av biografverksamhet i hela landet. Stödet uppgick 2023 till totalt 7,3 miljoner kr varav ca hälften gick till Folkets Hus och Parker (beviljat stöd på 3,35 miljoner kr). I övrigt fördelades resurserna till Biografcentralen Våra Gårdar, Riksföreningen Folkets Bio och Bygdegårdarnas Riksförbund.

Filminstitutet har även ett separat *stöd till spridning och visning av film för barn och ungdom på de nationella minoritetsspråken* (ca 0,3 miljoner kr per år). Stödet kan sökas av producent, distributör, biografägare, visningsorganisation, festivalarrangör eller annan aktör som sprider och visar film offentligt.

Till detta ska läggas ett särskilt *stöd till ökad tillgänglighet inom spridning och visning* (drygt en miljon kr år 2023). Som nämndes ovan får Filminstitutet enligt förordningen om statsbidrag till film lämna stöd för att öka tillgängligheten till svensk film för personer som är synskadade, döva, hörselskadade eller för personer med läsvårigheter. Det har gjorts framför allt genom stöd till syntolkning av filmer, men även genom bidrag till två företag som utvecklat olika syntolkningsappar, Voice Vision respektive MovieTalk. Införandet av just stödet till apparna har sin bakgrund i ett uppdrag från regeringen 2011 till Filminstitutet och Post- och telestyrelsen om att ta fram en teknisk helhetslösning som gör det möjligt för personer med synnedsättningar och läs- och skrivsvårigheter att ta del av film på biograf (Tillgänglig Bio).

Särskilt om stöd till biografier

För att stödja biografledet har Filminstitutet inrättat flera andra stöd utöver det till medlemsorganisationer. Mest omfattande är *stödet till biografägare för visning av ny värdefull långfilm* som från januari 2025 bytte namn till *stöd till visning av svensk film och komplementfilm på biograf*. Namnbytet innebar även förenklingar av regelverket för komplementfilm. Stödet kan sökas av biografägare registrerade hos Filmägarnas kontrollbyrå som haft visningar under föregående år. Biografen ska antingen ligga på en ort med upp till 25 000 invånare eller uppfylla definitionen för en komplementbiograf. Komplementbiografier är biografier vars repertoar till minst 60 procent består av ett utbud vilket, enligt de uppdaterade riktlinjer som gäller från den 1 januari 2025, består av långfilmer med annat huvudproduktionsland än USA eller Storbritannien.

Alla biografier kan söka och vara berättigade till stöd om det är den enda biografen på orten eller om den uppfyller andra krav på verksamheten som gynnar lokalinvånarnas tillgång till film på biograf. Exempel på dessa krav är regelbundna skolbiovisningar i samarbete med kommun och samarbete kring filmvisningar med andra kulturaktörer, till exempel filmstudioföreningar och filmfestivaler, samt om det finns ett ekonomiskt behov av stöd för att kunna upprätthålla biografverksamhet. Bedömning av biografens ekonomiska behov görs utifrån bland annat föregående års omsättning, intäkter från biljettförsäljning och andra förutsättningar som lokalhyra. En bedömning av biografens verksamhet görs utifrån föregående års filmutbud av öppna visningar, antal skolbioföreställningar, filmstudioverksamhet och liknande.

År 2023 uppgick stödet totalt till ca 18 miljoner kr och fördelades till hela 279 biografier; dock till väsentligt färre ägare eftersom vissa äger flera biografier. De summor som fördelades sträcker sig från små belopp, till exempel fick ett femtiotal mindre biografier bidrag på under 10 000 kr, till stöd på ett eller ett par hundra tusen kr. Knappt 20 biografier fick stöd på mellan 200 000 och drygt 800 000 kr. Dessa större stöd fördelades 2023 till biografier som Capitol, Hagabion och Roy i Göteborg, Kino i Lund, Panora och Spegeln i Malmö, Elektra i Västerås, Folkets Bio i Umeå, Folkets hus i Lidköping, Fyris i Uppsala, Biostaden i Värnamo, Biostaden i Visby, Biostaden i Västervik samt Victoria och Zita i Stockholm.

Det genomsnittliga stödet per biograf inom ramen för denna stödordning kan knappast betraktas som högt – ungefär 65 000 kr 2023 – men däremot innebär ordningen att vissa ägare som innehar flera biografier kan få en relativt substantiell subvention totalt sett. Det gäller framför allt bolag som Svenska Bio och Eurostar som driver flera biografier på mindre orter eller komplementbiografier i större städer. Det är även värt att notera att många av de biografier som får stöd annars drivs i ideell form, av folketshusföreningar eller inom ramen för Folkets Bio.

Som komplement till dessa verksamhetsstöd till biografägare och till nationella medlemsorganisationer har Filminstitutet även en rad andra stöd av mer projektinriktad karaktär för att främja utveckling i visningsledet. Det handlar för det första om ett *stöd till biografägare för upprustning och publikarbete på biograf*. Som mycket annat härstammar detta från filmavtalets tid. År 2023 fördelades drygt 8 miljoner kr till ca 60 stödmottagare. Bidragen avser inköp av sådant som projektorer, servrar och ljudutrustning men har även gått till utbyte av inredning som biofåtöljer. Beloppen varierar mellan ca 400 000 kr för nya projektorer till 80 000 kr för ny ljudanläggning. Från 2012 fanns ett särskilt av regeringen inrättat stöd för digitalisering av biografier men detta har sedermera upphört som ett eget stöd. Den digitala biografutrustning som installerades då behöver dock successivt uppdateras vilket medför fortsatt stödbehov som aktualiseras inom ramen för stödet till biografägare för upprustning av biograf.

Vidare kan Filminstitutet fördela ett särskilt *stöd till ny biograf*. År 2023 tilldelades till exempel Munkfors Förenings- och konferenscenter drygt 300 000 kr för etableringen av en biograf.

För att främja utveckling i visningsledet har Filminstitutet under åren även fördelat andra stöd. År 2023 fördelades till exempel ett *stöd till utbildning och kompetensutveckling inom distribution och visning*. Enskilda bidragsbeslut avsåg oftast stöd för att gå biografföreståndarutbildningar och rörde mycket små belopp (i genomsnitt knappt 7 000 kr). Vidare har det lämnats särskilda stöd till projekt inom publikarbete för biografier (ca 1,4 miljoner kr fördelat på fyra mottagare 2023) och stöd till publikanalys och innovativ marknadsföring (knappt 3 miljoner kr fördelat på åtta mottagare 2023). Det förstnämnda stödet avsåg pandemirelaterade insatser för att få tillbaka publik till biograferna och det senare har som mål att göra det möjligt att genomföra fördjupade publikanalyser och utveckla marknads-

föringsmetoder för att främja filmers genomslag. Bidrag inom dessa stödordningar har bland annat fördelats till Riksföreningen Biografernas arbete med European Art House Cinema Day, ett projekt inriktat på Google Ads som Biografcentralen drivit och Folkets Hus och Parkers projekt Cineville Sverige.

Stöd till enskilda filmer

Utöver verksamhets- och utvecklingsbidrag av det slag som beskrivits ovan fördelar Filminstitutet också stöd för spridning och visning av enskilda filmer. För det första finns ett *stöd till lansering av svensk långfilm* som kan sökas av distributörer som är verksamma på den svenska marknaden. Filmer som redan fått produktionsstöd – och där det därmed gjorts en kvalitativ bedömning – hade tidigare automatiskt rätt till lanseringsstöd. Detta villkor togs bort i januari 2025. Under 2023 fördelades knappt 33 miljoner kr för 74 filmer, fördelat på 17 olika distributörer. För filmer med lägre produktionsbudget handlar det om belopp i storleksordningen 50 000–100 000 kr men filmer med större budgetar kan få betydligt mer.

Filminstitutet hade tidigare en stödordning som kallades *stöd till distribution och visning – enskilt projekt och distribution av utländsk värdefull film* och som kunde sökas av både distributörer, filmfestivaler och strömningstjänster. Stödet bytte namn den 1 januari 2025 till *stöd till distribution av utländsk värdefull långfilm* och ersatte även till stor del *årligt stöd för visning av värdefull film* för distributörer. I samband med förändringen av detta stöd infördes även som nämndes ovan två nya stöd: *stöd till filmfestivaler och visningsarrangemang* samt *stöd till spridning av värdefull film på streamingplattformar*. Till detta ska läggas att Filminstitutet också lämnar *stöd till internationell lansering av svensk film* och *stöd till internationell distribution av svensk film* (dessa stöd beskrivs utförligare nedan).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att för stöd för lansering och spridning gäller, liksom för stöden till biografägare, att det totalt sett kan röra sig om relativt stora statsbidrag för vissa aktörer som får subventioner för flera filmer eller sammanhang. Under de senaste åren har det bland annat gällt distributörer som Tri Art Film, Folkets Bio, SF Studios och Nordisk Film, men också vissa produktionsbolag som får stöd för internationell lansering.

6.3.3 Tidigare reformer av stödordningarna

De stödordningar som ovan kort summerats har vuxit fram under tämligen lång tid och lämpligheten av dem har bedömts i flera av de filmpolitiska utredningar som nämndes i föregående kapitel. Ett återkommande tema har till exempel varit om inte produktionsstöden borde kunna fokuseras på färre och större projekt för att främja en hållbar produktionsmiljö.¹³

Det publikrelaterade efterhandsstödet har också flera gånger kritiskt skärskådats. I 2008 års filmutredning föreslogs till exempel att stödet skulle avskaffas och fasas över i ett marknadsstöd på förhand, som redan införts samma år med överblivna medel från potten för PRS.¹⁴ I sammanhanget föreslogs även att förhandsstöd skulle räknas som en del i producentens insats i filmen när denna avtalade med andra finansiärer om fördelning av filmens kommersiella intäkter.¹⁵ Återkommande i dessa resonemang är uppfattningen att producentledet består av alltför många små aktörer utan ekonomisk bärkraft, det som ibland kallats en ”cottage industry”. För både konstnärligt risktagande och kvalitet har det ansetts avgörande att det skapas en större stabilitet.

En rad andra frågor om stödordningar har också förekommit i de statliga utredningarna, relaterade till olika ändamål som vid tiden setts som extra angelägna. Från utvecklingsstöd inriktade på manusbearbetning, barn och unga-satsningar och riktade satsningar på dramaserier och konvergerad media. Inte minst har distributions- och visningsstöden löpande diskuterats. Motivet har, som Filmutredningen 1998 konstaterade, varit att: ”Filmproduktion ’an sich’ är en styggelse, och skattebetalarna har rätt att se de filmer de bidrar att finansiera.”¹⁶ Det skulle föra för långt att här summera dessa diskussioner, men det kan i alla fall konstateras att insatserna löpande setts över och även kunnat modifieras i takt med att nya behov identifierats.¹⁷

Med tiden har det också byggts upp en rik flora av specialdestinerade stöd hos Filminstitutet, riktade mot olika led i en films livs-

¹³ *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 76–77.

¹⁴ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 15–16. Se även bl.a. *Ny svensk filmpolitik* (SOU 1998:142), s. 29.

¹⁵ Detta förslag avvisades men i 2013 års filmavtal infördes i stället ett riktat producentstöd i efterhand som skulle fonderas på ett särskilt klientmedelskonto av Filminstitutet för framtida produktioner (se prop. 2012/13:22, s. 35).

¹⁶ *Ny svensk filmpolitik* (SOU 1998:142), s. 31.

¹⁷ En pedagogisk sammanställning av alla stöd som fanns i det sista filmavtalet innan filmpolitiken blev helstatlig finns i *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 22.

cykel. Detta mångfacetterade stödsystem har dock även lett till invändningar mot att Filminstitutet fördelar för många små och splittrade stöd. Till exempel välkomnade utredningen från 2008 en översyn av hela stödpolicyn mot denna bakgrund.¹⁸ Oavsett hur man ser på denna kritik kan det konstateras att inte minst stiftelseformen verkar ha gett Filminstitutet goda möjligheter att omfördela medel till olika ändamål, också över tid. Inte heller förefaller stiftelseurkunden eller andra styrdokument ha hindrat införandet av stöd till audiovisuella produkter som överskrider filmformatet i mer traditionell mening.

6.4 Konstnärsnämndens stöd

På den statliga nivån fördelas bidrag på filmområdet även av Konstnärsnämnden när det gäller stöd till enskildas konstnärliga verksamhet. Den totala omfattningen av dessa bidrag är relativt sett liten, men stöden kan många gånger vara avgörande för utvecklingen av enskilda konstnärskap och filmprojekt.

Konstnärsnämnden har ett riktat stöd som enkom går till film: anslag 10.1, anslagspost 3 (för närvarande 4,3 miljoner kr) för att stödja produktion av kortfilm, dokumentär och animation samt Stiftelsen Filmform, men större summor fördelas egentligen årligen till filmområdet som långtidsstipendier och andra bidrag till konstnärer. Konstnärsnämnden fördelade 2024 drygt 15 miljoner kr till filmområdet i form av både arbetsstipendier, resebidrag och projektbidrag (bidragen för internationellt utbyte beskrivs närmare nedan i avsnitt 6.5.4).

6.5 Internationell verksamhet

Internationell verksamhet är viktigt på filmområdet då en stor del av konsumtionen av svensk film sker i andra länder. Det är också i hög grad i internationella sammanhang den svenska filmens konstnärliga utveckling bedöms. Filminstitutet arbetar på olika sätt med att öka kunskapen om och sprida den svenska filmen internationellt, men viktiga insatser görs även av Svenska institutet och Konstnärsnämnden.

¹⁸ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 82.

6.5.1 Filminstitutets internationella arbete

Enligt 12 § i förordningen (2016:989) om statsbidrag till film får Filminstitutet lämna bidrag för att sprida och visa film utomlands. Med stöd i förordningen fördelar Filminstitutets internationella enhet ut både *stöd till internationell lansering* och *stöd till internationell distribution*. Stöden kan sökas av svenska producenter av svensk kortfilm, lång spel- och dokumentärfilm. För att erhålla stöd för distribution måste filmen ha en längd på minst 60 minuter.

De internationella stöden delas ut löpande och under 2023 fördelades cirka 6,4 miljoner kr till internationell lansering och knappt 1,8 miljoner kr fördelat på 19 filmer till internationell distribution. De enskilda bidragen varierar i storlek, från ca 6 000 till 300 000 kr beroende på ändamål. Många filmer erhåller stöd upprepande gånger för insatser på olika platser utomlands.

För de filmer som blir uttagna på de ledande festivalerna beviljas lanseringsstöd. Inom ramen för lanseringsstödet ingår dessutom ett särskilt stöd riktat mot producenter vars film är aktuell för Oscarsgalan. Stödet kan sökas av producenter av svensk kortfilm, lång spel- och dokumentärfilm för kampanjarbete i samband med nomineringsprocessen. Från 50 000 kr (kortfilm) till 600 000 kr (långfilm) kan beviljas. Det sammanlagda stödet för en film som går hela vägen till nominering är 100 000 kr för kortfilm och 1 000 000 kr för långfilm.

Främjandeinsatser

Genom främjande insatser arbetar den internationella enheten på Filminstitutet med att marknadsföra, informera om och sprida svensk film utomlands. Filminstitutet samarbetar med många olika organisationer, nätverk, producenter och säljagenter internationellt för att utbyta kunskap och sprida svensk film. En central arena är internationella filmfestivaler.

Via Filminstitutets internationella enhet går det att ansöka om en *begäran om internationell festivaldistribution* av svensk film. En sådan begäran kan sökas av svensk producent av svensk kortfilm, lång spel- och dokumentärfilm. Vid erhållen begäran hanterar den internationella enheten under en avtalad period filmens festivalliv: kontaktar och ordnar anmälningar till festivaler, marknadsför filmen, hanterar in-

bjudningar och leverans av marknadsföringsmaterial samt visningsmaterial till festivaler.

Den internationella enheten arbetar även med andra marknadsföringsinsatser som att delta på festivaler, arrangera nätverksevent och lyfta svensk film i sociala medier. Det tas även fram eget material i syfte att marknadsföra och informera om svensk film för festivaler, distributörer och säljagenter, bland annat magasinet *Swedish Film* som publiceras i anslutning till de större festivalerna. Under 2023 bidrog Filminstitutet, på ett eller annat sätt, till att det visades ca 80 svenska kort- och långfilmer, nya och äldre, på de viktigaste internationella filmfestivalerna.¹⁹

Det svenska filmarvet internationellt

Genom främjandeprojekt och utlån, av analogt och digitalt filmmaterial, arbetar Filminstitutet för att sprida det svenska filmarvet internationellt. Filminstitutet är med i den internationella samman slutningen för filmarkiv och cinematek, Fédération Internationale des Archives du Film (FIAF), som arbetar med att tillgängliggöra filmarvet världen över. Internationella cinematek och arkiv kan genom medlemskap i FIAF få tillgång till analog film för biografvisning. Centralt för spridningen av filmarvet är också arbetet med digital reproduktion som möjliggör spridning till andra biografer och strömningstjänster, där filmerna når en bredare internationell publik. I främjandearbetet har det gjorts särskilda satsningar på både digital reproduktion och spridning av framför allt mindre internationellt kända filmskapare från filmhistorien vid sidan av de stora erkända.

Samarbete med internationella organisationer

Av det regleringsbrev som styr Filminstitutets anslag framgår att det bland annat ska användas för avgifter till Eurimages, Nordisk film och tv-fond samt till samordningsinsatser kopplade till MEDIA-delen av EU-programmet Kreativa Europa 2021–2027.²⁰ Att sådana ska betalas är alltså ett uppdrag från regeringen. Medlen tas från verksamhetsanslaget (anslagspost 2).

¹⁹ Filminstitutet, *Resultatredovisning för 2023* (2024).

²⁰ ”Kammarkollegiets regleringsbrev avseende budgetåret 2024”.

Eurimages är en europeisk filmfond inrättad av Europarådet. Genom ekonomiskt stöd till europeiska samproduktioner (långfilmer, dokumentärer och animationer) ska fonden främja oberoende filmskapande samt bidra till samarbete mellan länder. Fondens årliga budget ligger på ca 27,5 miljoner euro och finansieras löpande av medlemsstaterna samt genom avkastningen på tidigare beviljade lån. Under 2024 fördelades ca 22,5 miljoner euro till europeiska samproduktioner. Av dessa har kring en miljon euro fördelats till svenska producenter.²¹

Nordisk film och tv-fond stöttar audiovisuella produktioner (långspelfilm, dokumentär och dramaserier) genom ekonomiska stöd och andra främjande insatser. De fördelar även stöd till distribution och för dubbing av film samt till särskilt värdefulla initiativ inom branschen. Fondens budget finansieras av tre parter: Nordiska ministerrådet, 14 nordiska public service-kanaler och kommersiella programföretag samt fem nationella filminstitut. Enligt avtalet som gällt för perioden 2020–2024 har de tre parterna stått för en tredjedel var av budgeten, vilken 2024 låg på ca 130 miljoner norska kr. Under 2024 fördelades ekonomiskt stöd till ca 130 nordiska produktioner, inklusive distribution och dubbing. Av dessa var ca 30 svenska.²² Budgeten för 2025 är ca 147 miljoner kr.

Kreativa Europa är EU:s stödprogram för de kulturella och kreativa sektorerna. Under perioden 2021–2027 ska 2,4 miljarder euro fördelas till internationella samarbeten och innovativa kulturprojekt för att öka möjligheten för europeiska aktörer att nå ut till en internationell publik. Tillsammans med Statens kulturråd fungerar Filminstitutet som det nationella kontaktkontoret för att söka medel inom programmet, där Filminstitutet ansvarar för MEDIA-delen. Av Filminstitutets riktlinjebeslut för budgetåret 2024 framgår att de ska verka och utveckla sin roll som kontaktkontor under hela programperioden.

Filminstitutet tillhandahåller bland annat information om vad delprogrammet erbjuder samt bistår i ansökningsprocesserna. Därtill anordnar de seminarier och informationstillfällen på både lokal och nationell nivå för att så många som möjligt inom branschen ska ha möjlighet att ta del av vad programmet erbjuder. Under 2023 fördelades

²¹ "Co-production funding in 2024 – Eurimages", tillgänglig på coe.int (senast kontrollerad den 22 januari 2025).

²² "Projects Funded", tillgänglig på nordiskfilmogtvfond.com (senast kontrollerad den 22 januari 2025).

ca 4,8 miljoner euro i stöd till svenska projekt inom MEDIA-delen av programmet.

Kostnaderna för avgifter till Eurimages och Nordisk film och tv-fond har under perioden 2017–2023 ökat med ca 4 miljoner kr för Filminstitutet. Dels har själva avgifterna höjts och dels har en försämrad växelkurs påverkat kostnaderna.²³ Under 2023 uppgick de totala kostnaderna för de internationella avgifterna till Eurimages och Nordisk film och tv-fond till 22,3 miljoner kr och de administrativa kostnaderna för Kreativa Europa Desk Media till 1,8 miljoner kr. Utöver detta betalar Filminstitutet även avgifter på totalt 2,3 miljoner kr till Five Nordics, Nordisk Panorama, European Film Academy samt European Film Agencies.

6.5.2 Särskilt om bilaterala avtal

Vid sidan av Europarådets samproduktionskonvention har Sverige även ett antal äldre, bilaterala samproduktionsavtal med olika länder där Filminstitutet står som ansvarig svensk part. Totalt har regeringen slutit fem sådana bilaterala avtal:

- Överenskommelse med Frankrike om samarbete vid filmproduktion (SÖ 1965:80).
- Coproduktionsavtal med Italien (SÖ 1968:24).
- Avtal med Förbundsrepubliken Tyskland om samproduktion av film (SÖ 1977:53).
- Avtal med Kanada om film- och videosamarbete (SÖ 1999:18).
- Samproduktionsavtal med Israel (1971).

Därtill slöts det en avsiktsförklaring om filmsamarbete 1999 mellan filminstituten i Sydafrika och Sverige.

Samtliga dessa avtal är daterade och det kan ifrågasättas om de fortfarande behövs, särskilt mot bakgrund av att Europarådets samproduktionskonvention finns och även är öppen för länder utanför Europarådet.

²³ Filminstitutet, *Budgetunderlag 2025–2027* (2024).

6.5.3 Svenska institutets insatser

Svenska institutets (SI) uppdrag är att sprida kunskap om Sverige, främja svenska intressen internationellt och stärka långsiktiga relationer mellan Sverige och andra länder. I detta ingår att främja ett brett och hållbart internationellt kultursamarbete genom samarbete med aktörer inom kultursektorn i Sverige och utomlands.

På filmområdet har myndigheten bland annat tagit fram informationsmaterialet *A Swedish Love Story*, vilket består av en affischutställning, en folder och material för sociala medier. Materialet lyfter svenska filmer och dramaserier samt Sverige som inspelningsplats. Beställare av materialet är svenska ambassader och konsulat som genomför lokala evenemang tillsammans med SI och svenska aktörer för att marknadsföra Sverige gentemot internationell filmbransch. Utlandsmyndigheterna kan även söka ekonomiskt stöd från SI för tryck av material och för att bjuda in svenska talare och bolag. Informationsmaterialets främsta målgrupp är den internationella filmbranschen i prioriterade länder som Tyskland, USA och Frankrike. I samarbete med Filminstitutet sammanställs även årligen ett kvalitetsurval av svenska aktuella långfilmer och dokumentärer, the Swedish Film Selection, som ska kunna visas av svenska ambassader och konsulat vid lokala filmfestivaler, kulturinstitutioner och andra relaterade evenemang. Det övergripandet syftet med samarbetet är att öka kännedomen om den svenska filmen och att förmedla berättelser om Sverige.

I regleringsbrevet för 2024 har SI ett särskilt uppdrag inom Sveriges strategi för utrikeshandel, investeringar och global konkurrenskraft. Uppdraget innefattar bland annat att bidra till arbetet med att främja kulturella och kreativa branscher mot för Sverige viktiga exportmarknader. Utifrån detta uppdrag har myndigheten bland annat valt att arbeta särskilt med film och dramaserier. Detta görs till exempel genom att skapa synlighet och mötesplatser för svenska företag i olika länder i syfte att öka exporten av svensk film och svenska dramaserier. SI genomför även delegationsresor till prioriterade marknader och möjliggör svenska företags närvaro vid olika branschevenemang samt arbetar för att synliggöra Sverige som inspelningsplats tillsammans med svenska regionala filmcentrum. Uppdraget har en budget om 10 miljoner kr och ska täcka flera områden. För insatserna på området film och dramaserier har SI valt att avsätta 1,8 miljoner kr under 2024.

6.5.4 Konstnärsnämndens internationella arbete

Konstnärsnämnden fördelar utifrån förordningen (2019:1269) om statsbidrag till konstnärer bidrag till internationellt utbyte. På filmområdet handlar det i dagsläget främst om resebidrag. Stöd kan sökas av den som har en konstnärlig verksamhet som till exempel filmregissör, filmfotograf, animatör, dokumentärfilmare eller filmklippare och syftet med stödet är att stödja konstnärers möjligheter att skapa, utveckla och fördjupa kontakter i utlandet.

Många av bidragen för internationella utbyten söks på filmområdet för resor till internationella filmfestivaler och researchresor samt för att ta del av workshops och fortutbildningar utomlands. Bidragen delas ut löpande och under 2023 fördelades sammantaget ca 1,4 miljoner kr. De enskilda bidragen varierar i storlek, från 5 000 till 30 000 kr.

6.6 Filmkulturell verksamhet

Inom ramen för filmpolitiken genomförs en rad insatser för att främja eget filmskapande utanför professionella sammanhang samt intresse för och kunskap om film och rörlig bild, framför allt med fokus på barn och unga. Filmkulturell verksamhet av detta slag bedrivs i hög grad av regioner och kommuner, men den stöds även av Filminstitutet och via den så kallade kultursamverkansmodellen.

6.6.1 Filminstitutets stöd

Av förordningen (2016:989) om statsbidrag till film framgår att Filminstitutet får lämna bidrag till filmkulturell verksamhet. Statsbidrag får bland annat lämnas för utveckling av filmpedagogisk verksamhet, kompetensutveckling av personal som arbetar med filmpedagogisk verksamhet, filmvisning eller andra insatser som främjar eget skapande och kunskaper om filmarvet. Stöd enligt denna bestämmelse får lämnas till regioner och kommuner med ansvar inom det regionala tillväxtarbetet, eller till andra aktörer som på uppdrag av en region eller en kommun med ansvar inom det regionala tillväxtarbetet anordnar filmkulturell verksamhet, samt till huvudmän inom skolväsendet.

Stöd får också lämnas för regional filmverksamhet i syfte att ge invånare i hela landet möjlighet till filmupplevelser och till eget ska-

pande. Statsbidrag enligt denna bestämmelse får lämnas till huvudmän för regionala resurscentrum för film. Med stöd i detta kan Filminstitutet lämna stöd till Region Stockholm som ännu inte gått med i kultursamverkansmodellen, genom vilken statsbidrag till detta ändamål annars fördelas numera.²⁴ Vid fördelning av stöd inom dessa områden ska insatser generellt särskilt prioriteras som bidrar till att barn och unga i hela landet ges möjlighet till kvalitativa filmupplevelser och till fördjupade kunskaper om rörlig bild samt till att stimulera deras kreativitet.

Med detta som utgångspunkt har Filminstitutet inrättat flera olika stöd. Filminstitutet fördelar framför allt *stöd till filmkulturella insatser för barn och ungdom* (kring 3 miljoner kr per år de senaste åren). Syftet är att ge barn och ungdomar möjlighet till kvalitativa filmupplevelser och till fördjupade kunskaper om rörliga bilder. Stöd kan sökas av kommunal förvaltning, skola, förskola, bibliotek, kulturskola eller annan organisation som drivs med kommunal finansiering. Stödet kan användas för utveckling av filmpedagogisk verksamhet, kompetensutveckling av personal, insatser som främjar barn och ungas egna skapande, filmvisning på biograf för barn och unga, och för att utforska filmarvet. Stöd ges i första hand till projekt som omfattar en hel kommun och där det finns en plan för hur barn och ungas allmänna kunnande om rörliga bilder ska stärkas. I praktiken fördelas detta stöd både till skolbioprojekt och motsvarande visningsinsatser och till projekt mer inriktade på eget skapande som verksamhet inom ramen för kulturskolan.

Filminstitutet har även inrättat ett mindre separat *stöd för filmkulturell verksamhet för barn och unga på de nationella minoritetsspråken* (ca 200 000 kr per år). Stöd kan sökas av en region, kommun eller av andra aktörer som på uppdrag av en region eller en kommun anordnar filmkulturell verksamhet, till exempel skola, bibliotek, kulturskola, eller annan organisation som drivs med kommunal finansiering. Stöd kan också sökas av huvudmän inom skolväsendet.

²⁴ Om fördelningen egentligen kan sägas ske med denna bestämmelse som grund är dock oklart då Filminstitutet enligt vad regeringen skriver i regleringsbrevet till Statens kulturråd snarare ska fördela anslagna medel till Stockholm med stöd i förordningen (1996:1598) om statsbidrag till regional kulturverksamhet där det bl.a. sägs att statsbidraget till regionala resurscentrum för film och video ska syfta till att främja regional och lokal filmverksamhet, framför allt med och för barn och ungdom (8 §).

6.6.2 Filminstitutets filmkulturella verksamhet

Filminstitutet arbetar också särskilt med dialog mellan olika aktörer på dessa områden. Som en del av arbetet med fördelningen av statsbidrag har Filminstitutet till att börja med inrättat två särskilda referensgrupper: en *grupp för stöd till filmkulturell verksamhet för barn och unga* och en *grupp för stöd för insatser som främjar tillgängligheten till film för barn och unga på de nationella minoritetsspråken*. På en mer allmän nivå har Filminstitutet även, som en del av uppdraget från regeringen att utse ”råd med sakkunniga personer”, inrättat ett särskilt *råd för filmpedagogiska frågor*, som bland annat diskuterar frågor som berör filmkultur och barn och unga.²⁵ Rådets ledamöter nomineras bland annat av regionala resurscentrum, Riksföreningen Biograferna, Föreningen Svenska Filmfestivaler och Föreningen Film och mediepedagogik (FOMP). Det kan även tilläggas att Filminstitutet, till exempel tillsammans med Föreningen Filmregionerna, driver andra nätverk för kunskapsutbyte och kompetensutveckling på området, som Nationella nätverket för film i kulturskolan.

Filminstitutet arbetar även med att ta fram eget material i syfte att främja filmpedagogisk verksamhet i bland annat skolor. Filminstitutet tillhandahåller till exempel på nätet ett filmlexikon som kan användas i undervisningssyfte och filmhandledningar till många av de filmer som visas på skolbio som ett stöd i det pedagogiska arbetet.²⁶ Institutet har även tagit fram särskilda digitala undervisningsmaterial som kretsar kring utvalda filmklipp. Ett av de mer omfattande är *En filmhistorisk resa*, med ett lektionsupplägg där inte bara filmhistorien utan även filmens grundläggande byggstenar, som iscensättning, kamera, ljud, klippning och berättande, diskuteras och exemplifieras.²⁷ Man har dessutom publicerat en rad filmpedagogiska modeller för samtal om sådant som rättvisa, jämställdhet, hållbarhet och demokrati samt särskilda pedagogiska resurser inom prioriterade områden, som nationella minoritetsspråk i förskolan.

Till detta bör även läggas andra öppna resurser som Filminstitutet tillhandahåller och som kan användas i undervisning, främst då materialet på webbplatsen filmarkivet.se. Filmarkivet.se vänder sig bland annat till lärare som en viktig målgrupp och på webbplatsen finns

²⁵ Att det ska vara just ett sådant råd framgår dock inte av uppdraget, se ”Riktlinjer för statens bidrag till Stiftelsen Svenska Filminstitutet för budgetåret 2024” (Ku2023/01296).

²⁶ *Filminstitutets skolbiorapport 2022* (2022), s. 12.

²⁷ Svenska Filminstitutet, *En filmhistorisk resa: Utvärderingsrapport* (2023).

även en undersida som heter ”För klassrummet”.²⁸ I detta sammanhang bör det dock även nämnas att det finns för hela landet viktiga filmpedagogiska resurser som arbetats fram av andra än Filminstitutet (även om stiftelsen oftast lämnat åtminstone visst stöd till verksamheten). Det gäller till exempel plattformen *filmriket.com* som är en del av Filmpool Nords filmpedagogiska verksamhet, men är tillgänglig utan kostnad för alla skolor i Sverige. Filmriket innehåller övningar i filmskapande, men innefattar även en playtjänst med filmer som är licensierade för att kunna visas i klassrum.

6.6.3 Särskilt om regionernas och kommunernas roll

Som framgått är det i hög grad på regional och framför allt kommunal nivå som den filmkulturella verksamheten utförs. Många av landets kommuner arbetar på ett eller annat sätt med filmkulturella frågor, både inom ramen för kulturskolan och skolan (med skola avses både förskola, grundskola, särskola och gymnasium). Ofta handlar det om projekt med fokus på skolbio, men det kan också vara ungas egna skapande.

Enligt en sammanställning arrangerade kring 65 procent av alla kommuner skolbio 2022 (vilket är ungefär på samma nivå som innan pandemin).²⁹ Som namnet antyder är skolbio filmvisning som genomförs på biograf, inte i klassrumssammanhang. Skolbio är vanligare i tätortskommuner än på mindre orter. Över 60 procent av de kommuner som arrangerat skolbio uppger att det är en basverksamhet som är tänkt att återkomma varje år. Finansieringen av skolbio är huvudsakligen en kommunal angelägenhet, även om stöd förekommer både från Filminstitutet och Kulturrådets bidrag till Skapande skola. Detta gäller även transporterna till och från visningarna, som kan vara en stor utgift på vissa orter. Det ska dock noteras att skolbio även arrangeras av andra än kommunerna själva, till exempel filmfestivaler, som då snarare söker stöd från kommun eller region.³⁰

²⁸ Detta anses även vara en målgrupp som är viktig att kunna nå i än högre utsträckning om webbplatsen ska vidareutvecklas, se Svenska Filminstitutet, *Genomlysning och kartläggning av Filmarkivet* (2023), s. 23.

²⁹ *Filminstitutets skolbiorapport 2022*. Skolbio definieras här som en filmvisning som anordnas på biograf i kommunal regi eller på uppdrag av kommunen. Det innebär att det inte omfattar enskilda visningsarrangörers, t.ex. filmfestivalers, erbjudanden till skolor.

³⁰ Region Stockholm, *Skolbio i Stockholms län* (2023), s. 9.

De kommuner som arrangerar skolbioverksamhet uppger i Filminstitutets undersökningar att de har höga ambitioner när det gäller kvalitet och tematik när de väljer vilka filmer som visas. Dock kan det konstateras att det visas få äldre filmer av klassikertyp. Utbudet på skolbio utgörs till största del av europeisk och svensk film från det senaste decenniet. Detta gör att skolbiovisningarna kan fungera som ett komplement till den nordamerikanska dominansen över ungas filmkonsumtion, vilket många gånger också är ett uttalat syfte.

Enligt en undersökning Filminstitutet låtit genomföra tillsammans med Föreningen Filmregionerna hade 115 kommunala kulturskolor någon form av filmverksamhet läsåret 2020/21 (se vidare kapitel 8).³¹ Inriktningen är oftast kort spelfilm eller animation, men även dokumentärfilm, musikvideos och tv-produktion är relativt vanligt förekommande. En dryg tredjedel av kulturskolorna som bedriver filmverksamhet uppger att de även bedriver sådan verksamhet i skolan och samverkan dessa sektorer emellan har pekats ut som ett utvecklingsområde på lokal nivå. När det gäller kulturskolornas filmverksamhet i skolan, finansierades den till mer än hälften av Kulturrådets bidrag Skapande skola.

På regional nivå finns ett nätverk av 19 resurscentrum som arbetar med bland annat filmkulturella frågor. Som tidigare noterats satsade regionerna i storleksordningen 45 miljoner kr på dessa 2023, även om det i vissa fall är svårt att skilja ut detta från annan kultur- och filmverksamhet som drivs på regional nivå.³² Staten är via Kulturrådets anslag till kultursamverkansmodellen med och finansierar dessa med ca 15 miljoner kr per år. På regional nivå består den filmkulturella verksamheten framför allt av den främjande verksamhet som bedrivs av filmkonsulenter. De har en stödjande roll gentemot både filmskapare, visningsarrangörer och till exempel pedagoger i länet. De flesta regioner arbetar både med stöd till visning och spridning av film samt talangutveckling och alla arbetar i någon utsträckning med filmpedagogik med inriktning mot barn och unga.

När det gäller det sistnämnda kan det konstateras att det ofta handlar om att främja film i skolan, bland annat genom att stödja skolbio-

³¹ Filmregionerna & Svenska Filminstitutet, *Fördjupad kartläggning av film i kulturskolan: Läsåret 20/21* (2021).

³² Skattningen bygger på uppgifter om det totala anslaget till filmkulturell verksamhet på regional nivå (59,6 miljoner kr 2022) minus den antagna statliga andelen (16 miljoner kr). Jämför Statens kulturråd, *”Ett mischmasch av myggor och elefanter”: Arkiv och film i kultursamverkansmodellen* (2022), s. 14.

verksamheten både i kommunal och fristående regi.³³ Regionerna har också på senare år arbetat för att initiera och utveckla filmverksamhet i kulturskolan, detta genom rådgivning, förmedling av pedagoger, fortbildning och tekniklån. I några regioner siktar man också på att lyfta filmen i kommunal fritidsverksamhet och i biblioteksverksamhet. Ungas filmskapande uppmärksammas ofta på till exempel regionala festivaler. Regionerna hjälper också ofta kommunerna att söka stöd till filmkulturell verksamhet för barn och unga samt Kulturrådets stöd Skapande skola och stöd till utveckling av kulturskolan. Vissa regioner fördelar även egna stöd till filmpedagogisk verksamhet. Enligt Filminstitutet har regionernas arbete med till exempel skolbiodagar, nätverksträffar, subventionerat utbud och sökbara bidrag, under senare år varit viktigt för att stärka skolbion i Sverige.³⁴

6.7 Produktionsincitament

I syfte att behålla lokala film- och tv produktioner som annars skulle ha spelats in på annat håll och attrahera internationella produktioner har olika former av produktionsincitament för film- och tv-branschen under de senaste åren blivit mycket utbrett, både globalt och i Europa.³⁵ Produktionsincitamenten innebär att film- och tv-produktioner kan få skattereduktioner eller ekonomisk kompensation för sina kostnader inom ett specifikt land eller en del av ett land (en region eller en delstat). Ett ekonomiskt argument för att införa produktionsincitament har ofta varit att stödet är självfinansierande eftersom skatteintäkterna som det ökade antalet produktioner genererar överstiger det stöd som betalas ut.³⁶

Globalt har antalet länder och regioner med olika sorters produktionsincitament ökat till minst 109 i dag. USA var det land som först började använda sig av produktionsincitament. I dag har minst 37 amerikanska delstater detta och det är en helt integrerad del av den amerikanska filmindustrin. I Europa finns nu 32 länder med produktionsincitament, en ökning med sex de senaste fem åren. Bland EU:s

³³ Se ”Ett mischmasch av myggor och elefanter”, s. 32–35.

³⁴ Filminstitutets skolbiorapport 2022, s. 14.

³⁵ Följande avsnitt bygger på Copenhagen Film Fund, *Produktionsrabatter i film- og tv-branschen* (2023) och Olsberg SPI, *Global Film Production Incentives* (2019).

³⁶ Se t.ex. Olsberg SPI, *A Production Incentive for Sweden* (2015), s. 4–5.

medlemsstater är det bara Luxemburg som inte infört eller är på väg att införa den här sortens stöd.

Utvecklingen har bidragit till att länder och regioner numera konkurrerar med varandra om att vara den plats som erbjuder produktioner de förmånligaste villkoren för större film- och tv-produktioner. Dessa erbjudanden har därför också kommit att bli en viktig del av finansieringen som producenter förhåller sig aktivt till vid planeringen av projekt (ofta talas det om en jakt på subventioner, ”chasing incentives”). En större film- och tv-produktion kan exempelvis förlägga inspelningen i Ungern och USA och efterproduktionen på Nya Zeeland och i Kanada för att på så sätt maximera subventionerna och sänka sina kostnader.

För att få produktionsincitament måste film- eller tv-produktionen vanligtvis uppfylla vissa särskilda kriterier, till exempel att budgeten är tillräckligt stor, att hållbara produktionsmetoder används, filmen spelas in i en viss region, en viss del av finansieringen är internationell, delar av filmteamet är lokalt, filmen främjar det aktuella landets kultur, eller speglar regionens natur eller historia. Sådant säkerställs ofta genom ett så kallat kvalifikationstest där ett visst antal poäng måste uppnås för att kvalificera sig för stöd.³⁷ Med utgångspunkt i nämnda kriterier kallas dessa filmstöd ofta för automatstöd i och med att produktionsbolagen på förhand vet vad som krävs för att få stöd.

Produktionsincitament infördes 2022 i Sverige och fördelas enligt förordningen (2022:1386) om statligt stöd till produktion av audiovisuella verk. Tillväxtverket är beslutande myndighet. Med ett audiovisuellt verk avses i förordningen spelfilm, dokumentärfilm, drama-serie och dokumentärserie, oavsett vilken teknik som använts. Stöd får ges till företag som har produktion av audiovisuella verk som sin huvudsakliga verksamhet. Stöd får ges med högst 25 procent av stödberättigande kostnader som uppkommer i Sverige och först efter att dessa har uppstått. Stödet lämnas i mån av medel och ansökningar om stöd ska prövas i den ordning de kommer in. Sverige har inom ramen för kulturbudgeten tidigare år avsatt 100 miljoner kr per år för detta stöd (inklusive kostnader för administration).

När detta skrivs har Tillväxtverket genomfört ett flertal ansökningsomgångar och sammanställt två lägesrapporter och analyser av

³⁷ Till exempel fungerar det så i Norge, som annars har ett stöd som är snarlikt det svenska.

utfallet från fyra av dessa omgångar.³⁸ I dessa har det framkommit skarp kritik mot hur stödordningen fungerar. En central del i kritiken är att ansökningar prövas i den ordning de kommer in till myndigheten, vilket ger ett oförutsägbart och orättvist förfarande. Det finns bland annat sökande som använder sig av tekniska hjälpmedel som script och botar för att kunna fylla i ansökningsformuläret snabbare. Det ger större företag en fördel eftersom mindre bolag inte har råd att i samma utsträckning förse sig med sig dessa tekniska hjälpmedel. Enligt myndigheten har utvecklingen gjort att stödgivningen blivit oberäknelig för de sökande och i förlängningen till och med rättsosäker. Dessa problem har nu senast utförligt dokumenterats i en utvärdering av stödet som myndigheten låtit en konsultbyrå göra.³⁹

Regeringen har mot bakgrund av denna kritik ändrat i förordningen för produktionsincitamentet. Ändringen innebär att nuvarande bestämmelse om att stöd ska utlysas vid minst två tillfällen per år (10 §) tas bort. Genom ändringen överlämnas frågan om när och hur många gånger per år stödet ska utlysas till Tillväxtverket. Ändringen trädde i kraft den 1 januari 2025. Vidare har nivån på stödet justerats ner för 2025 till 87 miljoner kr, vilket också inneburit att den ansökningsomgång som skulle genomförts under våren detta år ställts in av Tillväxtverket.

³⁸ "Statligt stöd till produktion av audiovisuella verk – Lägesrapport och analys för 2022" (Å 2023–259) och "Statligt stöd till produktion av audiovisuella verk – Lägesrapport och analys för 2023" (Å 2024–201).

³⁹ WSP Advisory, "Utvärdering av stöd till produktion av audiovisuella verk" (15 nov. 2024).

7 Filmpolitikens ekonomi

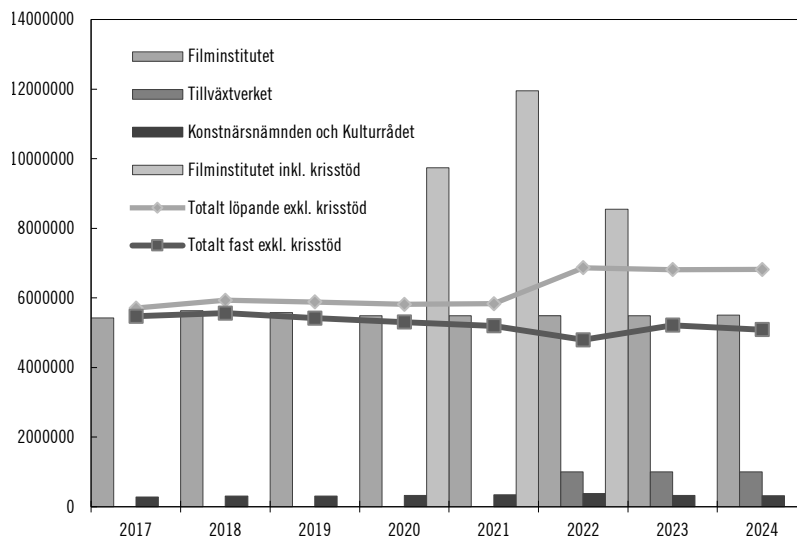
När det gäller de nationella kulturpolitiska insatserna på filmområdet har stöden påverkats starkt av de expansiva åtgärderna under pandemi-åren. Men bortsett från de stora tillskott som då gjordes – vars effekter på till exempel produktionsmarknaden egentligen först nu klingat av – har de underliggande kulturpolitiska anslagen på nationell nivå legat still och deras värde har därmed i realiteten urholkats. I internationell jämförelse har Sverige gått från att vara ett mellanland till att ha låg offentlig finansiering. Detta har främst att göra med att Sverige inte fullt ut gett sig in i det så kallade incitamentskriget.

7.1 Statens stöd till film

Nationella filmpolitiska insatser finansieras i Sverige via flera anslag på statsbudgeten. Som framgått av föregående kapitel fördelas stöd huvudsakligen av Svenska Filminstitutet, förutom vissa stöd till enskilda som fördelas av Konstnärsnämnden samt ett mindre stöd till regional filmverksamhet som fördelas via kultursamverkansmodellen. Tillväxtverket fördelar det produktionsincitament som införts på senare år.

Om man ser till den samlade resurstilldelningen till filmpolitiska insatser på statlig nivå i Sverige har dessa totalt sett ökat i nominella termer under de senaste åren, även om man bortser från särskilda stöd under pandemin, främst på grund av det nya produktionsincitamentet som infördes 2022.¹ Den totala statliga finansieringen har utvecklats på följande sätt sedan det som brukar kallas den helstatliga filmpolitiken infördes 2017.

¹ Sammanställningar över anslagsutvecklingen under filmavtalstiden finns i *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 31–35, när det gäller utvecklingen under perioden ca 1950 till 2007, och i Statskontorets rapport *Från filmavtal till statlig filmpolitik* (2019:9), s. 27, när det gäller de sista åren med filmavtal på 2010-talet.

Figur 7.1 Statens anslag på filmområdet, 2017–2024 (miljoner kr)

Källa: Uppgifter från respektive institution. De extraordinära satsningarna under pandemiåren har räknats bort i totalkurvorna för att tydliggöra den långsiktiga trenden. Konstnärsnämnden är exkl. Kulturbryggan och Kulturrådet skattat som en procent av anslaget till kultursamverkansmodellen

Det viktigaste anslag som redovisas ovan är de medel som går till Filminstitutet. Detta anslag ligger ungefär på samma nivå i början av perioden (ca 543 miljoner kr) som i slutet även om det ökat något (ca 550 miljoner kr). Anslagsnivån 2024 är även densamma som den genomsnittliga anslagsnivån på 550 miljoner kr under åren 2014–2016, som var de tre sista åren med filmavtalet.²

Denna relativa stiltje i anslagsutvecklingen bröts dock, som synes, av de omfattande tillskott som gjordes under pandemin. Som framgår av staplarna med anslag inklusive krisstöd för perioden 2020–2022 i diagrammet ovan tillfördes filmområdet stora statliga krisstöd under pandemin. Staten tillförde 2020 totalt 425 miljoner kr extra till filmområdet. Filminstitutet fördelade 56 procent av detta till produktionsledet och resten till visningsområdet, varav den absolut största delen till biograferna. År 2021 tillförde staten totalt 646 miljoner kr extra och denna gång gick nästan 80 procent till visningsområdet. År 2022 delades totalt 306 miljoner kr ut i extra anslag varav drygt 40 procent

² Från *filmavtal till statlig filmpolitik* (2019:9), s. 27.

fördelades till produktionsledet och knappt 60 procent till visningsområdet.³

En reform under de senaste åren som förskjutit kurvan över det totala statliga insatserna är införandet av produktionsincitamentet på ursprungligen 100 miljoner kr årligen. I november 2022 öppnade Tillväxtverket första ansökningsomgången för det statliga stödet till produktion av audiovisuella verk och beslut om rabatter på ca 96 miljoner kr fattades (vilket motsvarar den totala årliga tilldelningen minus administrativa kostnader).⁴ Anslaget låg 2023 och 2024 på samma nivå och i snitt 5 miljoner kr användes fortsatt för stödets administration per år. Medlen fördelas dock i efterhand i takt med att upparbetade kostnader redovisas, så beslut och faktiskt utbetalade medel är två olika saker. Det ska, även om det inte syns här, också noteras att stödet för 2025 har sänkts till 87 miljoner kr.

I diagrammet ovan finns även de stöd till film som fördelas av Konstnärsnämnden och Kulturrådet med. Dessa representeras av en samlad stapel där medel från respektive institution utgör ungefär hälften vardera. Konstnärsnämnden har som beskrivits ovan både stöd som är direkt riktade till film samt långtidsstipendier och resestipendier som bland annat kan sökas av filmkonstnärer (kapitel 6). I Konstnärsnämndens stödgivning fördelades i början av perioden totalt ca 14 miljoner kr och i slutet 15,5 miljoner kr till filmområdet i form av både arbetsstipendier, resebidrag och projektbidrag.⁵

Kulturrådet fördelar inom ramen för kultursamverkansmodellen medel till regionerna som i sin tur fördelar detta vidare till verksamhet inom sju utpekade konst- och kulturområden, bland annat filmkulturell verksamhet. I genomsnitt har ungefär 1 procent av det totala statsbidraget i kultursamverkansmodellen hittills fördelats till filmkulturell verksamhet.⁶ Om man utgår från detta kan det konstateras att ca 14 miljoner kr tillfördes filmområdet från staten via samverkansmodellen i början av perioden och ca 16 miljoner kr det senast redovisade året, 2023.

³ Uppgifter från regeringens budgetpropositioner för åren 2021 till 2023.

⁴ Tillväxtverket, "Statligt stöd till produktion av audiovisuella verk: Lägesrapport och analys för 2023" (Å 2024/201).

⁵ Uppgifter från Konstnärsnämnden. I detta är inte stöd från Kulturbryggan med eftersom det varierar tämligen mycket år från år (i snitt torde det röra sig om någon miljon kr per år).

⁶ Det kan noteras att stödet till film förefaller ha ökat något över tid, även relativt andra ändamål i samverkansmodellen. Enligt en rapport har de medel som kanaliseras till filmkulturell verksamhet t.ex. ökat med 7,8 procent åren 2010–2020. Statens kulturråd, "Ett mischmasch av myggor och elefanter" – arkiv och film i kultursamverkansmodellen (2022), s. 49.

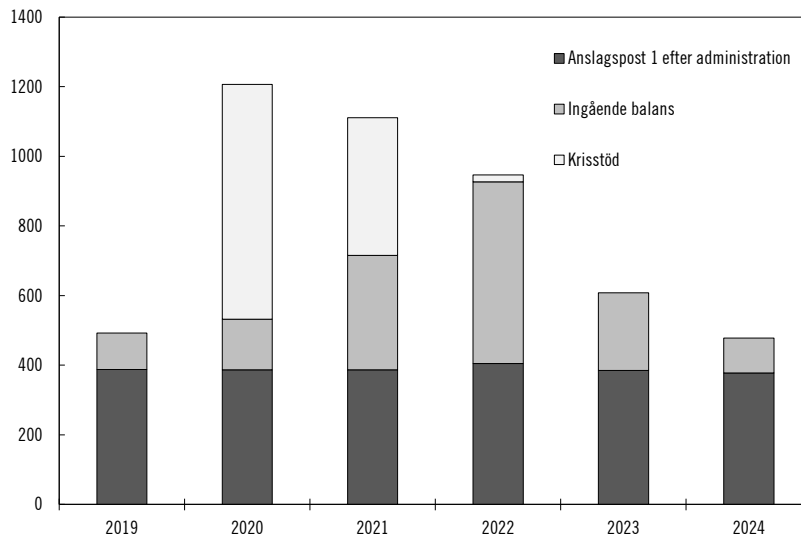
I figur 7.1 finns även en kurva som representerar trenden för det totala statliga stödet (den ljusgrå linjen) om man räknar bort de särskilda pandemistöden. Som synes ökade det totala stödet relativt markant i och med att produktionsincitamentet infördes. Värt att notera är dock vad som sker om man tar hänsyn till de senaste årens kostnadsökningar, här skattade med hjälp av KPI. Anslaget visar sig då snarare (den mörkgrå linjen) ha stagnerat i värde. Med andra ord har tillskottet på 100 miljoner kr för produktionsincitament i princip ätits upp av kostnadsökningarna.

Denna urholkning av anslagens värde har dock inte slagit igenom fullt ut förrän under de senaste åren, vilket beror på att extraordinära anslag från pandemiåren släpat efter och inneburit förhöjda stödutbetalningar till branschen 2022 och till viss del även 2023. Eftersom Filminstitutet som stiftelse har möjlighet att spara anslagsmedel, och även gör avsättningar till framtida efterhandsstöd, släpar faktiska utbetalningar ofta efter och tidigare tilldelade medel kan användas för att öka nivån på stöd även kommande år om tilldelningen då minskar. I praktiken har till exempel utrymmet för stöd från Filminstitutets stödanslag (som används till alla direkta stöd oavsett om det är till utveckling, produktion, spridning eller visning) sett ut på följande sätt om man tar hänsyn till hur ingående balanser kunnat disponeras.⁷

Av figuren 7.2. framgår att den verkligt skarpa nedgången i tillgängliga resurser kommer 2023 och 2024. Mellan 2023 och 2024, alltså långt efter att pandemistöd slutat betalas ut, minskar tillgängliga medel med hela 136 miljoner kr. Den underliggande trenden blir också tydligt om man i stället tittar på de anslagsposter som Svenska Filminstitutet disponerar rensat från både pandemistöd och ingående balanser.

⁷ Filminstitutet erhåller medel på två anslagsposter från regeringen: anslagsposten för filmstöd (som används för alla stöd oavsett om det är till utveckling, produktion, spridning eller visning) och posten för filmkulturell verksamhet (som används för institutets andra verksamhetsgrenar, bl.a. filmarvet).

Figur 7.2 Stödanslaget inklusive krisstöd och ingående balans, 2019–2024 (miljoner kr)

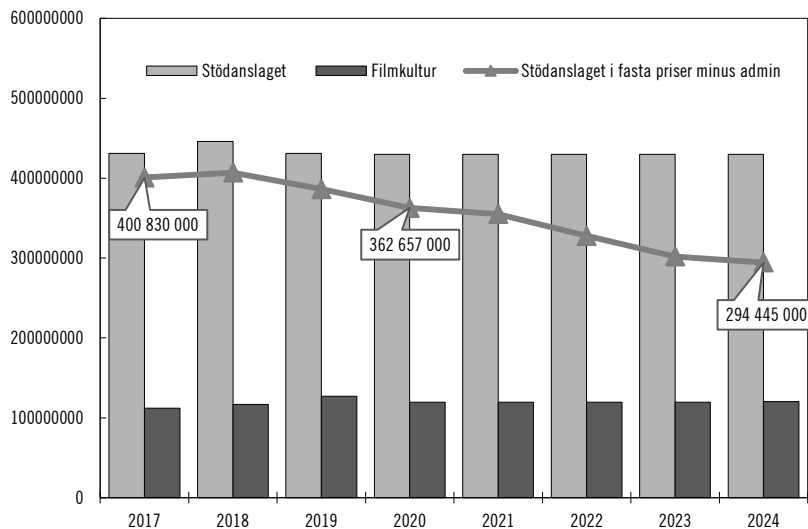

Källa: Filminstitutet.

Av figur 7.3 nedan framgår att båda anslagsposterna exklusive de extraordinära krisstöden legat i princip stilla i nominella termer, om man bortser från vissa tidsbegränsade tillskott 2018 och 2019. Samtidigt förefaller, som den gråa trendlinjen visar, det reala värdet av stödanslaget för mottagarna av stöd ha urholkats markant, framför allt under de senaste åren. Detta beror på stora kostnadsökningar i samhället – återigen skattade med hjälp av KPI – men också på grund av att Filminstitutet fått rätt att använda en större andel av anslaget till administration, för vilken kostnaden ökat på grund av inflationstrycket i samhället. Från och med 2020 höjde regeringen detta bemyndigande från 7 till 12 procent av stödanslaget (anslagspost 1), vilket också successivt kommit att utnyttjas av stiftelsen (fullt ut 2024).

Denna nedpressning av stödanslagets reala värde i mottagarledet med uppemot 25 procent kan tänkas förklara de kritiska synpunkter som utredningen mött om att resurserna inte räcker till och till exempel svårigheterna med att medfinansiera större filmprojekt på en tillräcklig nivå.

Figur 7.3 Filminstitutets anslagposter exklusive krisstöd, 2017–2024 (miljoner kr)

Källa: Uppgifter har i första hand hämtats från regeringens årliga riktlinjebeslut till Filminstitutet. De extraordinära tillskotten under pandemiåren har exkluderats för att synliggöra den långsiktiga trenden.

Det ska påpekas att det inte är unikt för filmområdet att det reala värdet av olika statsstöd urholkats under senare år. Även om många förvaltningsanslag har viss kompensation för kostnadsökningar genom så kallad pris- och löneomräkning (som dock innehåller ett effektiviseringsavdrag), så ligger bidragsanslagen stilla om inte särskilda tillskott görs. På kulturområdet kan man till exempel jämföra med områden som teater, dans, musik och litteratur – alla dessa har relativt omfattande bidragsanslag som inte räknas upp.

7.2 Regioner och annan offentlig finansiering

Det finns även andra källor till offentlig finansiering än de statsbidrag som beskrivits ovan, både när det gäller filmrelaterad verksamhet och utveckling och produktion av film. Som redan nämnts arbetar till att börja med 19 regioner särskilt med filmkulturell verksamhet, det vill säga att främja filmpedagogik (som skolbio), spridning och visning av film samt talangutveckling. Totalt satsade regionerna i storleksordningen 44 miljoner kr på sådan verksamhet 2023, även om det

som sagt i vissa fall är svårt att skilja ut detta från annan kulturverksamhet som drivs på regional nivå.

7.2.1 Regionala produktionscentrum

Som nämnts ovan har fyra regioner i Sverige sedan 1990-talet byggt upp större regionala produktionscentrum. Dessa är Filmpool Nord, Film i Skåne, Film i Väst och Film Stockholm.

Sammantaget planerar dessa fyra produktionscentrum investeringar på ca 155 miljoner kr i film och dramaserier under 2025. Den största budgeten har Film i Väst, om ca 100 miljoner kr. Filmpool Nord kommer satsa ca 17 miljoner kr, Film i Skåne ca 19,5 miljoner kr och Film Stockholm går 2025 in med totalt ca 19 miljoner kr.⁸ Investeringarna från de regionala produktionscentrumen avser både svensk och internationell lång spelfilm, dramaserier, dokumentärer och kortfilm samt i vissa fall även talangutvecklingsprojekt.

Till detta ska läggas mindre produktionsverksamhet i ytterligare några regioners regi. På Gotland finns till exempel den regionala filmfonden Gotlands Filmfond AB, som stödjer viss samproduktion av lång spelfilm och dramaserier.⁹ Ett annat exempel är Film Väster-norrland som sedan 2022 har en regional filmfond som är med och samproducerar inte bara kort- och dokumentärfilmer utan även vissa långa spelfilmer och tv-serier (total produktionsbudget, ca 6 miljoner kr per år).

Det ska påpekas att de resurser som de regionala produktionscentrumen investerar i filmer skiljer sig från de ”mjuka pengar” – det vill säga medel utan åtföljande krav på rättigheter i produktionen – som fördelas på nationell nivå. De regionala produktionscentrumen går i stället in med ”hårda” pengar, det vill säga de agerar som andra samproducenter och köper rättigheter i produktionerna. Att regionerna inte fördelar mjuka pengar har bland annat att göra med bedömningen att kommunallagen (2017:725) inte medger denna typ av stöd till enskilda näringsidkare. För att vara med som finansörer kräver de regionala produktionscentrumen också att delar av filmproduktionen ska ske i den egna regionen och att lokala företag och filmarbetare ska engageras.

⁸ Uppgifter från Film i Väst, Filmpool Nord, Film i Skåne och Film Stockholm i januari 2025.

⁹ Sedan 2021 sker detta i samarbete med Film Stockholm och förfrågningar gällande samproduktion går via denna institution.

7.2.2 Kommunala insatser

I landet finns även ett antal kommuner som är med och finansierar filmproduktion. Det gäller till exempel Malmö stad som nyligen slutit ett avtal med Film i Skåne om att medfinansiera filmer som görs av lokala produktionsbolag med totalt sju miljoner kr åren 2024–2026. Film Västernorrland drivs inom ramen för Scenkonst Västernorrland AB som ägs till 60 procent av Region Västernorrland och till 40 procent av Sundsvalls kommun.

Ett annat exempel är Stockholm, där Film Stockholm ägs och drivs av Region Stockholm (via moderbolaget LISAB) men finansieras i samverkan med Stockholms stad. Totalt investerar staden 10 miljoner kr och regionen knappt 13 miljoner kr för hela uppdraget som utöver produktion även omfattar filmkommission och talangutveckling. Norrköpings filmfond är en kommunal filmfond som bidrar till finansieringen av långfilm och tv-drama. Fonden hanterar mjuka pengar och har under perioden 2015–2023 beslutat om stöd på drygt 36 miljoner kr.¹⁰

7.2.3 Särskilt om Internationella Samiska Filminstitutet

När det gäller investeringarna i samisk film i Sverige bör också Internationella Samiska Filminstitutet (ISFI) nämnas trots att det inte finansieras med svenska skattemedel. ISFI bildades 2009 och ägs gemensamt av det norska Sametinget och kommunen i Kautokeino där det är beläget. Styrelsen, som består av fyra ledamöter och en ordförande, kommer från Norge, Finland och Sverige. I samtal med utredningen framhåller ISFI att man har en vision av att vara den främsta experten på samiskt historieberättande och att verksamheten riktar sig till hela Sapmi.¹¹ Centrala mål är att främja samisk kultur, språk och identitet, samt en hållbar och innovativ samisk filmindustri. Under 2023 erhöll ISFI 16,8 miljoner norska kr från det norska kulturdepartementet, 2,4 miljoner norska kr från norska Sametinget, 4,5 miljoner norska kr i olika internationella stöd och 560 000 norska kr från finska kulturdepartementet.

För att nå sina mål fördelar ISFI bland annat utvecklings- och produktionsstöd samt organiserar workshops och utbildningar. Vidare

¹⁰ Uppgifter från Johan Karlsson, Norrköpings filmfond.

¹¹ Uppgifter från möte med utredningen i Kautokeino den 19 november 2024.

har man även startat dotterbolaget Duottar Studio som erbjuder ljudläggning, mixning och dubbning för samiska filmer. För att sprida samiska filmer har ISFI även utvecklat strömningstjänsten Sapmifilm. ISFI har flera internationella projekt och samarbeten, till exempel med Netflix. ISFI har också ett långårigt samarbete med Filmpool Nord där man samproducerar filmer på samiska. Under åren 2022 och 2023 samproducerade man sex kortfilmer och fyra dokumentärer för drygt en miljon kr.

7.3 Sveriges Television som finansiär

Även de investeringar som Sveriges Television (SVT) gör i svensk film bör räknas in som offentlig finansiering. SVT är en viktig samproducent av svensk film och därtill kommer att bolaget även köper visningsrätter för betydande belopp varje år.¹² Den senaste public service-kommittén betonade i sitt betänkande att SVT spelar en viktig roll för den svenska filmen och för att upprätthålla svensk filmproduktion är det av avgörande betydelse att SVT även fortsatt tar ett ansvar för svensk film.¹³ Liksom de regionala produktionscentrumen är de investeringar SVT gör som samproducent förenade med krav på rättigheter i produktionerna.

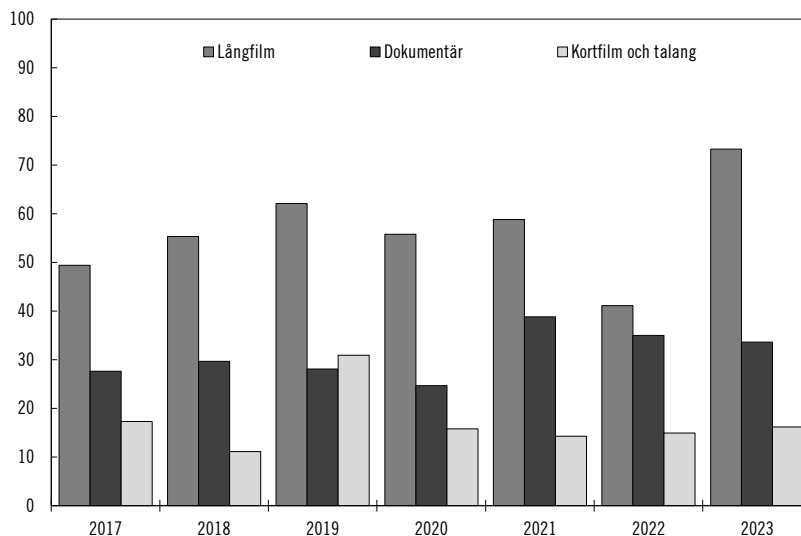
Fram till och med 2016 beskrevs SVT:s investering på filmområdet i filmavtalet. Enligt 2013 års filmavtal var den summa som SVT skulle bidra med 42 miljoner kr. Utöver detta garanterade SVT att ungefär samma summa skulle användas till samproduktioner, medfinansiering och köp av visningsrätter. Sedan filmavtalet upphörde definierar SVT sin satsning på svensk filmproduktion som en del av kulturuppdraget i sändningstillståndet. Sedan filmavtalet upphörde har SVT gjort treåriga utfästelser om investeringar i svensk film. Nuvarande utfästelse löper till och med 2025.

Enligt en sammanställning SVT gjort för utredningens räkning har investeringarna de senaste åren sett ut på följande sätt.

¹² Enligt sändningstillståndet för SVT för 2020–2025 har SVT bl.a. i uppdrag att bidra till utvecklingen av svensk filmproduktion inom ramen för sitt kulturuppdrag. Särskild vikt ska även läggas vid dramaproduktion.

¹³ *Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider* (SOU 2024:34), s. 271–276.

Figur 7.4 Sveriges Televisions utgifter för film, samproduktioner och visningsrätter, 2017–2023 (miljoner kr)

Källa: Uppgifter som SVT lämnat till utredningen i april 2024. Siffrorna avser utfall per år. I "dokumentär" ingår även det som SVT kallar "kulturdokumentär"; i "kortfilm och talang" ingår bl.a. samverkansprojekt med Filminstitutet.

Som framgår av diagrammet har investeringarna i film varierat mellan åren under perioden sedan filmavtalet, även om genomsnittet ligger runt 100 miljoner kr per år. Totalt investerades 94 miljoner kr 2017 och 123 miljoner kr 2023. Störst andel av investerade medel går till lång spelfilm och denna andel har snarare ökat än minskat under perioden. Av medlen till lång spelfilm utgörs i genomsnitt hälften av samproduktionsinsatser och hälften köp av visningsrätter för filmerna.

7.4 Statsstöd till film i internationell jämförelse

Som ofta konstaterats är jämförelser mellan olika länders nivåer på det offentliga stödet till film svåra att göra.¹⁴ Det beror på att stödstrukturerna skiljer sig åt och därmed ofta inte är direkt jämförbara. En del nationella filmbudgetar innefattar till exempel filmarvets bevarande, andra inte. De offentliga insatserna kan också innefatta sådant som tangerar filmen som konstnärligt uttryck, till exempel insatser

¹⁴ Se t.ex. *Framtidens filmpolitik* (Ds 2015:31), s. 69.

för medie- och informationskunnighet. Gränsen mellan film och andra former av rörlig bild – som dramaserier – hanteras också olika i olika länder och en del länder har stöd till kortfilm på nationell nivå, andra inte. Stöd kan dessutom ges på såväl statlig som regional och kommunal nivå och stöden kan ha olika villkor; några är bidrag utan krav på motprestation, medan andra är regelrätta investeringar med andelar i kommande intäkter. Hur så pass olika storheter ska jämföras är ofta oklart.

Det finns dock en utbredd bild av att Sverige satsar mindre på film än andra jämförbara länder och det är därför intressant att försöka sig på en översiktlig jämförelse. Även om det som sagt är svårt att jämföra systemen kan en rimlig utgångspunkt vara hur mycket medel ett antal jämförbara nationella filminstitut disponerar.

Tabell 7.1 Budget för nationella filminstitut i ett urval europeiska länder 2024 (kr)

	Budget totalt, ca	Budget per capita
Danmark	960 000 000	161
Norge	829 000 000	149
Österrike	> 860 000 000	> 95
Finland	288 000 000	52
Sverige	550 000 000	52
Spanien	2 140 000 000	45

Anm. Här har bara länder med nationella institut som i termer av uppdrag är någorlunda jämförbara med Svenska Filminstitutet tagits med. Till exempel är den nationella nivån av för liten betydelse i både Tyskland, Belgien och Storbritannien för att en jämförelse ska vara intressant.

Som synes varierar budgeten per capita relativt kraftigt mellan länder och hur man ska förstå detta beror förstås på vad som ingår i uppdraget. I vissa länder ingår, som nämnts ovan, ett ansvar för filmarvet, i andra inte; i vissa länder stöds sådant som talangutveckling, spridning och visning på nationell nivå, i andra inte. Sverige, där finansiering av insatser inom alla dessa områden ingår, ligger som synes lågt per capita. Det ska dock noteras att flera andra länder i stället har vida uppdrag på andra sätt eftersom inriktningen är audiovisuell politik snarare än filmpolitik, i vilket då även inbegrips dramaserier och ibland även sådant som dataspel.

För att få en mer precis bild kan man lämpligen även se på stödet till utveckling och produktion i olika länder.¹⁵ Tabell 7.2 avser både kulturpolitiskt motiverade stöd (i för- eller efterhand, innehållsbedömda eller automatiska) och produktionsincitament (återbetalningar av spenderade medel eller skatterabatter). Uppgifterna avser i huvudsak lång spelfilm och dokumentärfilm, men i många fall innefattas även stöd till dramaserier och i några fall även kortfilm.

Tabell 7.2 Stöd till utveckling och produktion i ett urval europeiska länder 2024 (miljoner kr)

	Kulturstöd	Incitament	Totalt	Kronor per capita
Irland	459	1 200	1 659	227
Österrike	860	1 081	1 941	213
Belgien*	729	1 600	2 329	197
Italien	997	6 220	7 217	148
Storbritannien	320	9 500	9 820	147
Spanien	1 060	5 000	6 060	127
Frankrike**	1 520	1 520	3 040	113
Norge	436	130	566	104
Danmark	444	-	444	75
Finland	211	138	349	63
Nederländerna	646	454	1 100	62
Portugal	194	391	585	56
Tyskland***	2 100	2 300	4 400	53
Grekland	58	400	458	45
Sverige****	291	100	391	36

* De egentligen separat organiserade insatserna för flamländsk och franskspråkig film sammantaget.

** Enbart lång spelfilm och dokumentär. Väsentligt mycket högre stöd om dramaserier inkluderas.

*** Inkluderar både federal och delstatlig nivå.

**** Högt räknat. Siffran innefattar budgeterat stöd till utveckling och produktion hos Filminstitutet 2024, dvs. även produktionsbolagsstöd och kortfilm.

Källa: Uppgifter sammanställda av Tomas Eskilsson/Film i Väst Analysis och kompletterade av utredningen. Storleken på produktionsincitamenten är svåra att uppskatta eftersom de i vissa fall inte har någon övre gräns. I dessa fall har utfallssiffror eller skattningar av framtida utgifter använts.

¹⁵ Även tidigare har denna avgränsning gjorts för att möjliggöra mer ingående internationella jämförelser, se t.ex. *Filmfinansiering: En jämförelse av åtta europeiska länders statliga filmfinansiering* (Svenska Filminstitutet, 2012). Här framhålls bl.a. att den statliga finansieringen av produktion och utveckling av film (för- och efterhandsstöd) per capita räknat var lägre i Sverige än i våra nordiska grannländer (s. 6).

Som detta åskådliggör finns det i andra jämförbara västeuropeiska länder dels statsbidrag som motsvarar de svenska kulturpolitiskt motiverade stödordningarna på totalt ca 10 miljarder kr, dels produktionsincitament av olika slag som uppgår till drygt 40 miljarder kr bara i dessa länder. Räknat per capita innebär det i dessa fall stöd till utveckling och produktion av film och serier på mellan 36 kr (Sverige) och 227 kr (Irland) per invånare och år, om man inte räknar med de riktigt små länderna i Europa där per capita-siffror kan vara missvisande.

Tendensen är också att allt större resurser tillförts just automatiskt verkande stödordningar i takt med att länder och regioner genom subventioner försöker locka till sig film- och dramaserieproduktioner för att det ska generera både kulturell synlighet och ekonomisk tillväxt. Det handlar som synes om stora ekonomiska satsningar i flera europeiska länder och globalt kan olika typer av skatterabatter och andra automatiskt verkande produktionsstöd uppgå till så mycket som 20–30 miljarder dollar, vilket förstås påverkar hela branschens funktionssätt.¹⁶

I denna skattning hamnar Sverige som synes långt ner när det gäller det totala stödet per capita. Generellt kan man säga att Sverige länge var ett mellanland när det gäller stöd till utveckling och produktion, varken ett av de länder som satsade mest eller ett av de länder som satsade minst. I takt med att stora strukturer för produktionsrabatter byggts ut i Europa har Sverige dock hamnat på efterkälken sett till hur mycket resurser som investeras. Detta visar sig också i att många svenska filmer flyttat inspelningen helt eller delvis utomlands för att spelas in med stöd av stora och förutsägbara utländska incitamentssystem.¹⁷ Om denna utveckling fortsätter blir det en viktig fråga vad detta på sikt kan komma att innebära för kompetens och kapacitet i den svenska filmbranschen.

¹⁶ Angus Finney, "Subsidy wars drive worldwide production but the current climate means muddy calculations", *Variety*, 25 oktober 2023.

¹⁷ Det finns gott om exempel på svenska filmer som använt sig av andra länders incitamentssystem. Några av dessa är den första av de nya *Lasse Maja*-filmerna (Irland), *Borg vs McEnroe* (Tjeckien), *Den allvarsamma leken* (Ungern), *Triangle of Sadness* (Grekland), *Breaking Surface* (Belgien) och *Avgrunden* (Karieöarna).

8 Utbildning och talangutveckling

Film- och tv-branschens kompetensförsörjning bygger på att det finns utbildningar inom film- och tv-området som förser branschen med kvalificerad arbetskraft och nödvändig kompetens.¹ En del av dessa är specifika för området men ett växande antal utbildningsanordnare erbjuder också utbildningar som inte särskilt utbildar för film- och tv-branschen men där rörlig bild ingår och där eleverna mycket väl kan komma att arbeta i denna bransch. Exempel på sådana utbildningar kan vara inom mediestrategi, visualisering, journalistik, pedagogik eller spelutveckling. Även mer teoretiska utbildningar som filmvetenskap kan leda till arbete inom filmbranschen.

Volymen av film- och tv-produktion har som nämnts ovan på senare år ökat kraftigt; drivkraften i förändringen är samhällets och mediavärldens digitalisering. I samhället i stort kompletteras dessutom text i allt högre utsträckning av rörlig bild. Alla stora dagstidningar är i dag också tv-kanaler och mer och mer information förmedlas genom rörliga bilder. Det betyder att kompetensen att producera rörligt bildmaterial efterfrågas på flera håll än från den traditionella film- och tv-branschen. Mot denna samlade bakgrund är det inte förvånande att det på senare år har diskuterats flitigt hur kompetensförsörjningen beträffande produktionspersonal inom film och tv kan förbättras.

8.1 Kompetensförsörjning

För att adressera frågan om kompetensförsörjning har aktörer inom den audiovisuella sektorn gått samman och hösten 2021 bildat Yrkesnämnden för film och tv (YNFT). Syftet är att verka för branschens kompetensförsörjning nationellt genom att främja yrkesutbildning,

¹ Se t.ex. rapporten *Filmrelaterade utbildningar i Sydsverige. En studie om filmrelaterade utbildningar i södra Sverige för Regionsamverkan Sydsverige* av Palmgren Vision AB (2021).

fortbildning och rekrytering inom film- och tv-produktion. Enligt YNFT har branschen i dag otydliga yrkesingångar och präglas av en informell rekryteringsstruktur. Genom att tydliggöra film- och tv-branschen som en arbetsmarknad kommer den enligt nämnden uppfattas som tillgänglig för allt fler, och de som vill arbeta med film och tv kommer i högre utsträckning att hitta vägar in i branschen.

Precis som många andra delar av kulturområdet präglas film- och tv-branschen av en hög andel projektanställningar och frilansare.² Det kan både vara en utmaning och en möjlighet. För en arbetsgivare ger det tillgång till arbetskraft med varierande kompetenser och erfarenhet som kan hjälpa till att utföra engångsuppgifter och för arbetstagare en möjlighet att välja de projekt som bäst passar deras färdigheter och intressen. Samtidigt finns risken att den enskilde fastnar i en osäker ekonomisk situation. Dessutom blir det ofta svårare att få tillgång till arbetsrättsliga förmåner som a-kassa och hjälp från omställningsorganisationer. Som projektanställd eller frilansare omfattas man sällan av den allmänna principen på arbetsmarknaden att kompetensutvecklingen av yrkesverksamma är arbetsgivarens ansvar. Det kan också vara svårt för egenföretagare att sätta av pengar till pensionen. Utmaningarna med att planera och styra det egna arbetsåret innebär för många stora svårigheter att tillgodogöra sig tillräcklig återhämtning, särskilt mellan de ofta mycket arbetsintensiva inspelningsperioderna.³

En god kompetensförsörjning kräver att tillräckligt många söker sig till film- och tv-utbildningar. Här påverkar ungas syn på jobb och arbetsmarknad vilka utbildningar och jobb de väljer att satsa på. Sedan 2014 utkommer rapporten *Generation Jobb* som återkommande bland annat undersöker synen på anställningsformer och vilka branscher personer mellan 16–30 år ser som framtidsbranscher. I 2022 års undersökning svarade 11 procent av de tillfrågade att de ser kultur – som film- och tv-branschen är en del av – som en framtidsbransch, även om fler hade kunnat tänka sig att jobba inom kulturbranschen. Vidare kan endast var fjärde ung enligt samma underlag tänka sig att arbeta med tidsbegränsade arbeten på olika arbetsplatser, vilket som sagt är vanligt förekommande inom film- och tv-branschen. Av de som ingick

² Arbetsförmedlingen, *Långsiktig yrkesområdesanalys – kultur, media och design* (2023:1).

³ Finlands Arbetshälsainstitut, *Ork och hälsa hos professionella inom film- och tv-produktioner av oberoende produktionsbolag* (2024), s. 3.

i 2022 års undersökning svarade 82 procent att de föredrar en fast anställning.⁴

AI och den tekniska utvecklingen kan antas få en betydande inverkan på arbetsmarknaden för film- och tv-arbetare och bidra till snabba förändringar inom olika områden framöver. Produktions-teknologierna utvecklas i snabb takt och produktionslandskapet för spelfilm och dramaserier växer sig successivt närmare dataspelsbranschen. Investeringar i virtuella studios för digital produktion skapar kompetensbehov kopplat till exempelvis animering och visuella effekter. I takt med den tekniska utvecklingen blir skillnaden mellan professionell och semiprofessionell produktion också i vissa fall mindre; de tekniska verktygen blir alltmer tillgängliga och billiga. Det betyder inte att kostnaderna för storskalig produktion minskar men att tröskeln till tekniskt högkvalitativ produktion delvis sänks.⁵

8.2 Utbildningar

I Sverige finns ett stort antal film- och tv-utbildningar på flera utbildningsnivåer och med olika inriktning. Nedan beskrivs ett antal sådana utbildningar inom kulturskolan, gymnasieskolan, fristående konst- och kulturutbildningar, folkhögskolor, yrkeshögskolan, universitet och högskolor samt Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar. Syftet är att beskriva det system av utbildningar som lägger grunden för film- och tv-branschens återväxt.

Kulturskolan

Enligt en undersökning Filminstitutet låtit genomföra tillsammans med Föreningen Filmregionerna hade 115 kommunala kulturskolor någon typ av filmverksamhet läsåret 2020/21, alltifrån långa ämneskurser till korta lovkurser och prova-på-verksamhet.⁶ I kulturskolorna verkade under denna period ca 130 personer som filmpedagoger (majoriteten på deltid). Kurserna inom kulturskolan riktar sig till barn och unga från 6 till 20 år, men tyngdpunkten ligger i gruppen 12–15 år.

⁴ Insight Intelligence, *Generation Jobb: Ungas syn på jobb och arbetsmarknad* (2022), refererad i Arbetsförmedlingen, *Långsiktig yrkesområdesanalys – kultur, media och design* (2023).

⁵ *Filmrelaterade utbildningar i Sydsverige* (2021), s. 20.

⁶ Filmregionerna och Svenska Filminstitutet, *Fördjupad kartläggning av film i kulturskolan: Läsåret 20/21* (2021).

Inriktningen är oftast kort spelfilm eller animation, men även dokumentärfilm, musikvideos och tv-produktion är relativt vanligt förekommande. Kulturskolan kan i och med det fylla en viktig funktion i att skapa ett livslångt intresse för film, samt en grundläggande förståelse för filmarbetets praktik, och därmed bidra till den framtida kompetensförsörjningen och landets filmkultur.

Gymnasieskolan

Inom gymnasieskolan finns ett antal utbildningar som innehåller fördjupningskurser i film- och tv-produktion, men det är bara Sturegymnasiet i Halmstad och S:t Eriks gymnasium i Stockholm som brukar räknas som spetsutbildningar i film. Dessa utbildningar har riksintag. Riksintag innebär att elever från hela landet kan söka som förstahandssökande.

En spetsutbildning utses av Skolverket, som baserar sin certifiering på undervisningens kunskapsmål, pedagogiska kvalitet och samverkan med branschföreträdare och högskolor. Som exempel på det sistnämnda kan nämnas att Sturegymnasiet har ett samarbete med Göteborgs universitets filmutbildning på HDK-Valand och att eleverna på S:t Eriks gymnasium har möjlighet att läsa vissa universitetskurser inom ämnet film. På skolorna lär sig eleverna grunderna i film- och tv-produktion, regi och att skriva manus.

På gymnasienivå finns även så kallade yrkespaket, vilket är en kombination av nationella kurser som bedöms relevanta för ett visst yrkesområde. Skolverket tar fram exempel på sådana yrkespaket, men skolvuxenmännen kan också ta fram egna paket efter lokalt eller regionalt behov på arbetsmarknaden. Ett yrkespaket som tillkom efter förslag från Västra Götalandsregionen och filmbranschen var ”Film och tv-arbetare 900 p”, vilket Skolverket beslutade om våren 2021. För närvarande erbjuds detta program av Uddevalla vuxenutbildningar.

Fristående eftergymnasiala utbildningar

Ett antal fristående (privata) anordnare bedriver konst- och kulturutbildningar på eftergymnasial nivå inom film och tv. Syftet med utbildningarna är både att förbereda för fortsatta studier på högskola och medverka till att utveckla kvalificerat yrkeskunnande.

På exempelvis Stockholms Filmskola utbildar man sammanlagt ca 100 studenter om året. Fokus är hantverkskunnighet inom fältet. I samtal med utredningen framhåller skolan att man även lägger mycket tid på att eleverna ska förstå att filmproduktion bygger på ett fungerande samarbete mellan produktionens olika avdelningar och nyckelfunktioner.⁷ Med den utgångspunkten får studenterna lära sig manusskrivande, regi, foto, ljud, ljus, klippning och produktion. Vidare ingår att man får arbeta i team och prova på olika funktioner i filmproduktionen, både i studio och ute på inspelningsplats.

Folkhögskolan

Av Sveriges 154 folkhögskolor hade 15 under 2023 någon form av film- och tv-utbildning och totalt blev drygt 500 personer antagna till dessa utbildningsinriktningar.⁸ Inom området finns bland annat utbildningar till filmarbetare på Fridhems och Gotlands folkhögskolor, filmscenografi och attributmakeri på Edelviks folkhögskola i Burträsk och film- och serieproduktion på Kalix folkhögskola. Ett annat exempel är Sörängens folkhögskola i Nässjö där det ges en flerårig grundutbildning i animerad film.

I praktiken fungerar flera filmlinjer vid folkhögskolor som högskoleförberedande utbildningar. Den i dagsläget kanske mest uppmärksammade av folkhögskolorna är Fridhems folkhögskola som många unga talanger gått under senare år.

Yrkeshögskolan

Syftet med yrkeshögskolans utbildningar är att svara upp mot arbetsmarknadens direkta behov. Det betyder att utbildningar ofta byts ut då innehåll och inriktning på utbildningarna varierar utifrån det aktu-

⁷ Kontakt med Stockholms Filmskola den 10 september 2024.

⁸ Statistik från Folkbildningsrådet avseende skola, skolregion, kurstyp och antal unika individer efter kön för 2023. Underlag från Folkbildningsrådet, den 29 augusti 2024.

ella läget. Utbildningar inom yrkeshögskolan ska leda till arbete eller egenföretagande inom ett yrkesområde. En tanke är därför att utbildningarna ska ske i nära kontakt med arbetslivet. En betydande del av utbildningen är så kallad LIA-praktik (lärande i arbete).

Inom yrkeshögskolan finns sammanlagt 17 utbildningar med inriktning mot film och tv, bland annat en utbildning i Västra Götaland till filmarbetare i teknisk teamfunktion (ljud, ljus och kamera), en filmarbetarutbildning i Skåne med inriktning mot produktionsledning och ett flertal utbildningar i Stockholm till bland annat producent inom film och tv-drama.⁹

Kulturakademin – ett särskilt initiativ

Kulturakademin är ett regionalt initiativ för kompetensutveckling inom scenkonst, musik och audiovisuella medier.¹⁰ Huvudmän för utbildningsverksamheten är Film i Väst, Göteborgsoperan, Göteborgs Symfoniker, Folkteatern, Regionteater Väst samt Teater Halland.

Kulturakademin erbjuder behovsbaserad och nischad kompetensutveckling för yrkesverksamma med validerad yrkeserfarenhet samt för organisationer. Sedan starten 2004 har Kulturakademin i genomsnitt utbildat drygt 600 personer per år. Verksamheten syftar till att komplettera allmänna utbildningsaktöres kursutbud. Kulturakademin erbjuder bland annat kurser i att arbeta på internationella film- och tv-produktioner och i hållbar film- och tv-produktion.

Universitet och högskolor

Många universitet och högskolor i Sverige erbjuder kurser och program där film och tv ingår, men det finns bara två högskolor i Sverige som är specifikt inriktade på att utbilda konstnärliga upphovspersoner för film: HDK-Valand och Stockholms Konstnärliga Högskola (SKH).

Gemensamt för Valand och SKH är att de har både kandidatprogram och utbildningar på avancerad nivå (magister/master). Vid bägge lärosätena bedrivs även konstnärlig forskning inom filmområdet med doktorander knutna till skolorna. Studenter vid de bägge lärosätena producerar under sin utbildning filmer som i vissa fall även når ut till

⁹ Statistisk från Myndigheten för yrkeshögskolan, den 2 juli 2024.

¹⁰ "Långsiktigt uppdrag till styrelsen för Kulturakademin 2021–2024".

en vidare publik via tv, filmfestivaler och digitala plattformar. En skillnad skolorna emellan är att Valand har en gemensam filmutbildning där studenterna får lära sig alla delar av en filmproduktion medan SKH har fem olika programinriktningar som söks var för sig. SKH utbildar ca 200 filmstudenter per år medan Valand är betydligt mindre med endast 20 studenter per år.

I samtal med Valand framgår att den tekniska utvecklingen och den ökade konsumtionen av rörlig bild troligtvis bidragit till att de som söker till filmutbildningen numera ofta har ett avsevärt högre tekniskt kunnande jämfört med sökanden för 10–15 år sedan.¹¹ Något som framkommit i samtal med SKH är att den så kallade Bolognaprocessen och den utbildningsreform som följde lett till att genomsnittsåldern på de sökande sjunkit.¹² I samband med att det tillkommit en utbildningsnivå har delar av innehållet i kandidatexamen flyttats upp till den avancerade nivån (master eller magister). Förskjutningen av kursinnehållet har resulterat i att första året är på en mer grundläggande nivå än tidigare.

På Valand och SKH ges det även fristående kurser lämpade som fortbildning för i branschen professionellt verksamma. Vid exempelvis SKH erbjuds kurser i att skriva för tv och på Valand ges bland annat en kurs som fokuserar på visuellt berättande i relation till miljörelaterade frågor. Fackförbundet Scen & Film har dock i samtal med utredningen framhållit att något som ändå saknas är kortare kurser på halvfart, i synnerhet på avancerad nivå, som går att kombinera med yrkesverksamhet.¹³

I utredningens dialog med branschföreträdare och enskilda filmskapare (främst regissörer och manusförfattare) har det även framförts viss kritik mot Valand och SKH. I huvudsak går kritiken ut på att studenterna inte får lära sig att bli bedömda på det sätt man blir i arbetslivet samt att det brister i hur studenterna förbereds för den bransch som de efter examen ska arbeta i. Det sistnämnda ska bland annat ha att göra med ett för litet fokus på hantverksmässigt kunnande och alltför teoretiska utbildningar. Hur dessa synpunkter ska värderas är svårt för utredningen att ta ställning till då ingen systematisk belys-

¹¹ Möte med HDK-Valand den 10 september 2024.

¹² Möte med Stockholms Konstnärliga Högskola den 1 oktober 2024. Bolognaprocessen är ett samarbete mellan 47 europeiska länder om utbildning på högskolenivå. Samarbetet ska bland annat bidra till att akademiska examina och utbildningskvalitet blir jämförbara på ett tydligare sätt än tidigare.

¹³ Kontakt med fackförbundet Scen & Film den 13 september 2024.

ning av frågan kunnat genomföras inom ramen för det aktuella uppdraget. Det kan dock noteras att många framgångsrika filmskapare i Sverige inte gått på dessa filmskolor, vilket enligt vad många framhållit skiljer sig från situationen i flera av våra grannländer där motsvarande utbildningsinrättningar har en mer central roll för branschens återväxt.

Arbetsmarknadsutbildningar

Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar är ytterligare en komponent som bidrar till kompetensförsörjningen inom film och tv-produktion. Dessa är yrkesinriktade, korta utbildningar som syftar till att öka chanserna att få arbete inom ett yrke där det saknas utbildad personal.

För närvarande ges fyra sådana utbildningar på filmområdet, samtliga i Stockholm (videoproduktion, ljudproduktion, videoredigering och bildredigering). De riktar sig till personer som är inskrivna som arbetssökande på Arbetsförmedlingen Kultur Media och är, eller riskerar att bli, arbetslösa.¹⁴

8.3 Talangutveckling

Initiativen, satsningarna och verksamheterna inom talangutveckling i Sverige är många och spridda över landet. Satsningarna kännetecknas både av direkt finansiering av filmproduktion och rådgivning och andra stöttande och kompetenshöjande insatser. Vidare förekommer det filmtävlingar, workshops, projektstöd, talangprogram och talangträffar. Kommuner, regioner och stat har delvis olika roller i talangutvecklingen. Ibland talas det om en så kallad talangtrappa och då avses en progression från tidiga insatser för filmkunnighet bland barn och unga (ofta på kommunal nivå), till insatser för eget filmarbete hos de talanger som kommit en bit på väg (ofta på regional nivå) och sedan stöd till arbete med en första professionell kort- eller till och med långfilm (då ofta på regional eller statlig nivå).

Mångfalden och variationen av insatserna visar att talangutveckling är ett vitt begrepp och att det i olika sammanhang kan betyda olika

¹⁴ Möte med Arbetsförmedlingen Kultur den 5 juni 2024 och kontakt den 25 juni 2024.

saker. Syftet med talangutveckling kan exempelvis vara att fånga upp nya generationers filmskapare, främja återväxten av svensk film och tillväxten på en viss geografisk plats, stärka individuella uttryck och höja kvaliteten, öka mångfalden och jämställdheten inom filmen eller stötta oetablerade filmskapare eller redan professionellt verksamma.¹⁵ Det handlar således både om återväxt och spets, inklusive att behålla talang i landet. I det sistnämnda fallet avser talang några av de mest framgångsrika filmskaparna vi har i landet och alltså något helt annat än när det till exempel talas om talangutveckling bland unga.

I följande genomgång, med ett antal exempel på talangutveckling, har insatser valts ut utifrån aktörernas egna beskrivningar av talangutveckling. Kartläggningen gör inte anspråk på att vara heltäckande och aktörer som enbart vänder sig till barn och unga under 18 år har inte tagits med här. Filmskaparnas erfarenhetsgrad i de beskrivna insatserna kan variera och sträcka sig från filmskapare som gjort mindre produktioner i form av kortfilm till filmskapare som redan gjort sin långfilmsdebut. Talangutveckling sker i alla funktioner inom filmskapande men i denna kartläggning är det främst funktionerna manusförfattare, regissör och producent som avses. Även om talangutveckling ofta bedrivs av det offentliga på nationell, regional och kommunal nivå är det viktigt att påpeka att den samtidigt sker i filmproduktionens alla led. Produktionsbolag och strömningstjänster som Netflix har en betydande roll i talangutvecklingen genom att träna och kompetensutveckla bland annat regissörer, manusförfattare och producenter. Detta kan ske både genom att nya talanger får arbeta i befintliga projekt och genom att de får utveckla egna projekt under handledning.

8.3.1 Nationella stöd och satsningar inom talangutveckling

Filminstitutet arbetar med talangutveckling genom bland annat vissa särskilda filmstöd, medfinansiering av filmpriser, talangprogram, talangträffar, workshops samt samverkan med regioner och filmfestivaler.

En återkommande talangsatsning är *Moving Sweden* som är ett samarbete mellan SVT och Filminstitutet. Syftet med programmet är att stimulera förnyelsen av svensk film samt stärka återväxten genom att utveckla den svenska filmen i hela landet genom högt kreativt tak

¹⁵ Filminstitutet, *Talangutveckling under utveckling* (2017), s. 8–9.

och enklare finansiering. Satsningen har funnits i olika former sedan 2013. Inom ramen för *Moving Sweden* fördelade Filminstitutet 2024 totalt 5 miljoner kr i utvecklingsstöd och 9 miljoner kr i produktionsstöd. SVT fördelade 9 miljoner kr, där hälften var samproduktionsinsats och hälften förköp av visningsrätt. Enligt Filminstitutet har dessa totalt 18 miljoner kr i genomsnitt gått till tre filmer per år. Filmprojekten har fått en garanterad visning på SVT.

Filminstitutets har även ett stöd på området som kallas *Talangutveckling i hela landet*. Det kan sökas av regionala filmverksamheter eller andra filmorganisationer för exempelvis workshops, seminarier, nätverkande och liknande. Syftet med stödet är att stärka den svenska filmen genom att bidra till talangutveckling i hela landet och öka utbytet av kunskap och erfarenhet för aktörer verksamma inom filmområdet. Inom ramen för stödet beviljade Filminstitutet under 2024 bidrag på totalt ca 1,4 miljoner kr.

En återkommande men särskild satsning är *Stöd till utveckling av filmprojekt – Wild Card* som kan sökas av nyexaminerade personer som under innevarande år avslutat en eftergymnasial film- eller konstutbildning. Syftet med stödet är att fånga upp unika filmröster från de olika utbildningarna. Beslut om fördelning av stöd fattas av filmkonsulenter vid Filminstitutets produktionsstödsenhet. Under 2024 beviljades två stöd om vardera 400 000 kr till två avgångselever, en dokumentär och en lång spelfilm.

Värt att nämna är även pandemistödet *Talent To Watch* som initierades 2021 och som löpte över tre år. Syftet med stödet var att säkerställa att nya röster och talanger i hela landet fick möjlighet att utvecklas och etablera sig i den svenska filmbranschen trots att branschens normala produktionsverksamhet och vägarna in i arbetslivet på grund av pandemin var kraftigt reducerade. För satsningen hade Filminstitutet en budget om totalt 50 miljoner kr, vilket i sammanhanget var betydande.

Det finns som nämnts ovan (se kapitel 6) också ett flertal kortfilmsstöd vid Filminstitutet, vilket är viktigt att lyfta fram ur ett talangutvecklingsperspektiv. Historiskt sett har kortfilmen varit ett första steg på talangtrappan för nya filmskapare. Det kortare formatet ger möjligheter att pröva nya uttryck och hitta sitt filmiska uttryck och specifika konstnärliga röst. Sverige har en aktiv kortfilmstradition och visningsfönster erbjuds både av de stora filmfestivalerna, festivaler riktade särskilt mot unga filmskapare och till exempel SVT.

Förutom *Moving Sweden* arbetar SVT med talangutveckling genom rådgivning och samproduktion av kortfilm och dokumentärfilm, genom satsningar på innehåll för barn och unga och genom projekt riktade mot kortserieformatet. SVT samverkar även med filmutbildningar, regioner, talangträffar och talangprogram samt medverkar vid nationella och internationella mötesplatser.¹⁶ Under 2023 investerade SVT totalt 6 miljoner kr i 17 kortfilmer.¹⁷

Det är även viktigt att uppmärksamma att Konstnärsnämnden ger projektbidrag till produktion av film samt för experiment och utvecklingsarbete (för en närmare beskrivning, se kapitel 6).

8.3.2 Regionerna och talangutvecklingen

Av Sveriges regioner arbetar 19 med talangutveckling och filmproduktion i någon form och omfattning. Enligt Filminstitutets bedömning sker i praktiken också en stor del av rekryteringen av ny talang i den verksamhet som regionerna stöder.¹⁸ Det är ofta här man fångar upp filmskapare tidigt och kan erbjuda nätverk och kunskap. Vanliga insatser är stöd till filmproduktion, lån av teknik, rådgivning, mentorskap, coachning och resestöd.

Förutsättningarna ser dock olika ut beroende på storlek på region, finansiering av verksamheten, antal verksamma filmare och vilket uppdrag respektive filmverksamheter har från sina huvudmän. Kultursamverkansmodellens införande 2011 medförde att regionerna fick större möjlighet att påverka fördelningen av regionala statliga resurser till regional verksamhet och bidrog därmed i olika grad till en förändring för filmverksamheterna i regionerna.¹⁹

Talangutveckling i större regioner

I Sverige har som nämnts fyra regioner egna produktionscentrum: Filmpool Nord (Norrbotten), Film i Väst (Västra Götalandsregionen), Film Stockholm och Film i Skåne. Dessa investerar i filmproduktion och arbetar alla i olika grad även med talangutveckling.

¹⁶ Filminstitutet, *Talangutveckling i Sverige: En kartläggning av det svenska talangutvecklingslandskapet* (2017), s. 22.

¹⁷ *Sveriges Televisions public service-redovisning 2023* (2024).

¹⁸ Filminstitutet, *Talangutveckling under utveckling* (2017).

¹⁹ *Kultursambället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun* (SOU 2023:58), s. 93–95.

Nya röster Norrbotten! är ett talangprogram som Filmpool Nord har och som riktar sig till filmprojekt som är maximalt 15 minuter långa. Projektet kan vara allt från mobilfilm, Youtube-film, animation, drama eller hybridfilm med dokumentära inslag. Sedan 2023 finansieras satsningen av Filmpool Nord och Sparbanken Nord.

Five 4 Fiction är ett projekt som Film i Väst har tillsammans med Lindholmen Science Park och Kulturförvaltningen i Västra Götalandsregionen. Man väljer ut fem regissörer som under ett år får utveckla sina långfilmsprojekt i möte med den professionella filmbranschen. I slutet av programmet ska deltagarna kunna presentera ett välutvecklat filmprojekt gentemot produktionsbolag och finansiärer. Programmet utgår från fyra workshop-träffar där deltagarna fördjupar sig i sina kreativa processer. Utöver handledning, samtal och konkreta uppgifter erhåller deltagarna utvecklingsmedel på sammanlagt 50 000 kr.

Nya röster STHLM är ett projekt som Film Stockholm har och som vänder sig till oetablerade filmskapare boendes i Stockholms län. Programmet består av mellan sex och åtta filmteam (vilka kan bestå av regissör, manusförfattare och producent), som under programmets gång producerar varsin kortfilm. Det ingår även coachning samt ett stipendium eller samproduktionsinsats om ca 50 000 kr per projekt. Film Stockholm har för programmet under 2024 fått 100 000 kr via Filminstitutets stöd *Talangutveckling i hela landet*.

Talangutveckling i mindre regioner och i kommuner

Talangutvecklingssatsningar görs även i många mindre regioner och i vissa kommuner. Några uppmärksammade exempel nämns nedan.

Archipelago Script Lab är en manuskurs som hålls under 5 dagar på Skärgårdsön Hindö i Sankt Annas skärgård i Östergötland. Totalt deltar sju projekt och kursen riktar sig till manusförfattare, producent eller regissör med skrivarambitioner och som vill utveckla ett manus. Fokus under dagarna är eget skrivande, handledning med feedback och nätverkande med andra manusförfattare. Film i Öst har för programmet under 2024 fått 70 000 kr via Filminstitutets stöd *Talangutveckling i hela landet*.

BoostHbg är en kommunal verksamhet som drivs av kulturförvaltningen i Helsingborgs stad där det erbjuds lån av teknik, workshops, coachning och lokaler för unga som vill utvecklas inom bland

annat film. Här kan man som ung filmskapare söka stöd i form av ett personligt stipendium om upp till 50 000 kr. Stipendiet är till för att kunna utveckla ett eget projekt. Stödet kan exempelvis användas för coachinsatser eller för resor knutna till projektet. Förutom stödet ingår också gruppträffar och kreativa workshops med andra filmskapare i Skåne. För att kunna söka stödet måste man vara bosatt i Skåne. Verksamheten finansieras av Helsingborgs stad och Region Skåne.

Talent Up Shorts är ett regionalt talangprogram som ska hjälpa filmskapare i filmregion sydost att ta nästa steg i utvecklingen. Programmet ska leda till två kortfilmer och inspelningarna ska ske i region Sydost och vara berättelser med en tydlig anknytning till Blekinge, Kalmar län eller Kronoberg. Filmerna får vara maximalt 15 minuter långa och får en budget på ca 200 000 kr vardera. Varje produktion får också professionella mentorer från branschen som främst ska stödja A-funktionerna.

GAZE – nya filmröster är ett program framtaget för att stötta unga eller mer etablerade filmare i Jönköpings län. De som blivit beviljade stöd deltar i fyra workshopstillfällen där de får hjälp med inspelningsplanering eller manus, regi eller klippning, beroende på vilken fas de befinner sig i. Vidare fördelas utvecklingsmedel för att deltagarna ska kunna spela in film. Målet är att efter avslutat program visa 15 minuter färdig film eller en ”work in progress” under Värnamo filmhistoriska festival.

Talangprogram och samarbeten mellan regioner

Filmregionerna är en förening som samlar företrädare från flera regioner och har som ambition att samordna och företräda alla de regionala filmverksamheterna i Sverige. Målet med verksamheten är att den regionala nivån ska ha en tydlig plats i den nationella filmpolitiken. För att nå målet utbyter man bland annat kunskap och erfarenheter om talangutvecklingsfrågor. Det finns även ett antal enskilda talangsatsningar som drivs i samarbete mellan flera regionala verksamheter.

Talangprogrammet AC/BD drivs av Film i Västerbotten och Film-pool Nord. Programmet har funnits sedan 2015 och syftar till att öka samverkan mellan filmskapare och filmverksamheter i de båda länen, utveckla talanger och hitta nya konstellationer. Fokus ligger på produktion och de projekt som görs inom programmet ska resultera i fär-

diga filmer. Enligt regionerna kompletterar man varandra genom att Västerbotten har erfarenhet av kortfilm och dessutom har man många regissörer verksamma i regionen medan Norrbotten har erfarenhet av långfilm och har många verksamma tekniker i sin region.²⁰ Filmerna ska vara korta spelfilmer och spelas in i Västerbotten eller Norrbotten med filmskapare och filmarbetare från båda regionerna.

Doc Out West är ett utvecklingsprogram för dokumentärfilmare som drivs i samverkan mellan regionerna Västra Götaland, Halland och Värmland. De som deltar (två filmare från respektive region) får möjlighet att knyta kontakter med övriga deltagare genom workshops, övningar och samtal med verksamma inom filmområdet. Kopplat till utvecklingsprogrammet finns ett stipendium på 10 000 kr som erhålls av de som blir antagna och väljer att gå programmet. Region Värmland har under 2024 fått 60 000 kr för programmet via Filminstitutets stöd *Talangutveckling i hela landet*.

8.3.3 Filmfestivalernas roll för talangutveckling

Filmfestivalerna i Sverige har en viktig roll som visningsfönster och mötesplats för filmare i alla stadier av karriären. Festivalerna fyller ofta även en kompetensutvecklande funktion genom aktuella seminarier och debatter och som inspiratörer genom att erbjuda filmvisningar. Festivalerna har alla under längre tid även arbetat aktivt med att locka deltagare från filmskolorna genom att stå värd för bland annat olika tävlingar. Det senare är inte minst viktigt för att festivalerna ska kunna hålla sig uppdaterade om nya svenska filmskapare.²¹

Stockholms filmfestival har sedan första upplagen av festivalen 1990 filmpriset *1 km film*. Tävlingen är en så kallad pitch-tävling där bästa kortfilmsidé erhåller 100 000 kr från Filminstitutet, 25 000 kr från Film Stockholm och teknik- och kompetensstöd motsvarande en summa på 260 000 kr från ett stort antal branschaktörer. De kortfilmsidéer som går till final i tävlingen får sin film visad på festivalen och bjuds in att delta i träffar med etablerade filmskapare.

Dokumentär- och kortfilmsfestivalen Nordisk Panorama hålls i september i Malmö varje år och genomförs med stöd av Malmö Stad, Region Skåne och Film i Skåne. Festivalen har sedan ett par år tillbaka

²⁰ *Talangutveckling i Sverige*, s. 9.

²¹ *Talangutveckling i Sverige*, s. 11.

ett talangprojekt, *Doc Forward*. Satsningen erbjuder en två dagar lång workshop för nordiska dokumentärfilmsproducenter och regissörer. Målet är att skapa en mötesplats som blir startpunkten för internationella samarbeten mellan både nya och mer etablerade filmskapare. *Doc Forward* stöts av bland annat filminstituten i Danmark, Norge och Sverige samt finska Promotion Centre for Audiovisual Culture (AVEK). Man har även sedan 2007 talangpriset *New Nordic Voices* som delas ut till lovande nordiska filmskapare. Priset är på 5 000 euro och finansieras av Film i Skåne och AVEK.

Under 2010 startade Göteborg filmfestival programmet *Nordic Film Lab* som är ett samarbete mellan filminstituten i Sverige, Norge, Danmark och sedan 2016 även Finland.²² Deltagarna – nordiska regissörer, producenter och manusförfattare – handplockas av festivalen i samarbete med filminstituten och har det gemensamt att de är på väg att göra eller har gjort sin första eller andra långfilm. Programmet syftar till att fungera som en nordisk mötesplats för framtida samarbeten. Festivalen driver själv programmet och träffar äger rum i Göteborg, Oslo och Köpenhamn.

För att deltagarna i *Nordic Film Lab* ska kunna presentera sina projekt för säljagenter, festivalprogrammerare, finansiärer och potentiella samproducenter finns även *Nordic Film Lab Discovery*. Det senare blir därmed en finansieringsplattform som under festivalen är öppen för olika genrer och format och inriktad mot projekt i en tidig utvecklingsfas. Göteborg filmfestival har under 2024 fått 100 000 kr för *Nordic Film Lab* via Filminstitutets stöd *Talangutveckling i hela landet*.

Filmfestivalerna som mötesplats för talang

Under Uppsala Internationella Kortfilmsfestival arrangeras *Uppsala Talangdagar* som sker i samarbete med Filminstitutet, Region Gävleborg, Region Uppsala och Film i Skåne. Det är en nationell talangträff riktad till filmskapare som är i början av sina karriärer. Träffen är tänkt att vara ett tillfälle att skapa nätverk med andra filmskapare från hela Sverige och för att börja bygga ett kontaktnät i den professionella filmbranschen. Festivalen har under 2024 fått medel via Filminstitutets stöd till *Talangutveckling i hela landet* om 130 000 kr. Som en del av festivalen arrangeras även *Uppsala Kortfilmsspitch*. Sex kort-

²² *Talangutveckling i Sverige*, s. 23.

filmsprojekt väljs ut och presenteras för en jury. Vinnaren får 50 000 kr som delas ut i samarbete med Filminstitutet.

Tempo dokumentärfestival är en återkommande festival i Stockholm, som förutom att visa just dokumentärfilm även är en mötesplats genom bland annat seminarier och workshops. Festivalen har ett talangpris, *New Doc*, för oetablerade svenska dokumentärfilmsregissörer som består av 50 000 kr. Vidare har man även tävlingen *Tempo Pitch* för nya dokumentärfilmsidéer. Priset består av 90 000 kr i utvecklingsmedel. Tävlingen arrangeras i samarbete med SVT, Filminstitutet och Film Stockholm. Tempo dokumentärfestival har under 2024 fått 95 000 kr via Filminstitutets stöd *Talangutveckling i hela landet*.

Sedan 2009 har Film på Gotland, Filmregionerna och Bergman-center arrangerat *Bergmanveckans talangdagar* under Bergmanveckan på Fårö. Talangdagarna riktar sig till filmskapare på alla nivåer och deltagarna ges en möjlighet att skapa nätverk med andra filmare. Varje filmregion väljer ut en talang som de skickar till talangdagarna på Fårö. Film på Gotland har under 2024 fått 130 000 kr via Filminstitutets stöd *Talangutveckling i hela landet*.

Tävlingar med fokus på talangutveckling

Noomaraton arrangeras av föreningen Filmregionerna och är en rikstäckande tävling där ett lag har 24 timmar på sig att göra en film (maximalt 5 minuter lång). Tävlingen initierades år 2000 av regionerna Sörmland, Västmanland, Uppland och Örebro. Numera deltar 19 regioner i tävlingen. Inlämnade bidrag vidarebefordras av den regionala tävlingsledningen till en regional jury som utser två filmer som kvalificeras till riksfinalen.

Novemberfestivalen hålls i Trollhättan och riktar sig till unga filmare. Under festivalen arrangeras visning av tävlande filmer, seminarier och möten med aktuella filmpersonligheter. Novemberfestivalen föregås av 19 regionala uttagningar runt om i landet och tävlingen utgör en nationell final. Under festivalens två dagar visas ca 45 kortfilmer gjorda av unga filmskapare. Trollhättans kommun har under 2024 fått 180 000 kr för att anordna festivalen via Filminstitutets stöd till *Talangutveckling i hela landet*.

9 Insatser för filmarvet

Hur det svenska filmarvet kunnat tas om hand, bevaras och tillgängliggöras har i hög utsträckning påverkats av det skifte från analogt till digitalt som skett sedan den senaste filmutredningen. Även om den digitala övergången när det gäller produktion inleddes innan dess är det under det senaste dryga decenniet som varje led i kedjan, även distribution och visning, digitaliserats och den analoga filmen fasats ut.

I princip all film ses numera digitalt, oavsett om det handlar om bio eller tittande i hemmiljö, och det oavsett om den skapats som sådan eller ursprungligen var analog. Rörlig bild har också i mycket hög utsträckning kommit att tillhandahållas direkt till svenska konsumenter via nätet på såväl svenska som internationella plattformar och denna distribution via nätverk påverkar i hög grad också hur film hanteras som kulturarv.

Den tekniska utvecklingen har på många sätt förskjutit diskussionen om filmarvet och skapat både nya möjligheter och problem. Till att börja med kan det konstateras att digitaliseringen gett nya möjligheter att sprida och visa äldre film, både i hemmiljö och på biograf. Den ger också nya möjligheter att söka i och att återanvända äldre material i nya produktioner, vilket inte minst kan vara viktigt i dokumentärfilmsproduktion och i tv-sammanhang.

Arkiven har alltså på många sätt "aktiverats". Det råmaterial som de rymmer kan även framöver förväntas vara av stort värde, inte bara kulturhistoriskt utan också i vissa fall även ekonomiskt, då det kan användas i nyproduktion eller till exempel för att träna generativa AI-system. Om man inte utgår från de befintliga arkiven utan snarare frågar sig vad som kommer att utgöra framtidens filmarv har dock den digitala utvecklingen snarare komplicerat saken, inte minst eftersom det på många sätt löst upp själva filmbegreppet.

9.1 Vad räknas till filmarvet?

Det svenska filmarvet har traditionellt sett haft en tämligen tydlig avgränsning. I Filminstitutets insamling avgränsades det länge som rörlig bild som antingen visats på biograf eller avsetts för biografvisning (till exempel granskats av Statens biografbyrå) i Sverige. Film förstods då som just den delmängd av all rörlig bild som hade en särskild relation till Sverige och biografen som visningsfönster, vilket kunde innefatta både utländsk och svenskproducerad film, lång och kortfilm, spelfilm och dokumentär, liksom sådant som journalfilm och reklam.

Även om en avgränsning av detta slag fortfarande i viss mån är operativ i verksamheten såtillvida att de filmer som visas på bio i Sverige fortsatt är kärnan i Filminstitutets insamling och digitalisering, har det blivit allt tydligare att detta sätt att se på filmarvet är alltför begränsat.¹ Det utesluter ju allt från 1980-talets vhs-filmer till dagens populära dramaserier på olika strömningstjänster, för att inte tala om det enorma utbudet av rörlig bild på tjänster som Youtube eller Tiktok.

Filminstitutet har därför arbetat fram en mer omfattande definition av filmarvet som utgår från ”filmen” men pekar på dess vidare sammanhang. I detta sammanhang beskrivs filmarvet brett som ”alla materiella och immateriella uttryck som präglat filmen genom historien och den inverkan filmen haft på sin samtid och framtid”. I filmarvet i denna bemärkelse sägs ingå ”verk, objekt, miljöer, system, verksamheter, skeenden, sammanhang, kunskaper, upplevelser och traditioner, med utgångspunkt i filmen som konstverk, bransch och massmedium”.²

Med denna vida förståelse av vad filmarvet är eller hur det bör förstås blir det också tydligt att dagens utmaningar är av flera olika slag. Dels handlar det om att kunna bevara och vidareförmedla det som sedan länge betraktas som filmens kulturarv – grovt sett alltså 1900-talets biografcentrerade filmkultur –, dels handlar det om att skapa förutsättningar för att på ett rimligt sätt dokumentera det som är att betrakta som filmrelaterade uttryck i dagens oöverskådliga medielandskap. Dessutom pekar en vid filmarvsdefinition av detta slag mot behovet av att involvera många olika aktörer. Arbetet måste bäras av centrala parter som Filminstitutet, Kungliga biblioteket (KB) och SVT, men bärs också upp av företag i film och tv-branschen samt oräk-

¹ Se t.ex. ”Riktlinjer för det redaktionella arbetet med digitaliseringen av filmarvet” (dnr SFI-2018-930-1).

² Svenska Filminstitutet, *Resultatredovisning 2023* (2024), s. 23.

neliga museer, enskilda samlingar och andra civilsamhällesinitiativ runt om i landet.

9.2 Bevarandet av analog film

Det klassiska svenska filmarvet består till största delen av analog film, eller annorlunda uttryckt, av rörlig bild på filmbas.³ Det produceras i princip inte längre någon ny analog film så mängden är relativt konstant, vilket är en fördel ur bevarandehänseende då beståndens omfattning går att överblicka. Analog film är också, om man bortser från den brandfarliga nitratfilmen, till skillnad mot digitala filer som måste migreras löpande ett stabilt medium för långtidsbevarade. En kvalificerad bedömning är att film på filmbas kan hålla i minst 500 år om det förvaras under rätt fysiska förutsättningar. Det ska jämföras med livslängden för hårddiskar (runt 10 år) och magnetiska band och skivor (runt 50 år).

Analog film är alltså, i denna bemärkelse, på många sätt ett lagringsmedium för framtiden ur bevarandehänseende. Den kommer inte, annat än i undantagsfall, att kunna ersättas av digitala kopior, utan förhållandet är snarare det omvända. Samtidigt har det digitala skiftet i filmbranschen medfört stora utmaningar just för bevarandet av analogt material då kunskap och utrustning nu försvinner i snabb takt.

Befintliga samlingar av analog film i Sverige har tidigare, som svar på ett regeringsuppdrag, kartlagts i en särskild rapport av Filminstitutet.⁴ Här framgår dels vilka samlingar av analog film som finns vid större offentliga institutioner, dels hur dessa samlingar förvaras i termer av lokaler, temperatur, luftfuktighet osv. I en uppföljande rapport har även vissa samlingar vid icke-statliga institutioner undersökts för att illustrera hur situationen kan se ut på lokal och regional nivå samt i den privata sfären.⁵ En sammanställning av uppgifter från dessa båda rapporter ger följande skattningar när det gäller samlingar av analog film.

³ Analog film avser här filmrullar av cellulosanitrat ("nitrat"), celluloacetat ("acetat") eller polyester, vilka oftast förekommer på formatet 16 eller 35 mm film. Däremot innefattas inte, om det inte särskilt anges, magnetband (vhs, Beta SP m.m.) eller analoga stillbilder.

⁴ Svenska Filminstitutet, *Svenska Filminstitutets filmarkiv som centrum för bevarande av analog film: Förslag på hur ett samlat ansvar för bevarande av analog film bör utformas* (2018).

⁵ Se Eric Sjöströms sammanställning för Svenska Filminstitutet: *Analog film i Sverige: Behov och önskemål hos ett urval regionala, lokala och privata arkiv och museer* (2021).

Tabell 9.1 Samlingar av analog film, uppskattningar från 2018 och 2021

Institution	Mängd analog film
Svenska Filminstitutet	300 000 askar
Sveriges Television	150 000 askar
Kungliga biblioteket	32 000 filmer
Riksarkivet inkl. Krigsarkivet	10 100 filmer
Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek	2 000 filmer
Centrum för näringslivshistoria	1 500 timmar
Dalarnas museum	1 500 filmer
Göteborgs stadsmuseum	1 000 filmer
Nordiska museet	1 000 filmer
Filmform	660 askar
Sjöfartsmuseet	480 filmer
Stockholms dramatiska högskola	370 filmer
Postmuseum	150 filmer
Moderna museet	127 filmer
Norrköpings stadsmuseum	100 filmer
Kungsörs hembygdsförening	95 filmer
TAM-arkiv	40 filmer
Akademien Valand	2 filmer

Källa: Uppgifter från rapporterna *Svenska Filminstitutets filmarkiv som centrum* (2018) och *Analog film i Sverige* (2021). Mängd har uppskattats i olika enheter så siffrorna bör ses som en allmän indikation. I de flesta fall avser "film" förmodligen enskilda "filmrullar". Filminstitutet beskriver också sin samling av 300 000 askar som 69 000 material.

Analogt filmmaterial bevaras som synes hos en mängd olika institutioner och det rör sig även om tämligen olika typer av innehåll – allt från kända spelfilmer till företagsfilm, nyhetsinslag och dokumentation av arbetsprocesser. Det ska påpekas att ovanstående uppgifter dessutom i vissa delar bara är att betrakta som exemplifieringar; utöver det som anges här finns stora mängder analogt material hos mindre institutioner och privatpersoner runt om i landet.⁶ Mindre sådana samlingar finns i ett oräkneligt antal kommunarkiv, hos företag, enskilda och föreningar. Som framgår av tabellen ovan finns dock de största samlingarna av analog film annars vid Filminstitutet, men en mycket stor samling finns också vid SVT.

⁶ I den utredning som låg till grund för inrättandet av filmarkivet i Grängesberg, *Bevara dokumentärfilmens kulturarv* (SOU 1999:41), uppskattades mängden dokumentär film i behov av bevarandeåtgärder till mellan 40 och 60 miljoner meter (s. 6).

Svenska Filminstitutet

Svenska Filminstitutet har ett av världens äldsta filmarkiv och de analoga filmsamlingarna uppgick 2022 till ca 32 000 filmer (eller annorlunda uttryckt ca 69 000 analoga filmmaterial). Till detta kommer förstås en mängd annat filmrelaterat material. Om man bortser från de digitala samlingarna, som kommenteras utförligare nedan, rör det sig bland annat om uppskattningsvis 1,5 miljoner stillbilder eller negativ, 45 000 affischer, 324 kostymer, 1 200 museiföremål, 60 000 böcker, 13 000 tidskrifter, 40 000 manus, 50 000 reklamtryck och 285 hyllmeter person- eller bolagsarkiv.

Till allra största delen utgörs de analoga filmsamlingarna vid Filminstitutet alltså av svenska och utländska filmer som visats på biograf i Sverige: spelfilm, dokumentär, journalfilm, animation, trailrar och reklamfilm. Merparten av filmerna är depositioner och donationer från produktions- och distributionsbolag, men många har också införlivats i samlingarna genom aktiva förvärv och material har också tillkommit som ett resultat av restaureringar. Filmerna bevaras i klimatkontrollerade magasin och lånas ut till rättighetshavare och för visning på cinematek och filmfestivaler över hela världen.

Filmerna på filmbas bevaras av Filminstitutet i dag i kyl- och frys-kasematter (säkerhetsbyggnader som är motståndskraftiga mot till exempel explosioner) i Filmhuset på Gärdet i Stockholm och i Rotebro, i en temperatur mellan -6°C och $+6^{\circ}\text{C}$ och en relativ luftfuktighet mellan 25 och 35 procent, vilket är i linje med internationella rekommendationer. I Grängesberg har Filminstitutet en särskild byggnad enbart för explosiv nitratfilm.

I Rotebro hyrs också bevarandetrymmen ut till ett antal externa kunder, varav SF Studios och SVT är de största. En del av de externa kundernas material bevaras i Filminstitutets egna frys- och kylkasematter, en del av materialet tillsammans med icke-filmmaterial i andra utrymmen med högre temperatur och luftfuktighet. För Filminstitutets eget innehav uppges de nuvarande lokalerna räcka storleksmässigt, men för att bevara externa kunders material under optimala klimatförhållanden skulle nya lokaler behöva uppföras.

Dessutom har Filminstitutet på sikt att hantera två svåra lokalfrågor. Till att börja med har den särskilda byggnaden för att förvara nitratfilm i Grängesberg visat sig olämplig för ändamålet, främst av säkerhetsskäl då byggnaden är felkonstruerad när det gäller att mini-

mera effekterna av brand. Därför kommer, enligt uppgift från Filminstitutet, en ny byggnad för detta material behöva uppföras under kommande år. Vidare är det stora filmarkivet i Stockholm problematiskt placerat då det är inrymt i källaren till Filmhuset. Med tilltagande risk för översvämningar behöver detta arkiv på sikt omlokaliseras till annan plats. Det bör dock inte ske till lokalerna i Rotebro då det av bevarandeskäl är av stor vikt att det finns arkiv på olika platser för möjliggörande av säkerhetskopior m.m.

Sveriges Television

SVT:s arkiv är till stor del unikt och innehåller ett stort källmaterial om svenskt 1900-tal ur både kulturella och politiska perspektiv. SVT har i dagsläget inget utpekad uppdrag om att ta om hand detta material och SVT betraktar det som ett arbetsarkiv för användande i verksamheten. Under senare år har SVT:s arkiv digitaliserats i en kvalitet som räcker för tv-sändning och internt bruk, men inte för långsiktigt bevarande. Det har ökat sökbarheten i materialet och de analoga originalen behöver normalt sett inte heller tas fram när de ska användas i nyproduktion, annat än när något ska skannas i högre kvalitet vilket dock sker mycket sällan.

Eftersom materialet i princip nu är digitaliserat för bruksändamål i företaget, men sällan används löpande i verksamheten, reses frågan om vad som på lång sikt bör ske med originalen. Att dessa måste bevaras då de innehåller väsentligt mycket mer information än de digitala kopiorna står klart, men är det mest rationellt att de förvaras i de bland annat klimatmässigt problematiska lokalerna i Radiohuset i Stockholm där de finns i dag? Det ska i detta sammanhang noteras att det finns få alternativa användningsområden för de utrymmen där arkivet i dag är beläget och att en flytt riskerar att medföra dubbla kostnader för bolaget.

9.2.1 Kompetensförsörjning och utrustning

En av de största utmaningarna vad gäller bevarande av analog film är kompetensförsörjningen. Tidigare rekryterades ofta personal med kunskap om detta material från kommersiella labb, men sedan dessa stängt på grund av övergången till digital teknik har Filminstitutet fått

genomföra egna utbildningsinsatser eller rekryterat personal från andra länder. Men även detta har visat sig svårt och vissa tjänster har på senare år inte kunnat återbesättas. En annan utmaning är att den tekniska utrustningen blivit både svår att få tag på och att underhålla i takt med att den kommersiella marknaden försvunnit.

I Rotebro har Filminstitutet, utöver kyl- och fryskasematter, utrustning för att syna, reparera och rengöra analog film, samt ett fotokemiskt laboratorium för omkopiering och restaurering. Det senare etablerades 2011 då den kommersiella filmlabbverksamheten upphörde i Sverige. Under en period utmärkte sig Sverige också genom att på detta sätt ha bevarat kunnande och kapacitet på detta område, vilket fick aktörer från andra länder att vända sig hit. Denna verksamhet har dock nu tvingats stänga då både utrustning och kompetens blivit för svår att upprätthålla av ekonomiska skäl.

Det som avvecklas är framkallning och analog omkopiering – det vill säga framställning av ny analog film i olika former – vilket innebär att svenskt material nu måste hanteras genom inköp av tjänster från labb i andra länder i Europa. Filminstitutet framhåller till utredningen att detta inte innebär att det övriga filmtekniska arbete som bedrivs i Rotebro ska avvecklas. Olika konserverande aktiviteter som syning, preparering och tvätt av film kommer institutet att fortsätta med då det är förutsättningar för att man ska kunna jobba med analog film, oavsett om syftet är visning eller långsiktig förvaring.

9.3 Digitisering och digitalt tillgängliggörande

Även om behovet av att bevara och tillgängliggöra analoga samlingar i hög grad kvarstår ligger fokus i många diskussioner om det audiovisuella arvet på digitaliseringsarbetet, eller ”digitisering” som själva konverteringen från fysiskt till digitalt ofta kallas. Det är naturligt då detta är en kostsam process, inte minst på filmområdet där målet ofta måste vara att överföra så mycket information som möjligt från det analoga originalet för att den digitala kopian ska kunna fungera för till exempel biovisning.⁷

Film digitiseras av flera anledningar, både i bevarandesyfte och för att kunna tillgängliggöras. När det gäller bevarandedigitisering är denna

⁷ Detta beskrivs väl i Kungliga bibliotekets och Svenska Filminstitutets rapport *Digitalisering av audiovisuella samlingar: Förslag på hur ökad samverkan kan effektivisera digitaliseringen av audiovisuellt material inom ABM-området* (2018).

inte alltid det mest centrala när det gäller det klassiska filmarvet (alltså den film som är avsedd för biograf), däremot helt avgörande när det gäller det audiovisuella arvet i bredare bemärkelse.⁸ På en övergripande nivå kan man säga att olika bandformat som använts mycket av amatörer (vhs etc.) måste digitiseras både för bevarande och tillgänglighet eftersom de har så kort livslängd, medan analog biofilm främst digitiseras för tillgänglighet men inte för bevarande.

Det finns dock undantag från detta. Till exempel är det helt nödvändigt att digitisera när annars hållbar analog film ansatts av irreversibla nedbrytningsprocesser (det så kallade vinägersyndromet är till exempel ett ofta förekommande hot) som gör att innehållet går förlorat. I sådana situationer måste filmen digitiseras i högsta kvalitet och sedan migreras löpande, precis som annat material som är digitalt. Digitisering i en kvalitet som duger för biovisning och ger rättvisa åt originalet som konstnärligt verk, utförs i Sverige i dag i princip enbart vid Svenska Filminstitutet.

9.3.1 Resurser för digitisering

Filminstitutets arbete med att digitalt bevara och tillgängliggöra det svenska filmarvet inleddes 2013, först i mindre skala inom den befintliga budgetramen och senare med hjälp av särskilda tillskott av medel. Att särskilda satsningar gjordes byggde inte minst på att digital överföring inte är kostnadsbesparande i det här sammanhanget, eftersom den inte ersätter bevarandet av de analoga förlagorna.

Regeringen avsatte 2014–2018 ungefär 40 miljoner kr i en särskild satsning och senare höjdes stiftelsens grundanslag med 10 miljoner kr per år i samma syfte. Därmed borde frågan kunna anses slutbehandlad ansåg den dåvarande regeringen.⁹ Även år 2023 aviserades dock ett tillskott på en miljon per år i tre år för digitisering.

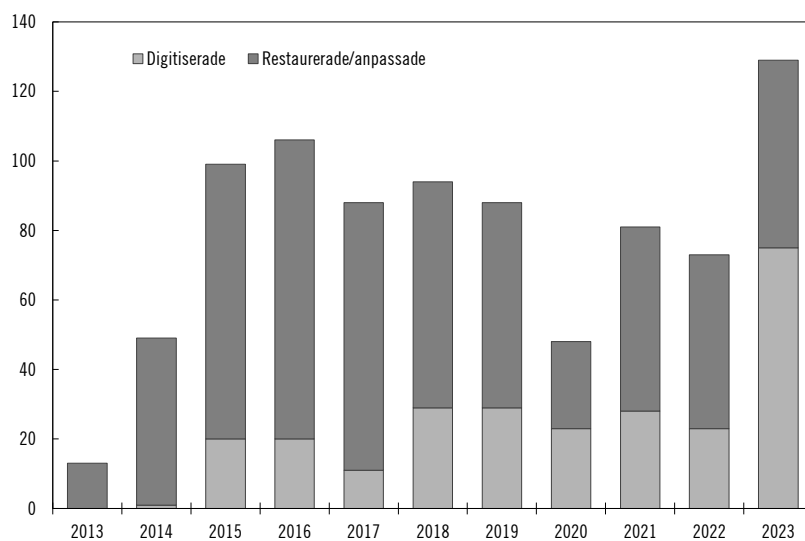
De medel som i olika omgångar skjutits till har använts till uppbyggnad av tekniska lösningar och arbetsflöden samt till framställning av både högkvalitativa visningsmaterial av ett stort antal filmer och digitala versioner av analogt material i bevarandesyfte. Arbetet med att både bevara- och tillgänglighetsdigitalisera filmer har som

⁸ Utöver magnetband är brända cd- och dvd-skivor, liksom nitratfilm, ljudtråd, lackskivor och vaxrullar exempel på äldre tekniska format där informationen riskerar att gå förlorad om den inte digitiseras.

⁹ Se budgetpropositionen för 2018 (prop. 2017/18:1), utg. omr. 17, s. 39.

visats av nedanstående diagram fortsatt löpande. Totalt har detta resulterat i att drygt 600 filmer blivit tillgängliga för visning i högkvalitativt digitalt format (varav ca 70 procent är långfilmer och 30 procent kortfilmer) och därutöver har drygt 260 andra filmmaterial digitiserats för bevarande. Hur stor andel av de digitalt restaurerade filmerna som finns tillgängliga via vod, tv, dvd eller bluray är en indikator på filmarvets användning och tillgänglighet. Cirka 84 procent av de digitalt restaurerade eller anpassade filmerna fanns tillgängliga under 2023, vilket var på samma nivå som året innan.¹⁰

Figur 9.1 Antal filmer som digitaliserats av Filminstitutet, 2013–2023

Källa: Filminstitutet. "Restaurering/anpassning" är arbeten där nytt digitalt visningsmaterial framställs utifrån ett eller flera analoga (restaurering) eller digitala (anpassning) original. "Digitisering" är scanning och arkivering av enskilda filmmaterial (bild eller ljud) där inget nytt visningsmaterial framställs.

För att öka tillgängligheten till det digitalt reproducerade filmarvet i sitt ursprungsfönster bedriver Filminstitutet även en distributionsverksamhet för biografvisning. Under 2023 ägde visningar av filmer från Filminstitutets distribution rum i Sveriges samtliga regioner och på totalt 62 orter. Antalet visningar var på samma nivå som året innan. De filmer som bokades mest var barn- och ungdomsfilmer, men även klassiker av Ingmar Bergman och Victor Sjöström. I Filminstitutets

¹⁰ Svenska Filminstitutet, *Resultatredovisning 2023* (2024), s. 24.

katalog finns över 300 titlar och bland dem bokades under året 110 unika titlar, vilket tyder på ett intresse för svensk filmhistoria bortom de välkändaste klassikerna.

Tabell 9.2 Filminstitutets biografdistribution av digitaliserade filmer

	2021	2022	2023
Antal visningar	201	358	334

Källa: Filminstitutet, *Resultatredovisning 2023* (2024), s. 27.

Filminstitutet tillgängliggör också det digitiserade filmarvet via den egna visningsverksamheten Cinemateket och strömningstjänsten Filmarkivet.se som drivs av Filminstitutet och KB. Den senare innehåller framför allt kort-, dokumentär-, journal- och reklamfilm.¹¹ Cinematekets visningar hade 2023 ca 26 000 besökare totalt, vilket är bättre än föregående år men ändå väsentligt mindre än innan pandemin. Filmarkivet.se ökade under 2023 antalet besökare tack vare en fortsatt satsning på lokala filmer från olika delar av landet. I ett längre perspektiv är besökssiffrorna dock långt under de första årens och en användarundersökning som genomfördes under hösten 2022 visade både på upplevda tekniska brister och otydligheter kring avsändare, målgrupp och webbplatsens primära funktion.¹²

För att både fortsätta digitisera de analoga samlingarna och tillgängliggöra resultatet kommer det även fortsättningsvis krävas att omfattande resurser kan avsättas för ändamålet, vilket kan bli ett problem om Filminstitutets totala budget blir ansträngd och tidigare anslagna medel inte är öronmärkta för just detta. Ur kostnadshänseende är det dessutom viktigt att påpeka att bevarande av det digitala material som tillskapats genom digitisering, som nämnts ovan, löpande måste migreras m.m.

¹¹ Svenska Filminstitutet, *Resultatredovisning 2023* (2024), s. 28.

¹² En vidareutveckling av en gemensam tjänst som kan hantera både KB:s och Filminstitutets behov, och målgruppernas förväntningar, skulle innebära att betydande resurser för redaktionellt arbete och utveckling behöver skjutas till. För att båda parter på ett mer ändamålsenligt sätt ska kunna uppfylla sina respektive uppdrag är parterna överens om att samarbetet kring webbplatsen ska upphöra i sin nuvarande form.

9.4 Hanteringen av ursprungsdigitalt material

Ovanstående har i hög utsträckning handlat om hur det traditionella filmarvet som tillkommit i analog form ska hanteras och tillgängliggöras. När det gäller ursprungsdigitalt material, alltså sådant som aldrig haft någon fysisk förlaga, har teknikskiftet under de senaste 15 åren fört med sig helt nya utmaningar. Det handlar både om att det är svårt att välja ut material i den oöverskådliga mängd som publiceras i dagens medielandskap och att det uppstått särskilda problem med att samla in även den traditionella biofilmen när den blivit heldigital.

Redan i dag innehåller Filminstitutets samlingar totalt ca 11 500 digitala filmobjekt, vilket motsvarar ca 2,5 petabyte information, och 580 000 digitala bilder, affischer och manus, motsvarande ca 25 terabyte. Dessa digitala samlingar innefattar då både digitiserat och ursprungsdigitalt material. Det är alltså en avsevärd mängd digital information som redan i dag ska hanteras hållbart i termer av både säkerhetskopior och löpande migrering, och den ökar snabbt.

I takt med att allt större mängder information produceras har det också blivit allt svårare för Filminstitutet att tillämpa den fullständighetsprincip som traditionellt har styrt insamlingen av svensk film. De filmer som beviljas olika former av stöd från Filminstitutet samlas fortfarande i hög grad in, eftersom detta kan ställas som villkor för stöd. Men eftersom all insamling annars sker på frivillig basis, och avtal måste slutas med respektive producent separat, har det visat sig förhållandevis svårt att samla in övriga svenska filmer.

Därmed har också en lucka uppstått i insamlingen som Filminstitutet för närvarande arbetar med att täppa till genom att anställa personal för kompletterande insatser. Totalt har Filminstitutet bevarat filmmaterial till ca 93 procent av alla svenska långfilmer, men om man ser till det senaste decenniet sjunker andelen insamlade filmer betänkligt. Detta framgår av följande översiktliga tabell.

Tabell 9.3 Andel helt eller delvis bevarade svenska långfilmer, per decennium filmen haft premiär (procent)

	2021	2022	2023
1930-tal	88,0	88,4	88,4
1940-tal	98,2	98,2	98,2
1950-tal	98,7	98,7	98,7
1960-tal	99,1	99,1	99,1
1970-tal	93,9	93,9	94,9
1980-tal	95,3	95,8	95,8
1990-tal	97,7	97,7	97,7
2000-tal	94,7	94,7	94,7
2010-tal	70,4	76,2	79,3
Totalt	91,4	92,5	93,1

Källa: Filminstitutet, Resultatredovisning 2023 (2024), s. 25.

Utöver den svenskproducerade biofilmen, publiceras i dag även en mängd film riktad till svenska konsumenter direkt på nätet av svenska och internationella aktörer som vod i olika former. Att avgöra vilket material som ska bevaras från vod-marknaden är minst sagt en utmaning. I detta visningsfönster finns i dag uppskattningsvis 25 000 filmer och hundratusentals serieavsnitt som på ett eller annat sätt anpassats för svensk publik.¹³ När det gäller svenskt originalmaterial tillgängliggör globala aktörer också en viktig del av det som produceras (se kapitel 3 och 4).

Denna samlade produktion, eller ens ett systematiskt urval av den, är förstås svår att samla in för Filminstitutet och för närvarande pågår ett utvecklingsprojekt tillsammans med KB för att hantera denna situation. Inom ramen för en avsiktsförklaring gällande fördjupat samarbete har Filminstitutet och KB under 2023 genomfört en pilotstudie för hur de bättre kan samverka vid insamling av ny film som visas på både bio och vod.¹⁴

¹³ Filminstitutets svar på remissen av den senaste pliktutredningen (dnr SFI-2021-2764-2).

¹⁴ Rapporten, som ska färdigställas i början av 2024, ska lämna förslag på samarbetsområden. Det övergripande syftet är att gemensamt skapa en mer heltäckande insamling av film på ett effektivare sätt.

9.4.1 Digital insamling och plikttagstiftningen

Audiovisuellt material har med stöd i lagstiftning sedan 1978 samlats in som pliktexemplar i Sverige.¹⁵ När det gäller film, radio och tv har dock den tekniska kvaliteten varit väsentligt lägre än den som publicerats, det vill säga lägre än den biografvisade filmens eller tv-utsändningens kvalitet. Lagen (1993:1392) om pliktexemplar av dokument reglerar insamlingen av fysiskt utgivna medier och utgår från en fullständighetsprincip. Sedan 2012 finns lagen (2012:492) om pliktexemplar av elektroniskt material som reglerar leverans av visst distansöverfört elektroniskt material (e-plikt). Den senare lagen bygger på att ett urval ska göras. Den är också subsidiär i förhållande till den förra och syftar till att komplettera denna genom att endast unik information utan motsvarighet i fysisk form omfattas av e-plikt.

När det gäller radio- och tv-sändningar är pliktexemplarslagstiftningen utformad så att det är programbolagens ”referensinspelningar” som ska lämnas som pliktexemplar till KB. Referensinspelningarnas syfte är att programbolagen ska kunna redovisa vad som sänts vid eventuella granskningsnämndsärenden och bolagen är skyldiga att framställa sådana utifrån bestämmelser i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Skyldigheten innefattar dock inte några krav på teknisk kvalitet och för att hålla nere kostnaderna för referensinspelningarna har programbolagen valt att framställa dessa i en kvalitet som ofta ligger långt under utsändningens.

När det gäller biografvisad film är lagen om pliktexemplar av dokument fortfarande utformad så att KB ska kunna framställa kopior av biografvisad film. Utifrån plikttagstiftningen har KB traditionellt sett kunnat kräva in analog film från distributörerna för att framställa en videokopia innan filmen återlämnas. Eftersom detta aldrig varit tillfredställande har svensk film i stället samlats in i professionell teknisk kvalitet av Filminstitutet, genom avtal med filmbranschen. Sedan biovisningen digitaliserats har också de bestämmelser i lagen om pliktexemplar som avsett biofilm blivit obsoleta eftersom de inte träffar digitalt distribuerad film.¹⁶ Digitalt biografvisad film uppfyller inte heller kriterierna för e-plikt eftersom digital visning av film i biograf

¹⁵ Detta beskrivs i Göran Konstenius rapport *Plikten under lupp: En studie av plikttagstiftningens roll, utformning och relevans i förhållande till dagens medielandskap* (2017), s. 8–13.

¹⁶ Dagens digitala biografvisningar utgår från filer och inte från fysiska dokument. Därför omfattas de inte av lagen om pliktexemplar av dokument där begreppet dokument alltid avser ett föremål.

inte sker via en så kallad distansöverföring. Sedan 2011 har därför inga pliktexemplar av digitalt biografvisad film lämnats in till KB.

Det kan alltså konstateras att lagstiftningen inte hängt med i utvecklingen och Filminstitutet och KB har länge framhållit behovet av en lagstiftning som säkrar film i originalkvalitet och att även film som endast visas på tv eller som vod ska levereras utifrån liknande principer. Förslaget till en ny modell för pliktleverans av film har bland annat sammanfattats på följande sätt:

Svensk och utländsk, analog och digitalt biografvisad film ska omfattas av pliktleverans.

Pliktleveranserna för svensk biografvisad film ska kvalitativt motsvara det material som Filminstitutet i dag samlar in. Det innefattar även mastermaterial och dokumentationsmaterial.

Pliktleveranserna för utländsk biografvisad film ska bygga på den princip som gällt för leveransplikt av traditionellt biografvisad film (filmrullar). Det innebär att utgivaren/distributören ska lämna filmen i sitt visningsformat till KB för att KB ska kunna framställa en kopia.

Svensk film som endast visats på tv eller som video on demand ska levereras utifrån samma principer som gäller för svensk biografvisad film. Det vill säga att såväl master- som visningsmaterial ska lämnas (denna modell finns i Norge och Finland).

Det filmmaterial som samlats in som pliktexemplar ska kunna brukas vid KB och Filminstitutet utifrån respektive institutions uppdrag. Det innebär till exempel att Filminstitutet ansvarar för att filmerna kan göras tillgängliga för allmänheten och att KB ansvarar för att ge tillgång till filmmaterial för forskning och studier.¹⁷

Förslag som i viss mån uppfyllde dessa önskemål har lämnats i den senaste statliga utredningen som behandlade plikttagstiftningen.¹⁸ I utredningen föreslås en ny samlad plikttagstiftning med en vid definition av vad som ska omfattas; när det gäller audiovisuellt material egentligen allt material som är avsett för och riktat till allmänheten här i landet. Det förtydligas med att materialet på något sätt ska ha anpassats för en svensk marknad, till exempel genom att översättas till svenska, förses med svensk text eller ett omslag på svenska. Denna vida definition skulle föra med sig att även mycket material på till exempel globala strömningstjänster skulle omfattas. Vidare föreslås den nya lagen reglera insamling av tre slag – leveransplikt, rekvisition och egeninsamling – vilket öppnar upp för mer selektiva insamlingsmetoder i

¹⁷ *Plikten under lupp* (2017), s. 54.

¹⁸ *Papper, poddar och... – pliktmateriallagstiftningen för ett tryggt källmaterial* (SOU 2021:32).

linje med de krav som medieutvecklingen ställer. Regeringen har dock ännu inte gått vidare med utredningens förslag.

I sitt svar på remissen av denna utredning framhöll Filminstitutet att en lagstiftning i linje med utredningens förslag är viktig för att säkra kulturarvet.¹⁹ Vidare framfördes att institutet som utförare av den statliga filmpolitiken bör vara en naturlig mottagare av pliktexemplar för åtminstone viss typ av filmrelaterad rörlig bild, helst direkt och inte via KB.²⁰ I tekniskt hänseende ansågs det dock finnas problem med förslaget eftersom biofilmer nuförtiden distribueras i så kallade Digital Cinema Packages (DCP:er) och det är oklart vem som skulle kunna tillhandahålla okrypterade sådana av de ca 300 svenska och utländska filmer som har premiär i Sverige varje år. Att avgöra vilket material som ska bevaras från vod-marknaden nämns också som en stor utmaning. Filminstitutet framhöll även att det var en brist i utredningen att de ekonomiska effekterna av förslagen inte beräknats närmare, då en utvidgad skyldighet att lämna pliktexempel skulle föra med sig kostnader både för leverantörer och mottagande institutioner.

9.5 Samordning och uppgiftsfördelning

För att komma till rätta med flera av de utmaningar som är relaterade till digitaliseringen och det vidgade filmarvsbegreppet – det vill säga behovet av att ta hänsyn till mer än den biografvisade filmen – blir inte minst samarbete centralt. Filminstitutet i Sverige kan omöjligt på egen hand hantera ett material som är så pass heterogent som det som ringas in av det vidare filmarvsbegreppet. Inte minst blir gränssnittet mot KB, som redan framgått när det gäller AV-materialet och plikt-lagstiftningen, av stor betydelse. Även branschaktörer som SVT och andra mediebolag måste involveras, samtidigt som det arbete som utförs av ideella krafter runt om i landet också tas till vara.

I de andra nordiska länderna har motsvarande frågor hanterats på delvis olika sätt men genomgående har insatserna behövt förhålla sig till det audiovisuella materialets mångfacetterade karaktär, vilket också fallit sig naturligt då de i flera länder också öppnat upp för en mer generell audiovisuell politik. I Norge, som satsat mycket resurser på detta, har till exempel Nationalbiblioteket fått ett samlat ansvar för

¹⁹ Filminstitutets svar på remissen av den senaste pliktutredningen (dnr SFI-2021-2764-2).

²⁰ I detta sammanhang framhålls att även om stiftelsen inte är en myndighet så utför den redan i dag myndighetsliknande uppgifter, som fördelning av statsstöd.

både samlingarna av audiovisuellt material och att det digitiseras och tillgängliggörs. I Norge tog Nationalbiblioteket över Filminstitutets material redan år 2008–2009 och nu flyttas även material från NRK dit. Även om det förekommer synpunkter från filmhåll på kvaliteten i viss digitisering m.m. framhåller aktörer som utredningen träffat att frågan i Norge på många sätt kan anses vara ”hanterad”.²¹ Det ska även nämnas att både Norge, Finland och Danmark till skillnad mot Sverige, har en pliktlagstiftning som omfattar film i dess originalkvalitet.²² I Finland och Norge ska också vissa tv-produktioner lämnas i sin originalkvalitet.

Särskilt om samordningsbehovet

De senaste decennierna har upprepade diskussioner förts om olika former av centrum och samarbeten som skulle kunna samla material, kompetens och utrustning för hantering av AV-material, inklusive filmarvet. I mitten av 2000-talet uppvaktade exempelvis SVT, KB och dåvarande Statens Ljud- och Bildarkiv (SLBA) regeringen angående ett nationellt audiovisuellt arkiv. Det har också förts samtal mellan SVT och Filminstitutet om att flytta SVT:s samling av analog film till institutet.²³

En bakgrund finns också i etableringen av Filmarkivet i Grängesberg 2003. Denna verksamhet skulle samla in icke biografvisad film – privatfilmer, reklamfilmer, företagsfilmer etc. – som föll mellan olika institutioners bevarandeuppdrag. Den var också ursprungligen tänkt som en ”filmvårdscentral” där filmtekniska tjänster kopplade till analogt bevarande skulle utföras. I dag är fokus bevarande av de filmer som hittills samlats in och digitisering av dessa för tillgängliggörande för forskning i lågupplöst version. Verksamheten övergick 2011 från Filminstitutet till KB efter förslag i den förra filmutredningen, där även ett tätare och mer formaliserat samarbete mellan KB och Film-institutet förordades.²⁴

²¹ Uppgifter från utredningens möte med norska Nationalbiblioteket den 5 november 2024.

²² *Plikten under lupp* (2017), s. 22.

²³ Frågan om samverkan kring bevarande av SVT:s analoga samlingar lyftes t.ex. av Filminstitutet i remissvaret på betänkandet *Nya villkor för public service* (SOU 2012:59) med förslaget att filmen skulle föras över till mer ändamålsenliga lokaler hos Filminstitutet. Behovet av samordning togs återigen upp i Filminstitutets remissvar på den senaste public service-utredningen *Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider* (SOU 2024:34).

²⁴ *Vägval för filmen* (SOU 2009:73), s. 167.

I dagsläget driver ingen av de stora institutionerna frågan om ett heltäckande nationellt fysiskt arkiv för all typ av audiovisuellt material (analog film, ljud m.m.). Arbete pågår dock med att hitta samverkan kring olika delar inom området bevarande och tillgängliggörande, frågor som ett tag även hanterades i en särskild styrgrupp inom det nationella samordningssekreteriatet på kulturarvsmrådet, Digisam. Digisam föreslog även 2015 att Filminstitutet skulle få ett nationellt ansvar som utpekad nod för analoga mediebärare för film.²⁵

I kulturarvspropositionen från 2016 gjorde regeringen också bedömningen att Filminstitutet borde få ett nationellt ansvar för bevarande av analog film, vilket skulle innefatta att tillhandahålla kompetens m.m.²⁶ Filminstitutet och KB fick därefter först i uppdrag av regeringen att genomföra en utredning om samverkan kring digitalisering av AV-material. I denna föreslogs att KB skulle få ett nationellt koordinerande uppdrag för audiovisuellt material generellt, medan Filminstitutet skulle få nationellt ansvar för frågor som rörde högkvalitativ digitalisering av film. Filminstitutet fick parallellt med detta även i uppdrag av regeringen att utreda och föreslå hur ett samlat ansvar för bevarande av analog film borde utformas.

I sammanhanget föreslog Filminstitutet och KB även att det skulle genomföras en nationell inventering av AV-material och att det utifrån denna skulle tas fram ett förslag till nationell digitaliseringsplan, inklusive ett åtagande om att tillföra resurser för detta. Sådana förslag har sedermera preciserats i ytterligare skrivelser men ännu inte realiserats.²⁷

Inte heller de förslag som formulerades om förtydligade uppdrag har föranlett några förändringar i regeringens styrning och frågan om hur ansvarsfördelningen bäst kan organiseras kvarstår. Inom kort kan det bli nödvändigt för uppdragsgivaren att ta ställning till detta igen då vissa större förändringar som kan påverka respektive institutions verksamhet pågår. KB har till exempel av resursskäl fattat beslut om att integrera den verksamhet som i dag sker i arkivet i Grängesberg i befintlig insamlings- och digitaliseringsverksamhet i Stockholm. Filminstitutet har å sin sida behov av att se över lokalförsörjningen när det gäller hela sin arkivverksamhet.

²⁵ *Ett digitalare kulturarv: Digisams verksamhet 2011–2015* (2015), s. 9.

²⁶ *Kulturarvspolitik* (prop. 2016/17:116), s. 126 f.

²⁷ Se skrivelsen ”Nationell inventering av analog film” (dnr SFI-2020-3553-1). En mindre förstudie har dock genomförts i form av den tidigare nämnda *Analog film i Sverige* (2021).

10 Vägar framåt för filmpolitiken

I tidigare kapitel har nuläget för filmen och filmbranschen i Sverige redovisats med utgångspunkt i hur konsumtionsmönstren förändrats när det gäller film och rörlig bild under det senaste decenniet. Ovan har också de viktigaste filmpolitiska insatserna beskrivits på en översiktlig nivå – huvudsakligen i Sverige men i internationell jämförelse. Redovisningen har särskilt fokuserat på sådant som statens styrning, den offentliga finansieringen, utbildningsfrågor och filmarvets hantering. Med detta som underlag kommer utredningens syn på vägen framåt för den svenska filmpolitiken att summeras under ett antal tematiska rubriker i detta kapitel. Kapitlet inleds med en sammanfattning av utredningens bedömning av varför offentliga insatser för film behövs och vad som krävs för en livaktig filmkultur.

10.1 Filmen – vår populäraste konstart?

Filmen är en av våra populäraste konstarter. I princip alla tar del av film och rörlig bild i form av spelfilmer, dokumentärer, dramaserier och animation. Särskilt framgångsrika verk inom dessa genrer blir inte sällan gemensamma referenspunkter för stora grupper och kunskap om dessa bidrar till förståelsen av ett lands kultur. Även om filmen är genuint bred är den också en av de konstarter som kräver mest i termer av produktionsresurser, teknik och specialistkompetens. På det sättet är filmens värld samtidigt snäv och svår att ta sig in i – även om alla i dag med digital teknik själva kan skapa rörliga bilder kräver filmproduktion i mer kvalificerad mening avsevärda resurser och specifikt kunnande. Dessutom produceras film ofta i ett konkurrensutsatt internationellt sammanhang där komplicerade regelsystem och förhandlingar mellan ekonomiskt ojämlika parter styr.

Dessa övergripande faktorer – filmens stora betydelse som brett kulturuttryck och de komplexa produktionsförutsättningarna – är också viktiga anledningar till att det offentliga i alla europeiska länder stöder nationell filmproduktion på olika sätt. Filmen som kulturuttryck har en alldeles egen genomslagskraft och film på det egna språket som återger erfarenheter och miljöer på en viss plats, är en samtidsspegel och referenspunkt som få kan tänka sig att vara utan. Inte minst har den stora angloamerikanska dominansen i medielandskapet i mer än ett halvt sekel fått europeiska länder att stötta nationell utveckling och produktion som motvikt och komplement. Till detta ska läggas att filmproduktion länge även hanterats som en viktig kulturnäring som många länder vill främja eftersom den bidrar till ekonomisk tillväxt i det egna territoriet.

Av liknande skäl är också filmarvet av särskild betydelse. Den skatt som ryms i de nationella filmarven ses i alla europeiska länder som viktig att bevara och tillgängliggöra för framtida generationer – få skulle kunna tänka sig att vara utan den unika dokumentation av olika epokers språk och kultur som ryms i rörlig bild och filmen specifikt. Inte minst gäller detta i länder som Sverige som tidigt under filmmediets historia stod för framgångsrika filmer och där det fortfarande i dag finns en efterfrågan, även internationellt, på landets äldre produktion.

Att garantera filmens fortsatta utveckling i ett land – oavsett om det handlar om filmarvet eller om nyproduktion – kräver både resurser och långsiktighet. Barn och unga måste få möta filmen som konstnärligt uttryck för att nya generationer ska få upp ögonen för dess kreativa potential. Det krävs också omfattande både grundutbildnings- och fortbildningsinsatser för att det ska finnas personal inom alla de yrkeskategorier som behövs för filmproduktion. Utvecklingen av filmen som konstart, även i dess populäraste form, bygger på att det finns utrymme för det experimentella, det formmässigt utmanande och för nya talanger att pröva sig fram. Själva filmproduktionerna är oftast samfinansierade av många parter med det offentliga som en viktig aktör.

Det går heller inte att tänka sig en livaktig filmkultur utan en stor och engagerad publik som efterfrågar film och annan rörlig bild i olika visningsfönster. För att svara upp mot detta publikintresse behövs en väl fungerande marknad för spridning och visning av film och annan rörlig bild, men också insatser på kulturpolitisk grund så att just film (både spelfilm, animation och dokumentärer) kan visas i hela landet. I filmbranschen bär sig vissa delar väl på kommersiella villkor – till

exempel de större strömningstjänsterna och många filmdistributörer samt dramaserier – medan andra knappast skulle kunna hålla i gång verksamheten utan offentligt stöd. Det senare gäller till exempel de många små privatägda eller föreningsdrivna biografer som är av stor betydelse för filmkulturen i både städer och på mindre orter.

De offentliga insatserna spelar alltså en avgörande roll för en livaktig filmkultur. Ett levande produktionslandskap, meningsfulla och angelägna filmer samt en engagerad publik kräver en helhetssyn på filmkulturens förutsättningar i Sverige. Långsiktiga offentliga åtaganden krävs inte minst för utbildning och filmarvets bevarande, men en skarp internationell tävlan gör det också nödvändigt att satsa offentliga medel i produktionsledet – och särskilt på den långa spelfilmen – om svenska företag ska få någorlunda jämlika förutsättningar och för att behålla produktion i Sverige. Det behövs likvärdiga spelregler för marknadsaktörerna, men också kompletterande finansiering av produktion, spridning och visning för att bredda utbudet och väga upp för konjunktursvängningar.

10.2 De statliga insatserna under kommande år

Utredningens analys av nuläget i den svenska filmbranschen och de offentliga insatsernas utveckling visar att filmpolitiken står inför en rad utmaningar om målet är att uppnå eller vidmakthålla det som nämnts inledningsvis. Dessa utmaningar beror på förändringar både i Sverige och i den internationella filmbranschen. Enligt vår bedömning behöver ett antal vägval göras, vilka beskrivs närmare i det följande.

10.2.1 Filmpolitik med utgångspunkt i det audiovisuella

Många länder har under senare år förändrat sina filmpolitiska insatser på så sätt att de breddats i riktning mot en audiovisuell politik. Offentligt stöd ges även till sådant som dataspel, dramaserier och poddar. Det är dock lite som talar för att en sådan ny inriktning i stödgivningen skulle vara gagnelig för Sverige i dagsläget. Spelmarknaden i Sverige är mycket framgångsrik och står säkert på egna ben, samtidigt som dramaserierna huvudsakligen kan finansieras på kommersiell grund. Inte minst av kostnads- och prioriteringsskäl är det svårt att se meningsfulla offentliga satsningar på riktade stöd inom dessa områden.

Detta samtidigt som filmen – i första hand den långa spelfilmen – har svårt att hitta finansiering.

Denna bedömning hindrar dock inte att fler typer av rörlig bild än i dag, även i viss mån interaktiva format, är viktiga att beakta inom filmpolitiken av både konstnärliga och kommersiella skäl. Även om det enligt vår bedömning inte bör utgå kulturpolitiskt motiverade produktionsstöd till exempelvis dramaserier (incitament är en annan sak), är det nödvändigt att förhålla sig till denna produktion när filmpolitiska insatser utformas och genomförs. I framtiden kommer fokus sannolikt i än högre grad än i dag vara själva berättelsen och särpräglade visuella uttryck, inte produkternas längd eller eventuella serialitet. Två decennier av fenomenalt tv-drama har visat att angeläget och kulturellt betydelsefullt berättande i rörlig bild inte heller alltid är beroende av den stora duken. Kreatörer och filmarbetare rör sig dessutom kontinuerligt mellan film och drama vilket gör att utvecklingen i denna del direkt eller indirekt påverkar alla som är verksamma i branschen.

Sammantaget leder detta fram till rekommendationen att offentligt stöd till övervägande del fortsatt bör riktas till film, samtidigt som sådant som analysuppdrag, branschfrämjande insatser och kulturarvsarbetet i möjligaste mån bör vidgas och omfatta hela den relevanta marknaden för rörlig bild. En framtida filmpolitik behöver kunna härbärgera också detta, även utan att byta namn till audiovisuell politik.

10.2.2 Kulturpolitiska bedömningar bör styra

Som framgått ovan är en av de tydligaste internationella trenderna på det filmpolitiska området att näringspolitiska överväganden kommit att bli allt viktigare för insatserna. I många europeiska länder har beslutsfattarna kommit att uppmärksamma de värden som stora film- och dramaserieproduktioner har i termer av arbetstillfällen och skatteintäkter. Stora produktionssubventioner har också införts i takt med detta. Motivet för subventionerna är genomgående att lokalt spenderade medel ("spend") från denna typ av kapitalintensiv produktion genererar ekonomisk tillväxt där den genomförs. Utvecklingen har fört med sig att det uppstått en skarp konkurrens om film- och dramaserieproduktion länder emellan.

Det är uppenbart att det finns goda näringspolitiska argument för att främja produktionen av både film och dramaserier även i Sverige,

precis som det gör för offentliga investeringar i andra kulturnäringsar som genom stora produktioner generar ekonomisk omsättning på en plats. Det gäller kanske framför allt dataspel samt SFX- och VFX-branscherna, men även scenkonst och musik. Utredningens bedömning är dock att det i dagsläget inte finns förutsättningar för att Sverige på allvar ska kunna konkurrera med subventioner på dessa internationella marknader. De medel som anslagits till ett svenskt produktionsincitament har hämtats från kulturbudgeten (utgiftsområde 17) och det finns inga tecken på att det på näringspolitisk grund ska kunna införas mer omfattande stöd till varken film- och dramaserieproduktion eller de andra nämnda branscherna.

Det som däremot har visat sig fungera – och som inte minst av kulturpolitiska skäl kan vara ytterst viktigt – är att försöka behålla så många svenska film- och dramaserieproduktioner som möjligt i Sverige. Att en stor andel av denna verksamhet stannar i landet vidmakthåller infrastruktur och kunnande i den svenska branschen, samtidigt som det ökar sannolikheten för att verken speglar svenska miljöer.

Dessa bedömningar leder oss fram till att ett svenskt produktionsincitament på området film och dramaserier även fortsatt behövs, samtidigt som dess omfattning bör vägas mot andra incitamentsliknande insatser (som publikrelaterat stöd). Systemet bör enligt vår bedömning behålla sin automatiska karaktär och vara inriktat på att främja tillväxt och näringslivsutveckling, samtidigt som det bör sättas upp vissa ramar som säkrar att de ändå begränsade medlen i första hand går till för landet kulturellt särskilt värdefull produktion. På sikt bör stödet finansieras inom ramen för näringspolitiken.

10.2.3 Prioritera kvalitativ film som vänder sig till en bred publik

Utbudet av både film och dramaserier har globalt sett ökat kraftigt under det senaste decenniet, för att inte tala om all annan rörlig bild som omger dagens mediekonsument. Alltmer produceras och konkurrerar om vår uppmärksamhet. Detta ställer svensk film- och dramaserieproduktion inför särskilda utmaningar. Dels handlar det om att kunna tränga igenom informationsbruset, dels om att leva upp till de högt ställda förväntningar som många konsument numera har vad gäller både kvalitativt innehåll och ambitionsnivå.

Under alla omständigheter behövs en livaktig svensk filmproduktion som kan förmedla berättelser som är angelägna för många. Inte minst är detta av betydelse för att konsumenterna inte enbart ska möta film och serier på engelska med referens till angloamerikanska erfarenheter. Det är avgörande att verkligt breda konstnärliga uttryck, som film, även fortsatt kan spegla svenska erfarenheter, miljöer och språk. Detta är ett utbud som vi som land måste värna, då ingen annan kommer att tillgodose dessa behov.

Utredningens bedömning är att det bland annat av dessa skäl framöver är motiverat att tydligt prioritera kvalitativ svensk film som vänder sig till en bred publik och även filmer på svenska språket. Detta samtidigt som det formmässigt och konstnärligt experimentella också måste ges goda förutsättningar. Dessa prioriteringar bör komma till uttryck på flera olika sätt i styrningen: i de nationella målen, i stöd-systemens konstruktion och även i hur mycket resurser som tillförs filmen totalt sett.

För att inhemska produktioner ska få rimliga förutsättningar att uppnå den kvalitet som krävs för att konkurrera med internationella storproduktioner kan det i vissa fall även vara nödvändigt med högre budgetar än i dag. Detta innebär att resurserna på nationell nivå förmodligen behöver koncentreras till färre filmer och att arbetet för att dessa ska nå en stor publik bör intensifieras.

10.2.4 Nya offentlig-privata finansieringsmodeller

Utredningens genomgång har visat att den svenska filmpolitiken dras med problem som beror på att viktiga anslag inte räknats upp på flera år samtidigt som många andra länder tvärtom tillfört stora resurser, av både kultur- och näringspolitiska skäl. Per capita räknat ligger Sverige i dag nästan lägst i Europa när det gäller offentliga investeringar och för att vi ska komma upp i nivå med våra närmaste grannländer krävs en höjning på i storleksordningen 200 miljoner kr per år.

Vår bedömning är att det urholkade anslaget hämmar inte bara större svenska filmproduktioner, utan även mindre kostsamma genrer, som dokumentärfilmen, och hotar filmarvets bevarande. I produktionsledet riskerar det också bli ytterligare problem framöver eftersom flera stora kommersiella aktörer dragit ner på sina investeringar i Sverige samtidigt som de ekonomiska effekterna av de offentliga

pandemistöden nu klingat av. Utvecklingen är även utmanande för mindre aktörer och för konstnärligt mer experimentellt filmskapande. Eftersom stöd från instanser som Filminstitutet och Konstnärsnämnden är så viktiga för denna del av branschen slår anslagens värdeminskning och den samtidiga kostnadsökningen i samhället direkt mot verksamheten.

Samtidigt som detta är faktorer som utmanar filmproduktionen i Sverige, ser vi små möjligheter att finansiera större satsningar framöver genom direkta budgettillskott eller omfördelningar från relaterad verksamhet – den statliga kulturbudgeten ska täcka behov inom många olika områden. Alternativa vägar för att få in kapital till viktiga insatser i den svenska branschen behöver alltså prövas. Offentlig-privat samarbete, vilket ju tidigare varit viktigt i Sverige på just filmområdet, i olika former är en möjlig väg framåt. Detta återspeglas i de huvudförslag som utredningen lämnar i nästa kapitel, bland annat om biografavgifter och medfinansieringsavgifter för strömningstjänster (se kapitel 11).

Reformer för att skapa nya intäktskällor för de filmpolitiska insatserna behöver också utformas på ett sådant sätt att de bidrar till att stärka både konstnärlig frihet och branschens eget inflytande. Detta talar för att den del som ska genomföras i offentlig-privat samverkan också organisatoriskt i viss mån bör hållas åtskild från annan verksamhet på statlig nivå. Eftersom Filminstitutet är en stiftelse finns det goda möjligheter att göra detta inom dess ram (se vidare vårt förslag i kapitel 11).

10.2.5 Prioritera biograferna och publikarbetet

Som beskrivits i kapitel 3 har digitalisering och ett förändrat publikbeteende inneburit nya medievanor. Denna utveckling skyndades på under pandemin och olika vod-tjänster står numera för mer än hälften av det totala filmtittandet. Publiken har inte heller återvänt fullt ut till de svenska biograferna efter pandemin. Den nya medieverkligheten har också fört med sig att det i dag lanseras fler filmer än någonsin och varje svensk film är utsatt för stark konkurrens. En utmaning för såväl svensk som internationell kvalitetsfilm är att bli synlig för mer än nischade målgrupper. Svensk film generellt har en relativt sett låg marknadsandel på biograf, och även om lokalt innehåll är påtagligt

populärt på strömningstjänsterna har svensk film på de största plattformarna en liten andel av det totala utbudet.

I visningsledet står just biograferna inför särskilda utmaningar, samtidigt som de enligt utredningens bedömning även fortsatt är avgörande för en levande filmkultur. För även om filmtittandet i dag i hög utsträckning sker på skärmar i hemmet (inte minst i Sverige där digitaliseringsgraden är förhållandevis hög) består biografens betydelse som visningsfönster. Biografernas värde bygger på att de erbjuder en unik möjlighet att uppleva det enskilda filmverket – som ofta är gjort just för att ses i bioformat – på stor duk i en mörk salong. Biografupplevelsens kollektiva natur främjar samtal om och uppmärksamhet för de filmer som går upp på repertoaren, vilket är avgörande ur såväl medborgerlig som kommersiell synvinkel.

Till detta ska läggas att biograferna som semioffentliga rum fyller en rad andra funktioner på både större och mindre orter. Ofta fungerar biograferna även som samlingslokaler och med den digitala teknikens hjälp har de också kunnat bli nav för livesänd kultur av olika slag (opera, konserter etc.). Det finns få verksamheter som lika effektivt främjar en plats attraktivitet som en aktiv biograf som kvällstid livar upp en annars tyst stadsmiljö. Biograferna samspelar på viktiga sätt med den lokala restaurangnäringen och annan publik verksamhet på orten. På de minsta orterna kan de vara den enda kvällsöppna mötesplatsen.

Vad problemen för de svenska biograferna beror på kan diskuteras men om den negativa tendensen ska kunna vändas, kommer det att krävas både mer angelägna och lockande filmer på bio – framför allt svenska – med tydligare och mer träffsäker lansering samt ytterligare utvecklingsarbete för att skapa mer attraktiva besöksupplevelser i en tid där konkurrensen om publikens uppmärksamhet är enorm.

Mot denna bakgrund bedömer vi att det är särskilt angeläget att de svenska biograferna får bättre ekonomiska förutsättningar. Inte minst handlar detta om att biograferna behöver jämlika förutsättningar att konkurrera med jämförbara verksamheter som konserter och teater genom lika beskattning. Även offentliga stöd för till exempel lansering behöver fokusera mer på ett aktivt publikarbete för att producerade filmer ska nå en så stor publik som möjligt oavsett visningsfönster.

10.2.6 Barns möte med film som konstnärligt uttryck

Barn och unga möter i dag ett enormt utbud av rörlig bild i olika format, inte minst på portabla skärmar. Att de lär sig att förhålla sig kritiskt till dessa bilder som informationsbärare är av stor samhällsbetydelse. Att kunna skilja på manipulerad och autentisk bild kommer bara bli viktigare framöver, liksom att kunna förstå bilders visuella retorik och hur den kan påverka oss. Viktiga nycklar till detta finns i den kompetens som brukar sammanfattas som filmkunnighet, men mycket är också att hänföra till en mer generell medie- och informationskunnighet.

För en levande filmkultur är det även av stor vikt att barn och unga lär känna filmens konstnärliga och kreativa möjligheter. Detta handlar delvis om samma förmågor som bidrar till förståelsen av rörlig bild generellt, men det innefattar även kunskap om filmhistorien, filmen som konstnärligt uttrycksmedel och filmskapandets tekniska förutsättningar. Det är också, enligt utredningens bedömning, på dessa delar som filmpolitiken bör fokusera. Allmän medie- och informationskunnighet kommer, som sagt, vara mycket viktigt framöver, men det måste primärt vara en fråga för myndigheter inom det mediepolitiska fältet. Filmpolitiken bör snarare ta sin utgångspunkt i filmen som konstnärligt uttryck.

Även när det gäller barns och ungas kunskap om filmen som konstnärligt uttryck är det viktigt att vara tydlig med rollfördelningen. Som det ser ut i dag drivs till exempel många insatser för att lyfta fram filmen i skolan av aktörer utanför skolan. Att tillhandahålla material och möjligheter att visa och analysera film i skolan är naturligtvis lovvärt, men om insatserna ska få bredare genomslag och bli en del av den ordinarie verksamheten måste arbetet också ha stöd i skolans egna styrdokument. Detta bör en framtida politik tydligare ge uttryck för.

10.2.7 AI och virtuell produktion

Artificiell intelligens nyttjas redan i dag i delar av filmproduktionsprocessen och användningen bedöms inom de närmaste åren komma att utvecklas snabbt.¹ Generativ AI kan skapa innehåll med hjälp av modeller som generar nya resultat utifrån specifika instruktioner (prompts). Generativa AI-modeller lär sig mönster och struktur från

¹ Johanna Koljonen, *Nostradamus Report: Everything Changing All At Once* (2023), avsnitt 2.

sin träningsdata och genererar därefter nya data med liknande egenskaper. Dessa program kan producera eller manipulera både text, bilder, ljud och video. Generativ AI kan också översätta data från ett format till ett annat och i dag finns det populär programvara som generar både bilder och video utifrån text.²

Modellerna tränas på och använder befintligt material – till exempel äldre film och rörlig bild – som kan vara fritt tillgängligt för vidareanvändning men ofta också är upphovsrättsligt skyddat material som inte licensieras. I dessa sammanhang blir inte minst filmarvet en viktig resurs att värna och kulturpolitiken behöver balansera olika intressen. Dels är det av stor betydelse att AI-systemen har tillgång till svensk träningsdata så att landets språk och kultur kan speglas på ett rimligt sätt i nya sammanhang, dels behöver inhemsk produktion värnas så att den inte exploateras i kommersiella syften utan ersättning till kreatörerna och rättighetshavarna.

Utvecklingen och integrationen av generativ AI i den redan i dag oftast digitalt baserade filmproduktionen antas framöver bland annat leda till att fysiska inspelningsplatser i högre utsträckning än i dag kan ersättas av digitala miljöer, att talat språk enklare kan översättas för att anpassa filmer för olika marknader och att skådespelarinsatser i vissa fall kan genereras på maskinell väg, mer eller mindre oberoende av faktiska skådespelare. Enligt utredningens bedömning kommer utvecklingen förmodligen leda till en omstrukturering av viktiga delar av filmbranschen. Hur detta kommer te sig mer i detalj är ännu svårt att bedöma, samtidigt som det är tämligen säkert att vissa yrkeskategorier, inte minst de med tekniska funktioner vid en filminspelning, till viss del kommer att ersättas av datakraft. Parallellt kommer förstås nya uppgifter tillkomma, inriktade på att styra och skapa den hård- och mjukvara som behövs med allt vad det innebär i termer av kompetensförsörjning, rekryteringsbehov etc.

Utvecklingen av AI kommer förmodligen att leda till att ännu större fokus än i dag läggs på det som kan sammanfattas som de kreativa utgångspunkterna för filmskapande: själva berättelserna, idéerna bakom dem och skapandet av unika visuella uttryck. Framöver kommer det med all säkerhet att vara avgörande för framgång, både för enskilda och för Sverige som filmland, att stå för unika och fängslande visuella uttryck i ett allt större informationsbrus där rörlig bild i olika

² Film i Väst Analysis, *All That is Solid Melts into Air – Public Film and Audiovisual Policy and Funding at the Crossroads II* (2024), s. 34.

format kan genereras till relativt låg kostnad med semiautomatiska medel. Inte minst mot denna bakgrund bedömer vi att kontrollen över det kulturella innehållet och värnandet av upphovsrätten är av särskild betydelse framöver. Dessutom är det viktigt att eventuella reformer av filmpolitiska stöd under kommande år genomförs med denna utveckling i åtanke så att inte den svenska filmproduktionen låses in i föråldrade arbetsmodeller genom teknikspecifika krav eller dylikt.

10.2.8 Lokal kontroll över innehållet

Affärsmodellerna i den svenska film- och tv-branschens produktionsled har på många sätt förändrats sedan de internationella strömningstjänsterna blev viktiga beställare av lokalt innehåll. Även om den traditionella samfinansieringsmodellen för filmproduktion finns kvar som en viktig komponent, har det senaste decenniet inneburit att en attraktiv uppgörelse också kan vara att få en produktion fullfinansierad av en internationellt bolag som behåller alla rättigheter.³ I dessa fall vill dock ofta det internationella bolaget inte bara säkra premiär på sin egen plattform utan även behålla alla avgörande rättigheter till produktionen, antingen på obestämd tid eller åtminstone under så pass lång tidsperiod att vidareutveckling av produkten och all meningsfull exploatering från lokala producenter och upphovspersoner hindras.

Så länge dessa finansieringsuppgörelser utgör ett alternativ bland flera på en öppen marknad, där produktionsservicebolag som arbetar på beställning kan samsas med självständiga produktionsbolag som själva projekt för projekt kan välja den lämpligaste finansieringsmodellen, kan de ses som ett produktivt komplement. Om denna typ av avtal blir för dominerande hotas dock de oberoende producenternas ställning som företag med egna långsiktiga intäktsströmmar och förmåga att utveckla och investera i egna produktioner. Om svenska bolag bara arbetar på beställning och utan att behålla rättigheterna till det som skapas, blir de på sikt utlämnade åt de internationella strömningstjänsterna, som när som helst kan välja att lämna den svenska marknaden och då även ta med sig alla rättigheter till film och serier de finansierat.

Som vi sett tidigare (kapitel 5) är de oberoende producenternas självständighet och bärkraft en gammal fråga som nu återkommer i ny

³ Se t.ex. diskussionen av "the all-rights deal" i Johanna Koljonen, *Nostradamus Report: Imagining a Sustainable Industry* (2022), s. 29–35.

tappning. För att motverka ett negativt scenario med alltför stort beroende av vissa beställare är det enligt utredningens bedömning rimligt att det allmänna skapar system som främjar att rättigheter stannar hos svenska producenter och kreatörer. Det kan till exempel göras genom tydligare villkor för offentligt stöd.

I detta sammanhang bör det även beaktas att Sverige i jämförelse med andra på filmområdet framgångsrika länder, som Danmark, har förhållandevis många små produktionsbolag. Det är viktigt att alla förändringar som föreslås bidrar till bärkraft för bolag som är verk-samma på denna marknad så att de kan vidareutvecklas på ett sätt som gagnar skapandet av högkvalitativ svensk film. Inte minst är det viktigt att reformer som genomförs ger produktionsbolagen tydliga incita-ment att arbeta med publiken i fokus. Stödsystemen bör därför ut-formas så att intäkterna kopplas till framgångar i visningsledet, snarare än till att starta upp så många nya projekt som möjligt.

10.2.9 Motverka illegal spridning

Att värna kontrollen över innehållet innefattar också att motverka illegal spridning av film och serier. Detta ligger både i de stora inter-nationella bolagens och de oberoende europeiska producenternas in-tresse. Det ligger också i samhällets intresse eftersom de illegala sätten att ta del av bland annat vod-tjänster inte bara göder kriminella nätverk, utan även underminerar den kreativa sektorn. Även om det är svårt att uppskatta hur stor den illegala konsumtionen är så omsätter denna hantering i Sverige, som beskrivits ovan (kapitel 3), förmodligen mil-jardbelopp och pengarna går genomgående till aktörer som också är inblandade i annan allvarlig brottslighet.

Det är alltså ingen överdrift att säga att illegal strömning och illegal ip-tv är ett stort problem som måste motverkas och det av flera olika skäl. Denna fråga kommer, tillsammans med en bredare bedömning av hur problemet ser ut för hela film- och tv-branschen, behandlas inom ramen för arbetet med det tilläggsdirektiv som utredningen fick den 23 januari 2025 (se bilaga 2).

10.2.10 Säkra både det analoga och det digitala filmarvet

Att bevara det svenska filmarvet är en av statens kulturpolitiska kärnuppgifter. Som konstaterats ovan är filmarvet på många sätt både mer tillgängligt och mer uppmärksammat i dag än någonsin tidigare. Utvecklingen under det senaste dryga decenniet har dock även fört med sig ett antal problem. Till att börja med är det uppenbart att det analoga materialets bevarande kräver omfattande insatser. Ur ett risk- och sårbarhetsperspektiv är det tydligt att lokalfrågan kommer att behöva prioriteras framöver, liksom insatser för att vidmakthålla både teknisk utrustning och kompetens i landet. Inte minst för att filmarvet ska kunna göras mer tillgängligt krävs också fortsatt investering i digitalisering av äldre film.

Vidare har det digitala skiftet fört med sig stora utmaningar relaterade till det enorma utbudet av information. Att i detta medielandskap identifiera vad som har framtida filmhistoriskt värde är svårt och kräver kontinuerlig omvärldsbevakning och värdering. Utifrån dagens lagstiftning är ett proaktivt arbetssätt ofta nödvändigt eftersom pliktexemplarslagen inte täcker alla de materialtyper som behöver bevaras. Ett sådant arbetssätt med aktiva val och riktade insatser är kostsamt men nödvändigt för att det inte ska uppstå skevheter eller oersättliga luckor i det insamlade materialet. På sikt behövs dock även automatiskt verkande lösningar som bygger på tydliga regler för att rätt material ska kunna samlas in.

Fortsatt samarbete mellan de centrala kulturarvsaktörerna på det audiovisuella området (Filminstitutet, Kungliga biblioteket, SVT m.fl.) kommer framöver också att vara avgörande. Detta både för att skapa överblick över det mångfacetterade material som är en del av filmarvet i vid mening och för att kunna samla teknik, kompetens och resurser i syfte att bygga standardiserade och verkningsfulla rutiner för bevarande. För att främja samarbete och en rationell hantering kommer det enligt vår bedömning krävas både tydligare uppdrag för att säkra en effektiv hantering av det analoga filmarvet och vidareutvecklad lagstiftning för att säkra att rätt digitalt material verkligen levereras till rätt part.

10.3 Vägen framåt för filmpolitiken

Bedömningar: Utredningens analys pekar sammantaget på att filmpolitiken i Sverige under kommande år bör:

- fokusera på film men tydligare än i dag förhålla sig även till andra audiovisuella uttryck,
- hitta nya finansieringsmodeller för att främja investeringarna i svenskt innehåll och branschgemensam utveckling,
- stärka biografernas konkurrenskraft och prioritera arbetet med att öka publiken för främst svensk film,
- prioritera kulturpolitiska motiv om det inte tillförs näringspolitiska medel,
- fokusera på barns och ungas kunskap om film som konstnärligt uttryck,
- framtidssäkra insatserna genom att utforma stödsystem och regelverk med töjman för AI-utvecklingen,
- främja lokal kontroll över IP-rättigheter för att säkra framtida intäktsströmmar och utvecklingskraft i svenska bolag,
- motverka illegal spridning av film och rörlig bild,
- agera för ett resurseffektivt bevarande av analog film, likväl som bättre möjligheter att samla in digitalt framställd film.

Som beskrivits ovan är det utredningens samlade bedömning att filmpolitiken i Sverige bör utformas utifrån ett antal prioriteringar. Dessa prioriteringar följer av hur både publiken, branschen och de offentliga insatserna utvecklats, samt vilka möjligheter som realistiskt sett står till buds för staten.

Filmpolitiken bör, enligt utredningens bedömning, framöver för det första fokusera på film snarare än andra audiovisuella uttryck. Resurserna är begränsade och det är den svenska filmen snarare än dramaserierna eller dataspelen som har svårt att klara sig på marknadens villkor. Generellt är investeringarna i svenskt innehåll för låga och en viktig uppgift framöver blir att hitta nya finansieringsmodeller för att lyfta dessa och för att bidra till branschgemensam utveckling. Bio-

grafernas konkurrenskraft behöver på olika sätt stärkas och arbetet med att öka publiken för främst svensk film intensifieras. Med tanke på att det inte heller tillförts näringspolitiska medel till filmpolitiska insatser är det dock i dagsläget nödvändigt att prioritera kulturpolitiska snarare än näringspolitiska motiv när stöd fördelas.

Alla insatser som nu genomförs behöver utformas med tanke på den snabba AI-utvecklingen och den successiva övergången till en allt högre grad av virtuell produktion och andra typer av digitala verktyg och processer. Inte minst mot denna bakgrund är det också avgörande att på olika sätt främja lokal kontroll över IP-rättigheter. Detta kan, även i ett snabbt föränderligt medielandskap, bidra till att säkra framtida intäktsströmmar och utvecklingskraft i bolag som är verksamma i Sverige. En del i detta är också att med kraft motverka illegal spridning av film och rörlig bild. Till detta kommer också att staten, som en av sina kärnuppgifter på detta område, bör agera för ett resurseffektivt bevarande av analog film, likväl som bättre möjligheter att samla in digitalt framställd film.

Mot bakgrund av dessa allmänna bedömningar menar vi att ett antal konkreta filmpolitiska reformer bör genomföras under kommande år. Dessa förslag beskrivs närmare i nästa kapitel.

11 Reformer för ett starkare filmland

Utifrån de vägval som beskrivits i föregående kapitel är det utredningens bedömning att det krävs en delvis ny inriktning för filmpolitiken i kombination med ett antal konkreta åtgärder under kommande år. En övergripande ambition framöver bör vara att i relevanta delar återuppliva den svenska samverkanstraditionen från filmavtalets tid, med gemensam offentlig-privat finansiering och mer direkt branschinflytande. Detta samtidigt som staten mer offensivt tar sig an kärnuppgifter som filmarvets bevarande och den film som inte bär sig på marknadens villkor.

En sådan omläggning bör, som framhölls i förra kapitlet, innefatta att mer resurser tillkommer filmbranschen totalt sett: dels genom ökade statsbidrag, dels genom skattesänkningar. Reformerna bör genomföras i samverkan med branschen och en del av resurserna för gemensamma insatser bör komma från branschavgifter. En omläggning av filmpolitiken bör även vägledas av en ambition att åstadkomma förklarad men förtydligad styrning. Större fokus än i dag bör läggas på filmpolitikens kärnuppgifter och staten bör tydligt fokusera på det som är en nationell snarare än en lokal eller regional uppgift. Filminstitutets självständighet som stiftelse och utrymmet att prioritera i stödgivningen bör värnas. Samtidigt bör fler typer av stöd än i dag kunna hanteras av Filminstitutet, vilket kräver ett antal förändringar på förordningsnivå.

11.1 Tydligare nationella filmpolitiska mål

Förslag: Enklare och tydligare nationella filmpolitiska mål införs i Sverige. Målen bör vara 1) ett brett filmutbud av hög kvalitet, 2) att film visas i hela landet, 3) att svensk film når en stor publik, och 4) att filmarvet bevaras och används.

Enligt direktiven har utredningen i uppdrag att lämna förslag på hur de nationella målen för filmpolitiken ska formuleras. En närmare beskrivning av nu gällande mål finns i kapitel 6.

Vår bedömning är att det finns ett antal problem med de nuvarande filmpolitiska målen, bland annat att de är så pass omfattande att de överlappar de allmänna kulturpolitiska mål som också gäller för filmområdet. När det till exempel gäller sådant som barn och unga och yttrandefrihet, finns redan i dag mål för detta som gäller även för filmområdet. Att likartade målsättningar upprepas i snarlik form i olika sammanhang kan dock knappast anses gynna styrningens effektivitet. Sektorsmål inom andra kulturområden, till exempel kulturmiljö eller läsning, är betydligt mer fokuserade och drabbas därför inte av detta problem. Inte heller är detta ett bekymmer på samma sätt i till exempel de nationella målen för gestaltad livsmiljö som ska gälla verksamhet inom flera olika politikområden.

Snarare än att tillämpas på ett mångfacetterat politikområde, som andra sektorsmål inom kulturpolitiken, har de filmpolitiska målen dessutom i praktiken kommit att bli styrande för just Filminstitutet som institution (de ligger bland annat till grund för stiftelsens resultatredovisning). Detta medför att det uppstått en förväntan om att Filminstitutet ska hantera ett stort antal tämligen generella frågor – frågor som stiftelsen i visa fall i praktiken har små möjligheter att påverka. Utvecklingen har också inneburit att målen kommit att tolkas som uppföljningsbara och preciserbara i termer av indikatorer trots att de i grunden är formulerade som strävansmål som är mindre lämpade för det.

För ökad tydlighet borde, enligt vår bedömning, de nuvarande nationella filmpolitiska målen ersättas av enklare mål. Detta skulle minska överlappningen mellan de filmpolitiska och de kulturpolitiska målen och skapa en målstruktur som mer liknar den som finns inom andra kulturområden. Det bör också tydliggöras att målen inte ska vara direkt styrande för Filminstitutet som stiftelse, utan är att betrakta som övergripande sektorsmål som ska vara styrande för de statliga insatserna generellt. Nya mål bör fokusera på följande: ett brett filmutbud av hög kvalitet, att film visas i hela landet, att svensk film når en stor publik och att filmarvet bevaras och används. Som regeringen framhöll i propositionen med de nuvarande filmpolitiska målen kan filmpolitiken inte innefatta all rörlig bild som produceras och var gränsen mellan film och annan rörlig bild går är mycket svårt att en

gång för alla precisera.¹ Samtidigt kan filmpolitiken inte heller vara låst till traditionella biografriktade genrer eller till de format för vilka statsbidrag i dag huvudsakligen lämnas. Inte minst är det tydligt att serier i dag är en fullt integrerad del av det konstnärligt relevanta området och även av själva branschen, där talang och resurser ständigt rör sig mellan till exempel lång spelfilm och dramaserier. Detta förhållande bör kunna innefattas i relevanta delar även med mål som tar sikte på ”film”.

Mål 1. Ett brett filmutbud av hög kvalitet

Filmpolitiken ska bidra till ett brett filmutbud av hög kvalitet. Det innefattar både filmer med ett populärt anslag och smalare filmer, samt både lång spelfilm, animation, kortfilm och dokumentärfilm. I relevanta delar bör målet även inbegripa annan rörlig bild av närliggande slag, som dramaserier.

Hög kvalitet innefattar – som det förutsattes redan i det första filmavtalet från 1963 – såväl hantverksskicklighet som filmens angelägenhetsgrad och originalitet. Angelägenhetsgrad som term kombinerar i sin tur samhällelig och samtida relevans med publik relevans, vilket i sin tur inkluderar aspekter av sådant som upplevd mening, igenkänning, eskapism, samt utforskande och utvecklande av egna upplevelser, ståndpunkter och världsbild. Högkvalitativ film i denna breda mening kan finnas inom alla genrer.

En stark och dynamisk filmbransch är avgörande för framgångsrik produktion av svensk film av hög kvalitet som kan spegla kultur och livsförhållanden i olika delar av landet. Den professionella produktionssektorn måste därför ha goda förutsättningar att verka och utvecklas över tid. Inte minst är det viktigt att det finns oberoende producenter och distributörer i landet som arbetar för att de filmer som produceras når framgång i alla led. Ett tätt internationellt samarbete är av stor betydelse för att uppnå målet, inte minst på europeisk nivå.

¹ Regeringen framhöll att det produceras en enorm mängd rörlig bild som i normalfallet inte faller inom den nationella filmpolitikens avgränsningar. Det handlar t.ex. om filmskapande på amatörnivå i både längre och kortare format som ofta sprids via olika sociala medier, men också om konstnärligt skapande i form av t.ex. videoinstallationer. Det kan förstås också handla om sådant som tv-program av olika slag (”non-scripted”). De nationella insatser som främjar denna typ av skapande finns främst inom andra delar av kultur- och även utbildningspolitiken. *Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik* (prop. 2015/16:132), s. 26.

Mål 2. Film visas i hela landet

Filmpolitiken ska bidra till att film, både svensk och utländsk, kan ses i hela landet. I dag kan detta på grund av utvecklingen av strömnings- och playtjänster – både kommersiella och offentligt finansierade – delvis uppfyllas genom att främja tillgång till sådant som bredband med hög överföringskapacitet. Biograferna har dock en unik ställning för att upprätthålla en levande filmkultur och möjliggöra visning av film i högkvalitativa format i hela landet.

Det är centralt att ta till vara och utveckla biografens särskilda kvaliteter och främja förekomsten av lokala biografer så att tillgängligheten till film på bio kan stärkas i hela landet. Detta är inte minst av vikt för att kunna ge alla barn möjlighet att få möta film på bio, till exempel genom skolbioverksamhet, och för att människor ska kunna ta del av vårt gemensamma filmarv i lämplig form.

Mål 3. Svensk film når en stor publik

Filmpolitiken bör ha som en central målsättning att svensk film når en stor publik. Det är rimligt att insatser riktas mot att stärka den svenska filmens publika ställning i Sverige specifikt eftersom det av språkliga och kulturella skäl är viktigt att det finns film som uppfattas som intressant och angelägen av många i landet. Vidare är framgångar för svensk film i Sverige avgörande för hela den inhemska filmbranschens bärkraft, utveckling och dynamik.

Filmpolitiken ska även verka för att svensk film når ut i världen och att intresset för svenska filmskapare, skådespelare och filmarbetare fortsätter att vara stort utomlands. Svenska filmers framgång på utländska marknader kan ge väsentliga bidrag till en god ekonomi för producenter, upphovspersoner och distributörer. Genom att filmen når en stor publik utomlands är den även betydelsefull i främjandet av en positiv Sverigebild associerad med kultur och kreativitet.

Mål 4. Filmarvet bevaras och används

Att säkra det svenska filmarvet för kommande generationer hör till filmpolitikens kärnuppgifter, liksom att göra det tillgängligt för både forskning och en bred allmänhet. I detta ligger ett åtagande om att be-

vara äldre analog film, att digitalisera samlingar för tillgängliggörande och bevarande samt inte minst att samla in dagens digitalt distribuerade film för att vidareutveckla befintliga samlingar för framtiden.

För att filmarvet ska kunna användas och bidra till nytt skapande krävs även att kunskap om filmens historia och dess klassiska verk sprids brett i samhället, inte minst genom skolan. En annan viktig förutsättning är att det finns platser som har möjlighet att visa äldre film runt om i landet och att det material som digitaliseras nationellt också når ut. För att filmarvet ska både bevaras och nå ut är inte minst de många civilsamhällesinitiativ som finns, ofta knutna till bevarandet av enskilda filmskapares verk och gärning, särskilt viktiga att uppmärksamma.

Strävansmål jämfört med andra sätt att styra

Det är viktigt att betona att riksdagsbundna nationella mål av detta slag är tänkta som *strävansmål* och inte är utformade för att vara direkt uppföljningsbara. Om ambitionen är att sätta upp mer konkreta målsättningar som filmpolitiska insatser ska kunna utvärderas mot, är utredningens bedömning att det görs bäst på en annan normgivningsnivå.

Vid behov kan till exempel tidsbegränsade mål för statliga medel i regleringsbrev (relevanta anslag styrs i ett regleringsbrev ställt till Kammarkollegiet) eller uppdrag i Filminstitutets årliga riktlinjebeslut från regeringen övervägas. Det skulle till exempel kunna handla om att sätta upp mer precisa och uppföljningsbara publikmål (jfr det tidigare filmavtalet). Mer handfast styrning kan också ske genom att medel reserveras för en viss uppgift. I regleringsbrev eller riktlinjebeslut är det inte ovanligt att det anges att ett visst belopp av ett större anslag ska användas för ett specifikt ändamål under ett visst år.

Samtidigt ska detta vägas mot behovet av att värna självständiga beslutsprocesser på Filminstitutet och, ytterst sett, den konstnärliga friheten för de som är verksamma i filmbranschen. Hur dessa aspekter bör vägas mot varandra kommenteras ytterligare i det följande.

11.2 Ett självständigt filminstitut med tydliga ramar för statsbidraget

Förslag och bedömningar: En ny förordning om statsbidrag till film införs där det tydliggörs vilka stöd statliga medel får användas till samt vilket syfte respektive stöd har. Det bör fortsatt finnas stort utrymme för Filminstitutet att prioritera bland olika stöd. Filminstitutet bör dock för att undvika frågor om otillbörlig styrning av konstnärlig verksamhet i möjligaste mån undvika att sätta upp egna mål och kriterier för de stöd som fördelas, utöver vad som motsvarar tillämpningsföreskrifter. Verksamhet som primärt är en angelägenhet för regioner och kommuner bör i högre grad hanteras inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Filminstitutet bör ges ett bredare utrednings- och analysuppdrag än i dag och huvudansvaret för filmstatistiken. Medel överförs från Myndigheten för kulturanalys för detta.

I flera sammanhang har det diskuterats om den nationella filmpolitiken skulle gagnas av att Stiftelsen Svenska Filminstitutets uppgifter fördes över till en myndighet (en ”myndifiering”). Utredningens bedömning är att detta – även bortsett från de stora administrativa kostnaderna för en sådan omgörning – vore olyckligt då stiftelseformen lämpar sig väl för den typ av verksamhet som staten i detta fall vill bedriva. Att Filminstitutet är en stiftelse innebär att grunduppdraget är långsiktigt, vilket borgar för önskvärd stabilitet. Dessutom har stiftelsen möjlighet att ackumulera resurser på ett sätt som en myndighet inte har, vilket också gagnar filmpolitiken. Stiftelseformen är vidare särskilt lämplig för att organisera offentlig-privat samverkan av det slag vi menar bör vidareutvecklas framöver.

Samtidigt som Filminstitutets självständighet som stiftelse alltså bör värnas, ser vi behov av ett antal förändringar i regeringens styrning. Det handlar framför allt om att på förordningsnivå precisera vad de statliga medel som årligen tillförs stiftelsen ska användas till.

Tydligare villkor för Filminstitutets stöd

Att den befintliga förordningen (2016:989) om statsbidrag till film är förhållandevis generellt inriktad ger Filminstitutet en flexibilitet att inrätta, avsluta och förändra stöd utifrån egna bedömningar av förändringar på filmområdet. Detta är på många sätt en fördel då det ger handlingsutrymme och möjliggör insatser där de behövs som bäst. Samtidigt medför friheten även att ansvaret för att se över stödordningarna och hur de bör vara utformade i stor utsträckning ligger på Filminstitutet.

Även om Filminstitutet med jämna mellanrum gjort större översyner av stöden kan det ändå konstateras att det fortfarande förefaller fattas många beslut om, relativt sett, små enskilda bidrag. Att så pass många mindre stöd, inom främst området spridning och visning, handläggs och betalas ut till aktörer med enbart lokal verksamhet aktualiserar frågor om gränsdragningen mellan vad som är av nationellt, regionalt och lokalt intresse samt vem som egentligen har bäst förutsättningar att bedöma vilka behov och utvecklingsmöjligheter som finns i det enskilda fallet. Mängden stöd förefaller även föra vissa bekymmer med sig. Till exempel kan det vara en pedagogisk utmaning att vägleda de sökande rätt bland alla stöd, och framför allt skapar det även mycket administration att hantera många olika stöd med olika ansökningsomgångar, formulär, beslutsordningar, redovisningar etc.

Generellt är det också viktigt att fundera på hur relationen mellan förordningen om statsbidrag till film och de stöd som faktiskt inrättats av Filminstitutet ser ut. Eftersom flera av de statsbidrag som fördelas i dag visserligen har stöd i förordningen men inte uttryckligen nämns där, kan det till exempel i vissa fall vara otydligt för en utomstående vilken enskild bestämmelse som ligger till grund för ett specifikt bidrag. Eftersom relationen mellan förordning och utlysta stöd inte alltid är helt tydlig, är det därmed också i praktiken svårare för regeringen att styra vilka enskilda insatser statens bidrag används till inom detta politikområde än inom andra jämförbara områden.

En särskild utmaning är att det på förordningsnivå i dag inte alltid finns syften uttryckta för de stöd som fördelas. Det har lett till en situation där det periodvis funnits flera lager av andra målsättningar, ibland formulerade på delvis överlappande sätt, som sagts ligga till grund för besluten eller varit tänkta att vägleda den som söker stöd (se kapitel 6). Det har dels handlat om målsättningar i de nationella

filmpolitiska målen, dels om Filminstitutets egna mål för ny svensk film och olika handlingsplaner för ny svensk film samt formuleringar som återfunnits i särskilda promemorior om vissa stöd och i utlysningar på webbplatsen. Mycket av denna tidigare styrning är nu borttagen av Filminstitutet men kan förstås återkomma om målsättningarna inte tydligare formuleras på annan nivå.

Allt detta sammantaget talar för att det vore bra med en större tydlighet på förordningsnivå. Det skulle minska behovet av alternativa styrdokument och skapa större klarhet i vilka stöd som finns, vad de kallas och vilka syften de är tänkta att fylla. I avsikt att åstadkomma detta lämnar utredningen ett förslag till ny förordning om statsbidrag till film där stöden har delats upp på stöd till utveckling och produktion, spridning och visning, samt övrigt (se författningsförslaget, avsnitt 1.5). Förslaget bygger på bedömningen att det är fortsatt viktigt att värna Filminstitutets möjlighet att utifrån förordningen anpassa stödgivningen, men att det samtidigt behöver bli tydligare vilka stöd som finns och deras respektive syften. I avsikt att åstadkomma detta benämns respektive stödordning på rubriknivå, tillåtna mottagare specificeras och stödets övergripande syfte anges kortfattat.

Konstnärlig frihet

Att sätta generella ramar för användning av statliga medel är inte att betrakta som detaljstyrning eller en inskränkning av principen om arm-längds avstånd. Som framhållits i den senaste kultursamverkansutredningen är det det kulturella skapandet som ska fredas från politisk och administrativ inblandning, inte administrationens självständighet i förhållande till politiken.² Det är med andra ord legitimt att på politisk nivå styra till vilka områden skattemedel ska gå och vilka övergripande mål som ska gälla; däremot bör de politiska eller administrativa bedömningarna inte direkt påverka de konstnärliga eller kreativa processerna.

För att värna den konstnärliga friheten och minska oron för innehållslig styrning är det, i detta fall, snarare betydelsen av de många internt beslutade mål- och strategidokumenterna på Filminstitutet som bör tonas ner. Som det tidigare sett ut – när de legat ute på webbplatsen i anslutning till ansökningshandlingarna för stöden – kan det

² Kultursambället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58), s. 215.

uppfattas som att de sökande förväntas anpassa sina projekt till dessa målsättningar. Detta vore olyckligt för den konstnärliga integriteten och det riskerar att fortplanta den misstro mot Filminstitutets bedömningssystem som tidigare verkar ha funnits bland vissa i branschen.³

Särskilt om språk

Historiskt har det varit en självklarhet att den film som får offentliga stöd i Sverige är på svenska och frågan om språk har ofta inte fått så stort utrymme i tidigare filmutredningar och propositioner.⁴ Internationella medietjänster med främst anglosaxiskt utbud har dock under senare år alltmer kommit att utmana innehåll på svenska och många filmer och serier görs i dag på andra språk än svenska även av svenska upphovspersoner. Även om engelskan länge varit dominerande är detta en delvis ny verklighet som understryker betydelsen av att särskilt främja produktion på svenska – och även de nationella minoritets-språken i Sverige – i en global kontext.

Att staten har ett särskilt ansvar för detta framgår redan av språklagen (2009:600) som syftar till att värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige. Av förarbetena till lagen framgår att det framför allt ska ske på grund av den engelska dominansen. Det tydliggörs i språklagen att svenska är huvudspråk i Sverige. Som huvudspråk är svenskan samhällets gemensamma språk, som alla som är bosatta i landet ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden. Det tydliggörs också att det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas. Detta är perspektiv som kommit att få allt större betydelse också inom kulturpolitiken. I den nyligen överlämnade public service-utredningen betonas till exempel vikten av innehåll på svenska som varande ett litet språk.⁵

Mot denna bakgrund är det, enligt utredningens bedömning, motiverat att även i förordningen om statsbidrag till film framhålla att huvudsyftet är att främja film på svenska eller de nationella minoritets-språken. Det uttrycks dels i en föreslagen ändamålsbestämmelse (4 §) där det framhålls att syftet är att bidra till ett brett utbud av svenska filmer av hög kvalitet, dels i en bestämmelse (6 §) om att statsbidrag

³ Se enkätsvaren i Myndigheten för kulturanalys, *Så fri är konsten: Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten* (2021), s. 106–153.

⁴ Se dock t.ex. *Ny svensk filmpolitik* (SOU 1998:142), s 103–107.

⁵ *Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider* (SOU 2024:34), s. 219–222.

till utveckling och produktion i huvudsak lämnas till produktioner som spelas in på svenska eller på något av de nationella minoritetsspråken. Det ska dock framhållas att dessa bestämmelser dock inte hindrar att stöd även ges till film på andra språk om det är särskilt motiverat, till exempel i samband med internationella samproduktioner.

Filminstitutets roll som nationellt organ

Som framgått ovan fördelar staten via Filminstitutet och Kulturrådet bidrag både till regionerna och till kommunal och fristående verksamhet på lokal nivå. Bortsett från stöd till tidsbegränsade utvecklingsprojekt är de statliga bidragen till regionerna numera generella och lämnas huvudsakligen inom ramen för kultursamverkansmodellen. Sammantaget innebär detta att staten på det filmkulturella området i viss mån styr via stimulansbidrag, medan den grundläggande verksamhetsinriktningen bestäms självständigt på både regional och kommunal nivå.⁶

Situationen reser vissa frågor om hur gränsdragningen ser ut mellan Filminstitutet och Kulturrådet när det gäller stöd till filmkulturell verksamhet, men framför allt kring uppgiftsfördelningen mellan stat, region och kommun när det gäller att främja allmän filmkulturell utveckling samt insatser riktade till barn och unga. Det går att argumentera för att det är en styrka att det finns flera aktörer som engagerar sig på området, men det skapar också ökad administration om parallella system för dialog och medelsfördelning ska hanteras. Det kan noteras att det i flera jämförbara länder har ansetts vara lämpligt att i sin helhet överlåta vissa filmkulturella frågor, liksom talangutveckling och även ibland stöd till kortfilm, till motsvarande regional och kommunal nivå.

Filminstitutets nationella roll bör enligt vår bedömning avgränsas genom att gränsdragningen mot andra samhällsnivåer tydliggörs. Medel till regional och lokal filmkultur fördelas i dag huvudsakligen via kultursamverkansmodellen och Filminstitutets uppdrag bör i denna del, snarare än att fördela generella stöd, handla om att ha överblick och stödja sådan verksamhet som är av särskild nationell (snarare än

⁶ Detta till skillnad mot i Norge t.ex., som annars på många sätt har en jämförbar struktur. I Norge sätter staten (fortfarande) mål som blir gällande på regional nivå eftersom de knyts till löpande verksamhetsbidrag. Jämför diskussionerna om detta i Oslo Economics, *Evaluering av regionale filmsentre og filmfond: Evaluering for Norsk filminstitutt* (2021).

lokal) betydelse. För att förtydliga detta har de filmkulturella delarna i den nuvarande förordningen om statsbidrag till film utgått i utredningens förslag. I stället föreslås en särskild bestämmelse om insatser inom spridning och visning av särskilt nationellt intresse (28 §) utifrån vilken stöd kan fördelas till sådant som är av betydelse för filmkulturens utveckling i landet i stort.

Konsulentsystemet

Filminstitutet fördelar i dag stöd till utveckling och produktion med hjälp av särskilt anställda filmkonsulenter som är förordnade för en begränsad tid. Konsulentsystemet är inte något som är reglerat i förordning förutom att det ställs krav på att Filminstitutet ska ge den som söker producentstöd möjlighet till en andra kvalitativ bedömning av sin ansökan.

Konsulentsystemets varande har tidvis diskuterats flitigt. Fram till 1993 var det olika jurygrupper som fattade beslut (se kapitel 5). Det finns både för- och nackdelar med ett system där enskilda bedömer vilka filmer som bör få produktionsstöd. Enskilda beslutsfattare kan, å ena sidan, vara flexibla och ta snabba beslut, vilket är viktigt i dessa sammanhang. Ett sådant system minimerar också inslaget av kompromiss där olika intressen ska vägas samman. Å andra sidan kan systemet bli sårbart i och med att det är beroende av enskilda personer och dessa får under den period de är förordnade en stark maktposition gentemot branschen.

Utformningen av beslutssystemet bör enligt vår mening vara en fråga för Filminstitutet att avgöra efter samråd med branschen, det gäller även om det ska finnas möjlighet till en eller två kvalitativa bedömningar. Utformningen av systemet bör naturligtvis utgå från filmpolitikens mål och regeringens övergripande riktlinjer för statsbidraget, men i övrigt inte vara styrd. Att fördelningen av produktions- och utvecklingsstöd till film sker genom selektiva beslutssystem, snarare än via automatiska ordningar som exempelvis för det publikrelaterade stödet, är dock viktigt ur kvalitetshänseende, oavsett om bedömningen görs av en enskild eller en grupp.

Utredning och analys

Filminstitutet har i dag en analysverksamhet som på ett ofta initierat sätt beskriver filmbranschens förhållanden. Under ett antal år var det dock svårt för Filminstitutet att få tillgång till viss biografstatistik och det är, fortfarande i dag, en utmaning att kunna beskriva andra delar av den för filmen relevanta marknaden kvantitativt på grund av att många privata företag av konkurrensskäl inte vill lämna ifrån sig uppgifter. För att råda bot på problemen med biografstatistiken gav regeringen år 2020 Myndigheten för kulturanalys i uppdrag att utveckla detta som ett område för den offentliga statistiken.⁷ För ändamålet tillfördes myndigheten 2 miljoner kr.

Utredningens bedömning är dock att denna reform inte fallit väl ut i alla delar. De sammanställningar som Myndigheten för kulturanalys kunnat göra har förhållit sig till området på en generell nivå som inte tillför den kunskap till sektorn som efterfrågas. Dessutom tar de för lång tid att sätta samman för att de ska kunna användas som beslutsunderlag. Filminstitutet kan agera betydligt snabbare och har nu återigen tillgång till all den relevanta biografstatistiken, dessutom på en mer detaljerad nivå än myndigheten.

För en mer effektiv användning av skattemedel bör det därför förtydligas att Filminstitutet har huvudansvaret för filmstatistiken och medel för detta (2 miljoner kr) bör återföras från Myndigheten för kulturanalys. Samtidigt bör det tydliggöras att det statliga anslaget i denna del avser ett jämfört med i dag utvidgat utrednings- och analysuppdrag som utgår från hela den relevanta marknaden, där både film och dramaserier ingår. Ett bredare uppdrag av detta slag är centralt för att relevanta filmpolitiska underlag som speglar dagens medieverklighet och konstnärliga utveckling ska kunna tas fram.

⁷ Budgetpropositionen för 2020 (prop. 2019/20:1), utg.omr. 17, s. 32.

11.3 Höjda anslag och en branschgemensam filmfond

Förslag: Budgeten för befintliga stöd till bland annat utveckling och produktion vid Filminstitutet ökas med ca 20 procent och därutöver inrättas ett nytt beslutsorgan i Filminstitutet, kallat Filmfonden, med en egen budget på ca 300 miljoner kr. Fonden får fördela produktionsincitament, publikrelaterat stöd, stöd till vissa större filmproduktioner samt finansiera branschgemensam verksamhet. Ledamöterna nomineras av de branschaktörer som direkt eller indirekt finansierar fondens verksamhet.

Filmfonden bör enligt vårt huvudförslag finansieras med ca en tredjedel var av staten, biografägarna och strömningstjänster som riktar sig till svenska konsumenter (samt indirekt även av distributörer och producenter av svensk film). Fonden kan byggas upp successivt om någon del av denna finansiering skulle visa sig svår att åstadkomma på kort sikt.

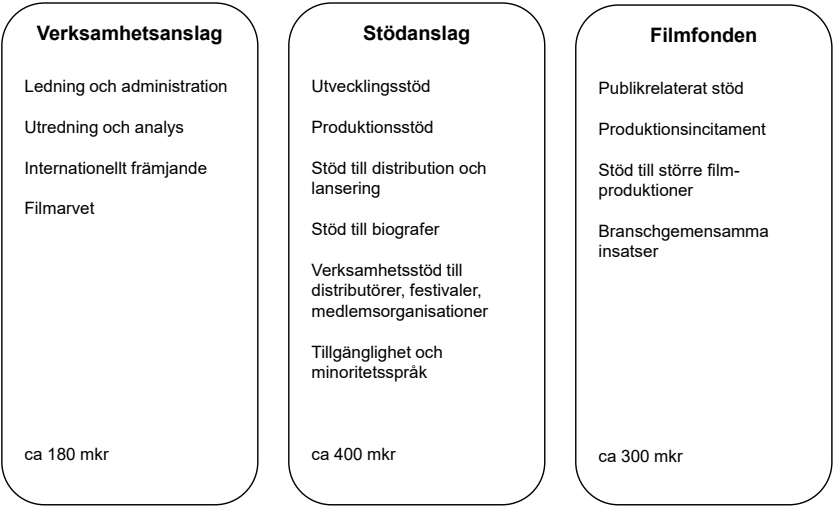
Mer resurser behöver tillföras produktionsledet i den svenska filmbranschen, inte minst för att fler större publika filmer av hög kvalitet ska kunna finansieras och för att ge svenska kreatörer bättre förutsättningar att skapa dessa. Detta kan enligt vår bedömning inte lösas enbart genom tillskott av skattemedel utan det behövs ett system som ger resurstillskott från de branschaktörer som tjänar pengar på exploateringen av film, som biografägare, distributörer och strömningstjänster.

För att göra en sådan offentlig-privat finansiering av filmpolitiska insatser möjlig är bedömningen att det behövs en tydlig struktur där medel för detta hanteras separat och med inflytande från berörda branschaktörer. I detta syfte bör det inrättas en särskild fond i Filminstitutet, med en styrgrupp från branschen och ett avgränsat uppdrag om att stödja utveckling och produktion av svensk film med stor publikpotential. Syftet med att inrätta ett eget organ med en separat budget är att hålla isär målsättningarna och säkra inflytande från de som direkt eller indirekt avstår resurser för fondens verksamhet. Vidare är det för att skapa stadga och i viss mån kunna motverka konjunktursvängningar viktigt att medel kan ackumuleras över tid inom denna ram.

Finansieringsfrågor

För att åstadkomma denna reform föreslår vi, till att börja med, att anslaget till Filminstitutet delas upp på fler anslagsposter än i dag. Detta för att reservera de medel som hanteras i särskild ordning av den föreslagna fonden, men också för att synliggöra hur stor andel som finns tillgängligt för stöd och vad den löpande verksamheten inom Filminstitutet kostar. I sammanhanget vore det önskvärt att 1) alla medel för administration och Filminstitutets löpande verksamhet (inklusive utredning och analys, filmarvet, Cinemateket m.m.) samlas på en anslagspost, 2) medel för befintliga stöd till utveckling, produktion, spridning och visning m.m. läggs på en anslagspost, samt 3) att en särskild anslagspost inrättas för de medel som står till filmfondens förfogande. Även Filmfondens administration bör dock belasta den förstnämnda anslagsposten för löpande verksamhet.

Figur 11.1 Filminstitutets verksamhet med Filmfonden

Anm. Förslag till uppdelning av Filminstitutets verksamhet på tre anslagsposter, med uppskattningar av total budget per år om utredningens förslag genomförs.

Som framgår är förslaget att resurser om totalt ca 300 miljoner kr tillförs Filmfonden samtidigt som denna verksamhetsdel får i uppgift att hantera ett antal befintliga stödordningar. Tanken är att Filmfondens medel ska komma till genom att statliga resurser som i dag

går till incitamentsliknande stöd (ej den konsulentbedömda delen) sammanförs med resurser som berörda branschaktörer betalar antingen frivilligt enligt avtal med Filminstitutet – som träder i kraft mot att staten sänker moms för biografteater – eller genom en avgift på strömningstjänster ifall dessa inte är beredda att bidra enligt avtal på samma sätt som biografteatern (se nedan).

En sådan reform skulle också, parallellt, medge att delar av de befintliga resurserna omfördelades till främst de konsulentbedömda stödordningar som Filminstitutet hanterar på sitt stödanslag (här samlade under anslagspost 2). Sammantaget skulle budgeten för de stöd som ryms där därmed kunna öka väsentligt, med kring 50 miljoner kr, eller ca 20 procent jämfört med i dag. Detta innebär att mer resurser skulle kunna satsas på både enskilda titlar med stor publikpotential, på mer experimentell film och på utvecklingsarbete med till exempel manus. Mer skulle även kunna satsas på insatser i till exempel visningsledet.

Filmfondens styrning och uppgifter

Förslaget innefattar att Filmfondens medel hålls åtskilda från Filminstitutets verksamhet och struktur i övrigt. När det gäller de statliga medlen görs det genom att anslaget läggs på en egen anslagspost. När det gäller avgifter som betalas in från branschaktörer bör det framgå av de avtal som upprättas att Filminstitutet ska reservera medlen för Filmfonden.

Filmfonden bör styras på en generell nivå av regeringen samtidigt som detaljer regleras i avtal mellan Filminstitutet och de branschaktörer som bidrar med resurser. Förslagsvis kan regeringen i anslutning till den beskrivna anslagsposten ange att medlen ska hanteras av ett särskilt beslutsorgan i Filminstitutet (Filmfonden) som är sammansatt av representanter för de som finansierar utveckling och produktion av svensk film enligt avtal med Filminstitutet men leds av Filminstitutets vd. Det bör då även anges att tillförda medel får användas av Filmfonden för att stödja utveckling och produktion av svensk film samt vissa branschgemensamma insatser. Medel får antingen fördelas som produktionsincitament (se förslag till förordning om produktionsincitament) eller som publikrelaterat stöd (se förslag till förordning om statsbidrag till film 17–19 §§), som stöd till större filmproduk-

tioner (samma förordning 13–16 §§) samt branschgemensamma insatser (samma förordning 32–33 §§).

Hur stor del av dessa medel som årligen ska användas för vilken del samt hur mycket som eventuellt ska reserveras för kommande år bör vara upp till Filmfonden att bestämma. En central uppgift för fondens styrgrupp blir alltså att vikta dessa olika insatser mot varandra och utforma de närmare kriterierna för fördelningen av respektive stödordning. I våra förordningsförslag lämnas relativt stort utrymme för självständiga beslut om hur olika stöd ska tillämpas och det blir till exempel en viktig uppgift för fonden att precisera hur det publikrelaterade stödet ska beräknas för att ge optimala incitament för investeringar i svensk film. Till branschgemensamma insatser kan räknas sådant som utvecklande av system för validering, mikromeriter och statistik över kompetensförsörjningen som för närvarande drivs av Yrkesnämnden för film- och tv (YNFT).

Införande

Filmfonden är alltså tänkt att finansieras dels genom att vissa statliga medel tillförs, dels genom att avgifter betalas in från både biografägare och strömningstjänster. Hur finansieringen ska åstadkommas och regleras utvecklas nedan men redan här bör det påpekas att den förutsätter ett antal förändringar av mer omfattande karaktär.

Medel behöver för det första överföras mellan statliga anslag. Detta kan som tidigast genomföras inom ramen för nästkommande budgetprocess men bör annars inte bereda några särskilda svårigheter. Ett avtal behöver för det andra förhandlas fram om biografavgifter. Det bör sedan kunna ligga till grund för budgetförhandlingar om en moms-sänkning. Realistiskt går allt detta inte att göra snabbare än som tidigast till den 1 januari 2027. Parallellt ska då också, för det tredje, ett system för avgifter för strömningstjänsterna införas genom en ny lag. En sådan lag bedöms, om frågan hanteras skyndsamt, förvisso kunna träda i kraft redan den 1 januari 2026, men inte generera några intäkter förrän följande år.

Om någon del av våra föreslagna reformer skulle visa sig svår att åstadkomma kan valda delar av förslaget förstås ändå genomföras. Viktigt att beakta i det sammanhanget är dock att det, enligt utredningens bedömning, behövs ett tillskott på totalen till utveckling och produk-

tion av svensk film, inte minst för att Sverige ska stå sig i konkurrensen med våra nordiska grannländer. Kan resurser för detta tillskapas på annat sätt än genom branschavgifter skulle dock målet kunna uppfyllas även utan vissa av de reformer vi föreslår.

Särskilt om Filminstitutets inflytandestruktur

Om de förslag som vi lämnar genomförs är det naturligt att det nuvarande branschrådet för utveckling och produktion vid Filminstitutet ersätts av Filmfonden som inflytandestruktur. Uppgifterna för fonden skulle, som beskrivits ovan, kunna bli förhållandevis operativa genom att den kan fatta beslut om hur olika stöd ska hanteras, men gruppen kan förstås även användas för att diskutera och förankra frågor i relevant del av filmbranschen.

I övrigt är vår bedömning att det bör vara upp till Filminstitutet att självständigt besluta om vilka branschråd eller andra stående diskussionsgrupper som är lämpliga. Vi har under utredningens gång generellt sett mött positiva synpunkter på hur de nuvarande råden utvecklats. Efter viss initial kritik verkar dessa samverkansorgan ha funnit sin form och flera råd – framför allt filmarvsrådet – uppger de intressenter vi träffat fungerar bra och hanterar relevanta frågor. Huruvida dessa råd bör finnas kvar i nuvarande form eller vidareutvecklas i någon riktning, bedömer vi dock i första hand är en fråga för Filminstitutet. Regeringen bör därför ta bort regleringen i riktlinjebeslutet i denna del.

11.4 Sänkt moms på biobiljetter och återinförda biografavgifter

Förslag: Momsen på biografföreställningar sänks från 25 till 6 procent. Förslaget genomförs genom en ändring i mervärdesskattelagen (2023:200). Som förutsättning för att genomföra momssänkningen bör staten ställa som krav att biografägarna i avtal med Filminstitutet åtar sig att betala in en biografavgift som beräknas som 10 procent av bruttobiljettintäkterna. Samtidigt återinförs en avdragsrätt för avgifter och bidrag som betalas till Svenska Filminstitutet genom en ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) för att uppmuntra fler parter att bidra till den svenska filmens grundfinansiering.

Det finns starka skäl som talar för en sänkning av momsen på biobiljetter. Som det ser ut i dag har biografföreställningar en väsentligt högre momssats än jämförbara kulturaktiviteter som konserter, cirkus-, teater-, opera- och balettföreställningar och även jämfört med litteraturområdet (försäljningen av böcker). Med tanke på vilken kulturell betydelse filmen har och hur stor publik den samlar över hela landet är denna skillnad i grunden inte rimlig.

Den momshöjning, från 6 till 25 procent, som genomfördes 2017, har bidragit till att pressa upp priset på biobiljetter samtidigt som den gett sämre marginaler för många små biografägare, framför allt biografer i landsorten som är momsregistrerade men tidigare inte betalade biografavgift. Vissa men absolut inte alla biografer kunde i samband med momshöjningen kompensera för kostnadsökningen genom höjda biljettpriser. Samtidigt tyder mycket på att det förde med sig att besökstalen totalt sett, och därmed de totala intäkterna, sjönk.⁸ För konsumenten blev det i vilket fall genomgående dyrare att gå på bio (se ovan kapitel 4).

Utvecklingen har gjort att potentiell publik i dag sannolikt väljer bort film på bio till förmån för andra visningsfönster och för andra typer av nöjen som uppfattas ge mer värde för pengarna, vilket är en förlust för landets filmkultur i allmänhet och den svenska filmbran-

⁸ Se t.ex. den analys som gjordes två verksamhetsår efter förändringen: Svenska Filminstitutet,

”En första analys av den höjda momsen på biografintäkter – en jämförelse mellan åren 2015 och 2018” (2019).

schen i synnerhet.⁹ Om besöken på biograf – som ofta kombineras med restaurangbesök etc. – minskar till förmån för tittande i andra format kan det också förväntas slå mot sysselsättningen på de orter där minskningen sker eftersom det innebär mindre ekonomisk aktivitet totalt sett lokalt. Ur ett delaktighetsperspektiv är höga priser också ett problem. Inte minst kan det förmodas att den påtagliga realprisökning som kan iakttas har gjort det avskräckande dyrt för många familjer med lägre inkomster att gå på bio tillsammans och att det blivit svårare att prioritera biobesök för viktiga publikgrupper som unga och studenter.

Förslaget är därför att momsen sänks från 25 till 6 procent, vilket skulle innebära minskade skatteintäkter på ca 200 miljoner kr (se konsekvensanalysen).

Ett förnyat åtagande om biografavgifter

För att genomföra en momssänkning bör staten ställa som villkor att de biografer som har fler än sex visningar per vecka i avtal med Filminstitutet åtar sig att, som under filmavtalstiden, betala in en biografavgift på 10 procent av bruttobiljettintäkterna, vilket i dagsläget skulle kunna ge intäkter uppemot 140 miljoner kr. En sådan avgift är motiverad för att möjliggöra branschgemensamma investeringar i svensk filmproduktion och utgör en viktig del i finansieringen av den filmfond som föreslås. I förslaget förutsätts att åtminstone 100 miljoner kr inledningsvis kommer in denna väg (jfr. konsekvensanalysen). Förändringen bör genomföras genom en ändring i mervärdesskattelagen (2023:200).

Som framgår är utredningens förslag alltså att biografavgifter åter blir ett viktigt medel att finansiera filmpolitiska insatser. Förslaget är dock inte en återgång till det tidigare filmavtalet. I vårt förslag är det biografägarna och Filminstitutet som först avtalar om avgifterna (likasom tidigare innefattar detta även ett bakomliggande avtal mellan biografägarna och distributörerna om fördelningen av kostnaderna för avgifterna) och det är först i nästa läge regeringen skulle bli inblandad.

⁹ Detta mönster är t.ex. tydligt i en stor survey-undersökning YouGov nyligen gjort för Nordisk Film Egmont: "Nordisk filmdistribution: Consumer insights 2024". Där framgår att Sverige genomgående ligger lägst av de nordiska länderna när det gäller uppskattat värde för pengarna när det kommer till film, och att filmen i sin tur ligger väsentligt lägre än inte bara prenumerationer på vod-tjänster utan också i jämförelse med andra konkurrerande nöjen som restauranter, konserter, museer etc.

Gången skulle med andra ord behöva vara den att ett avtal om avgifter först sluts, som dock enbart träder i kraft under förutsättning att momsen sänks, och att regeringen sedan får detta på sitt bord som utgångspunkt för sedvanlig budgetförhandling.

Avdragsrätt för privata investeringar

Parallellt med momssänkningen bör det återinföras en avdragsrätt för avgifter och bidrag som betalas till Filminstitutet. Sedan 1963, då det första filmavtalet ingicks, fanns en möjlighet att få avdrag för de avgifter och bidrag som betalades till Filminstitutet av berörda avtalsparter. Avdragsrätten reglerades först i en egen lag men överfördes sedermera till 16 kap. 11 § inkomstskattelagen (1999:1229). Regeln utgjorde ett undantag från huvudregeln att avdrag bara medges för utgifter för att förvärva och bibehålla inkomster. I samband med att biografavgifterna avskaffades slopades också avdragsrätten.¹⁰ Om biografavgifterna återinförs bör dock även denna avdragsrätt, enligt vår bedömning, återinföras i 11 §.

Frågan om avdragsrätt bedöms vara särskilt viktig eftersom en sådan avdragsrätt skulle kunna utgöra ett incitament även för andra privata aktörer än biografägarna att på frivillig väg bidra till finansieringen av den föreslagna filmfonden. En fördel med den föreslagna filmfonden är att medel som kommer in denna väg i sådana fall skulle kunna hanteras vid sidan av den ordinarie statliga stödgivningen i enlighet med de önskemål som eventuella bidragsgivare kan ha, och även fonderas så att avkastningen kan användas för ändamål på längre sikt. Utredningens bedömning är att det finns en potential för sådana samarbeten, och att den föreslagna fonden utgör en viktig infrastruktur för att möjliggöra sådana – på längre sikt även på områden inom den audiovisuella sektorn som inte ingår från början.

¹⁰ *Förslag till statens budget för 2016, finansplan och skattefrågor* (prop. 2015/16:1), s. 260.

11.5 Medfinansieringsavgift för strömningstjänster

Förslag: För att säkra en bärkraftig inhemsk filmnäring över tid bör strömningstjänster som riktar sig till svenska konsumenter vara med och finansiera gemensamma insatser för främjande av audiovisuellt innehåll i Sverige. I detta syfte föreslås en lag om avgifter för leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv.

Lagen är tillämplig på leverantörer som antingen är etablerade i Sverige eller som är etablerade i ett annat EES-land men vars tjänster riktas mot publik i Sverige. Bortsett från mindre leverantörer och företag med public service-uppdrag ska sådana leverantörer årligen bidra finansiellt genom en avgift som utgör 1,5 procent av föregående kalenderårs omsättning i Sverige. Leverantörer som investerar över 10 procent av sin omsättning i Sverige i ny svensk film eller serie är undantagna från att bidra finansiellt.

Alltmer film och rörlig bild konsumeras i Sverige via nationella och internationella strömningstjänster. Detta är en utveckling som är positiv då den ökar tillgängligheten till rörlig bild för konsumenterna och erbjuder lagliga alternativ till illegal fildelning. Samtidigt innebär dessa konsumtionsmönster att det även finns ett antal stora aktörer som i dag tjänar pengar i visningsledet utan att bidra till återväxten i den svenska film- och tv-branschen. Detta parallellt med att de har en disruptiv effekt på marknaden genom att de driver upp produktions- och inköpskostnaderna för svenska aktörer för många publikdragande program, både större dramaproduktioner (så kallad high end-drama) och exempelvis sport, där kostnaderna för många sändningar från redan höga nivåer ökat med mellan 40 och 100 procent under senare år.¹¹ En del strömningstjänster investerar förvisso redan i dagsläget i svensk film- och dramaserieproduktion, men kan, beroende på hur den internationella marknaden utvecklas, snabbt komma att ändra strategi.

För att ge jämlika förutsättningar – inte minst gentemot biografledet och nationellt baserade, breda tv-kanaler – samt säkra den långsiktiga återväxten av svenska filmskapare och filmkunnandet i landet, är det rimligt att även dessa allt viktigare aktörer framöver bidrar till gemensamma satsningar för främjande av svenskt audiovisuellt innehåll. Detta kan antingen ske genom en frivillig avgift eller genom att

¹¹ Skattningen bygger på uppgifter som utredningen fått från SVT.

en lag om finansiella bidrag till inhemsk produktion införs med utgångspunkt i de möjligheter som ges i direktivet om audiovisuella medietjänster (AV-direktivet).

Syftet med den föreslagna lagen är att främja inhemskt audiovisuellt innehåll. I ett medielandskap där marknaden för rörlig bild alltmer domineras av anglosaxiskt innehåll är det viktigt att det finns tillgång till ett innehållsutbud som speglar erfarenheter i Sverige. Genom att fler aktörer – såväl inhemska som globala – är med och bidrar finansiellt skapas bättre förutsättningar för att på ett konkurrensneutralt sätt värna tillgången till innehåll på svenska eller på något av de nationella minoritetsspråken. Detta är viktigt både för den svenska publiken och för filmbranschen i Sverige då kompetens kan upprätthållas och fler arbetstillfällen skapas.

Totalt 13 europeiska länder har hittills använt AV-direktivets möjlighet att införa finansiella bidrag för såväl inhemska som globala aktörer, nu senast bland annat Danmark och Nederländerna. Ytterligare tre länder ställer samma krav men endast vad gäller inhemska aktörer. Utifrån de särskilda förutsättningarna som finns i det enskilda landet har en del infört krav på direktinvesteringar medan andra har infört avgifter av olika valör, och åter andra har infört en kombination av de två. Förslag om att införa finansiella bidrag finns i ett flertal länder, däribland Island och Norge.

En ordning som tar hänsyn till förutsättningarna i Sverige bör enligt utredningen träffa alla aktörer som i dag tjänar pengar i visningsledet samt nya tjänster som är under utveckling. Det gäller såväl inhemska som globala aktörer. Regleringen bör därför ta sikte på alla leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv, det vill säga digitala tjänster där användaren på begäran kan se program. Även beställ-tv-tjänster som ingår i en videodelningsplattformens utbud bör omfattas. På så sätt skapas en konkurrensneutral ordning som inte missgynnar vissa gentemot andra. Även de leverantörer av medietjänster som sänder till exempel sport och inte har film eller drama-serier i sin tjänst åläggs att bidra. Detta är motiverat eftersom även deras agerande i hög grad påverkar hela marknaden, inte minst genom att driva upp kostnaderna för till exempel sporträttigheter för svenska aktörer, vilket i sin tur gör det svårare för dessa att investera i inhemsk produktion av film och serier.

För en så administrativt enkel ordning som möjligt bör avgiften sättas lågt (förslagsvis 1,5 procent) och räknas fram utifrån företagens

årliga bruttointäkt knuten till beställ-tv-verksamheten i Sverige. Syftet med en, i jämförelse med övriga Norden, låg procentsats, men som omfattar krav på avgift från alla de aktörer som är verksamma på den svenska beställ-tv-marknaden, är att skapa förutsättningar för en konkurrensneutral och över tid hållbar reglering samtidigt som nya medel tillförs svenskt audiovisuellt innehåll. Genom att avgiften utgår från bruttointäkten inkluderas alla intäkter utan avdrag för kostnader och skatter. Det kan handla om abonnemangsavgifter men även andra intäkter som är knutna till beställ-tv-verksamheten, till exempel reklam, sponsring, produktplacering och de intäkter som genereras från telekomoperatörers play-tjänster.

Undantag från att bidra finansiellt görs för de medietjänstleverantörer som har en låg omsättning eller liten publik samt för public service-företagen. Det senare mot bakgrund av att de finansieras med offentliga medel och dessutom har i uppdrag från staten att både bidra till utvecklingen av svensk film och svara för en omfattande produktion av kulturprogram, där särskild vikt ska läggas vid dramaproduktion.

Aktörer som redan investerar mycket i svenskt innehåll föreslås också undantas från avgift. De som kontinuerligt investerar en stor del av sin omsättning i svenska filmer eller serier bidrar redan finansiellt till den relevanta produktionsmarknaden och bör inte åläggas ytterligare krav. Mot denna bakgrund är förslaget att den som föregående år investerat minst 10 procent av sin bidragspliktiga omsättning i ny svensk film eller nya svenska serier undantas från avgift. Aktörer som bidrar med så pass mycket av sin omsättning till nytt svenskt innehåll är viktiga för en kontinuerlig återväxt i den svenska film- och tv-branschen och bör uppmuntras att fortsätta investera, det gäller såväl lokala som globala aktörer.

Med ny svensk film eller serie avses här nya filmer eller serier som i huvudsak är inspelade på svenska eller något av de nationella minoritetsspråken och där antingen minst 50 procent av produktionens budget förbrukas i Sverige eller där minst 50 procent av inspelningen sker i Sverige. Genom att krav ställs på att filmen eller serien måste vara ny understryks att det inte räcker för en aktör att fylla sin tjänst med licensierat äldre svenskt innehåll. De investeringar som görs i form av köp av visningsrätter kan dock enligt förslaget räknas in om filmen eller serien som det gäller inte är äldre än tre år.

Utredningen har övervägt en utökad modell, på samma sätt som föreslagits i andra nordiska länder, med flera trappsteg där avgiften

minskar i takt med ökade investeringar i inhemskt innehåll, men gör bedömningen att flera steg riskerar motverka en administrativt enkel ordning. Dessutom är den föreslagna procentsatsen redan låg jämfört med den avgift som införts eller föreslagits i de övriga nordiska länderna.

För att ytterligare förenkla administrationen föreslås att den som är skyldig att betala avgift enligt lagen rapporterar och betalar in avgiften utan anmodan till Mediemyndigheten. Mediemyndigheten har bred kunskap om branschen och marknaden för audiovisuella beställ-tv-tjänster och har redan tillsyn över relevanta aktörer på den svenska marknaden i enlighet med radio- och tv-lagen. Myndigheten följer upp att avgiftsskyldigheten följs och för i sin tur vidare avgiften, med eventuellt avdrag för administration, till Svenska Filminstitutet för fördelning via den föreslagna filmfonden.

Regleringen om medfinansiering syftar till att främja produktion av film och serier och Filminstitutet är därmed bäst lämpat att hantera fördelningen av medel. Fördelningen kan ske med stöd av antingen förordningen om statsbidrag till film eller förordningen om produktionsincitament för film och serier. Medietjänstleverantörer som bidrar till fonden bör på ett icke-diskriminerande sätt kunna ta del av tillämpliga stöd, oavsett om dessa avser film eller serier.

Som framgår ovan undantas de medietjänstleverantörer som kontinuerligt investerar en stor del av sin omsättning i svensk film eller serier. För att omfattas av undantaget behöver leverantören visa att man under föregående kalenderår investerat minst 10 procent av sin bidragspliktiga omsättning i ny svensk film eller serie. Även dessa uppgifter redovisas till Mediemyndigheten. Mediemyndigheten bör kunna inhämta rådgivande bedömning från Svenska Filminstitutet kring vad som utgör en investering i ny svensk film eller serie i lagens mening.

Avgift eller skatt?

I de flesta europeiska länder som utnyttjat AV-direktivets möjlighet till finansiella bidrag har bidraget inte ansetts vara en skatt. Utredningen gör dock bedömningen att en motsvarande avgift i Sverige juridiskt är att betrakta som skatt, även om den benämns avgift. I svensk rätt

ses en avgift som något som tas ut för att täcka en kostnad medan skatt är något som inte är förenat med en motprestation.

Men även om flera avgiftsliknande förpliktelser i Sverige formellt betraktas som en skatt hanteras det i tillämpningen på olika sätt, exempelvis genom punktskatter, offentligrättsliga avgifter (liknande den tidigare radio- och tv-avgiften) eller allmän skatt (på samma sätt som public service-avgiften). Budgetlagen (2011:203) medger förvisso inte specialdestinerade skatter, men politiska åtaganden om att anslå en viss intäkt till ett visst ändamål, fast inom ramen för den ordinarie budgetprocessen, kan göras (jfr public service-avgiften). Möjlighet finns exempelvis att finansiera vissa infrastrukturinvesteringar med en särskild skatt eller avgift för detta ändamål. Trängselskatten är ett exempel och även om inte den är en specialdestinerad skatt i formell mening så används inkomsterna för att delfinansiera investeringar i infrastruktur som till exempel investeringar i vägnätet och utbyggnad av tunnelbanan i Stockholm. Betalning och avisering av avgiften hanteras av Transportstyrelsen.

Det är mot denna bakgrund utredningens bedömning att avgiften kan inkasseras av en myndighet för att därefter tillföras filmfonden vid Filminstitutet för främjande av produktion av film och serier. Att avgiften betalas in till Mediemyndigheten i stället för att exempelvis tas ut via skattsedeln är enligt utredningens bedömning det mest resurseffektiva alternativet. Motsvarande lösning finns i många andra länder som använt sig av AV-direktivets möjligheter till finansiella bidrag. Att systemet är enkelt och okomplicerat till sin uppbyggnad är av stor vikt för de som omfattas av avgiftsordningen.

Sveriges internationella åtaganden inom ramen för OECD har av vissa åberopats som skäl att inte införa finansiella bidrag i enlighet med AV-direktivet. Medlemsländerna inom OECD har enats om ramar kring skatter på digitala tjänster med begränsningar för införandet av nya särskilda skatter och även undvikande av sådant som kan betraktas som dubbelbeskattning. Enligt överenskommelsen, som ännu inte har trätt i kraft, får ett land inte införa nya skatter på området digitala tjänster om en koncerns omsättning redan beskattas någonstans inom EU. Utredningen gör dock bedömningen att avgiften inte står i strid med OECD-avtalet eller intentionen med den nya överenskommelsen.

11.6 Ett reformerat produktionsincitament

Förslag: En ny förordning om produktionsincitament införs där principen om att ansökningar om stöd ska prövas i den ordning de kommer in (först till kvarn-principen) avskaffas och ersätts av en bestämmelse om att det i första hand är nivån på bidragsberättigade kostnader som ska användas för att prioritera mellan ansökningar. Produktioner som bygger på ett manus eller en litterär förlaga som ursprungligen är skriven på svenska eller ett nationellt minoritetsspråk, ska dock uppmuntras genom att värdet på sådana investeringar räknas upp enligt en viss schablon. Ansvaret för produktionsincitamentet flyttas från Tillväxtverket till den filmfond som föreslås i Svenska Filminstitutet.

Det nuvarande produktionsincitamentet har, som beskrevs i kapitel 6, kritiserats eftersom först till kvarn-principen inte fungerat med de begränsade medel som finns i systemet. Stödet har tagit slut inom några få minuter när det utlysts och har gått till den som snabbast lyckats lämna in ansökan. Dessutom har produktionsincitamentet sedan det infördes enbart finansierats med kulturpolitiska medel (alltså medel inom utgiftsområde 17 på statsbudgeten) och hittills inte lyckats attrahera näringspolitiska medel. Allt detta talar för att stödets konstruktion bör ändras och tillämpningsområdet inskränkas så att tillgängliga medel gör störst möjliga nytta. Dessutom bör incitamentet på ett enklare sätt kunna vägas mot andra incitamentsinriktade stöd, som det publikrelaterade stödet.

I syfte att göra stödet mer träffsäkert gör utredningen bedömningen att ett antal förändringar bör göras. Det bör förtydligas i förordningen att ändamålet med statsbidraget är att bidra till att öka antalet film- och serieproduktioner i Sverige för att främja en bärkraftig svensk filmbransch och att Sverige och svenska förhållanden skildras i film och serier. Som avgränsning bör det framgå av förordningen att det inte bara är ett krav för att erhålla statsbidrag att inspelningen helt eller delvis förläggs till Sverige, utan även att den svenska insatsen av artistiska medarbetare ska vara av påtaglig betydelse.

För att ge möjlighet att prioritera mellan ansökningar som uppfyller de grundläggande kraven bör det i förordningen anges att den produktion som har störst bidragsberättigade kostnader ska erbjudas bidrag först. Med bidragsberättigade kostnader avses kostnader som är nöd-

vändiga för att genomföra produktionen i Sverige och som avser köp av varor och tjänster från affärsverksamhet som beskattas i Sverige, löner till arbetstagare som är skattskyldiga i Sverige, eller kostnader för royalties och liknande avgifter till branschorganisationer i Sverige.

Produktioner som bygger på ett manus eller en litterär förlaga som ursprungligen är skriven på svenska eller ett nationellt minoritetsspråk, ska dock ges prioritet. Detta uttrycks i förordningen genom att de bidragsberättigade kostnaderna i dessa fall får multipliceras med koefficienten 1,5, vilket gör det mer sannolikt att erhålla stöd i dessa fall utan att man därför utesluter utländska produktioner. På detta sätt bibehåller förslaget, sammantaget och trots införandet av ytterligare kulturkriterier, produktionsincitamentets automatiska karaktär.

De föreslagna förändringarna talar, liksom andra delar av utredningens reformagenda, för att Filminstitutet och den föreslagna filmfonden bör ansvara för stödgivningen. I filmfonden har branschen själv ett inflytande över prioriteringarna och kan vara med och utforma detaljerna i ett effektivt stödsystem. Dessutom medger den föreslagna fondkonstruktionen att en prioritering görs mellan insatser för produktionsincitament och det likaledes incitamentsinriktade publikrelaterade stödet.

Enligt utredningens bedömning är det viktigt att en fördjupad bedömning framöver kan göras av vilka effekter båda dessa stöd har och att nivåerna kan justeras utifrån det. Om de branschaktörer som är representerade i filmfonden kan visa att ett reformerat incitament bidrar till att säkra inspelningar till Sverige bör det också på sikt finnas möjligheter att attrahera näringspolitiska medel för att vidareutveckla systemet (se vidare i konsekvensanalysen i kapitel 12).

11.7 Internationellt program på Konstnärsnämnden

Förslag: Konstnärsnämnden ges i uppdrag att beskriva förutsättningarna för att etablera ett internationellt program på filmområdet.

Film är det enda konstområde som i dag inte har ett internationellt program hos Konstnärsnämnden. Däremot kan filmkonstnärer ansöka om projektbidrag och till exempel resebidrag, vilket många också gör (se kapitel 6). Det handlar i det senare fallet förvisso ofta om små be-

lopp, men de kan ändå ofta vara viktiga och möjliggör bland annat researchresor och besök på filmfestivaler.

Konstnärsnämnden har sedan 1996 ett internationellt program för bild och form (IASPIS), sedan 2009 ett internationellt program för dans och sedan 2012 ett internationellt program för musik. I regleringsbrevet för budgetåret 2022 fick myndigheten i uppdrag att utveckla internationella program även för teater och för cirkus. Uppdraget för de internationella programmen är att främja konstnärlig utveckling genom att stärka konstnärernas internationella nätverk och genom att öka tillgängligheten till en internationell arbetsmarknad. Verksamheten bedrivs bland annat genom residens i Sverige och i utlandet, internationella samverkansprojekt tillsammans med aktörer runt om i landet, samt olika former av program- och informationsverksamhet.

Det finns i dag inget motsvarande på filmområdet trots att det finns en hög efterfrågan på till exempel residens för filmkonstnärer och önskemål från festivaler om att få bättre möjligheter att bjuda in intressanta konstnärer till Sverige för utbyten med svenska filmare och filmbransch. Konstnärsnämnden skulle mot denna bakgrund framöver vilja ha ett uppdrag att utveckla ett internationellt program även för film.¹² Utredningens bedömning är att detta vore önskvärt och förslaget är att regeringen ger Konstnärsnämnden i uppdrag att beskriva förutsättningarna för att etablera ett sådant internationellt program även på filmområdet. I detta sammanhang bör särskilt uppmärksammas möjligheten att samverka med befintlig filmrelaterad verksamhet runt om i landet, som Bergmangårdarna på Fårö, vid etableringen av samarbeten och residens.

¹² Se Konstnärsnämndens skrivelse den 25 oktober 2024 till utredningen, ”Konstnärsnämndens arbete med film ur ett internationellt perspektiv”.

11.8 Ett nationellt filmarvscentrum

Förslag och bedömning: Filminstitutet ges i uppdrag att i samverkan med Kungliga biblioteket (KB) och andra aktörer som SVT lämna ett kostnadsberäknat förslag till ett nationellt filmarvscentrum med ändamålsenliga lokaler, teknik och personal för bevarande och digitisering av analog film från berörda samlingar. I uppdraget ska ingå att föreslå en gemensam finansiering av centret med utgångspunkt i ansvaret för befintliga samlingar. För att säkra bevarandet av film och serier som enbart distribueras på strömningstjänster är det även angeläget att skyndsamt gå vidare med de förslag om en ny, teknikneutral pliktmateriallagstiftning som tidigare lämnats till regeringen samt i detta sammanhang överväga om vissa av uppgifterna kan delegeras till Filminstitutet.

Vårt filmarv är en tillgång som staten har ett särskilt ansvar för att bevara för kommande generationer. Att det rika svenska filmarvet fortsatt kan fungera som inspiration för nytt skapande och som kulturell referenspunkt är av avgörande betydelse. Som beskrivits i kapitel 9 står det svenska filmarvet inför en rad utmaningar, samtidigt som äldre film är efterfrågad av publiken och den typ av rörlig bild som filmarvet representerar också blir en allt viktigare resurs till exempel i den utveckling mot datorgenererad bild som AI-utvecklingen för med sig.

För att det svenska filmarvet ska leva vidare behöver grundläggande bevarandefrågor – som anpassade lokaler – kunna prioriteras, liksom insatser för att vidmakthålla teknisk utrustning och kompetens. Vidare krävs ett fortsatt aktivt arbete med digitisering och spridning av äldre film. När det gäller film och serier som produceras för till exempel internationella strömningstjänster i dag behövs också – för att framtidens filmarv ska kunna säkras – ett regelverk som ger möjlighet att samla in den svenska produktionen utan alltför stor administration.

Prioritera samordning och resursdelning

Som utvecklas i kapitel 9 kommer filmarvet även framöver i hög utsträckning att bestå av analog film som måste bevaras för framtiden. Detta samtidigt som både teknik och kompetens för att bevara och

tillgängliggöra detta blir allt svårare att vidmakthålla. I detta läge behöver de statliga resurserna koncentreras för att bygga upp en nationell miljö i vilken de mest centrala samlingarna kan hanteras.

Det står klart att hanteringen av det samlade filmarvet i dag är splittrad på för många aktörer och det krävs, enligt utredningens bedömning, att resurserna på statlig nivå samlas. Förslaget är därför att Filminstitutet ges i uppdrag att i samverkan med KB och andra aktörer som SVT lämna ett kostnadsberäknat förslag till ett nationellt filmarvscentrum med ändamålsenliga lokaler, teknik och kompetens för bevarande och digitisering av analog film från berörda samlingar.

Filminstitutet utreder just nu vilka lokaler som kommer att krävas i framtiden för säkrande av det analoga filmarvet. Utredningen utgår från krav på kompetensförsörjning och säkerhet såväl som externa klimathot och de aktörshot som beskrivs i Totalförsvarets forskningsinstitutets rapport *Hoten mot kulturarven*.¹³ Utmaningarna är desamma för de andra stora filmarvsaktörerna SVT och KB. Filminstitutet kommer enligt uppgift också att närmare beskriva de lokalbehov som finns i den egna verksamheten i sitt budgetunderlag till regeringen för 2026–2028. Båda dessa underlag kan tas till utgångspunkt för det uppdrag som föreslås här, men bör kompletteras i dialog med de andra intressenterna på nationell nivå. Inte minst bör KB:s pågående flytt av verksamhet från Grängesberg beaktas, liksom hanteringen av SVT:s olika arkiv under den kommande tillståndspanoraden för public service.¹⁴

Reformera pliktlagstiftningen

I kapitel 9 beskrevs också hur situationen ser ut ur ett bevarandeperspektiv för nyare svensk film som aldrig funnits på analog bärare. Det är ett stort problem att svenska filmer och serier som inte fått stöd av Filminstitutet i dag inte alltid kan samlas in i bevarandesyfte.

På regeringens bord ligger sedan flera år ett förslag till ny samlad pliktlagstiftning som enligt vår bedömning skulle kunna råda bot på detta problem om det genomfördes i sina huvuddrag.¹⁵ När det gäller audiovisuellt material bör, enligt förslaget i pliktmaterialutredningen, egentligen allt tillgängliggjort material som är avsett för och riktat till

¹³ *Hoten mot kulturarven – En analys av aktörsdrivna hot mot kulturarv i Sverige* (2024).

¹⁴ Betydelsen av dessa lyfts särskilt i den senaste public service-utredningen: *Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider* (SOU 2024:34), s. 222.

¹⁵ *Papper, poddar och... Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial* (SOU 2021:32).

allmänheten här i landet vara leverenspliktigt, vilket skulle föra med sig att även mycket film på till exempel globala strömningstjänster skulle omfattas. Sådan film lämnas i vissa fall in redan i dag, men det finns stora luckor och kvaliteten på materialet är ofta bristfällig. Den nya pliktlagen föreslås reglera insamling av tre olika slag – leveransplikt, rekvisition och egeninsamling – och ger därmed bättre möjligheter till automatiserad insamling än i dag men öppnar även upp för mer selektiva insamlingsmetoder, i linje med vad det moderna medielandskapet ofta kräver.

Utredningens bedömning är att det är angeläget att skyndsamt gå vidare med utredningens förslag för att säkra att film och serier som distribueras digitalt bevaras för framtiden. I sammanhanget bör även övervägas möjligheten att i lag delegera myndighetsuppgiften att kräva in material inom filmområdet till Filminstitutet som har den expertkunskap som krävs för området, både vad gäller att bedöma vilket format som är bäst lämpat för ändamålet och som ansvarig för kvalitetskontroll av det material som lämnas in. Det skulle kunna göras genom att det i den föreslagna pliktmateriallagen förs in en bestämmelse om att den pliktansvariga myndigheten delegerar insamlandet för vissa avgränsande områden. Ett sådant avgränsande område skulle kunna vara film och serier. Att Filminstitutet är en stiftelse hindrar inte en sådan ordning, givet att den har stöd i lag.

11.9 Övrigt angående föreslagna bidragsförordningar

Förslag: En bestämmelse om att beslut om bidrag, i det fall beslutet är överklagbart, överklagas till allmän förvaltningsdomstol införs i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde.

Enligt 7 § lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde prövar Stiftelsen Svenska Filminstitutet frågor om fördelning av statliga medel inom stiftelsens verksamhetsområde. I såväl den föreslagna förordningen om filmstöd som den föreslagna förordningen om produktionsincitament, föreslås, på samma sätt som i nuvarande förordningar, bestämmelser om att vissa beslut ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Som framhållits i Demokrativillkorsutredningen krävs dock lagstöd för att ställa upp bestämmelser om överklagande i förordning som hanteras av enskilda organ.¹⁶ Förvaltningslagens bestämmelser om överklagande gäller nämligen inte när enskilda rättssubjekt handlägger ärenden inom ramen för en överlämnad förvaltningsuppgift och det krävs därför uttryckligt författningsstöd för att ett beslut av ett privaträttsligt organ ska kunna överklagas.

I utredningen föreslogs att en bestämmelse om att beslut om bidrag, i det fall beslutet är överklagbart, överklagas till allmän förvaltningsdomstol ska införas i de lagar där det överlämnats till enskilda organ att besluta i fråga om bidrag. Det föreslås därför att det införs en bestämmelse med denna betydelse i lagen om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde.

¹⁶ *Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället* (SOU 2019:35).

12 Konsekvensanalys

Av kommittéförordningen (1998:1474) framgår att om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för bland annat staten, företag eller andra enskilda så ska en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. För förslag som innebär kostnadsökningar eller intäktsminskningar för bland annat staten så ska kommittén föreslå en finansiering (14 §).¹

Enligt förordningen ska konsekvenser också bland annat anges när ett förslag har betydelse för sysselsättning, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen (15 §). Om ett betänkande innehåller förslag till nya eller ändrade regler, ska förslagets kostnadsmässiga och andra konsekvenser anges i betänkandet. Konsekvenserna ska anges på ett sätt som motsvarar de krav som finns i 6 och 7 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning (15 a §).²

12.1 Ekonomiska konsekvenser

Utredningens förslag medför ekonomiska konsekvenser på ett antal områden. Dessa redovisas nedan, inklusive en beskrivning av hur utredningen har gjort för att uppskatta dessa, knutet till respektive för-

¹ Kommittéförordningen (1998:1474) ändrades den 6 maj 2024. Enligt övergångsbestämmelserna gäller den äldre lydelsen av 14–15 a §§ för kommittéer och särskilda utredare som tillkallats före ikraftträdandet.

² Förordning (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning har ersatts av förordning (2024:183) om konsekvensutredningar. Enligt övergångsbestämmelserna tillämpas den nya förordningen inte för kommittéer och särskilda utredare som tillkallats före ikraftträdandet den 6 maj 2024. För utredningar som har tillsatts före den 6 maj 2024 gäller dock fortfarande 6 och 7 §§ i den upphävda förordningen.

slag. Avslutningsvis görs en samlad bedömning av förslagets effekter på de offentliga finanserna.

Sänkt moms på biobiljetter

Enligt de siffror från Filmägarnas kontrollbyrå som utredningen har tillgång till uppgick de samlade bruttobiljettintäkterna hos Sveriges biografägare 2023 till ca 1,55 miljarder kr. Detta är väsentligt lägre än åren innan pandemin (då var genomsnittet snarare 1,82 miljarder kr) och man hade kunnat förvänta sig att intäkterna vid det här laget skulle ha återgått till en högre nivå. Ingenting tyder dock på att så kommer bli fallet per automatik, då även de preliminära besökssiffrorna för 2024 verkar hamna på ungefär samma nivå som året innan. Intäkterna 2023 kan alltså fortfarande användas för att bedöma värdet av en momssänkning i termer av minskade intäkter för staten ("skatteutgiften").³

Om de totala bruttobiljettintäkterna var 1,55 miljarder kr var uppskattningsvis drygt 300 miljoner kr av detta moms. Totalbeloppet inklusive moms dividerat med 1,25 ger summan exklusive moms (här 1,24 miljarder kr) och därmed kan resterande del förutsättas vara moms (här 310 miljoner kr). En mindre del av intäkterna kan dock förmodas komma från biografer som inte är momsregistrerade (ideella föreningar, biografer i kommunal regi eller biografer med en omsättning under 120 000 kr per år), vilket skulle innebära att de totala moms-inbetalningarna skulle vara ca 10 miljoner kr lägre.

Skulle momsen i stället ha varit 6 procent skulle det förmodligen ha gett drygt 85 miljoner kr i skatteintäkter. Allt annat lika hade en sådan sänkning alltså resulterat i en minskning av intäkterna på 215 miljoner kr. Men denna beräkning är osannolik eftersom en sänkning borde ge billigare biljetter – hur mycket beror förstås på hur mycket av momssänkningen som slår igenom på konsumentpriset – och därmed högre konsumtion. Skulle konsumtionen med hjälp av sänkningen kunna fås att återgå till det som var snittet innan pandemin (med en total intäkt från biljettförsäljningen på 1,82 miljarder kr), vilket inte är något orimligt antagande givet att kärvare hushålls-ekonomi verkar förklara en del av den minskade konsumtionen under

³ Jämför beräkningsgrunderna i regeringens skrivelse *Redovisning av skatteutgifter 2024* (skr. 2023/24:98).

de senaste åren, skulle 6 procents moms på biobiljetter i stället ge drygt 100 miljoner kr i intäkter för statskassan.

Denna beräkning ger vid handen att en momssänkning kan uppskattas kosta ca 200 miljoner kr i minskade skatteintäkter, eller något mer om konsumtionen inte ökar som förväntat.

Intäkter från biografavgifter

Biografavgifter skulle enligt utredningens förslag och beräkningar ge drygt 140 miljoner kr i avgift till Filminstitutet (Filmfonden), baserat på nivån på samlade bruttobiljettintäkter hos Sveriges biografägare 2023 (1,55 miljarder kr). Beräkningen utgår från en ny momssats på 6 procent i stället för 25 procent och på att biografägarna åtar sig att betala 10 procent av bruttobiljettintäkterna, på liknande sätt som i det gamla filmavtalet, samt att bruttobiljettintäkterna för biografer med färre än i genomsnitt sex visningar i veckan är undantagna. I beräkningen antas bruttobiljettpriset sjunka i linje med effekterna av sänkt momssats och införd avgift. Om förslaget genomförs beror den exakta avgiftsintäkten på hur biljettförsäljningen utvecklas (antal sålda biljetter och pris) samt hur många små biografer som slutligen undantas.

Eftersom skattningen av intäkterna av en framtida biografavgift är tämligen osäker, förutsätter utredningens förslag att enbart ca 100 miljoner kr kommer in denna väg i ett första skede. Om det sedan visar sig bli mer än så är detta dock positivt. Medlen kan då antingen användas för att ytterligare stärka stöden som fördelas inom ramen för Filmfonden eller för att kompensera för neddragningar som kan behöva göras för att täcka upp för den intäktsminskning som momssänkningen innebär för staten.

De aktuella medlen skulle inte hanteras över statsbudgeten utan betalas in direkt till Filminstitutet enligt avtal mellan parterna. En avgift av detta slag betalas in av biografägarna men finansieras i praktiken av både biografägare och distributörer samt andra rättighetsinnehavare eftersom den påverkar vinsten per biljett i visningsledet. Hur den bakomliggande uppgörelsen kring detta bör se ut får, liksom under filmavtalstiden, bli en fråga mellan dessa båda parter. Indirekt kommer även andra som är med och finansierar svensk film att påverkas eftersom det förändrar investeringskalkylerna. Detta är inte minst vik-

tigt att beakta när det kommer till frågor om representation i den föreslagna filmfonden.

Intäkter från medfinansieringsavgifter

Betalmarknaden för vod uppgick enligt företaget Mediavision till ca 9,1 miljarder kr 2023 (jfr kapitel 3). Denna siffra inkluderar både direkt betalning (stand alone svod eller s-svod) och indirekt betalning via operatör (buy through svod eller b-svod) för prenumerationer till strömningsaktörerna samt styckevis betalning för filmer eller program (transactional vod eller tvod). B-svod innebär att det i betal-tv-operatörernas intäkter ingår strömningsabonnemang som paketeras (bundlas) i betal-tv-paket. För tio år sedan fanns det inga sådana intäkter, men i framtiden är det inte omöjligt att det kan bli merparten av operatörernas intäkter. Ett ytterligare begrepp som blivit vanligare är som nämnts ovan hvod (hybrid-vod), det vill säga strömningsabonnemang som är både reklam- och betalfinansierade och där konsumenten kan välja ett lägre pris på sitt abonnemang om en viss mängd reklam accepteras. Mediavision uppskattar att dessa abonnemang i dag inte är så vanliga (högst 10 procent av abonnemangen), men att de antas växa framöver.

Om vi bortser från intäkter för svod-tjänster via operatörssamarbeten så uppskattar Mediavision att den fristående svod-marknaden första kvartalet 2024 uppgick till 1,4 miljarder kr (vilket skulle innebära ca 5,6 miljarder kr på helåret). Det är i nivå med Filminstitutets beräkningar av konsumentutgifter för svod-tjänster under 2023, som uppskattas till 5,5 miljarder kr. Dessa skattningar baseras på tjänsternas genomsnittliga månadskostnad i kombination med uppskattat antal prenumerationer baserat på räckviddsmätningar. Enligt Filminstitutets uppgifter var Netflix den största aktören i detta segment med en marknadsandel på 35 procent, följt av Viaplay med 18 procent, TV4 Play/Cmore med 15 procent, HBO/Max med 11 procent och Disney+ med 10 procent.

I tillägg till prenumerationemarknaden kommer, oavsett betalmodell för konsumenterna, annonsintäkter för strömningstjänsterna för reklam (avod), som 2023 uppgick till ca 2,9 miljarder kr enligt

Institutet för reklam- och mediestatistik (IRM).⁴ I siffran ingår videodelningsplattformar som Youtube, som antas stå för en stor del av intäkterna på denna reklammarknad. Enligt MMS stod Youtube under fjärde kvartalet 2024 för ca 80 procent av det dagliga tittandet på annonsfinansierade tjänster som ingår i MMS:s mätningar och tittandet på de kommersiella tv-kanalernas tjänster stod för drygt 10 procent av tittandet. Det kan dock antas att tittandet inte avspeglar annonsintäkterna då till exempel kvaliteten på innehåll påverkar vilket pris en annonsör är beredd att betala för annonseringen. Baserat på detta kan därför TV4 Play antas stå för den största delen av de reklamintäkter som inte tillfaller Youtube.

Sammanfattningsvis så kan, med ledning av ovanstående, den totala omsättningen på den i sammanhanget relevanta marknaden i Sverige 2023 uppskattas till 9,1 miljarder kr (intäkt från konsument för betalvod, direkt eller via bundlade abonnemang) plus 2,9 miljarder kr (intäkt från reklam), vilket ger 12 miljarder kr. Dessa intäkter tillfaller både strömningsaktörer som visar film och dramaserier, som Netflix, Disney+, Viaplay, TV4 Play, Max, Amazon Prime, Pluto TV, Apple TV+, Sky Showtime och SF Anytime, och videodelningsplattformar som Youtube.

En rak avgift på 1 procent av en sådan total omsättning skulle alltså ge ca 120 miljoner kr, 2 procent knappt 240 miljoner kr osv. Med tanke på de undantag som föreslås skulle dock detta i praktiken komma att bli lägre. Efter flera år av stora investeringar i svenskt innehåll har det under senare år skett en generell tillbakagång. Av de stora internationella leverantörerna av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv är det, när detta skrivs, i praktiken bara Netflix som med regelbundenhet fortsätter beställa svenskt innehåll i riktigt stor omfattning (mer än 10 procent av omsättningen). Av de inhemska leverantörerna som omfattas av förslagets krav på avgifter fortsätter TV4 i hög utsträckning att beställa svenskt innehåll (väsentligt mer än 10 procent av omsättningen). Den andra stora inhemska beställaren av svenskt innehåll är SVT som dock föreslås undantas.

Tar man bort den uppskattade omsättningen för Netflix och TV4 landar den totala omsättningen på drygt 10 miljarder kr, men denna skattning bör förmodligen sänkas ytterligare något eftersom omsättningen för små tjänster också bör räknas bort liksom reklamintäkter

⁴ Avser reklam som visas eller är såld i anslutning till redaktionell video, inklusive användargenererat innehåll. Mediemyndigheten, *Medieekonomi: Medieutvecklingen 2023* (2023).

som är knutna till vissa videodelningstjänster som inte är att betrakta som beställ-tv. En avgift på 1 procent av detta skulle alltså ge strax under 100 miljoner kr. Den föreslagna avgiften på 1,5 procent skulle då förmodligen ge strax över 100 miljoner kr. Dessa summor ska dock tolkas med försiktighet eftersom det i dagsläget är oklart vilka beställ-tv-tjänster som i slutändan kommer att omfattas alternativt undantas.

Konsekvenser för de offentliga finanserna

Det är viktigt att framhålla att utredningens förslag förväntas leda till positiva samhällsekonomiska effekter eftersom det finns starka belegg för att offentliga investeringar i till exempel filmproduktion genererar både tillväxt och direkta skatteintäkter. Även en mer livaktig biografnäring bidrar till tillväxt.

Utredningens huvudförslag om en filmfond är dels finansierat genom en omfördelning inom utgiftsområde 17 (medel som i dag går till produktionsincitament), dels genom medfinansieringsavgifter för strömningstjänster och biografavgifter. Med andra ord medför det inga ökade utgifter för statskassan. Förslaget om sänkt moms på biobiljetter innebär en intäktsminskning för staten som kan uppskattas till ca 200 miljoner kr.

Utredningens bedömning är dock att denna intäktsminskning om förslagen genomförs fullt ut delvis kommer att vägas upp av ökade intäkter för staten i andra delar genom att både biografgåendet och filmproduktionen i landet antas öka. De positiva skatteeffekterna är svåra att exakt förutsäga men att det finns ett samband mellan ökad aktivitet i dessa sektorer och ökade skatteintäkter är tydligt i en rad svenska och internationella studier.⁵

Samma sak, det vill säga att insatserna har positiva ekonomiska effekter, kan sägas om produktionsincitament till film- och drama-serieproduktion (se kapitel 11). Detta talar också för att kostnaden för sådana incitament bör belasta näringspolitiken snarare än kulturpolitiken. Det är på det området som kompetensen finns att fullt ut bedöma insatsernas effekter och ställa satsningarna i relation till annan industripolitik. Om näringspolitiska medel på sikt tillkommer kan de resurser som använts för ändamålet inom utgiftsområde 17 i stället användas för att förstärka Filminstitutets selektiva stöd, eller vid behov

⁵ Se UNIC, *Box office and beyond: The cultural, social and economic impact of cinema* (2024).

kompensera den intäktsminskning som den föreslagna momssänkningen för biografföreställningar medfört.

Utredningens förslag om att leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv ska bidra till att finansiera svenska filmer och serier antas innebära en ökad administrativ börda för Mediemyndigheten, främst när det gäller genomförandet och tillsynen av att berörda leverantörer följer lagen. Utredningen bedömer att uppdraget kommer kräva ca 2 helårsanställningar och kostnaden för det nya uppdraget beräknas uppgå till ca 2–3 miljoner kr per år. Vid behov föreslås kostnaderna kunna tas från insamlade avgifter.

Utredningens förslag om att Filminstitutet ska hantera produktionsincitamentsordningen i stället för Tillväxtverket förväntas inte leda till ökade kostnader för staten. Däremot innebär det en ökad administrativ börda för Filminstitutet, dels initialt med att ta fram en ordning för fördelning utifrån den föreslagna förordningen om produktionsincitament, dels i den löpande hanteringen av medlens fördelning. De administrativa kostnaderna för detta bör täckas av Filminstitutets verksamhetsanslag. Filminstitutets verksamhetsanslag bör räknas upp med två miljoner kr som överförs från Myndigheten för kulturanalys, mot bakgrund av förslaget om ett utökat statistikansvar.

12.2 Övriga konsekvenser

Nedan behandlas konsekvenser av utredningens förslag enligt 15 § kommittéförordningen (1998:1474). Utredningens förslag bedöms inte ha någon direkt påverkan på kommunala självstyret, brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. Dessa aspekter kommenteras därför inte närmare nedan.

Konsekvenser för företagen

För de leverantörer av medietjänster som omfattas av förslaget om avgifter och redan investerar substantiellt i svenska produktioner kommer förslaget att få begränsade eller inga konsekvenser. Enligt förslaget ska skyldigheten beräknas på grundval av leverantörens brutto-

omsättning. De ekonomiska konsekvenserna för företag som är skyldiga att lämna bidrag kommer följaktligen att bero på leverantörens omsättning i Sverige och i vilken utsträckning leverantören investerar i svenskspråkiga produktioner i dag.

Om andelen av den totala omsättningen per företag förutsätts vara samma som i Medievisions skattning av s-vod-marknaden första kvartalet 2024 och investeringarna i svenskt innehåll motsvarar vad vi redovisat i kapitel 4, skulle aktörer som Netflix och TV4 undantas avgift. Aktörer som Disney+, Max och Viaplay skulle betala ca 10 miljoner kr per år och företag som Amazon Prime, Apple TV och Sky Showtime omkring 5 miljoner kr. Till detta kommer avgifter på mindre summor som avser ett antal mindre aktörer.

Förslaget kommer dock att medföra vissa administrativa kostnader även för aktörer som inte behöver betala en avgift eftersom de fortfarande måste rapportera omsättning och investeringar. Hur stora dessa kostnader blir är svårt att uppskatta men utredningens bedömning är att de är marginella för företag av den storleksordning som det handlar om här eftersom de redan har tillgång till alla uppgifter det rör sig om. Leverantörer som har en låg omsättning eller en låg publikandel kommer att helt undantas från skyldigheterna och för dessa blir de direkta konsekvenserna alltså små, samtidigt som de liksom andra aktörer i branschen generellt sett gynnas av en bättre fungerande svensk filmproduktion.

Konsekvenser för sysselsättningen

Utredningens förslag antas öka antalet film- och serieproduktioner i Sverige och medföra en ökad efterfrågan på varor och tjänster i framför allt den svenska filmbranschen. Detta ligger väl i linje med regeringens strategi för kulturella och kreativa branscher.⁶ Så länge det finns tillräckligt med ledig kapacitet för att hantera en ökad efterfrågan kommer utredningens förslag att ha en positiv effekt för den svenska filmbranschen. Om det inte finns tillräckligt med outnyttjad kapacitet i den svenska filmindustrin kan förslagen förvisso leda till högre priser på marknaden på kort sikt, men på lång sikt kommer priserna enligt vår bedömning att stabiliseras till följd av ökad kapacitet.

⁶ Strategi för företag i kulturella och kreativa branscher (skr. 2023/24:111).

Fler film- och serieproduktioner antas även stimulera inköp av varor och tjänster från andra branscher, särskilt från tjänstenäringsar som erbjuder hotell-, restaurang- och transporttjänster. Detta kommer att ha en positiv effekt på sysselsättningen. Dessa effekter gör det bland annat motiverat med ökade näringspolitiska insatser på området, till exempel för det svenska produktionsincitamentet.

Bedömning av förslagen i förhållande till de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen

Utredningens förslag bedöms vara i överensstämmelse med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till den europeiska unionen. Som framgår av avsnitt 11.5 samt 13.1 gör utredningen bedömningen att den föreslagna lagen om medfinansieringsavgifter för strömnings-tjänster följer av den möjlighet som ges i AV-direktivet (2018/1808/EU). Föreslagna definitioner följer av befintlig lagstiftning, bland annat i radio- och tv-lagen (2010:696) som i sin tur bygger på tidigare genomföranden av direktivet. De stödförordningar som föreslås (se författningsförslaget i kapitel 1) följer i allt väsentligt den befintliga förordningen (2016:989) om statsbidrag till film samt förordningen (2022:1386) om statligt stöd till produktion av audiovisuella verk. De enskilda stöden har liksom tidigare utformats i enlighet med EU:s statsstödsregler med strävan att stöden utformas så att de faller inom ramen för den allmänna gruppundantagsförordningen (GBER) och kommissionens meddelande om statligt stöd till filmer och andra audiovisuella verk.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om avgifter för leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv

Lagens innehåll

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om avgifter för leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv i syfte att främja svenskt audiovisuellt innehåll.

I paragrafen anges lagens tillämpningsområde. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Begrepp som används i lagen

2 § I denna lag avses med

1. *audiovisuellt innehåll*: film och serie i olika tekniker och för olika visningsfönster,
2. *film*: lång spelfilm, dokumentärfilm, animation och kortfilm i olika tekniker och för olika visningsfönster,
3. *serie*: audiovisuell produktion i flera avsnitt i olika tekniker och för olika visningsfönster,
4. *leverantör av medietjänster*: den som a) har det redaktionella ansvaret för valet av innehåll i en ljudradio- eller tv-sändning, beställradio, beställ-tv eller sökbar text-tv, och b) avgör hur innehållet struktureras, och
5. *beställ-tv*: en tjänst där en leverantör av medietjänster i informations-, underhållnings- eller utbildningssyfte tillhandahåller allmänheten tv-program med hjälp av elektroniska kommunikationsnät
 - a) på begäran av användare,
 - b) vid en tidpunkts som användaren väljer, och
 - c) från en katalog med program som leverantören har valt ut.

I paragrafen definieras de begrepp som används i lagen. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Med begreppet *audiovisuellt innehåll* avses i lagen film och serier. Med *film* avses lång spelfilm, dokumentärfilm, animation och kortfilm. Lång spelfilm, dokumentärfilm och kortfilm har länge använts som vedertagna begrepp på filmområdet och överensstämmer även med de begrepp som används i förordningen (2016:989) om statsbidrag till film. Animation används som ett vedertaget begrepp i internationella sammanhang och återfinns exempelvis vid sidan av fiktion och dokumentärer, i Europarådets samproduktionskonvention från 2017. Bestämmelsen är teknikneutral vilket innebär att filmen kan spelas in i olika tekniker och visas i olika visningsfönster, till exempel på biograf men även i digitala visningsfönster. Med *serie* avses en audiovisuell produktion i flera avsnitt. Även denna bestämmelse är teknikneutral.

Begreppen *beställ-tv* och *leverantör av medietjänster* överensstämmer med definitionerna i radio- och tv-lagen (2010:696). Dessa infördes i radio- och tv-lagen i samband med genomförandet av AV-direktivet (prop. 2009/10:115, s. 107–109). Leverantörer av medietjänster definieras i AV-direktivet som den fysiska eller juridiska person som har det redaktionella ansvaret för valet av audiovisuellt innehåll för den audiovisuella medietjänsten och som avgör hur det ska struktureras (artikel 1 d). I tillämpningen har det tolkats som att leverantörer av medietjänster både kan vara aktörer som tillhandahåller en strömningstjänst och aktörer som erbjuder olika programbolags tv-kanaler och innehåll genom en internetbaserad play-tjänst utifrån vilken kunden kan välja ut program att se på vid en tidpunkt som kunden själv bestämmer. Även videodelningsplattformar kan omfattas i den del de tillhandahåller beställ-tv. Beställ-tv definieras i direktivet som en audiovisuell medietjänst som tillhandahålls av en leverantör av medietjänster för att ge möjlighet att se program vid en tidpunkt som användaren väljer och på dennes begäran utifrån en katalog av program som valts ut av leverantören av medietjänster (artikel 1 g).

Tillämpningsområde

3 § Denna lag är tillämplig på leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv och som antingen är etablerade i Sverige eller som är etablerade i någon stat som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-stat) men vars tjänster riktas mot publik i Sverige.

I paragrafen anges vilka aktörer som omfattas av lagens krav på avgifter. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Av *första stycket* framgår att alla leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv omfattas, både de som är etablerade i Sverige och de som är etablerade i någon stat som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet men vars tjänster riktas mot publik i Sverige. Att avgiftskrav kan ställas på aktörer som är etablerade i en annan EES-stat, såvida krav även ställs på aktörer som är etablerade i Sverige, följer av artikel 13.2 i AV-direktivet (direktiv 2018/1808/EU). Genom att ställa samma krav på inhemska aktörer som sådana som är etablerade utanför Sverige men som riktar sig till en svensk publik skapas förutsättningar för en konkurrensneutral reglering.

Om tjänsterna riktas till publik i Sverige får bedömas utifrån de kriterier som anges i AV-direktivet. För att fastställa om en medietjänstleverantör riktar sig till publik på dess territorium bör enligt AV-direktivets ingress (38) beaktas sådant som reklam eller liknande som särskilt riktar sig till kunder på medlemsstatens territorium, tjänstens huvudsakliga språk eller förekomsten av innehåll eller kommersiella meddelanden som särskilt riktar sig till publiken i den mottagande medlemsstaten.

Förutsättningar för avgiften

4 § Leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv ska årligen bidra finansiellt till utveckling och produktion av film och serier i Sverige. Det finansiella bidraget ska ske genom en avgift som utgör 1,5 procent av föregående kalenderårs avgiftsgrundande omsättning för leverantören i Sverige.

Avgiftsgrundande omsättning är bruttointäkter som härrör från den verksamhet hos leverantören som avser beställ-tv.

Undantagna från att erlägga avgift är

1. leverantörer av medietjänster som har en årlig omsättning på under 20 miljoner kronor eller vars marknadsandel i Sverige är mindre än 1 procent, och

2. public service-företag med ett uppdrag enligt lagen (2020:000) om public service.

Av paragrafen framgår att leverantörer av medietjänster ska bidra finansiellt till film och serier med en avgift om 1,5 procent av bruttoomsättningen som härrör från beställ-tv-verksamheten i Sverige.

Det framgår även vilka som är undantagna från att bidra. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

I *första stycket* ställs krav på leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv att årligen bidra finansiellt till utveckling och produktion av film och serier i Sverige. Bidraget utgörs av en avgift på 1,5 procent av det senaste årets bidragspliktiga omsättning i Sverige. Bidraget kan användas till utveckling och produktion av svensk film och serie i vid mening.

Med bidragspliktig omsättning avses, i paragrafens *andra stycke*, leverantörens bruttointäkt från beställ-tv-verksamhet i Sverige. Den bidragspliktiga omsättningen omfattar alla intäkter som härrör från leverantörens beställ-tv-verksamhet. Det kan handla om abonnemangsavgifter men även andra intäkter som är knutna till beställ-tv, till exempel intäkter från reklam, sponsring och produktplacering, även intäkter som genereras från telekomoperatörers play-tjänster. Att den bidragspliktiga omsättningen omfattar alla intäkter som kan knytas till beställ-tv-verksamheten innebär att även intäkter från till exempel sportprogram och intäkter från linjär programverksamhet som görs tillgänglig genom beställ-tv omfattas. Genom att avgiften utgår från bruttointäkten inkluderas alla intäkter utan avdrag för kostnader och skatter. Syftet med att utgå från bruttointäkten samt att inte exkludera exempelvis sportprogram är bland annat att skapa en enkel ordning med låg administration.

I *tredje stycket* anges vilka aktörer som är undantagna från att bidra i enlighet med lagen. Undantagna är de medietjänstleverantörer som har en låg omsättning eller liten publik. Om krav ställs på leverantörer av medietjänster som riktar sig till publik i andra medlemsländer ska kraven, enligt AV-direktivet (artikel 13.6), inte gälla leverantörer av medietjänster med låg omsättning eller liten publik. Det finns ingen anledning att göra skillnad i detta avseende på inhemska leverantörer av medietjänster.

EU-kommissionen har tagit fram riktlinjer för definitionen av liten publik och låg omsättning i ett meddelande (2020/C 223/03). Enligt riktlinjerna bör tröskeln för låg omsättning följa den tröskel som används i definitionen av mikroföretag, det vill säga företag vars sammanlagda årsomsättning inte överstiger 2 miljoner euro. Genom att undanta mikroföretag undviks hinder för nya aktörers marknadstillträde. Av kommissionens meddelande framgår även att medlemsstater med mindre nationella audiovisuella marknader bör kunna fastställa lägre

omsättningströsklar. Begreppet ”liten publik” menar kommissionen kan kopplas till försäljningen av tjänsterna i beställvideosektorn. Kommissionen anser att leverantörer med en publikandel på mindre än 1 procent bör anses ha liten publik.

Undantagna enligt *tredje stycket* är även public service-företagen. I praktiken gäller det SVT och UR utifrån deras uppdrag att bedriva tv-verksamhet i allmänhetens tjänst. SVT tillhandahåller till exempel beställ-tv-tjänsten SVT Play. Att avgiftsbelägga aktörer som är skattefinansierade och som enligt sändningstillstånden har i uppdrag att erbjuda ett mångsidigt programutbud – i SVT:s sändningstillstånd ställs dessutom uttryckliga krav på att lägga särskild vikt vid drama-produktion samt bidra till utvecklingen av svensk filmproduktion – synes vara både opraktiskt och omotiverat. Hänvisning görs till den föreslagna public service-lagen som förväntas träda i kraft senast den 1 januari 2026.

5 § Leverantörer av medietjänster som tillhandahåller beställ-tv och som investerar minst 10 procent av sin avgiftsgrundande omsättning i Sverige i ny svensk film eller serie har ingen skyldighet att bidra finansiellt i enlighet med 4 §.

Som investering i ny svensk film eller serie kan tillgodoräknas alla investeringar i europeisk produktion och samproduktion av ny film eller serie som i huvudsak är inspelad på svenska eller något av de nationella minoritetsspråken i Sverige, och som uppfyller minst ett av följande krav:

1. Minst 50 procent av produktionens budget förbrukas i Sverige.
2. Minst 50 procent av inspelningen sker i Sverige.

Investering i form av köp av visningsrättighet omfattas om filmen eller serien inte är äldre än tre år.

Av paragrafen framgår att leverantörer av medietjänster inte har någon skyldighet att bidra finansiellt om de investerar en viss mängd av sin omsättning i Sverige i ny film eller serie. Det anges också vilka investeringar som kan tillgodoräknas. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

I *första stycket* anges att leverantörer av medietjänster som investerar över 10 procent av sin bidragspliktiga omsättning i Sverige i ny svensk film eller serie inte har någon skyldighet att bidra finansiellt i enlighet med 4 §. Bestämmelsen knyter an till AV-direktivets bestämmelser om direktinvestering (jfr. artikel 13.2). Syftet är att undanta de medietjänstleverantörer som investerar en stor del av sin omsättning i svenska filmer eller serier. Dessa aktörer kan sägas redan

bidra finansiellt till svenskt audiovisuellt innehåll och bör därför inte avgiftsbeläggas.

Av *andra stycket* framgår de krav som ställs på investeringarna för att de ska kunna tillgodoräknas. Som investering i ny svensk film eller serie kan tillgodoräknas alla investeringar i produktion och samproduktion av ny film eller serie som i huvudsak är inspelade på svenska eller på något av de nationella minoritetsspråken i Sverige och därtill uppfyller minst ett av kraven att minst 50 procent av produktionsbudgeten förbrukas i Sverige eller att minst 50 procent av inspelningen sker i Sverige.

Vad gäller kravet på att innehållet ska vara inspelat på svenska eller på de nationella minoritetsspråken är utgångspunkten artikel 13.2 i AV-direktivet om europeiska produktioner. Av den föreslagna bestämmelsen framgår att det handlar om europeiskt producerat innehåll. Svenskt innehåll är en del av europeiskt innehåll. Därtill är svenska ett litet språk, marknaden för film och serier på svenska är begränsad och produktionskostnaderna behöver bäras av en mindre publik. Det finns därför skäl att ställa krav på att en viss del av investeringarna ska vara i innehåll som är inspelat på svenska eller på något av de nationella minoritetsspråken. De nationella minoritetsspråken är samiska, finska, meänkieli, romani chib och jiddisch. För att ta höjd för de möjligheter vad gäller olika språkversioner av en produktion som utvecklingen med AI på ett enkelt sätt kan komma att generera förtydligas att det handlar om inspelningsspråket.

Kravet om att spendera minst hälften av produktionsbudgeten eller att spela in minst hälften i Sverige öppnar upp för att både lokalt producerade filmer och serier samt internationella samproduktioner kan räknas som investering i svenskt innehåll.

Det tydliggörs vidare att enbart investering i ny film eller serie avses. Det innebär att det inte räcker för en leverantör att enbart fylla sin beställ-tv-tjänst med äldre material för att bli undantagen från att erlagga avgift.

För att köp av visningsrättigheter ska kunna räknas in som investering får, enligt *tredje stycket*, filmen eller serien som visningsrättigheten gäller inte vara äldre än tre år.

6 § Finansiellt bidrag som leverantör av medietjänster etablerad i Sverige betalar av den bidragspliktiga omsättningen till en annan EES-stat avräknas avgiften. Det avräknade beloppet får dock inte överstiga det avgiftsbelopp som leverantören av medietjänster ska betala enligt denna lag.

Paragrafen följer av AV-direktivets artikel 13.3. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Enligt artikel 13.3 bör det finansiella bidraget endast baseras på intäkter som genereras i de medlemsländer mot vilka tjänsterna riktas. Om den medlemsstat där leverantören är etablerad inför ett krav på ett sådant finansiellt bidrag ska den ta hänsyn till eventuella krav på finansiella bidrag som införts av de medlemsstater mot vilken tjänsten riktas. Mot bakgrund av bestämmelsen föreslås att det i lagen förtydligas att finansiellt bidrag som leverantör av medietjänster etablerat i Sverige betalar av den bidragspliktiga omsättningen till en annan EES-stat dras ifrån avgiften. Det avdragna beloppet får dock inte överstiga det avgiftsbelopp som medietjänstleverantören ska betala enligt denna lag.

Skyldighet att redovisa

7 § Leverantör av medietjänster som omfattas av denna lag är skyldig att till Mediemyndigheten senaste den sista februari varje år redovisa det senaste kalenderårets avgiftsgrundande omsättning för beställ-tv i Sverige i enlighet med 4 §. Det ska framgå av redogörelsen från vilken beställ-tv-tjänst den bidragspliktiga omsättningen härrör. Redovisningen ska intygas av auktoriserad revisor.

Skyldighet att redovisa gäller även det senaste kalenderårets investeringar i ny svensk film och serie i enlighet med 5 §.

Paragrafen innehåller en skyldighet för medietjänstleverantörer att rapportera föregående års bidragspliktiga omsättning i Sverige samt de investeringar som gjorts i ny svensk film eller serie för samma period. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

I *första stycket* anges att medietjänstleverantörer är skyldiga att varje år senast den sista februari redovisa det senaste kalenderårets avgiftsgrundande omsättning för beställ-tv i Sverige. Redovisningen ska inges till Mediemyndigheten. Det ska tydligt framgå av redogörelsen vilken beställ-tv-tjänst som omsättningen gäller. Redovisningen ska intygas av auktoriserad revisor.

I *andra stycket* anges att samma skyldighet även gäller redovisning av det senaste kalenderårets investeringar i ny svensk film eller serie i enlighet med lagen. Även denna redovisning ska inges till Mediemyndigheten senast den sista februari varje år och intygas av auktoriserad revisor. På så sätt kan bedömas om medietjänstleverantören investerat över 10 procent av sin avgiftsgrundande omsättning i Sverige i ny svensk film eller serie och därmed inte har någon skyldighet att bidra finansiellt i enlighet med lagen.

Betalning av avgift

8 § Betalning av avgiften enligt 4 § ska samtidigt med redovisningen göras till Mediemyndigheten.

Paragrafen innehåller en skyldighet för medietjänstleverantörer att betala in medfinansieringsavgiften. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Av paragrafen framgår att avgiften ska betalas in till Mediemyndigheten samtidigt som redovisningen över den avgiftsgrundande omsättningen för beställ-tv-tjänsten i Sverige lämnas in.

Föreläggande och vite

9 § Om leverantör av medietjänster enligt denna lag inte lämnar den redovisning som anges i 7 § eller betalar in avgiften i enlighet med 8 § får Mediemyndigheten besluta om de förelägganden som behövs i det enskilda fallet för att bestämmelserna ska följas. Ett beslut om föreläggande får förenas med vite.

I paragrafen regleras föreläggande och vite om leverantören inte lämnar information om den avgiftsgrundandeomsättningen eller inte betalar in avgiften. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Av paragrafen framgår att Mediemyndigheten får besluta om de förelägganden som behövs i det enskilda fallet om medietjänstleverantören inte lämnar erforderlig redovisning eller inte betalar in avgiften. Av paragrafen framgår också att föreläggande får förenas med vite. Allmänna bestämmelser om vite finns i lagen (1985:206) om viten.

Avgifternas överföring

10 § Mediemyndigheten ska omgående föra över de avgiftsmedel som samlats in från föregående kalenderår till Stiftelsen Svenska Filminstitutet att användas för främjande av produktion av svensk film och serie inom ramen för en särskild filmfond.

I paragrafen regleras medlens överförande till Stiftelsen Svenska Filminstitutet. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Av paragrafen framgår att de avgiftsmedel som samlats in från föregående kalenderår ska föras över till Svenska Filminstitutet. Överföringen ska ske utan dröjsmål. De medel som förts över ska användas för främjande av produktion av svensk film och serie inom ramen för en särskild filmfond.

Överklagande

11 § Beslut om vite enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

I paragrafen anges att beslut om vite i enlighet med 9 § får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Övervägandena finns i avsnitt 11.5.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.

2. Den finansiella skyldigheten tillämpas först under 2027 och baseras på redovisning från leverantörer av medietjänster med avseende på deras verksamhet i Sverige som avser beställ-tv under det föregående kalenderåret.

I bestämmelsen anges när lagen ska träda i kraft och vilka övergångsbestämmelser som ska finnas. Medfinansieringsavgift tillämpas första gången under 2027. Överväganden finns i avsnitt 11.5.

Av *punkt 1* framgår att lagens bestämmelser träder i kraft den 1 januari 2026.

Av *punkt 2* framgår att medfinansieringsavgift enligt denna lag först kommer att tas ut under 2027 mot bakgrund av att avgiften enligt 4 § baseras på föregående kalenderårs omsättning.

13.2 Förslaget till lag om ändring i mervärdeskattelagen (2023:200)

9 kap.

14 §

Skatt tas ut med 6 procent av beskattningsunderlaget för

1. tillträde till konserter, cirkus-, teater-, opera-, *biograf*- eller balettföreställningar eller andra liknande föreställningar, och

2. tillträde till och förevisning av djurparker och förevisning av naturområden utanför tätort samt av nationalparker, naturreservat, nationalstadsparker och Natura 2000-områden.

I bestämmelsen anges att skatt tas ut med 6 procent av beskattningsunderlaget även för biografföreställning. Övervägandena finns i avsnitt 11.4.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Denna lag träder i kraft den dag som regeringen bestämmer.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna är beroende av att avtal har slutits om biografavgifter med Stiftelsen Svenska Filminstitutet. Förhållandena är därmed sådana att tidpunkten när lagen ska träda i kraft inte går att bestämma när lagen stiftas. Mot denna bakgrund anges att lagen träder i kraft den dag som regeringen bestämmer. Övervägandena finns i avsnitt 11.4.

13.3 Förslaget till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229)

16 kap.

11 §

Bidrag till Stiftelsen Svenska Filminstitutet ska dras av.

I bestämmelsen, som är ny, anges att bidrag som lämnas till Stiftelsen Svenska Filminstitutet ska dras av. Övervägandena finns i avsnitt 11.4.

13.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde

17 a §

Om ett beslut som avses i 7 § får överklagas, tillämpas 40 § förvaltningslagen (2017:900).

Den föreslagna paragrafen är ny och är en förutsättning för att beslut i förordningar om bidrag som prövas av Stiftelsen Svenska Filminstitutet ska kunna överklagas. Övervägandena finns i avsnitt 11.9.

Kommittédirektiv 2024:10

En översyn av den nationella filmpolitiken

Beslut vid regeringssammanträde den 25 januari 2024

Sammanfattning

En särskild utredare ska göra en översyn av den nationella filmpolitiken. Syftet med översynen är att filmpolitiken bättre ska möta områdets utmaningar och behov.

Utredaren ska bl.a.

- med utgångspunkt i befintliga analyser, utredningar och rapporter beskriva och analysera nuvarande förutsättningar inom filmområdet,
- lämna förslag på hur de nationella målen för filmpolitiken ska formuleras,
- analysera och vid behov föreslå nya former för parts- och branschsamverkan,
- lämna förslag på hur de statliga filmpolitiska stödformerna inklusive produktionsincitament bör utformas med beaktande av EU:s regler om statligt stöd,
- analysera förutsättningarna för att främja ett levande filmarv som bevaras, används och utvecklas bl.a. genom en fortsatt digitisering, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2025.

Uppdraget att beskriva och analysera nuvarande förutsättningar inom filmområdet som grund för en genomgripande översyn av filmpolitiken

Den nationella filmpolitiken utgår från de mål som riksdagen har beslutat om. Stiftelsen Svenska Filminstitutet (Filminstitutet) ansvarar för att genomföra den statliga filmpolitiken och fördela statliga filmpolitiska stöd. Enligt stiftelseförordnandet är Filminstitutets syfte att främja värdefull svensk filmproduktion, spridning och visning av värdefull film, och bevarandet av filmer och material av film- och kulturhistoriskt intresse samt att verka för internationellt samarbete i dessa avseenden. Det är insatserna inom dessa fyra områden som brukar lyftas fram som den nationella filmpolitikens huvuduppgifter (prop. 2012/13:22 s. 17).

Från den 1 januari 2017 har staten ett helhetsansvar för den nationella filmpolitiken (prop. 2015/16:132). Sedan 2017 finansieras Filminstitutets verksamhet till cirka 98 procent genom statliga medel.

Före covid-19-pandemin präglades den svenska biografmarknaden av en relativt stabil utveckling. Av Filminstitutets promemoria Scenarier för biografmarknadens utveckling i Sverige 2023–2025 (2023) framgår att biobesöken mellan 2012 och 2019 var i genomsnitt cirka 16 miljoner årligen och de svenska biograferna hade en pålitlig och återkommande publik. Det totala antalet biografbesök har efter covid-19-pandemin däremot varit på en lägre nivå och under 2022 uppgick biografbesöken till 10,4 miljoner.

För svensk film på bio har utvecklingen 2012–2019 kännetecknats av ett minskat antal besökare, från 3,9 till 2,1 miljoner. Filminstitutets rapport Varför når inte svensk film en större publik? (2020) visar att svenska filmer på biograf generellt är överrepresenterade inom genrer med en relativt låg efterfrågan från publiken, som drama och dokumentärer. Däremot är de underrepresenterade inom mer publikdrivande genrer som komedier, action, fantasy, science fiction, skräck och äventyr. Det är samtidigt svårt att förutse vilka filmer som blir en publikframgång.

Den tidigare etablerade praxisen som innebar att biografer hade en exklusiv visningsrätt under en period efter filmens lansering luckrades upp under covid-19-pandemin. Flera filmer som hade premiär på biograf släpptes kort därefter via någon digital tjänst. Detta var en förutsättning för att nå en stor publik när biograferna var stängda

eller öppna med ett kraftigt reducerat antal platser. För abonnemangsbaserade strömningstjänster är premiär i det egna visningsfönstret ett viktigt sätt att locka och behålla kunder på en marknad präglad av allt hårdare konkurrens.

Parallellt med besöksutvecklingen på biografmarknaden har det skett en omvälvande digital utveckling och framväxt av strömningstjänster för rörlig bild. Nya digitala tjänster för rörlig bild har lockat en stor publik, till exempel via abonnemangsbaserade strömningstjänster som lanserades brett i Sverige 2012. För att skapa attraktiva tjänster på marknaden krävs en omfattande innehållsproduktion av rörlig bild och utbudet för publiken är därför stort. Av Filminstitutets rapport Filmåret i siffror 2022 (2023) framgår att det genomsnittliga filmtittandet i den vuxna befolkningen (15–74 år) uppgått till cirka 40 filmer per år och person de senaste 5 åren, varav knappt 2 filmer på biograf. Resten av filmerna ses framför allt via strömningstjänster och på traditionell tv, och till dem ska det läggas en stor mängd dramaserier.

Sammantaget har framväxten av nya distributions- och visningsformer påverkat spelet mellan branschens aktörer och utmanat rådande affärsmodeller. Utvecklingen har bl.a. inneburit att affärsmodellen för svensk filmproduktion, som länge byggt på intäkter från biografvisningar, kraftigt försämrats.

Film är en konstform som också finns på en kommersiell marknad. Det leder till ett samspel mellan det rent kommersiella och offentliga insatser för produktion, spridning och visning av film. Det gäller i Sverige liksom i många andra länder, särskilt inom små språkområden. Offentliga stöd har syftat till att långsiktigt upprätthålla en inhemsk produktion och distribution av en mångfald av filmer – för biografer, tv eller strömningstjänster.

Den nationella filmpolitiken förutsätter ett väl fungerande organisatoriskt och resursmässigt samspel och samarbete mellan staten, regioner och kommuner. I Sverige finns fyra regionala produktionscentrum: Film i Väst i Trollhättan, Filmpool Nord i Luleå, Film i Skåne AB i Ystad och Film Stockholm AB. Dessa samproducerar film och tv-drama med internationella aktörer som helt eller delvis bedriver verksamhet i Sverige. I dag finns även 19 regionala resurscentrum för film och rörlig bild som får stöd via kultursamverkansmodellen, dvs. inom det statliga stöd till regional och lokal kultur som regionerna ansvarar för att fördela.

Sveriges Television AB (SVT) är sedan länge en viktig aktör som beställare och producent av svensk film och dramaserier. SVT definierar formerna för sina satsningar på svensk filmproduktion som en del av kulturuppdraget (prop. 2018/19:136 s. 63–65).

Artificiell intelligens (AI) nyttjas redan nu i många delar av filmproduktionsprocessen och användningen bedöms inom de närmaste åren komma att utvecklas ytterligare (Göteborg Film Festivals rapport Nostradamus Report: Everything Changing All At Once, 2023).

Sedan helförstatligandet 2017 har kritiken mot svensk filmpolitik successivt växt i styrka. Det system för stödgivning som i dag tillämpas har skapat osäkerhet och frustration hos branschen, parallellt med att publikintresset för svensk film har utvecklats sämre jämfört med inhemsk nordisk film i våra grannländer. Filmskaparnas konstnärliga frihet har heller inte kunnat garanteras fullt ut. Detta riskerar att påverka utbudet negativt, men också allmänhetens förtroende för hur skattemedel används för att stötta svensk film.

Biografen spelar – och kommer fortsatt att spela – en viktig roll som kulturell mötesplats, inte minst i glesbygd där den i många fall är helt central för det lokala kulturlivet. Den tekniska utvecklingen och de förändrade konsumtionsmönstren gör att filmpolitiken behöver anpassas för att bättre stämma överens med sättet som svensk film produceras, distribueras och konsumeras i dag.

Mot den bakgrunden anser regeringen att det finns skäl att göra en genomgripande översyn av filmpolitiken med utgångspunkt i en analys av nuvarande förutsättningar inom filmområdet.

Utredaren ska därför

- med utgångspunkt i befintliga analyser, utredningar och rapporter beskriva och analysera nuvarande förutsättningar inom filmområdet med särskilt beaktande av bl.a. tittarvanor, publikbeteenden, konsumtionsmönster, teknikutvecklingen inom distribution och visning av rörliga bilder, biografens framtida roll, ägar- och konkurrensförhållanden och ekonomiska förutsättningar inom branschens olika led, betalningsströmmar i svensk film, samspelet mellan statliga, regionala och kommunala verksamheter, kompetensförsörjningen inom filmområdet, filmskapares konstnärliga och ekonomiska villkor, AI:s framtida roll och betydelse för filmområdet, och

- beskriva och analysera hur dagens filmpolitik är utformad i Norden och några andra för Sverige relevanta länder i Europa samt vilka lärdomar som kan dras för utformningen av svenska filmpolitiska insatser.

Uppdraget att lämna förslag på hur de nationella målen för filmpolitiken ska formuleras

Den nuvarande nationella filmpolitiken är formulerad i den vision och de sju mål som riksdagen beslutat om i enlighet med förslaget i propositionen Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik (prop. 2015/16:132, bet. 2015/16:KrU11, rskr. 2015/16:289). Målen är att

- utveckling och produktion av värdefull svensk film sker kontinuerligt och i olika delar av landet
- allt fler ser värdefull film som sprids och visas i olika visningsformer i hela landet
- filmarvet bevaras, används och utvecklas
- svensk film sprids alltmer utomlands och kvalificerat internationellt utbyte och samverkan sker på filmområdet
- barn och unga har goda kunskaper om film och rörlig bild och ges möjligheter till eget skapande
- jämställdhet och mångfald präglar filmområdet
- filmen bidrar till att stärka yttrandefriheten och det offentliga samtalet.

Sedan de nationella målen för filmpolitiken infördes har det skett stora förändringar inom filmområdet med bl.a. nya aktörer och nya vägar till publiken. Regeringen ser därför ett behov av att säkerställa att filmpolitikens utformning är anpassad efter utvecklingen och att detta sker med ambitionen att säkra konstnärlig frihet och kvalitet samt minskad politisk detaljstyrning, vilket samtidigt också kan bidra till ökat kommersiellt genomslag.

Utredaren ska därför

- utifrån analyserna om nuvarande förutsättningar inom filmområdet föreslå hur de nationella målen för filmpolitiken ska formuleras.

Uppdraget att lämna förslag på hur de statliga filmpolitiska stödformerna bör utformas

Stöd till produktion, visning och distribution av film

I propositionen Mer film till fler – en sammanhållen filmpolitik bedömde den dåvarande regeringen att branschens inflytande över Filminstitutets verksamhet skulle komma att säkerställas genom inrättandet av branschråd (prop. 2015/16:132 s. 30). I riktlinjebeslutet för statens bidrag till Filminstitutet för budgetåret 2023 framgår att Filminstitutet ska utse råd med sakkunniga personer från olika delar av filmområdet. Rådets syfte är att ha en rådgivande roll i utformningen av de filmpolitiska stöden och i andra frågor där det är relevant att Filminstitutet inhämtar filmområdets expertis.

Riksdagen har riktat flera tillkännagivanden till regeringen om att införandet av branschråden inte har varit tillräckligt för att ta till vara parternas erfarenheter och garantera deras inflytande samt att det skyndsamt bör utredas hur parts- och branschsamverkan kan utvecklas (se t.ex. rskr. 2017/18:91 punkt 10 och rskr. 2021/22:85 punkt 3).

Filminstitutets stödgivning regleras i förordningen (2016:989) om statsbidrag till film. I förordningen definieras för stödgivningen centrala begrepp som ”svensk film” och ”svensk producent”. Statsbidrag får fördelas till utveckling av svensk film och rörlig bild, produktion av svensk film, spridning och visning av film och annan filmkulturell verksamhet. Statens stöd till film syftar till att möjliggöra en bredd av film, inklusive konstnärligt värdefull film.

Statens stöd till svensk filmproduktion omfattar i dag i huvudsak två stödformer: förhandsstöd, som baseras på en kvalitetsprövning som görs av institutets sakkunniga experter (konsulenter), samt publikrelaterat stöd, ett efterhandsstöd som ges i relation till filmens bruttobiljettintäkter.

Konstnärsnämnden fördelar stöd till yrkesverksamma filmare genom olika typer av bidrag och stipendier enligt förordningen (2019:1269) om statsbidrag till konstnärer. Konstnärsnämndens film-

stöd har särskild betydelse för dokumentärfilmen och annan konstnärligt värdefull kortfilm.

Sedan 2022 har Sverige ett produktionsincitament som fördelas enligt förordningen (2022:1386) om statligt stöd till produktion av audiovisuella verk där Tillväxtverket är beslutande myndighet. Syftet med stödet är att öka antalet audiovisuella verk som helt eller delvis produceras i Sverige. Produktionsincitamentet innebär att staten i efterhand betalar ut högst 25 procent av stödberättigande kostnader som uppkommer i Sverige. Stöd kan ges till spelfilm, dokumentärfilm, dramaserie eller dokumentärserie, oavsett vilken teknik som används. Stödet lämnas i mån av medel och ansökningar om stöd ska prövas i den ordning de kommer in till myndigheten. Efter de första ansökningsomgångarna finns det anledning att se över stödet. Tillväxtverket har också i en hemställan (Ku2023/00501) påtalat att det finns behov av vissa ändringar i förordningen, bl.a. att fler kostnader ska vara stödberättigande och att antalet stödomgångar ska ändras till en gång per år.

Förändringarna inom filmområdet, bl.a. tittarvanor, publikbeteenden och konsumtionsmönster, gör att den statliga stödgivningen till filmområdet behöver ses över så att dess utformning och insatser är anpassade efter utvecklingen och framtida behov. En viktig fråga är vilken roll staten och andra offentliga finansiärer ska spela för svensk film när strömningstjänsterna investerar stora belopp i svenska produktioner (Film i Väst Analysis rapport Public Film Funding at a Crossroads, 2022). En ny filmpolitik bör utformas med utgångspunkt i var statens stöd kan göra mest nytta.

Grundläggande för konstnärlig bedömning i stödgivning på kulturområdet är principen om konstnärlig frihet och armlängds avstånd från politisk styrning. I Myndigheten för kulturanalys rapport Så fri är konsten (2021:1) identifierades ett antal brister och risker i hur kulturpolitiken i dag är utformad i relation till principen om konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd. En översyn av den statliga stödgivningen bör därför också omfatta en analys av det nuvarande bedömningssystemet med utgångspunkt i att principen om konstnärlig frihet och principen om armlängds avstånd upprätthålls.

Utredaren ska därför

- analysera och vid behov föreslå nya former för parts- och bransch-samverkan,
- utifrån de föreslagna nationella filmpolitiska målen lämna förslag på utformningen av stödsystem och definitioner av centrala begrepp för den statliga stödgivningen inklusive produktionsincitament,
- analysera bedömningssystemet och vid behov föreslå ett nytt bedömningssystem för statens stöd till utveckling och produktion av film, och
- lämna nödvändiga författningsförslag med beaktande av EU:s regler om statligt stöd.

Stöd till filmkulturell verksamhet

Statens stöd till filmkulturell verksamhet syftar främst till att stärka filmpedagogisk verksamhet, eget skapande och kunskap om film i hela landet. Ett viktigt syfte är att ge bl.a. barn och ungdomar möjlighet till kvalitativa filmupplevelser och till fördjupade kunskaper om rörliga bilder. Stöd lämnas både av Filminstitutet och inom kultursamverkansmodellen. Stödet inom kultursamverkansmodellen fördelas av regioner till lokal och regional kulturverksamhet, bl.a. inom filmområdet. Stöd till filmkulturell verksamhet lämnas även av regioner och kommuner utanför modellen.

Den filmkulturella verksamheten innefattar också Filminstitutets arbete med att bevara filmarvet. Filminstitutets arbete med att bevara filmarvet går ut på att samla in, katalogisera, bevara, restaurera och tillgängliggöra den del av vårt gemensamma kulturarv som består av film och filmrelaterat material, samt att tillhandahålla information om det svenska filmarvet i form av databaser och bibliotekstjänster.

Ett samhälles kulturarv utgör ett fundament för gemenskap, historia och bildning. Det är av största vikt att det är tillgängligt för samtiden och bevarat för framtiden. Regeringens prioriterade arbete med att stärka beredskapsarbetet har ytterligare synliggjort behovet av att kulturarvet finns digitalt tillgängligt. Den digitala dokumentationen kan bl.a. möjliggöra restaurering av skadade föremål och ökar spårbarheten och därmed kontrollen och kunskapen om vilka typer av föremål och material som samlingarna innehåller.

Den samlade uppföljningen av filmområdets utveckling i hela landet behöver stärkas och rollfördelningen mellan stöd som fördelas inom ramen för kultursamverkansmodellen och Filminstitutet bör tydliggöras. Att tillgängliggöra film för barn och unga är fortsatt en viktig uppgift.

Utredaren ska därför

- analysera förutsättningarna för att främja ett levande filmarv som bevaras, används och utvecklas bl.a. genom en fortsatt digitisering,
- föreslå hur stödet till den filmkulturella verksamheten bör utformas bl.a. så att det tydligare samspelar med det statliga stödet inom kultursamverkansmodellen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Närliggande frågor

Utredaren är oförhindrad att ta upp andra närliggande frågor som har samband med uppdraget, så som frågor om organisering och uppgiftsfördelning inom det statliga åtagandet i den nationella filmpolitiken, om det bedöms motiverat och ryms inom tiden för uppdraget.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska belysa de kortsiktiga och långsiktiga konsekvenserna av de förslag som lämnas. De offentligfinansiella effekterna av de förslag på åtgärder som lämnas ska beräknas. Om kostnader för det allmänna förväntas, ska förslag till finansiering redovisas.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska bedriva sitt arbete utåtriktat och i nära dialog med Filminstitutet, berörda statliga myndigheter, regioner, kommuner, civilsamhällesorganisationer och andra för filmområdet relevanta samtalpartners i Sverige och utomlands. Vidare ska utredaren beakta förslagen i betänkandena Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (SOU 2023:58) och Kreativa Sverige! Natio-

nell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher (SOU 2022:44) samt förslag som lämnas av 2023 års parlamentariska public service-kommitté (Ku 2023:1) som ska redovisas senast den 30 april 2024. Utredaren ska även analysera sina förslag i förhållande till EU:s regelverk om statligt stöd.

Utredaren ska löpande hålla Regeringskansliet (Kulturdepartementet) informerat om sitt arbete.

Uppdraget ska redovisas senast den 28 februari 2025.

(Kulturdepartementet)

Kommittédirektiv 2025:5

Tilläggsdirektiv till Filmutredningen (Ku 2024:01)

Beslut vid regeringssammanträde den 23 januari 2025

Utvidgning och förlängd tid för uppdraget

Regeringen beslutade den 25 januari 2024 kommittédirektiv om en översyn av den nationella filmpolitiken (dir. 2024:10). Enligt direktiven ska uppdraget redovisas senast den 28 februari 2025.

Utredaren får nu även i uppdrag att bland annat

- beskriva hur innehållet i ip-tv som tillhandahålls utan tillstånd från berörda rättighetshavare görs åtkomligt och distribueras,
- analysera hur sådan ip-tv påverkar den svenska film- och tv-branschen,
- analysera behovet av och förutsättningarna för ett förbud för privatpersoner att ta emot sådan ip-tv och föreslå hur ett förbud bör utformas, och
- vid behov föreslå andra åtgärder för att motverka distributionen.

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 30 september 2025. Ett delbetänkande som avser delarna i de ursprungliga direktiven ska dock lämnas senast den 28 februari 2025.

Användningen av ip-tv utan rättighetshavarnas tillstånd behöver motverkas

Den som har skapat ett verk, till exempel en film, ett musikaliskt verk eller ett sceniskt verk, har upphovsrätt till detta. Upphovsmannen har enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen) bland annat ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra det tillgängligt för allmänheten (2 §). Till upphovsrätten finns även vissa närstående rättigheter. En sådan rättighet är den s.k. signalrätten (48 §) som ger radio- och tv-företag ensamrätt att på olika sätt förfoga över utsändningar av exempelvis film och livesänd idrott. Det upphovsrättsliga regelverket är till stor del harmoniserat på EU-nivå, inklusive vad som är tillåtet och inte när det handlar om användning av skyddat material.

Kapacitetsökningen i distributionsnät för överföring via internet innebär att tv-program, film och livesänd idrott nu på ett enkelt sätt kan tillhandahållas över internet. Den lätt tillgängliga ip-tv:n har de senaste åren tagit stora andelar av marknaden inom distributionen av film, serier och idrott. Tekniken möjliggör dock även spridning av ip-tv som tillhandahålls utan tillstånd från berörda rättighetshavare. Sverige är ett av de länder inom EU där användningen av sådan ip-tv är störst, och den svenska marknaden för sådan ip-tv beräknades omsätta över 550 miljoner kronor redan 2018 (Skatteverkets rapport avseende kontrollen av illegal IPTV, 22 november 2023). Enligt uppgifter från branschen har användningen av sådan ip-tv dessutom ökat de senaste åren.

Det är olagligt att tillhandahålla ip-tv utan tillstånd från berörda rättighetshavare. Rättsläget är mer oklart när privatpersoner tar emot sådan ip-tv. Vid sådan användning framställs i regel i mottagarens dator s.k. tillfälliga exemplar av det innehåll som användaren tar del av. Under vissa förutsättningar kan sådan framställning av exemplar vara otillåten (se EU-domstolens avgörande, Filmspeler, mål nr C-527/15, dom den 26 april 2017). Att bevisa att den som har tagit emot ip-tv har framställt tillfälliga exemplar av enskilda skyddade verk är dock förenat med stora svårigheter.

Lagen (2000:171) om förbud beträffande viss avkodningsutrustning (avkodningslagen) anger bland annat att privatpersoner inte får inneha, anskaffa eller använda avkodningsutrustning i syfte att göra vissa tjänster tillgängliga utan tjänsteleverantörens godkännande (5 §).

Med avkodningsutrustning avses utrustning eller programvara som har utformats eller anpassats för att göra en sådan tjänst tillgänglig i tolkningsbar form (4 §). En privatperson som tittar på ip-tv utan godkännande från en tjänsteleverantör tar som regel del av ett innehåll som redan har avkodats. I sådana fall krävs inte någon utrustning eller programvara som har utformats eller anpassats för att göra tjänsten tillgänglig i tolkningsbar form. Brott mot avkodningslagen har inte heller prövats i något fall där en tjänst först har gjorts tillgänglig med tjänsteleverantörens godkännande, till exempel genom ett betalat abonnemang, för att senare distribueras och tillhandahållas någon annan i avkodad form utan godkännande.

De möjligheter som den befintliga lagstiftningen erbjuder för att motverka förekomsten av ip-tv som tillhandahålls privatpersoner utan rättighetshavarnas godkännande framstår som otillräckliga. Nya åtgärder för att komma åt problemet i alla led bör prövas. Det bör bland annat övervägas om nya regler om förbud mot att ta emot ip-tv utan rättighetshavarnas tillstånd, till exempel genom kriminalisering eller med andra sanktioner, kan vara effektiva för att uppnå ett sådant syfte. Det bör också analyseras om avkodningslagen kan ändras för att motverka sådan ip-tv.

Det kan även finnas anledning att vidta andra åtgärder, till exempel kunskapshöjande insatser riktade till de som tar emot sådan ip-tv eller till relevanta personalkategorier hos de brottsbekämpande myndigheterna. Det kan också finnas behov av ytterligare sanktioner riktade mot aktörer i någon del av distributörskedjan. För att de åtgärder som föreslås ska vara effektiva är det viktigt att förstå hur den som tillhandahåller sådan ip-tv får tillgång till det skyddade innehållet, hur det distribueras och hur den slutliga mottagaren tar del av innehållet. Det är också viktigt att förstå hur sådana ip-tv-tjänster marknadsförs och hur förekomsten av ip-tv som tillhandahålls utan rättighetshavarnas tillstånd påverkar film- och tv-branschen och andra rättighetshavare.

Utredaren ska därför

- beskriva hur innehållet i ip-tv som tillhandahålls utan tillstånd från berörda rättighetshavare görs åtkomligt och distribueras samt beskriva hur sådan ip-tv marknadsförs,
- analysera hur förekomsten av sådan ip-tv påverkar den svenska film- och tv-branschen,

- analysera behovet av och förutsättningarna för ett förbud för privatpersoner att ta emot sådan ip-tv och föreslå hur ett förbud bör utformas,
- föreslå åtgärder som motverkar distributionen av sådan ip-tv,
- vid behov föreslå andra åtgärder för att motverka användningen av sådan ip-tv, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utöver det som sägs i de ursprungliga direktiven ska utredaren i det nya uppdraget särskilt redovisa förslagets konsekvenser för brottsbekämpningen och för enskildas fri- och rättigheter.

Kontakter och redovisning av uppdraget

I fråga om det nya uppdraget ska utredaren ha en dialog med och hämta in upplysningar från berörda aktörer och rättighetshavare inom film- och tv-branschen och andra särskilt berörda rättighetshavare. Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och kommittéväsendet. Utredaren bör särskilt beakta uppdraget Genomförande av direktivet om återvinning av tillgångar och förverkande (dir. 2024:122).

Utredaren ska löpande informera Regeringskansliet (Kulturdepartementet) om sitt arbete.

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 30 september 2025. Ett delbetänkande som avser delarna i de ursprungliga direktiven ska dock lämnas senast den 28 februari 2025.

(Kulturdepartementet)

Bilaga 3

Utredningens samtalspartners i Sverige och utomlands

Offentliga aktörer

Arbetsförmedlingen, Rådet för kulturarbetsmarknaden
 Det Danske Filminstitut
 Film i Skåne
 Film i Väst
 Film Stockholm
 Filmpool Nord
 Filmregion Sydost
 HDK-Valand
 Helsingborgs Stad
 Internationella Samiska Filminstitutet (ISFI), Norge
 Konstnärsnämnden
 Kultur- og Likestillingsdepartementet, Norge
 Kulturförvaltningen, Västra Götalandsregionen
 Kulturutskottet Regionsamverkan Sydsverige
 Kungliga biblioteket
 Malmö Stad
 Mediemyndigheten
 Myndigheten för kulturanalys
 Myndigheten för yrkeshögskolan
 Nasjonalbiblioteket, Norge
 Nationella nätverket för regionala kulturchefer
 Norsk Filminstitut
 Region Halland
 Region Örebro län
 Regionsamverkan Sydsverige
 SKR (bl.a. kultur- och fritidsberedningen)
 Slots- og Kulturstyrelsen, Danmark

Stockholms Konstnärliga Högskola
Svenska Filminstitutet
Svenska institutet
Sveriges utsända kulturråd
Sörängens Folkhögskola
Teaterhögskolan i Malmö
Tillväxtverket
Trelleborgs museer
Yrkeshögskolan Jönköping
Ystad kommun

Företag och organisationer

Amazon Prime Video
Anagram Sverige
Banijay Nordic
Brikk Animation
BUFF Filmfestival
Bygdegårdarnas Riksförbund
Creative Nexus
Danska Producentföreningen
Dramatikerförbundet
European Film Agency Directors association (EFAD)
Fackförbundet Scen & Film
Film i Båstad
Film- och tv-branschens samarbetskommitté
Film- och tv-producenterna
Filmlance International
Filmstaden
Folkbildningsrådet
Folkets Hus och Parker
Föreningen Filmregionerna
Föreningen Våra Gårdar
Goodbye Kansas Studios
Göteborg Filmfestival
Important Looking Pirates
Iris Film
Ljudbang

Mediavision
 Milford Animation Studios
 MT Cinema Group
 Netflix Nordics
 Nordisk Film
 Nordisk film och tv-fond
 Oberoende Filmares Förbund (OFF)
 Riksföreningen Biograferna
 Rättighetsalliansen
 SF Studios
 Stiftelsen Filmform
 Svenska Bio
 Sveriges Biografägarförbund
 Sveriges Filmregissörer
 Sveriges Filmuthyrareförening UPA
 Sveriges Förenade Filmstudios
 Sveriges Television (SVT)
 Synskadades Riksförbund
 Tempo Dokumentärfestival
 Triart Film
 TV4
 Unlimited Stories
 Värnamo Filmhistoriska Festival
 Women in Film and Television (WIFT)
 Yrkesnämnden för film och tv

Enskilda

Anna Serner, fd vd Svenska Filminstitutet
 Axel Öhman, filmregissör
 Bo Erik Gyberg, preses, Svenska Filmakademin
 Camilla Sigra, analytiker
 Carl Johan Malmberg, författare
 Claus Ladegaard, fd direktör Det Danske Filminstitut
 Dag Ösgård, filmproducent
 Göran Blomberg, konsult
 Hassan El-Saghir, praktikant, representationen i Bryssel
 Isabella Carbonell, filmregissör

Janine Andersson, biografkonsult
Jesper Kurlandsky, dokumentärfilmare
Kalle Boman, filmproducent och professor, HDK-Valand
Kerstin Brunnberg, ordförande, Stiftelsen Bergmangårdarna på Fårö
Martin Persson, filmproducent
Mats Svegfors, tidigare filmutredare
Melissa Lindgren, dokumentärfilmare
Mikael Timm, journalist och författare
Per Strömbäck, verksamhetschef, Dataspelsbranschen
Peter Pontikis, filmregissör
Petri Kemppinen, konsult
Rickard Gramfors, Klubb Super 8
Sanna Lenken, filmregissör
Simon Kölle, Tulpa Creatives och FrameSage
Stina Gardell, dokumentärfilmare
Tobias Lindberg, forskare, Nordicom
Tobias Nielsen, förlagschef, Volante förlag

Statens offentliga utredningar 2025

Kronologisk förteckning

1. Skärpta krav för svenskt medborgarskap. Ju.
2. Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. Ju.
3. Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskatte-reglerna. Fi.
4. Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. Fi.
5. Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. LI.
6. Plikten kallar! En modern personal-försörjning av det civila försvaret. Fö.
7. Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. KN.
8. Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. U.
9. På språklig grund. U.
10. En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. S.
11. Straffbarhetsåldern. Ju.
12. AI-kommissionens Färdplan för Sverige. Fi.
13. En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. Fi.
14. En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. KN.
15. Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare. Volym 1 och 2. S.
16. Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. Ju.
17. Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. LI.
18. Ett likvärdigt betygssystem. Volym 1 och 2. U.
19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. U.
20. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Fi.
21. Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). KN.
22. Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. KN.
23. Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. Ju.
24. Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. Ku.

Statens offentliga utredningar 2025

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

- Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskatte-reglerna. [3]
- Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. [4]
- AI-kommissionens Färdplan för Sverige. [12]
- En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. [13]
- Kommunal anslutning till Utbetalnings-myndighetens verksamhet. [20]

Försvarsdepartementet

- Plikten kallar! En modern personal-försörjning av det civila försvaret. [6]

Justitiedepartementet

- Skärpta krav för svenskt medborgarskap. [1]
- Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. [2]
- Straffbarhetsåldern. [11]
- Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. [16]
- Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. [23]

Klimat- och näringslivsdepartementet

- Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. [7]
- En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. [14]

- Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändnings-sektorn (LULUCF). [21]
- Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet [22]

Kulturdepartementet

- Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. [24]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

- Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. [5]
- Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. [17]

Socialdepartementet

- En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. [10]
- Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare Volym 1 och 2. [15]

Utbildningsdepartementet

- Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. [8]
- På språklig grund. [9]
- Ett likvärdigt betygssystem Volym 1 och 2. [18]
- Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. [19]

Tjänsteskrivelse

2025-05-06

Kulturnämnden

Diariennr: KU-2025/00004

Anmälningssärenden / delegationsbeslut maj 2025

Förslag till beslut

Kulturnämnden beslutar

att godkänna delegationsbesluten och redovisningen av anmälningssärenden för maj 2025.

Ärendebeskrivning

Förvaltningen redovisar ärenden beslutade med stöd av nämndens delegationsordning samt ärenden från kommunens övriga beslutande organ, som rör kulturnämndens ansvarsområden.

Beslutsunderlag

Delegationsbeslut

Kulturkonsulent

Utvecklingsstöd kulturverksamhet

Ordförande

Revidering av kulturnämndens sammanträdestider 2026

Anmälningssärenden

Beslut i kommunstyrelsen 2025-04-15 – Anvisning för hantering av taxor och avgifter

Beslut i kommunfullmäktige 2025-04-28 – Årsredovisning 2024

Beslut i kommunfullmäktige 2025-04-28 – Översyn av styrdokument våren 2025

Beslut från kommunfullmäktige 2025-04-28 – Inriktning och ansvarsfördelning Civil beredskap

Beredningsansvariga

Daniel Vikström, kulturkonsulent

Maria Nordenback, nämndsekreterare

Jenny Skarstedt
kulturdirektör

Maria Nordenback
nämndsekreterare

2 av 2

Tjänsteskrivelse

Dnr: KU-2025/00004

Anmälningsärenden Fritidsnämnden/Kulturnämnden (2025-05-22)

Handläggare:	Daniel Vikström
Sökande:	Holmöns hembygdsförening
Arrangemang:	Sommarteater på Holmön "Festikval Holmön"
Bidragsform:	Utvecklingsstöd kulturverksamhet och arr
Ärendenr i Rbok:	190534
Datum:	2025-07-05 – 2025-07-09
Sökt belopp:	28 000 kr
Beviljat belopp:	22 000 kr
Motivering till beslut:	Sommarteater, som en del av hembygdsföreningen, är en amatörteatergrupp som producerar och framför utomhusteater på Holmön. Föreställningen har en lokal anknytning och görs i samarbete med flera parter på ön. Årets teater heter Festikval Holmön är en nyskriven pjäs i två akter. Föreställningen utspelar sig kring 2012- 2013 på Holmön och handlar om vad som hände inför planeringen av Holmöns festival som ska ske inom samma vecka och hinder och utmaningar som gruppen ställs inför. Under våren repeterar skådespelarna i Umeå för att sen flytta hela arrangemanget till ön, veckan innan föreställningarna.

2025-03-24

Kulturnämndens sammanträden 2026

Presidium kl. 9.00	Lokal		Nämnd kl. 13.15	Lokal
Måndag 12 januari	Sfären		Torsdag 22 januari	Esplanaden
Onsdag 4 februari	Sfären		Torsdag 19 februari	Esplanaden
Onsdag 4 mars	Sfären		Torsdag 19 mars	Esplanaden
Onsdag 1 april	Sfären	Nytt datum!	Onsdag 29 april	Esplanaden
Måndag 11 maj	Sfären		Tisdag 19 maj	Multisalen
Onsdag 12 augusti	Sfären		Torsdag 27 augusti	Esplanaden
Onsdag 9 september	Sfären		Torsdag 24 september	Multisalen
Onsdag 7 oktober	Sfären		Torsdag 22 oktober	Esplanaden
Onsdag 4 november	Sfären		Torsdag 19 november	Esplanaden
Onsdag 2 december	Sfären		Torsdag 17 december	Esplanaden

Presidiet sammanträder onsdag förmiddag kl. 9.00 15 dagar innan nämnd, med undantag för måndag 12 januari och måndag 11 maj.

Kulturnämnden sammanträder torsdag eftermiddag kl. 13.15, med undantag för tisdag 19 maj.

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2025-04-15

§ 64

Diariennr: KS-2025/00303

Anvisning för hantering av taxor/avgifter

Beslut

Kommunstyrelsen beslutar

att fastställa förslag till anvisning för taxor och avgifter i enlighet med förslag.

Ärendebeskrivning

Taxor/avgifter är en väsentlig intäktskälla för kommunen. 2024 uppgick kommunkoncernens samlade intäkter från taxor/avgifter till 921 mnkr.

Under vintern 2024 har en översyn av kommunen hantering av taxor/avgifter genomförts. Inom ram för denna översyn har dels omvärldsanalys av hur andra jämförbara kommuner hanterar taxor/avgifter genomförts, dels har det genomförts en nulägesanalys för att påvisa ev behov av förändrad hantering i Umeå kommun.

De kommuner som ingått i omvärldsanalysen är Uppsala, Linköping, Västerås, Örebro, Helsingborg, Lund och Göteborg. Omvärldsanalysen har skett genom dokumentgranskning av riktlinjer/anvisningar som respektive kommun tillgängliggjort via hemsida/liknande samt via genomgång av underlag till resp kommuns planeringsprocess. I ett par fall har fördjupad kontakt tagits med specifika kommuner för att få mer information om hur de arbetar med taxor/avgifter. Genomförd omvärldsanalys visar att Uppsala och Göteborg har en genomarbetad ordning för hur taxor/avgifter ska hanteras och har även integrerat berednings- och beslutsprocess för revidering av taxor/avgifter i ordinarie budget- och planeringsprocess.

Genomförd nulägesanalys visar på följande brister i Umeå kommuns nuvarande hantering:

1. **Otydlig konstruktion av enskilda taxor**

För vissa beslutade taxor saknas taxekonstruktion som separat handling och hela konstruktionen återfinns i tjänsteskrivelse. Detta gör det onödigt svårt för invånare/näringsidkare att ta del av och förstå hur taxan är uppbyggd och vad de betalar för.

2. **Otydliga krav på beslutsunderlag**

Det finns idag inga fastställda krav på vad ett beslutsunderlag i taxeärenden ska innehålla. Avsaknad av väsentlig information/väsentliga bedömningar har i närtid medfört onödiga omtag då beslutsunderlag visat sig vara ofullständiga.

3. **Otydlig beredningsprocess**

Idag hanteras taxebeslut som enskilda ärenden utan kommungemensamma krav på specifika tidpunkter för fastställande av taxa i kommunfullmäktige (eller nämnd). Detta medför att beslut om taxor ibland fattas tätt inpå att ny taxa börjar gälla. Av respekt för kommuninvånare, näringsidkare etc bör beslut om nya taxor/justering av befintlig taxa tas i god tid före den nya taxan börjar gälla. Det är även viktigt med god framförhållning då förändrade taxor/avgifter kan vara viktiga att känna till i kommunens planeringsprocess (eg inför beslut om resurstilldelning till nämnd).

4. **Otydligheter om Indexering**

Principerna för indexering är idag inte alltid tydliga i kommunfullmäktiges taxebeslut. Många taxor, men inte alla, indexeras årligen utan att nytt beslut fattas i kommunfullmäktige. Taxekonstruktionen bör innehålla beskrivning av hur indexreglering ska ske och vilket mandat nämnden har rörande indexjusteringar. Val av index och krav på årlig indexering bör tydliggöras.

Genomförd omvärlds- och nulägesanalys har presenterats för Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott (§109 25 mars 2025). Som en direkt följd av genomförd omvärlds- och nulägesanalys har förslag till anvisning för taxe- och avgiftshantering upparbetats.

Syftet med anvisningen är att tydliggöra hantering av taxor och avgifter inom Umeå kommun, både den hantering som sker i direkt anslutning till Umeå kommuns planeringsprocess samt hantering av taxor och avgifter vid avsteg från ordinarie process. Syftet är också att tydliggöra

Umeå kommun
Kommunstyrelsen

Protokollsutdrag
2025-04-15

beslutsprocessen för taxor/avgifter samt hur beslutsunderlag och taxekonstruktion ska utformas.

Nämnder/bolag bör tillämpa anvisningen vid kommande revideringar av befintliga taxor/avgifter samt vid beredning av förslag till nya taxor/avgifter. From 2026-01-01 ska anvisningen tillämpas fullt ut vid beredning/revidering av taxor/avgifter.

Beslutsunderlag

Anvisning för beredning av taxor och avgifter

Beredningsansvariga

Dan Gideonsson

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Beslut och anvisning ska skickas till

Samtliga nämnder

UKF för vidarebefordran till samtliga bolag

Anvisning

Anvisning för beredning av taxor och avgifter

Beslutad av:
Kommunstyrelsen

Diarienummer:
KS-2025/00303

Datum och paragraf för beslutet:
XXX

Dokumenttyp:
Anvisning

Giltighetstid:
Tills vidare

Dokumentansvarig:
SLK Ekonomi och styrning

Innehåll

Innehåll.....	2
Inledning.....	3
Omfattning och avgränsning	3
Taxekonstruktion & indexering	5
Beslutsprocess för taxor och avgifter	6
Beslutsunderlag taxor och avgifter	7
Publicering och tillgängliggörande av taxor och avgifter	7
Relaterade styrdokument	7

Inledning

Bakgrund

Umeå kommun har när denna anvisning upprättas ett 20-tal taxor som innehåller ca 115 avgifter. Taxor/avgifter är en väsentlig intäktskälla för kommunen. 2024 uppgick kommunkoncernens samlade intäkter från taxor/avgifter till 921 mnkr.

Syfte

Syftet med anvisningen är att tydliggöra hantering av taxor och avgifter inom Umeå kommun, både den hantering som sker i direkt anslutning till Umeå kommuns planeringsprocess samt hantering av taxor och avgifter vid avsteg från ordinarie process.

Syftet är också att tydliggöra beslutsprocessen för taxor/avgifter samt hur beslutsunderlag och taxekonstruktion ska utformas.

Lagar och andra krav

Enligt Kommunallagen (KL) 2 kap. 5 § får kommunen ta ut avgifter för tjänster och nyttigheter som den tillhandahåller. För tjänster eller nyttigheter som kommunen är skyldig att tillhandahålla får dock avgifter endast tas ut om det följer av lag eller annan författning.

Enligt kommunallagen ska Kommunfullmäktige ta ställning till frågor av principiell karaktär. I förarbetena till kommunallagen anges att kommunfullmäktige har exklusiv beslutsrätt att fastställa avgiftsuttag och /eller grund för avgiftssättning. I klartext innebär det att nya taxor/avgifter eller väsentliga förändringar av befintliga taxor/avgifter alltid ska fastställas av kommunfullmäktige.

I samband med att rätten till att ta ut avgifter lagfästes i Kommunallagen uttrycktes att kommunfullmäktige i viss mån kan delegera rätten att besluta om avgifter till nämnd. Detta gäller främst avgifter som saknar egentlig kommunalekonomisk betydelse och inte är av principiell karaktär.

Omfattning och avgränsning

Denna anvisning gäller för nämnder och kommunala bolag.

Giltighetstid

Anvisningen gäller tills vidare

Begrepp och definitioner

Taxor och avgifter

Taxor definieras som en uppsättning av fastställda avgifter.

Dessa avgifter rör ofta kostnaden för brukaren/kunden för att få tillgång till en viss tjänst eller verksamhet som kommunen är ålagd att erbjuda eller bedriva.

Exempelvis gäller detta Bygglövsstaxa, Renhållningstaxa och diverse tillstånds- och tillsynsavgifter. Taxor och avgifter är ofta kopplade till en speciallagstiftning eller myndighetsutövning, men kan även gälla tjänster och varor som har inslag av en tydlig subventionering (exempelvis entréavgift till kommunala museer) eller där avgiftsuttag och nivå ur likabehandlingsperspektiv behöver ske på kommunövergripande nivå.

Taxor och avgifter ska därför som huvudprincip alltid beslutas av kommunfullmäktige om inte annat anges i lagstiftning, reglemente eller följer av enskild taxekonstruktion/taxebeslut.

Priser

Priser definieras som den ersättning som tas ut för varor eller mindre/enklare tjänster inom ramen för verksamhet som vänder sig till allmänhet/brukare/kund i mer generella termer.

Exempelvis kan det för nämnds räkning handla om försäljning inom caféverksamhet och försäljning/uthyrning av tillbehör eller enklare utrustning. För kommunala bolag som tillgodoser kommunala åtaganden framgår förutsättningar för prissättning ofta i speciallagstiftning.

För att definieras som pris bör prissättningen inte vara subventionerad utan baseras på kommunens självkostnad och eventuell marknadsmässig prissättning om en sådan finns.

Prissättning kan därför hanteras inom den enskilda nämndens/bolagets ansvarsområde där den politiska dimensionen snarare rör frågan om verksamheten ingår i den kommunala kompetensen och ligger inom respektive nämnds/bolags grunduppdrag eller ändamål.

Taxekonstruktion & indexering

Taxekonstruktion

Med taxekonstruktion avses en beskrivning av enskild taxa, vad som ingår i taxan, hur taxan beräknas och vilken laglig grund taxan vilar på.

Alla taxekonstruktioner ska finnas beskrivna i en separat taxehandling för att öka tydligheten mot medborgarna. Taxekonstruktionen är även ett väsentligt beslutsunderlag inför kommunfullmäktiges beslut om att införa nya taxor eller genomföra förändringar i befintliga taxor.

Taxekonstruktionen ska innehålla:

- Beskrivning av taxan
 - Vad taxan avser
 - Vad som ingår i taxan (vilka avgifter som tas ut för vad)
 - Beskrivning av beräkningsgrunder och beräkningsmodeller
 - Eventuell indexreglering – val av index, hur indexreglering och avrundning sker.
- Beskrivning av relaterad lagstiftning
 - Beskrivning av lagstiftning, ev principer och allmänna bestämmelser som ligger till grund för den specifika taxan
- Beskrivning av ansvarsförhållanden och formalia
 - Beslutshandtering rörande den specifika taxan
 - Nämndens/bolagets mandat i beslutsfattandet
 - Hur taxa och avgifter tas ut
 - Ev sanktionsmöjligheter
 - Överklagan och överprövning

Hantering av indexering och avrundning

Med index avses i detta sammanhang ett jämförelsetal som beskriver hur värdet på en vara eller tjänst förändras över tid. Med indexreglering avses att taxa/avgift höjs eller sänks i enlighet med angivet index.

Ett stort antal av Umeå kommuns taxor är indexreglerade, dvs de avgifter som ingår i taxan räknas upp i enlighet med givna index. Val av index för indexreglering ska baseras på branschstandard och/eller ha en logisk koppling till de kostnadsposter som ligger till grund för avgiftsuttaget.

I de fall indexreglering nyttjas är huvudprincipen att indexreglering ska ske årligen för att inte urholka taxan över tid, om det vid årlig indexreglering visar sig att taxehöjning blir så liten att den ej är motiverad kan nämnd/bolag besluta att avvakta att fastställa eller föreslå höjning tills höjningen bedöms tillräckligt substantiell för att motivera avgiftshöjning¹.

Nämnden ansvarar för att hålla kommunfullmäktige informerad vid förändringar som har betydelse för valt index och vid behov föreslå annan typ av index eller indexreglering.

¹ Om en taxa exempelvis är 100 kr och valt index stiger med 2,8% kan det vara motiverat att ej höja taxan till 102,80 kr enligt beslutad indexering och istället avvakta kommande års indexpåverkan och med hjälp av avrundning hamna på en för kunden/brukaren mer rimlig summa (105 kr).

Beslutsprocess för taxor och avgifter

Beslutsprocess för ny taxa eller förändring av befintlig taxekonstruktion

Nya taxor och avgifter med taxekonstruktion samt förändring av befintlig taxekonstruktion beslutas alltid av kommunfullmäktige. Förslag till ny taxa/taxekonstruktion eller förändring av befintlig taxekonstruktion ska lämnas från nämnd/bolag till kommunstyrelsen senast den **29:e april** året innan taxan föreslås börja gälla. Stadsledningskontoret bereder ärendet vidare till kommunstyrelse och kommunfullmäktige.

Ny eller förändring av taxe- och avgiftskonstruktion beslutas samtidigt som kommunfullmäktige fastställer Planeringsdirektiv och budget för nästkommande verksamhetsår (juni). Avsteg från denna ordning tillåts endast om det föreligger särskilda skäl.

Ikraftträdande av ny eller förändrad taxekonstruktion förläggs till kommande årsskifte (1/1) om det ej föreligger särskilda skäl.

Särskilda skäl kan vara uppdrag från kommunfullmäktige, förändrad lagstiftning eller andra myndighetskrav.

Beslutsprocess för förändring av befintlig taxa/avgift genom indexering

Om nämnd/bolag har mandat och ansvar för att genomföra och verkställa indexreglering i enlighet med beslut i Kommunfullmäktige ska nämnd/bolag fastställa och kommunicera ev indexuppräknings senast i juni månad. Avsteg från denna ordning tillåts endast om det föreligger särskilda skäl.

Ikraftträdande för förändring av befintlig taxa förläggs till kommande årsskifte (1/1) om det ej föreligger särskilda skäl.

Särskilda skäl kan vara uppdrag från kommunfullmäktige, förändrad lagstiftning eller andra myndighetskrav.

Om kommunfullmäktige ej fördelat mandat till nämnd/bolag att genomföra och verkställa indexuppräkning ska förslag till ev indexuppräkning lämnas från nämnd/bolag till kommunstyrelsen senast **29:e april** året innan taxan föreslås börja gälla. Stadsledningskontoret bereder ärendet vidare till kommunstyrelse och kommunfullmäktige.

Hantering av taxor och avgifter i relation till kommunens planeringsprocess

Nämnd/bolag ska i anslutning till yttrande över planeringsdirektiv för kommande verksamhetsår lämna upplysning om nämnden/bolaget ser behov av att revidera taxa/avgift inför kommande verksamhetsår.

Beslut i nämnd/bolag om ny eller föreslagen förändring av taxa ska därefter inkomma senast 29:e april för att möjliggöra för kommunstyrelsen att hantera taxeärenden parallellt med beredning och hantering av förslag till planeringsdirektiv och budget. Kommunfullmäktige fattar beslut om ny eller förändrad taxa i anslutning till att planeringsdirektiv och budget för nästkommande år fastställs.

Beslutsunderlag taxor och avgifter

När nämnd eller bolag föreslår ny taxa eller förändring av befintlig taxekonstruktion ska följande framgå av tjänsteskrivelse eller bilagt beslutsunderlag.

Bakgrund

Väsentlig information om bakgrund till förslag om ny taxa eller förändring av befintlig taxekonstruktion

Orsak till förslag om att införa ny eller förändra befintlig taxa (t ex förändrade politiska mål/inriktningar, förändrad lagstiftning eller förändrade förutsättningar i övrigt).

Konsekvenser/effekter ur ett brukare/kundperspektiv

Beskrivning av och bedömning av förslagets effekter/konsekvenser för brukare/kunder.

Konsekvenser/effekter ur ett verksamhetsperspektiv

Beskrivning av och bedömning av förslagets effekter/konsekvenser för:

- den verksamhet som avgiften avser.
- andra kommunala verksamheter
- andra myndigheter/aktörer

Konsekvenser/effekter ur ett ekonomiskt perspektiv

Bedömning av ekonomiska konsekvenser/effekter för:

- brukare/kunder
- den egna verksamheten
- andra kommunala verksamheter

Taxekonstruktion i enlighet med beskrivning i tidigare avsnitt ska biläggas ärendet

Publicering och tillgängliggörande av taxor och avgifter

Den enskilda medborgaren ska på ett enkelt sätt kunna ta reda på vilka taxor och avgiftsnivåer som den kan beröras av. Därför är det viktigt att nämnd/bolag publicerar och tillgängliggör sina taxor och avgifter så att de är lätta att nå och förstå. Nämnd/bolag bör publicera taxekonstruktion i anslutning till information om respektive taxa/avgift.

Stadsledningskontoret ansvarar för att beslutade taxor och avgifter tillgängliggörs i samlad form på umea.se. Detta förutsätter dock att nämnd/bolag meddelar stadsledningskontorets kommunikationsavdelning var nämndens/bolagets taxor/avgifter återfinns.

Relaterade styrdokument

Riktlinje för God ekonomisk hushållning

Riktlinje för Ägarstyrning

Riktlinje för planeringsprocess

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

§ 76

Diariennr: KS-2024/00588

Årsredovisning 2024

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

att fastställa Umeå kommunkoncerns resultat till 304 mnkr varav Umeå kommuns resultat ingår med 133 mnkr

att fastställa styrelse och nämnders budgetavvikelse till 30 mnkr, varav jämförelsestörande poster 0 mnkr

att fastställa Umeå kommuns årsredovisning för år 2024

att fastställa årets balanskravsresultat till 126 mnkr

att bevilja ansvarsfrihet för år 2024 för kommunstyrelsen, nämnder samt enskilda ledamöter i dessa organ

att ombudgetera totalt 570,1 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2024 till investeringsbudgeten för 2025, enligt bilaga

att ombudgetera totalt 226,8 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2024 till investeringsplanen för 2026, enligt bilaga

att ombudgetera totalt 114,9 mnkr av kvarvarande investeringsmedel 2024 till investeringsplanen för 2027, enligt bilaga.

I beslutet har personer som anges i kommunallagen, kap 5, 11-12 ej deltagit.

Ärendebeskrivning

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

Resultat - utfall, budgetavvikelse och prognosavvikelse

I årsredovisningen för Umeå kommunkoncern redovisas ett positivt resultat för koncernen som uppgår till 304 mnkr (miljoner kronor) vilket är en minskning med 137 mnkr i jämförelse med föregående år. Kommunens resultat uppgår till 133 mnkr, vilket är en minskning med 174 mnkr jämfört med föregående år.

Kommunens resultat om 133 mnkr innebär en positiv budgetavvikelse på 40 mnkr. Budgetavvikelsen beror på högre skatteintäkter, generella statsbidrag och utjämning jämfört med budget, lägre avskrivningar och räntekostnader för investeringar som inte genomförts samt högre kostnader för köp av verksamhet främst inom individ- och familjeomsorgen än förväntat. Umeå kommuns negativa finansnetto är sammantaget 54 mnkr sämre än budget.

Styrelse och nämnder redovisar en budgetavvikelse på 30 mnkr i förhållande till nämndsramar från fullmäktige.

Årets utfall är högre än lämnad prognos i delårsrapporten med 69 mnkr, vilket främst förklaras av lägre pensionskostnader och lägre kostnader inom individ- och familjenämndens verksamheter än prognostiserat.

Även om resultatet för 2024 är väsentligt lägre än för 2023 är den finansiella ställningen per 31 december 2024 fortfarande god. Dock krävs fortsatt höga resultatnivåer för att bibehålla en god finansiell ställning i kommunkoncernen och kommunen mot bakgrund av det stora investeringsbehov som finns.

Sverige har sedan 2023 varit i en lågkonjunktur, men bedöms från och med 2025 gå in i en svag högkonjunktur. Inflationen bedöms vara i nivå med Riksbankens inflationsmål och därmed förväntas konjunkturer saktas förbättras. Den höga kostnadsnivån bedöms kvarstå, vilket kräver anpassningar i kommunens verksamheter under kommande år och gör att det är viktigt med kontinuerlig ekonomistyrning, kostnadskontroll och kontroll på investeringsnivåer i kommunens verksamheter. Detta så att kommunkoncernen och kommunen även fortsatt ska ha en god resultatutveckling och ekonomisk ställning.

Investeringar - utfall, budgetavvikelse och prognosavvikelse

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

Kommunkoncernens nettoinvesteringar uppgår per 31 december 2024 till 2 705 mnkr (2 528 mnkr). Nettoinvesteringarna ökade med 177 mnkr under 2024, främst på grund av fortsatta investeringar i lokaler, bostäder och infrastruktur som ett led i att möjliggöra kommunens tillväxt.

Kommunens nettoinvesteringar uppgår per den 31 december 2024 till 1 938 mnkr (1 103 mnkr), vilket är 624 mnkr lägre än beslutad investeringsram (2 562 mnkr). Av kommunens nettoinvesteringar ingår 417 mnkr som avser finansiell leasing.

Balanskravsresultat

Kommunens balanskravsresultat uppgår till 126 mnkr.

Bedömning god ekonomisk hushållning

Kommunfullmäktige har beslutat om grunduppdrag, inriktningsmål, personalpolitiska mål, tilläggsuppdrag och finansiella mål för kommunen. Några kommunkoncernövergripande finansiella mål har inte satts upp i Planeringsdirektiv, budget och investeringar för 2024.

I årsredovisningen görs en uppföljning av nämndernas grunduppdrag, fyra inriktningsmål, tre personalpolitiska mål, åtta tilläggsuppdrag och ett finansiellt mål som kommunfullmäktige har fastställt i planeringsdirektiv, budget och investeringar för 2024. Uppföljningen görs genom en sammanvägd bedömning utifrån nämndernas och styrelsens rapportering per 31 december 2024.

Uppföljningen visar att:

- Av totalt 16 nämnder bedömer 12 att grunduppdraget uppfylls i hög grad och fyra att det uppfylls till viss grad.
- För ett av kommunfullmäktiges fyra inriktningsmål bedöms att kommunen gör tillräckligt. För två mål krävs mer arbete och för ett mål kommer mycket mer arbete att krävas.
- För kommunfullmäktiges tre personalpolitiska mål bedöms arbetet löpa enligt plan.
- Av totalt åtta tilläggsuppdrag som kommunfullmäktige har tilldelat nämnderna är tre genomförda och fem delvis genomförda.
- Kommunfullmäktiges finansiella mål (resultatmålet) uppnås för 2024

För att uppnå god ekonomisk hushållning enligt kommunfullmäktiges fastställda definition ska kommunens finansiella mål och verksamhetsmässiga grunduppdrag uppnås. Kommunstyrelsen bedömer mot bakgrund av ovanstående att god ekonomisk hushållning delvis nås för kommunen och kommunkoncernen för helåret 2024.

Ombudgetering investeringar

Kommunens investeringsbudget uppgick till 2 562 mnkr 2024. Utfallet blev 1 938 mnkr inklusive finansiell leasing vilket är en avvikelse med 624 mnkr. Exklusive finansiell leasing (som inte är budgeterad) är avvikelsen 1 041 mnkr.

Styrelse och nämnder begär att inom investeringsbudgeten ombudgetera totalt 911,8 mnkr av kvarvarande medel till åren 2025–2027. Den största avvikelsen beror på att avräkningen mellan kommunen och Trafikverket när det gäller byte av ansvar för vägarna längs Västra länken blivit försenad till våren 2025.

Beslutsunderlag

Umeå kommuns årsredovisning 2024

Styrelse och nämnders budgetavvikelse 2024

Förslag ombudgetering av investeringsmedel till 2025–2027 - sammanställning samtliga projekt

Revisionsrapport inkl. bilagor.

Beredningsansvariga

Lena Höök Gustafsson, ekonomidirektör

Malin Blom, redovisningschef

Maria Edlund, controller

Dan Gideonsson, ledningskoordinator

Urban Blomdal, budgetchef

Anette Sjödin, controller

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Föredragande:

Lena Höök Gustafsson, ekonomidirektör

Ewa Miller (M), ordförande kommunrevisionen

Följande yttrar sig:

Hans Lindberg, Bore Sköld, Anders Ågren, Davis Kaza, Veronica Kerr, Lars Forsgren, Mariam Salem, Arvid Lundberg, Janet Ågren, Lars Brännström, Lars Nilsson, Mattias Larsson, Patrik Brännberg och Hanna Lundin Jernberg.

Yrkanden

Hans Lindberg (S), Bore Sköld (V), Anders Ågren (M), Veronica Kerr (KD), Lars Forsgren (SD), Mariam Salem (MP), Janet Ågren (S), Lars Brännström (MP), Lars Nilsson (SD), Mattias Larsson (C), Patrik Brännberg (AP), Hanna Lundin Jernberg (L) – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Patrik Brännberg (AP) – Att bevilja ansvarsfrihet för år 2024 för kommunstyrelsen, nämnder samt enskilda ledamöter i dessa organ.

Propositionsordning som godkänns

Bifall mot avslag till kommunstyrelsens förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Därefter beslutar kommunfullmäktige att bevilja ansvarsfrihet för år 2024 för kommunstyrelsen, nämnder samt enskilda ledamöter i dessa organ.

Beslutet ska skickas till

Samtliga nämnder för beslut om ombudgeteringar.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

§ 88

Diariennr: KS-2025/00276

Översyn av styrdokument våren 2025

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar att:

- Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation förlängs
- Strategi för extern kommunikation upphävs
- Näringslivsstrategi 2019–2025 upphävs
- Umeå kommuns handlingsplan mot våld upphävs
- Drog- och brottsförebyggande program 2025–2027 tas fram
- Styrdokument cirkulär ekonomi tas fram
- Styrdokument kommunikation (övergripande) tas fram

Kommunstyrelsen beslutar att:

- Användning av sociala medier för extern kommunikation upphävs
- Handlingsplan mot våldsbejakande extremism upphävs
- Umeå Växer tryggt och säkert färdriktning 2020-2025 upphävs
- Riktlinjer för prioritering samt uppföljning av brottsförebyggande arbete tas fram
- Utbyggnadsplan tas fram

Reservation

Bore Sköld, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande. Se reservationstext under kommunfullmäktiges beslutsordning.

Ärendebeskrivning

I enlighet med riktlinje för styrdokument ska styrdokument regelbundet ses över. Syftet med översynen är att utvärdera dokumentens effekt och betydelse för styrningen. Vanliga orsaker till att dokument upphävs är att verksamheten fungerar väl utan styrdokument eller att frågorna har uppgått eller infogats i annan styrning. Det är inte en värdering eller viktning av området i sig.

Det är det politiska organ som beslutade om dokumentet som ska fatta beslut om det ska förlängas, revideras eller upphävas.

Innan ett nytt styrdokument tas fram ska det göras en nulägesanalys över hur styrningen fungerar idag och vilka områden som behöver förbättras. För att undvika målkonflikter är det viktigt att se över även befintliga styrdokument relaterade till området.

För att skapa bättre överblick lyfts flera dokument vid ett och samma tillfälle. Se bilaga 1 för en sammanfattning av orsaker till besluten. Bakgrundsanalyserna till varje styrdokument finns samlade i bilaga 2. Dessa bakgrundsbeskrivningar är en översyn av hela området och föreslår ibland annan eller relaterad styrning. Dessa frågor är inte föremål för politiska beslut i dagsläget utan hanteras på annat sätt.

De tidigare beslutade styrdokument som berörs i ärendet är inte bifogade. De går i stället att ta del av på www.umea.se/styrdokument.

Beslutsunderlag

Bilaga 1. Sammanställning prövning av styrdokument våren 2025

Bilaga 2. Bakgrundsanalyser och underlag

Beredningsansvariga

Sara Nordström, Lina Renfors

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Yrkanden

Hans Lindberg (S) – Bifall till tjänsteskrivelsens förslag.

Bore Sköld (V) – Att kommunstyrelsen utvärderar arbetet med Handlingsplan mot våld i syfte att rapportera till kommunfullmäktige ett statusläge och önskade framtida insatser som krävs för ett effektivt förebyggande arbete mot våld samt att Handlingsplan mot våld förblir aktuellt till dess att det ersätts av ett Brottsförebyggande program där syftet med planens arbete införlivas.

Propositionsordning som godkänns

Bifall till tjänsteskrivelsens förslag *mot* Bore Skölds (V) förslag.
Ordföranden finner att utskottet bifaller tjänsteskrivelsens förslag.

Reservation

Bore Sköld (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande - Förslaget är att avsluta Handlingsplan mot våld från 2020. Detta motiveras med att Umeå kommun ska ta fram ett brottsförebyggande program som ska inkludera detta arbete. Frågan är när det är klart, och hur arbetet fram till dess styrs. Enligt revisionens granskningar har handlingsplanen inte fått genomslag i verksamheterna i kommunen annat än i en nämnd IFN, där mycket av arbetet som genomförs redan sedan tidigare utförs inom framför allt myndighetsutövning. Syftet med planen har varit att Umeå som kommun ska arbeta proaktivt mot våld i nära relationer och annat våld såväl inom kommunens verksamheter som i samhället i stort. I dagsläget har Brå inte de resurser som krävs för att bedriva detta arbete effektivt då fokus framför allt är riktat åt arbetet mot organiserad brottslighet. Kommunstyrelsen har enligt revisionen också brustit i efterlevnaden av handlingsplanen på flera områden. Att upphöra med denna handlingsplan idag är olyckligt eftersom inte minst pojkars våld mot flickor ökar bland unga i Umeå, och insatser för att arbeta förebyggande i väsentlig utsträckning saknas.

Kommunstyrelsens beslutsordning**Yrkanden**

Hans Lindberg (S) – Bifall till näringslivs- och arbetsutskottet förslag.

Ellen Ström (V) – Att kommunstyrelsen utvärderar arbetet med Handlingsplan mot våld i syfte att rapportera till kommunfullmäktige ett statusläge och önskade framtida insatser som krävs för ett effektivt förebyggande arbete mot våld samt att Handlingsplan mot våld förblir aktuellt till dess att det ersätts av ett Brottsförebyggande program där syftet med planens arbete införlivas.

Propositionsordning som godkänns

Bifall till näringslivs- och arbetsutskottet förslag *mot* Ellen Ströms (V) förslag. Ordföranden finner att kommunstyrelsen bifaller näringslivs- och arbetsutskottet förslag.

Reservation

Ellen Ström (V) reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande - Förslaget är att avsluta Handlingsplan mot våld från 2020. Detta motiveras med att Umeå kommun ska ta fram ett brottsförebyggande program som ska inkludera detta arbete. Frågan är när det är klart, och hur arbetet fram till dess styrs. Enligt revisionens granskningar har handlingsplanen inte fått genomslag i verksamheterna i kommunen annat än i en nämnd IFN, där mycket av arbetet som genomförs redan sedan tidigare utförs inom framför allt myndighetsutövning. Syftet med planen har varit att Umeå som kommun ska arbeta proaktivt mot våld i nära relationer och annat våld såväl inom kommunens verksamheter som i samhället i stort. I dagsläget har Brå inte de resurser som krävs för att bedriva detta arbete effektivt då fokus framför allt är riktat åt arbetet mot organiserad brottslighet. Kommunstyrelsen har enligt revisionen också brustit i efterlevnaden av handlingsplanen på flera områden. Att upphöra med denna handlingsplan idag är olyckligt eftersom inte minst pojkars våld mot flickor ökar bland unga i Umeå, och insatser för att arbeta förebyggande i väsentlig utsträckning saknas.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Hans Lindberg, Linda Lotare, Lars Forsgren, Veronica Kerr och Anders Norqvist.

Yrkanden

Hans Lindberg (S), Veronica Kerr (KD) och Anders Norqvist (L) – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Linda Lotare (V) – Att kommunstyrelsen utvärderar arbetet med Handlingsplan mot våld i syfte att rapportera till kommunfullmäktige ett statusläge och önskade framtida insatser som krävs för ett effektivt förebyggande arbete mot våld samt att Handlingsplan mot våld förblir aktuellt till dess att det ersätts av ett Brottsförebyggande program där syftet med planens arbete införlivas.

Lars Forsgren (SD) – Att program för cirkulär ekonomi inte tas fram.

Propositionsordning som godkänns

Umeå kommun
Kommunfullmäktige**Protokollsutdrag**
2025-04-28

Kommunstyrelsens förslag *mot* Linda Lotares (V) förslag *mot* Lars Forsgrens (SD) förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Reservation

Bore Sköld, för Vänsterpartiet reserverar sig mot beslutet till förmån för eget yrkande. Förslaget är att avsluta Handlingsplan mot våld från 2020. Detta motiveras med att Umeå kommun ska ta fram ett brottsförebyggande program som ska inkludera detta arbete. Frågan är när det är klart, och hur arbetet fram till dess styrs. Enligt revisionens granskningar har handlingsplanen inte fått genomslag i verksamheterna i kommunen annat än i en nämnd IFN, där mycket av arbetet som genomförs redan sedan tidigare utförs inom framför allt myndighetsutövning. Syftet med planen har varit att Umeå som kommun ska arbeta proaktivt mot våld i nära relationer och annat våld såväl inom kommunens verksamheter som i samhället i stort. I dagsläget har Brå inte de resurser som krävs för att bedriva detta arbete effektivt då fokus framför allt är riktat åt arbetet mot organiserad brottslighet. Kommunstyrelsen har enligt revisionen också brustit i efterlevnaden av handlingsplanen på flera områden. Att upphöra med denna handlingsplan idag är olyckligt eftersom inte minst pojkars våld mot flickor ökar bland unga i Umeå, och insatser för att arbeta förebyggande i väsentlig utsträckning saknas.

Beslutet med underlag ska skickas till
Nämnder

Bilaga 1

Sammanställning prövning av styrdokument våren 2025

Styrande dokument som föreslås;

1. förlängas,
2. upphävas samt
3. tas fram för behov av styrning.

1. Föreslås förlängas

Styrdokument	Besl. år	Dnr	Beslutas av	Dokument-ansvarig nämnd	Kommentar	Sidnr. i bilaga 2
Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunikations förlängs	2018	KS-2018/00378	KF	Kommunstyrelsen	Förlängs och delar av det inarbetas i nytt styrdokument på övergripande nivå. Upphävs vid fastställande av nytt styrdokument.	1–4

2. Föreslås upphävas

Styrdokument	Besl. år	Dnr	Beslutas av	Dokument-ansvarig nämnd	Kommentar	Sidnr. i bilaga 2
Strategi för extern kommunikation upphävs	2019	KS-2018/00378	KF	Kommunstyrelsen	Ersätts av nytt styrdokument.	1–4
Näringslivs-strategi 2019–2025	2019	KS-2018/00378	KF	Kommunstyrelsen	Inget nytt politiskt dokument tas fram. Styr genom kommunstyrelsens verksamhetsplan och ordinarie planering och uppföljning av grunduppdrag.	5–6
Umeå kommuns handlingsplan mot våld	2020	KS-2018/00883	KF	Kommunstyrelsen samt	Styrning inordnas i nytt brottsförebyggande program samt inom	7–34

				individ- och familjenämnden	ramen för arbete med inriktningsmål och program.	
Användning av sociala medier för extern kommunikation	2018	KS-2018/00425	KS	Kommunstyrelsen	Inaktuell. Styrdokumentet har spelat ut sin roll.	1–4
Handlingsplan mot våldsbejakande extremism	2018	Saknas	Oklart	Kommunstyrelsen	Fungerande arbete och metoder. Styrdokument behövs inte i dagsläget. Samordnas med säkerhetsnheten.	7–34
Umeå växer tryggt och säkert färdriktning 2020–2025	2020	KS-2020/00711	KS	Kommunstyrelsen	Dokumentet är ersatt av UVTS handlingsplan 2024–2026	7–34

3. Föreslås tas fram (igångsättningsbeslut)

Område	Beslutas av	Dokumentansvarig nämnd	Kommentar	Sidnr. i bilaga 2
Drog och brottsförebyggande program 2025–2027	KF	Kommunstyrelsen	Enligt lagstiftning. Ersätter andra styrdokument som upphävs eller inte förlängs	7–34
Cirkulär ekonomi	KF	Kommunstyrelsen	Behov av styrdokument som sätter ramar för ökad samordning samt pekar ut huvudsakliga principer för fortsatt arbete. Avväganden kring träbyggnadsstrategi inarbetas.	35–37
Övergripande kommunikation	KF	Kommunstyrelsen	Behov av att säkerställa gemensamma utgångspunkter för kommunikation i hela kommunen.	1–4
Riktlinjer för prioritering samt uppföljning av brottsförebyggande arbete	KS	Kommunstyrelsen	Styrning saknas. Bidrar till strukturerat och kunskapsbaserat arbetssätt för att öka effektivitet och långsiktighet i brottsförebyggande insatser.	7–34
Utbyggnadsplan	KS	Kommunstyrelsen	Behov av att konkretisera genomförandet av kommunens översiktsplan och underlätta samordning av exploateringsprojekt och strategiska satsningar inom kommunkoncernen.	38–42

Bilaga 2

Bilaga 2. Bakgrundsanalyser och underlag

Aktualitets och relevansprövning av styrdokument inom kommunikation

- Strategi för extern kommunikation
- Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation
- Användning av sociala medier för extern kommunikation

Bakgrund

Inom kommunikationsområdet fastställde kommunfullmäktige och kommunstyrelsen 2018 och 2019 ett antal styrdokument. Det var bland annat ett resultat av en decentralisering av kommunikationsverksamheten inom kommunen samt förändrad lagstiftning inom kommunikationsområdet. Mycket har hänt sedan dess och det finns nu anledning att se över och uppdatera styrningen i enlighet med dagens förutsättningar och behov.

I november 2019 antog kommunfullmäktige Strategi för extern kommunikation (KS 2019/00295). Uppdraget att ta fram strategin kom i samband med en omorganisation där kommunikationsverksamheten decentraliserades. I en rapport om organisationsförändringen uttrycktes även att (befintlig) kommunikationsstrategi skulle förtydligas för att säkerställa en enhetlig kommunikation i en decentraliserad organisation. Eftersom ingen sådan fanns så togs strategi för extern kommunikation fram av kommunikationsavdelningen.

Reglerna för Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation (KS-2018/00378) togs fram i samband med att GDPR-lagstiftningen skärptes. Syftet var att skapa tydliga förutsättningar och ramar för att efterleva lagkraven.

Riktlinjen Användning av sociala medier för extern kommunikation (KS-2018/00425) fastställdes 2018. Framtagandet följde en inriktning som fanns nationellt där många valde att särskilja just användningen av sociala medier i förhållande till andra kanaler.

Nuläge

Inom kommunikationsområdet finns i dagsläget nedan styrdokument som är beslutade på politisk nivå. Som nämns ovan fastställdes flera av dem 2018/2019. Riktlinje för flaggning reviderades i november 2024 och de dokument som ingår i denna prövning är markerade med grått.

Nivå	Organiserande	Normerande	Aktiverande
KF	Reglemente	Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation	Strategi för extern kommunikation
KS	Delegationsordning	Användning av sociala medier för extern kommunikation Riktlinjer för flaggning	
Tjp		Riktlinjer, rutiner etc.	

Strategi för extern kommunikation är framtagen för att utgöra grunden när verksamheterna utformar sin egen externa kommunikation. Den innehåller förhållningssätt vid planering och formulering av extern kommunikation, kommunikationsmål med utgångspunkter för att uppfylla målen samt huvudbudskap som speglar kommunens mål och värdegrund.

Strategin innehåller också beskrivning av kanaler, mediekontakter och samarbeten samt ansvarsfördelning mellan kommunikationsavdelningen och förvaltningarnas kommunikatörer. Det är således en blandning av organiserande, normerande och aktiverande styrning. I strategin anges att den ska revideras i samband med varje ny mandatperiod, vilket inte har gjorts.

Reglerna för användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation är ett komplement till reglementet och förtydligar hur Umeå kommun använder personuppgifter vid kommunikation. Med reglerna som stöd förväntas kommunen fortsätta kommunicera på ett effektivt och ändamålsenligt sätt utifrån rättsliga grunder, och därmed nyttja möjligheter att använda personuppgifter vid kommunikation i enlighet med EU:s dataskyddsförordning. Sedan 2018 har inga revideringar gjorts men ytterligare skärpningar har skett utifrån europeisk lagstiftning. Kommunens arbetssätt har förändrats under åren och idag finns en mer tidsenlig utgångspunkt i hur vi använder bilder, filmer och namn på ett ansvarsfullt och lagenligt sätt.

När det gäller användning av sociala medier är det ett naturligt inslag i det dagliga arbetet och ett av flera verktyg för att tillhandahålla information till invånare/målgrupper. En specifik riktlinje för detta har därför spelat ut sin roll.

Utvärdering av styrdokumentet

Ingen uppföljning eller uppdatering av strategi för extern kommunikation har skett.

Ingen regelrätt utvärdering eller revidering har gjorts av Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation sedan riktlinjen beslutades 2018.

Ingen förändring eller uppdatering har gjorts av riktlinjer för användning av sociala medier för extern kommunikation sedan 2018. Tidigare syftet har dock spelat ut sin roll utifrån hur organisationen och omvärlden utvecklats.

Framtida styrning

Omvärlden och den digitala miljön fortsätter att utvecklas snabbt. När vi nu gått in 2025 ser behoven för kommunikation annorlunda ut. Öppenhet, dialog och transparens är avgörande för att alla verksamheter ska nå sina mål. Kommunen ska säkerställa att kommunikationen bidrar till verksamhetens mål, är enhetlig och effektiv, oavsett vilken förvaltning som är avsändare.

Delar av styrningen inom kommunikationsområdet behöver fastställas på övergripande politisk nivå för att säkerställa gemensamma utgångspunkter i hela kommunen. Det rör principer och förhållningssätt som är hållbara över tid, dvs i ett normerande styrdokument.

Strategi för extern kommunikation är på många sätt inaktuell och delvis för detaljerad. De förhållningssätt som ska styra hela kommunen behöver breddas till all kommunikation och kan med fördel inkorporeras i ett nytt normerande dokument som är anpassat till aktuella förutsättningar. De mer detaljerade delarna i strategin kan fasas ut.

Detsamma gäller detaljerande Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation vars huvudinnehåll kan inkorporeras i ett nytt normerande styrdokument.

Kommunikationsinsatser behöver kunna följa snabba förändringar och anpassas till aktuell utveckling. Den politiska styrningen bör därför kompletteras av en tydligare samordning på tjänstepersonnivå i form av ett kommunikationsprogram eller en plattform. Denna bör uppdateras årligen och ses som en del i kommunikationsavdelningens/kommunikationsdirektörens uppdrag. Delar av ovan strategi och riktlinjer kan med fördel inkluderas i kommunikationsplattformen. På tjänstepersonnivå finns dessutom idag styrning och samordning inom i form av rutiner, riktlinjer och instruktioner som fungerar väl och kan integreras i plattformen.

Resurser

Uppdraget ska fortsätta ligga hos kommunikationsavdelningen där kommunikationsdirektör är ansvarig för att säkerställa löpande utveckling tillsammans med den centrala kommunikationsavdelningen. Det gör att inga ytterligare resurser krävs.

Intressenter

Ett normerande styrdokument för Umeå kommun, bör tillsammans med kommunikationsplattformen på tjänstepersonnivå omfatta alla förvaltningar. Dialog behöver ske med alla förvaltningschefer via SDF och kommunikatörer inom alla förvaltningar via kommunikatörsnätverket. Samverkan ska även ske med kommunala bolag och andra intressenter.

Sammanfattning

Efter aktualitets- och relevansprövning föreslås att:

- *Strategi för extern kommunikation* (KS 2019/00295) upphävs
- *Användning av sociala medier för extern kommunikation* (KS-2018/00425) upphävs.
- Ett nytt normerande styrdokument som gäller för hela kommunen tas fram på övergripande politisk nivå. Behov av samlad styrning som kan anpassas till snabba förändringar hanteras på tjänstepersonnivå av kommunikationsdirektör.
- Riktlinjen *Användning av personuppgifter i form av bilder, filmer, namn och kontaktuppgifter i kommunens kommunikation* (KS-2018/00378) upphävs när nytt normerande styrdokument fastställs.
- Ansvarsdelar för kommunikationsarbetet förtydligas i reglementet.

Handläggare:

Thomas Hansen, kommunikationsdirektör

Aktualitets och relevansprövning av Näringslivsstrategin

Bakgrund

Avdelningen för Näringsliv tog själva initiativet till att ta fram en näringslivsstrategi som sedan beslutades av kommunfullmäktige under 2019 och gäller 2019–2025.

Näringslivsstrategin syftade till att visa vägen för det samlade näringslivsutvecklande arbetet i Umeå och visar på hur insatser inom sex prioriterade målområden kan bidra till ett innovativt och växande näringsliv.

Nuläge

Näringslivsstrategin har inte förändrats eller uppdaterats sedan dokumentet beslutades av kommunfullmäktige.

Sedan näringslivsstrategin togs fram har styrningen förändrats. Nämndernas grunduppdrag har tydliggjorts och planering och uppföljning av verksamhet är direkt kopplat till grunduppdraget. Näringslivsutveckling är en del av kommunstyrelsens grunduppdrag och därmed också en del av styrelsens ordinarie planering och uppföljning.

Även arbetssätten kring inriktningsmålen har utvecklats. Till varje inriktningsmål finns ett program som samordnar de kommunövergripande frågorna. Det finns ett tillväxtmål med tillhörande tillväxtprogram. Näringslivsutveckling är en viktig pusselbit i tillväxtprogrammet.

Utvärdering av Näringslivsstrategin

Efter samråd med Enheten för styrning och samordning föreslås att näringslivsstrategin avslutas då den beskriver avdelningen för näringsliv och platsutvecklings kärnverksamhet. Områdena beskrivna i näringslivsstrategin är i princip detsamma som alla Sveriges näringslivsavdelningar jobbar inom i syfte att uppnå tillväxt.

Framtida styrning

Gällande politisk styrning så finns en god kontakt med kommunalråden och ledande politiker. Det finns en bra styrning från dessa exempelvis via KSNAU möten, den veckovisa beredningen med kommunalråden, företagsbesök och företagsråd tillsammans med KSNAU politiker samt direktkontakt med politiker vid behov. Verksamheten styrs även av kommunstyrelsens årliga verksamhetsplan, kommunfullmäktiges strategiska plan och Program för tillväxt (inriktningsmål 1).

Framtida intern ledning inom grunduppdraget på avdelningen föreslås genomföras genom att en sammanfattning av näringslivsstrategin i ett eget internt dokument som beskriver vilka kärnområden som jobbas med. Möjligen en kortare ppt som kan användas vid externt besök och för att leda personalen på avdelningen.

Resurser

Inga ytterligare resurser bedöms behövas.

Intressenter

Ingen dialog bedöms behövas.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis bedöms att näringslivsstrategin beskriver avdelningens kärnverksamhet som inte behöver någon ytterligare politisk styrning. Den politiska styrningen sker genom kommunstyrelsens årliga verksamhetsplan, kommunfullmäktiges strategiska plan, Program för tillväxt (inriktningsmål 1) och i direkt dialog med Umeå kommuns politiker.

Efter aktualitets- och relevansprövning föreslås att:

- Näringslivsstrategin upphävs som styrande dokument.

Handläggare: Åsa Fällman, enhetschef näringslivsutveckling

Sammanfattande analys brottsförebyggande styrdokument

Bakgrund

Brottsförebyggande arbete har länge varit en prioriterad fråga i Umeå kommun. Sedan 2023 finns lagstiftning som ställer krav på att alla kommuner ska jobba brottsförebyggande men också på vilket sätt de ska jobba (Lag 2023:196 om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete)

Enligt lagen har kommunen ett ansvar att ta fram en lägesbild över brottsligheten inom sitt geografiska område, se länk nedan. Detta innebär att kommunen ska skapa en grund för det brottsförebyggande arbetet, vilket ska resultera i ett styrdokument med brottsförebyggande åtgärder. Lagstiftningen ställer krav på att arbetet ska vara effektivt och samordnat mellan relevanta aktörer.

[Läs den lägesbild över brottsligheten som sammanställdes 2023.](#)

Utöver lägesbilden finns idag ett antal styrdokument inom det brottsförebyggande området som på olika sätt relaterar till varandra.

Nuläge – Vad har vi?

Organiserande	Aktiverande	Normerande	Beslutas av
Reglemente för styrelse och nämnder	Handlingsplan mot våld	Riktlinje för rådgivande organ	Kommunfullmäktige
Samverkans-överenskommelse med Polisen	Medborgarlöften		Kommunstyrelse
Reglemente Umebrå – Beslut om avslut finns	Färdriktning Umeå växer tryggt och säkert 2020-2025		Kommunstyrelse
	Umeå Växer Tryggt och Säkert aktivitetsplan 2024-2026		Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott
	Handlingsplan mot våldsbejakande extremism		Oklart beslut kan inte hittas

	Verksamhetsplan Umebrå		Umebrå
--	------------------------	--	--------

Nuvarande organiserande styrning samt bedömning

Kommunstyrelsen har det övergripande ansvaret för det brottsförebyggande arbetet. Samverkan med andra aktörer sker löpande inom ramen för det brottsförebyggande rådet (Umebrå). Umebrå är ett rådgivande organ och dess uppdrag är att följa brottsutvecklingen, utbyta information och möjliggöra samverkan och utveckling över organisationsgränserna för att möta gemensamma samhällsutmaningar. Rådet består av representanter från kommunen, polisen och Region Västerbotten. De flesta nämnder och förvaltningar är representerade i rådet. Rådets arbete styrs idag av ett reglemente som ska ersättas av en föreskrift som är under framtagande. Föreskriften beslutas av kommunstyrelsen.

Samverkan med andra aktörer som näringsliv och civilsamhälle sker också inom samverkansarbetet Umeå Växer Tryggt och Säkert (UVTS). Det finns idag en samverkansöverenskommelse med polisen som kommunstyrelsen ansvarar för.

Inom stadsledningskontorets avdelning strategisk utveckling finns ett antal tjänstepersoner som stödjer samordningen av arbetet. När föreskriften för rådet är fastställd bedöms den organiserande styrningen vara ändamålsenlig.

Nuvarande aktiverande styrning samt bedömning

Aktiverande styrning eller planerande styrning beskriver önskad förflyttning inom ett område. Det finns idag sex aktiverande styrdokument;

- handlingsplan mot våld,
- medborgarlöften,
- Umeå Växer tryggt och säkert färdriktning 2020-2025,
- aktivitetsplan Umeå växer tryggt och säkert 2024-2026,
- handlingsplan mot våldsbejakande extremism samt
- verksamhetsplan för Umebrå.

Lagen ställer krav på att alla kommuner ska anta ett styrdokument med åtgärder för att förebygga brott. Styrdokumentet ska bygga på den kartläggning av brottslighet som alla kommuner också ska ta fram. Vilka satsningar och prioriteringar som ska göras är upp till varje kommun att besluta själv. Enligt kommunens riktlinje för styrdokument så bör ett sådant dokument benämnas program. **Det brottsförebyggande programmet** ska vägleda och innehålla åtgärder på både kort och lång sikt för att minska brottslighet och öka trygghet

i Umeå kommun. Styrningen idag är fragmenterad och det saknas ett dokument som håller samman olika initiativ. Programmet kommer att kunna ersätta tidigare aktiverande styrning.

Umeå kommuns handlingsplan mot våld, antogs av Kommunfullmäktige mars 2020. Den syftade till att stärka samverkan i det våldsförebyggande arbetet, synliggöra befintliga insatser och identifiera utvecklingsområden. Umebrå utsågs till samordningsansvarig med ansvar att tillsammans med Centrum mot Våld (CMV). Under 2024 har handlingsplanen följts upp på olika sätt. Sammanfattningsvis kan sägas att handlingsplanen på många sätt bidragit till att framsteg gjorts som är viktiga att bevara och bygga vidare på. Det har också funnits ett stort engagemang bland kommunens verksamheter och kreativiteten har varit stor. Samtidigt har det funnits stora utmaningar som till exempel samverkan under pandemin, brister i ledning och styrning, bristande samsyn kring uppdraget och bristande resurser för genomförande. Kommunens revisorer riktade också kritik i en granskning 2022. För en utförlig uppföljning se bilaga 1. Uppföljning VÅLD 2020-2022 handlings- och aktivitetsplan.

Under 2024 har Centrum mot Våld haft en kraftig ökning av sökande. De har därför behövt prioritera sitt grunduppdrag för att minska kötider. Det har inneburit att de kunnat jobba mindre med kompetensutveckling och stöd till andra medarbetare i kommunen. Under 2025 träder den nya socialtjänstlagen i kraft vilket kommer att påverka deras uppdrag ytterligare.

Lagstiftningen kring våld är tydlig med vikten av att våldsförebyggande arbete prioriteras. Den lägesbild och kartläggning kring våld som gjorts i Umeå visar på en oroande och negativ utveckling av våldsproblematiken. Den pekar på viktiga områden att jobba vidare med. Det handlar om områdena våld i nära relation, våld mot och mellan barn och brott i digitala arenor. Dessa områden kommer att inkluderas i det brottsförebyggande program som ska tas fram enligt lag. Ur ett långsiktigt samhällsperspektiv är det av största vikt att Umeås arbete med det förebyggande arbetet fortsätter. Det krävs samordnande insatser och ett gemensamt engagemang för att uppnå långsiktiga förändringar och skapa en tryggare miljö för medborgare i Umeå kommun. För att detta ska nås krävs att ett samarbete och en gemensam planering över förvaltningsgränserna behöver ske för att få fram tillräckligt med resurser som kan resultera i gemensamma förslag för att nå framgång. Centrum mot Våld och Umebrå ser gärna att de framsteg som gjorts under arbetets gång med handlingsplanen bevaras i det framtida brottsförebyggande programmet.

Samtidigt har kommunen utvecklat arbetssätt med inriktningsmål och program vilket skapat möjligheter att jobba vidare med frågor kring våld inom ramen för programmet för social hållbarhet. Frågorna prioriteras också inom ramen för jämställdhetsutskottets aktivitetsplan samt samverkansöverenskommelse och medborgarlöften tillsammans med polisen. Därför föreslås att handlingsplanen mot våld som eget dokument avslutas och att styrning istället

hanteras inom programmet för social hållbarhet samt det kommande brottsförebyggande programmet.

Handlingsplan mot våldsbejakande extremism togs fram 2018 som en effekt av en nationell strategi. Det är egentligen ett normerande styrdokument som beskriver principer, förhållningssätt och metoder. Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism är en samverkansgrupp för att förebygga extremism i alla dess former. Forumet är ett specialiststöd till övriga verksamheter. Verksamheten är idag väl inarbetad och fungerande. Styrdokumentet behövs därför inte i sin nuvarande form. Däremot är det viktigt att fungerande arbetssätt bevaras. För närvarande förs också en diskussion med säkerhetsenheten, som också är en del kommunstyrelsens ansvar, kring hur samverkan och samordning av dessa frågor bäst kan lösas i framtiden. Det kan hända att styrning behöver tydliggöras framöver men hur och på vilket sätt blir en fråga som samordnas med säkerhetsenheten. Bedömningen är att styrdokumentet inte behövs just nu eftersom verksamheten fungerar väl.

Umeå växer tryggt och säkert är ett samverkansarbete mellan kommun, polis, näringsliv och civilsamhälle, som varit i gång sen 2018. Den nuvarande inriktningen på arbetet är att förebygga och motverka rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. **Aktivitetsplan Umeå växer tryggt och säkert för 2024–2026** har en bred ansats och inkluderar samverkan med många olika aktörer. Däremot har den enbart fokus på organiserad brottslighet. Planen kompletterar det kommande brottsförebyggande programmet och bedömningen är att planen behöver kvarstå men som en delmängd i programmet. Aktivitetsplanen har ersatt **Umeå växer tryggt och säkert färdriktning 2020-2025** vilket gör att även detta dokument kan upphävas.

Verksamhetsplan Umebrå har tagits fram årligen och beslutats av brottsförebyggande rådet. Verksamhetsplanen innehåller både övergripande fokusområden samt mer konkreta inriktningar och hur dessa ska följas upp. Verksamhetsplanen kommer till stor del att ersättas av det brottsförebyggande programmet. De delar som mer handlar om planering för tjänstepersoner inom strategisk utveckling flyttas till planer som beslutas i förvaltningsorganisationen. Bedömningen är att det inte behöver tas fram någon ny verksamhetsplan.

Sammanfattningsvis är bedömningen att flera av de befintliga aktiverande styrdokumenterna kan ersättas av det brottsförebyggande programmet samt av pågående arbete inom programmet för social hållbarhet.

Nuvarande normerande styrning samt bedömning

Den enda normerande styrning som finns på politisk nivå är den riktlinje som styr arbetet i rådgivande organ. Den ställer krav på hur samtliga rådgivande organ ska fungera och handlar inte specifikt om brottsförebyggande arbete.

Bedömningen är att den normerande styrningen behöver utvecklas. Den nya lagen ställer krav på att kommunerna ska jobba med insatser baserade på kunskap och evidens, och att resultaten ska följas upp och utvärderas. Dock saknas idag ett styrdokument i Umeå kommun som konkret styr hur arbetet med brottsförebyggande insatser, särskilt vad gäller prioritering och uppföljning.

På nationell nivå har Brottsförebyggande rådet (BRÅ) publicerat riktlinjer för uppföljning av brottsförebyggande arbete, men ingen vägledning finns om hur prioriteringar ska göras. Detta gör att kommunerna i praktiken arbetar utan en enhetlig metodik för att fatta beslut om vilka åtgärder som ska prioriteras. Därtill saknas strukturer i Umeå kommun för att mäta och följa upp effekterna av de genomförda åtgärderna på ett systematiskt sätt. Det gör det svårt att göra välinformerade och långsiktiga beslut om resursfördelning. Det kan leda till att insatser görs utan att deras effektivitet eller behov utretts ordentligt.

Genom ett samarbete med Umeå universitet kommer Umeå kommun att vara ledande i arbetet med att utveckla riktlinjer och skapa en modell och metoder som kan användas av andra. Kommunen har redan beslutat om resurser till ett forskningssamarbete mellan kommunen och Umeå universitet.

Det nya styrdokumentet ska säkerställa att arbetet bedrivs på ett strukturerat och kunskapsbaserat sätt, vilket i sin tur skulle bidra till att öka effektiviteten och långsiktigheten i de brottsförebyggande insatserna.

Omvärldsbevakning

Kommuner runt om i Sverige har bemött det nya lagkravet (2023:196) på olika sätt. Stockholm stad ligger i framkanten och de har fattat beslut om ett program där samtliga nämnder och bolagsstyrelser utifrån sina respektive ansvarsområden ska utforma, vidta och följa upp åtgärder för att minska brott och öka tryggheten för boende, besökare och företagare. Stadsdelsnämnderna ansvarar för samordningen av det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet inom respektive geografiskt område och leder det lokala arbetet. Facknämnderna och bolagsstyrelserna ansvarar för respektive verksamhetsområde och ska bidra med kunskap och resurser till stadsdelsnämndernas arbete när detta är påkallat. Stadsledningskontoret ansvarar för den övergripande samordningen av stadens

brotsförebyggande och trygghetsskapande arbete och för stadsövergripande styrdokument.

Intressenter

De interna aktörerna som berörs är bland annat kommunstyrelsen, nämnder och bolagsstyrelser, samt verksamheter inom socialtjänst, skola, fritid, säkerhet med flera. De externa aktörerna som spelar en central roll är Polisen, Region Västerbotten, näringsliv och frivilligorganisationer. För att säkerställa ett effektivt genomförande krävs ett nära samarbete och dialog med dessa aktörer samt med medborgarna i kommunen för att bidra till ökad trygghet för alla.

Förslag till framtida styrning – Vad behöver vi?

För att säkerställa ett långsiktigt och effektivt brotsförebyggande arbete föreslås ett nytt styrdokument i form av ett brotsförebyggande program i enlighet med lagkrav. Detta program ska ange åtgärder samt verka för samordning och genomförande av insatser för samtliga prioriterade brottsområden inklusive organiserad brottslighet och UVTS aktivitetsplan. UVTS aktivitetsplan blir således en delmängd av brotsförebyggande programmet.

Programmet ska även ersätta de befintliga styrdokumenterna handlingsplanen mot våld i nära och handlingsplanen mot våldsbejakande extremism, vilka avvecklas. För att programmet ska vara framgångsrikt behöver det stödjas av ett starkt politiskt mandat och beslutsfattande från relevanta politiska organ i kommunen.

Framtida styrdokument

Organiserande	Aktiverande	Normerande	Beslutas av
Reglemente för styrelse och nämnder	Ny - Brottsförebyggande Program	Riktlinje för rådgivande organ	Kommunfullmäktige
Samverkans- överenskommelse med Polisen	Medborgarlöften	Ny - Riktlinje för prioritering och uppföljning av brottsförebyggande arbete	Kommunstyrelse

Under framtagande - Föreskrifter Umebrå			Kommunstyrelse
	Umeå Växer Tryggt och Säkert aktivitetsplan 2024-2026 (delmängd i programmet)		Kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott

Resurser

För att ta fram och implementera förändrad styrning inom det brottsförebyggande området krävs organisatoriska resurser och kompetens inom det brottsförebyggande området. Det kommer också att krävas ekonomiska resurser för att säkerställa att insatserna genomförs på ett effektivt sätt. De ekonomiska konsekvenserna bör införlivas i den ordinarie budgetprocessen.

Beredning

Det brottsförebyggande programmet kommer troligtvis att beslutas av fullmäktige efter att berörda intressenter fått möjlighet att yttra sig om innehållet. Programmet kommer att vara kommunövergripande och beröra fler nämnder. Eftersom kommunstyrelsen ansvarar för det brottsförebyggande arbetet blir den också dokumentansvarig nämnd.

Den normerande styrning som behöver tas fram kommer troligtvis att kunna beslutas av kommunstyrelsen eftersom den mer reglerar kommunstyrelsens arbete med att samordna det brottsförebyggande arbetet och styr det som är kommunstyrelsens grunduppdrag. Det är innehållet i de slutliga dokumenten som avgör beslutsnivå.

Sammanfattning

Efter aktualitets- och relevansprövning föreslås att:

- Ett brottsförebyggande program tas fram för att möta nya lagen (2023:196) att samordna och systematisera arbetet. Programmet ersätter tidigare verksamhetsplan, handlingsplan mot våld samt handlingsplan mot våldsbejakande extremism
- En riktlinje för prioritering samt uppföljning av brottsförebyggande arbete tas fram
- handlingsplanen mot våld avslutas
- handlingsplan mot våldsbejakande extremism avslutas
- Färdriktning Umeå växer tryggt och säkert 2020-2025 avslutas

- Kommunstyrelsen föreslås som dokumentansvarig nämnd för samtliga kvarstående dokument

Handläggare:

Frida Puntonet Davidila, Ulrika Granskog, Seth Åberg, Cecilia Ravry, Sara Nordström

Fördjupning

Bilaga, Uppföljning VÅLD 2020-2022, Handlings- och aktivitetsplan

[Lägesbild över brottsligheten i Umeå](#)

[Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå](#)

[Revisionsrapport uppföljande granskning våld i nära relationer 2024](#)

[Revisionsrapport Våld i nära relationer 2022](#)

An aerial photograph of Umeå, Sweden, taken at sunset. The sky is a vibrant mix of orange, red, and purple, with the sun low on the horizon. The city below is densely packed with buildings, mostly in shades of red and brown, interspersed with green trees. A body of water is visible in the lower-left corner, reflecting the warm colors of the sky. The overall mood is serene yet dramatic.

UPPFÖLJNING Våld 2020–2022 Handlings- och aktivitetsplan

Innehåll

Inledning	3
1. Initiera samverkan och utveckla lokal lägesbild	5
2. Arbeta med utåtriktad kommunikation	7
3. Centrum mot våld	9
4. Utdrag ur kommunrevisorernas bedömning.....	9
Aktiviteter kopplade till Handlingsplanen mot våld	
Del 1, prioriterade verksamhetsövergripande aktiviteter	10
Del 2, prioriterade målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter	14

Inledning

Detalj av konstverket Listen! ©Camilla Akra/Bildupphovsrätt (2023)

Umeå kommuns handlings- och aktivitetsplan mot våld beslutades av Kommunfullmäktige mars 2020. Syftet var att stärka samverkan i arbetet mot våld, synliggöra hur vi arbetar idag inom våldsområdet, att identifiera utvecklingsområden och att arbeta tillsammans utifrån kommunens värdegrund med ständiga förbättringar.

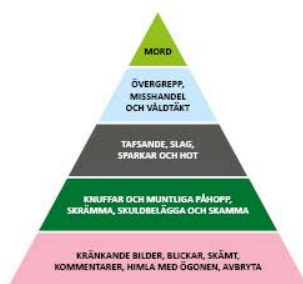
Umebrås kansli utsågs som samordningsansvarig och skulle tillsammans med Centrum mot våld (CMV) utveckla arbetet i enlighet med aktivitetsplanen i kommunen. Kommunrevisorerna har under perioden genomfört en granskning av kommunens arbete mot våld i nära relation, (se bilaga 1).

Umebrå och Centrum mot våld erfarenheter av att samordnat arbetet under två års tid med handlings och aktivitetsplanen är att ta vara på den breda samverkansplattformen av engagerade verksamheter som vill vara med och utveckla Umeå till en stad fri från våld. Utmaningarna med handlingsplanen och det pågående arbetet har delvis varit svåra att hantera. Det stora hotet blev pandemin som försvårade arbetet med att både samla och samverka med breda grupper som vi ville aktivera i arbetet. Andra utmaningar har handlat om brister i ledning och styrning, samsyn för uppdraget och att handlingsplanen inte haft resurser för ett genomförande. Men trots dessa utmaningar så har ett konkret och synligt arbete blivit genomfört.

Sakfrågan våld är en fråga för hela kommunen och som därför berör flera politiska nämnder. Inför 2023 kommer de våldpreventiva arbetet att revideras och anpassas till Umeå kommuns införande av programstyrning.

Centrum mot våld och Umebrå ser gärna att de delar som utvecklats under arbetets gång kan kvarstå inför kommande programstyrning. Positiva erfarenheter som bör finnas kvar är:

- *En tydlig visionen "Umeå fritt från våld".*
- *Ta vara på kartläggningar och rekommendationer kring rapporterna våldskartläggningen och hedersrelaterat våld.*
- *Det våldspreventiva arbetet behöver bli en integrerad del i kommunens ordinarie styr- och ledningssystem, med tydlig koppling till lokala, regional och nationella mål, strategier och handlingsplaner.*
- *Skapa hållbara strukturer och systematik för ett långsiktigt våldspreventivt arbete i samverkan med andra.*
- *Prioritera det förebyggande arbete och tidiga insatser.*
- *Tre övergripande förändringsprinciper att utgå ifrån med verksamheter som vill starta upp våldsförebyggande arbete.*

VÅLD

Skapa medvetenhet om sambandet mellan lindrigt och grovt våld.

GENUS

Skapa medvetenhet om sambandet mellan destruktiva könsnormer och våld.

AKTIVA ÅSKÅDARE

Motivera barn, unga och vuxna till att vara aktiva åskådare.

Arbete mot våld sammanfattas nedan, därefter följer en mer specifik beskrivning av de aktiviteter som är helt eller delvis genomförda och utvecklade under perioden 2020–2022. Regelbunden återkoppling av aktiviteter inom våldsområdet har skett på Umebrås sammanträden under perioden.

Sammanfattningen beskrivs utifrån fyra delar

1. *Initiera samverkan och utveckla lokal lägesbild gällande våld och hedersrelaterat våld och förtryck.*
2. *Arbeta med utåtriktad kommunikation inom våldspreventivt arbete. Utbildningar, kampanjer och liknande.*
3. *Utveckla Centrum mot vålds (CMV) verksamhet.*
4. *Utdrag ur kommunrevisionerna sammanfattande bedömning.*

1. Initiera samverkan och utveckla lokal lägesbild gällande våld och hedersrelaterat våld och förtryck.

Att jobba våldsförebyggande kräver samarbete och att flera olika perspektiv och kunskapstraditioner länkas samman till en hel-het, med en gemensam vision om att våldet ska upphöra. Umeå tillsammans med Centrum mot våld har under perioden strävat efter att skapa en bred samverkansplattform med engagerade verksamheter som vill vara med och utveckla Umeå till en stad fri från våld. Samarbete och nätverk över traditionella verksamhetsgränser har startats upp både internt och externt. Externa aktörer såsom Länsstyrelsen Västerbotten, Polisen, Region Västerbotten, civilsamhället och privata näringslivet har ingått och vill bidra i arbetet.

Våldskartläggning

Umeå kansli startade upp arbetet med att genomföra en våldskartläggning under 2021.

Kartläggningen syftade till att mäta förekomst, frekvens och allvarlighetsgrad av våldet. Våldskartläggningen utgick från Umeå kommuns folkhälsoundersökningar Jämlika liv 20 och Unga 20 som sedan kompletterats med nationella och lokala data.

[Länk till rapporten Våldskartläggning Umeå kommun 2021.](#)

Umeå kansli rekommenderade efter kartläggningen ett genomförande med följande målområden:

- Fokus på identifierade målgrupper, barn/unga i förskolan, grundskola och gymnasiet.
- Grupper med ökad risk för utsatthet (kvinnor i missbruk, funktionsnedsättningar, barn som bevittnat våld, hedersrelaterat våld).
- Arbetsgivarfrågan och kopplingen till våld (ex. introduktion för nyanställda, frågor i RUS samtal)
- Utse nyckelpersoner i respektive verksamhet som tillsammans med processtöd designar verksamheternas förebyggande arbete utifrån de tre förändringsprinciperna.
- Metodutveckling – förebyggande arbete, exempelvis via kommunikation, kunskapsbaserade metoder och fokus förebyggande och tidiga insatser.
- Avsätta prioriterade medel för handlingsplanen mot våld.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Få våldsformer är mer svårupptäckta än de som faller inom kategorin hedersrelaterat våld och förtryck. Rapporten ger en lägesbild av förekomst och allvarsgrad och bygger på befintlig statistik samt 14 intervjuer som genomfördes våren 2022. Rapporten redogör för Umeå kommuns arbete med att förebygga, upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck inom olika verksamheter.

[Länk till rapporten Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun.](#)

Några slutsatser från rapporten:

- *Utvecklingsarbetet med den lokala lägesbilden och mätningar bör fortgå. Det statistiska underlaget är idag tvetydigt på grund av stora mörkertal.*
- *Centrum mot vålds expertfunktion samt Konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck är en bra kompetensbas.*
- *Kunskapsnivån inom hedersrelaterat våld och förtryck behöver stärkas inom socialtjänstens myndighetsutövning.*

2. Arbeta med utåtriktad kommunikation inom våldspreventivt arbete med utbildningsinsatser och kampanjer.

Utbildningsinsatser och flera kampanjer har bidragit till att öka kunskapen om våld, väckt engagemang och intresse för att arbeta med våldsprevention i kommunens verksamhet. Flera korta utbildningsfilmer har spelats in av polisen och Centrum mot våld för att underlätta för medarbetare att ta del av utbildningar.

[Länk till kampanjwebben Vi måste prata om våldet.](#)

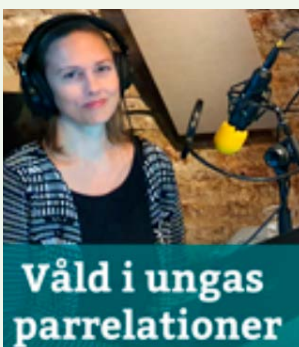
Kampanj: Våld i ungas relationer i flera steg

Umebrå och representanter från polis, fältgrupp, elevhälsa, fritidsgrupp och tjej- och kvinnojouren har initierat kampanjen på temat våld i ungas relationer i samarbete med ungdomar på Midgårdsskolan i Umeå. Syftet var att öka kunskapen och medvetenheten hos ungdomar om hur våld tar sig uttryck i nära relation. Målet var att ungdomar ska stärkas i känslan av att våga larma och säga ifrån när det gäller våld.

Positiva erfarenheter från kampanjen är att elevhälsan utvecklat ett systematiskt arbetssätt i de hälsosamtalen som genomförs med alla elever i årskurs 4,7 och årskurs 1 på gymnasiet med att systematiskt fråga alla unga om våldsutsatthet. Positivt är också att tjejjouren och fältgruppen påbörjat att utveckla material som är anpassat till för- och grundskolans elever på temat våld i ungas relationer och med inspiration av kampanjen ”vi måste prata om våldet”.

Umebrå medverkande i Brås podd om våld i ungas nära relationer.

Lyssna på poddavsnittet här.

Umebrå i Brås podd

Brås podd handlar om våld i ungas parrelationer, och om den rapport som Brå publicerade under hösten 2021. Hur kan vi göra för att uppmärksamma den här typen av våld? Hur kan våldet i ungas parrelationer ta sig uttryck? Vilka är det som utsätts och vad vet vi om våldsutövarna? Vilket stöd kan de unga få och framför allt, hur kan man arbeta förebyggande mot den här typen av våld?

Medverkande: Monika Sellgren Karlsson, projektledare och utredare på Brå samt Ulrika Granskog, utvecklingsstrateg vid det lokala Brottsförebyggande rådet i Umeå, UmeBrå. Klicka på bilden och lyssna på poddavsnittet.

Manliga förebilder ville bidra

För att nå ut till unga i Umeå kommun frågade vi åtta av Umeås manliga elitidrottare om de ville hjälpa till i kampen mot våldet. Det ville de. Allihop. Vi frågade just idrottsmän för att försöka nå ut till gruppen tonårsskallar och unga vuxna män. Vi hoppas dessa idrottsmän är personer som målgruppen följer och ser upp till. För mäns våld mot kvinnor, börjar med killars våld mot tjejer.

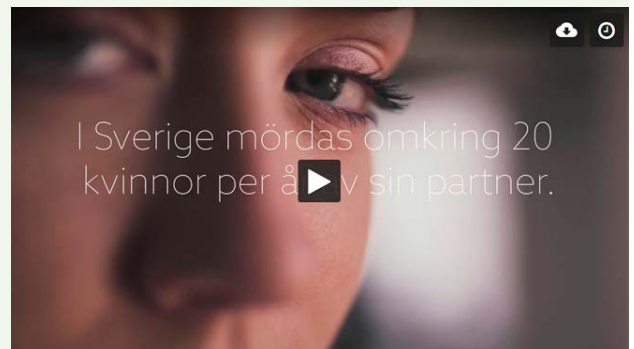
Vi filmade idrottarna när de berättar autentiska historier om några av alla de kvinnor som drabbats av våld i en nära relation. Dessa kvinnor är inte bara en siffra i statistiken, de är riktiga människor. Många av dem finns inte mer. Lokala idrottsmän som har velat bidra till att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är alla aktiva i Umeå eller kommer härifrån: *Marcus Grate*, längdskidåkare; *Daniel Rahimi*, ishockeyspelare; *Tarik Hamza*, fotbollsspelare; *Fernando Flores*, MMA-fighter; *Ludwig Svensson*, innebandyspelare; *Fredric Andersson*, ishockeyspelare; *Yoel Embaye*, fotbollsspelare och *Ketil Kronberg*, innebandyspelare.

En av filmerna i kampanjen visades dessutom i reklampausen på SF Filmstaden under november 2022. Visningarna resulterade i att 5939 biobesökare såg kampanjfilmen.

Kampanjen: Bry dig

Även kampanjen brydig.nu som är ett samarbete mellan Umeå kommun, Länsstyrelsen i Västerbotten, Region Västerbotten, Skellefteå kommun, Centrum mot våld Umeå och Centrum mot våld Skellefteå. Kampanjen uppmanar till engagemang, öppnar för dialog och visar att det går att göra skillnad genom att agera vid tidiga tecken på kontroll och hot.

[Länk till Mäns våld mot kvinnor – Umeå kommun.](#)

[Här kan du se kampanjfilmen som visades på Filmstaden.](#)

3. Centrum mot våld (CMV) har utvecklat sin verksamhet.

Mellan 2021 och 2022 projektanställdes två personer med målet att utveckla stöd till sexköpare/våldsoövare, starta upp en Mikamottagning och utveckla stödet när det gäller hedersrelaterat våld.

När det gäller hedersrelaterat våld har CMV ett ökat inflöde av personer som behöver hjälp under perioden.

CMV har ett samarbete med Röda Korset i Stellaprojektet. Det bygger på att CMV identifierar klienter som är i behov av att bygga sociala nätverk och minska isolering.

CMV utbildar och kompetensutvecklar chefer och medarbetare regelbundet genom föreläsningar på grund- och fördjupningsnivå, introduktionsutbildningar för olika yrkeskategorier inom Region Västerbotten, Umeå kommuns verksamheter som socialtjänsten, förskola/ för och grundskolan, Gymnasieskolan, volontärer, Röda Korset, samordningsförbundet med flera. CMV har uppmärksammat att den utåtriktade verksamheten i form av kompetenscentrum efterfrågas i allt högre grad. Läs mer om utvecklandet av CMVs verksamhet i aktivitetsplanen under del 2, prioriterade målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter.

4. Utdrag ur kommunrevisionernas sammanfattande bedömning.

Under 2022 genomförde kommunrevisorerna en granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer där även arbetet utifrån kommunens Handlingsplan mot våld ingick. Nedan följer utdrag från revisorernas bedömning. Vill du läsa hela revisionsberättelsen finns den bifogad i bilaga 1.

”Revisionens bedömning var att handlingsplanen mot våld inte implementerats i kommunen. Kommunrevisorerna konstaterade att ”Handlingsplanen mot våld i dagsläget har mycket begränsad styrkraft då berörda verksamheter inte arbetar i enlighet med den. Det finns inga avsatta medel för att implementera de prioriterade aktiviteterna från vare sig kommunfullmäktige eller ansvariga nämnder. Nämnderna har inte följt upp att förvaltningen inom tilldelad budgetram har säkerställt att aktiviteterna kan genomföras.”

”Vi ser positivt på det pågående arbetet men noterar att det krävs större krafttag för att prioritera det brottsförebyggande arbetet och implementeringen av handlingsplanen. Vi är kritiska till att varken kommunstyrelsen eller de nämnder som berörs av Handlingsplan mot våld har följt upp de prioriterade aktiviteterna relaterade till våld i nära relationer. Av Handlingsplan mot våld framgår också att

dess aktivitetsplan årligen ska följas upp i kommunfullmäktige, vilket inte har skett, varvid vi bedömer att kommunstyrelsen brister i sin beredning av ärendet.”

”Vi ser positivt på Centrum mot vålds roll som kompetenscentrum, där parter inom kommunen kontakter dem vid behov för stöd och råd. Mot bakgrund av de behov som lyfts i kommunens kartläggning av hot och våld samt kartläggning av hedersförtryck ser vi dock att Centrum för våld med fördel skulle kunna ha en mer aktivt stödjande roll även i övriga förvaltningars utvecklingsarbete.”

”Vi bedömer dock att det inom framför allt Umebrå och Centrum mot våld förekommer ett målinriktat och framskridande arbete för att motverka både våld i allmänhet och våld i nära relationer specifikt.”

Aktiviteter kopplade till Handlingsplanen mot våld

Del 1, prioriterade verksamhetsövergripande aktiviteter

Den första delen av aktivitetsplanen handlar om struktur och verksamhetsövergripande samverkan.

Dessa aktiviteter är allas ansvar.

Verksamhetsövergripande aktiviteter	Genomförande
Samverkan Skapa verksamhetsövergripande samverkan utifrån kommungemensam samverkansplan.	Delvis utfört, ej enligt formen samverkansråd Att jobba våldsförebyggande kräver samarbete och att flera olika perspektiv och kunskapstraditioner länkas samman till en helhet, med en gemensam vision om att våldet ska upphöra. Umeå tillsammans med Centrum mot våld har skapat en bred samverkansplattform med ett antal engagerade verksamheter som vill vara med och utveckla Umeå till en stad fri från våld. Breda samarbeten över verksamhetsgränser har startat upp internt men även externt med Länsstyrelsen Västerbotten, Region Västerbotten, polis, civilsamhällets och privata näringslivet. Nedan beskrivs några initiativ som pågått under perioden. Orange the World Den internationella dagen mot våld mot kvinnor, 25 november, och fram till 10 december lystes olika byggnader i Umeå upp i orange. I Umeå har bland annat Bostaden lyst upp sitt huvudkontor Moritzska gården i orange. Länsförsäkringar Västerbotten, flera hotell i Umeå, gång- och cykelbron, skateparken Sparken och strandpromenaden vid Umeälven är platser som också ljussatt i orange. En vecka fri från våld På initiativ av Länsstyrelsen Västerbotten har Umeå kommun, Region Västerbotten, RF-Sisu gått samman under det gemensamma paraplyet En vecka fri från våld. Vecka 47 är en nationell vecka med syfte att uppmärksamma det vålds- och brottsförebyggande arbetet och inspirera till lokal och regionala aktiviteter. Under veckan togs flera initiativ av verksamheter och medarbetare i kommunen, polisen och ideella organisation för att på så sätt driva utvecklingen inom våldsområdet framåt. Teman under 21–25 november 2022 har varit: Våld i nära relationer, våld mot barn och ungdomar, arbetsgivare och ledarskap och maskulinitet. Basprogram om våld mot barn Barnafrid är ett nationellt kunskapscentrum med uppdrag att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn. Basprogram om våld mot barn erbjudits till medarbetare inom polis och kommunens flera verksamheter som möter barn och unga. Basprogram om våld mot barn och unga – Barnafrid Riva hinder utbildningsserie Under höstens utbildning "Riva hinder" var funktionshinder och prostitution samt upptäckt av och förebyggande arbete kring våld utsatthet ett av tre teman. Föreläsare Mikaela Starke, professor vid institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Arbetsgivarfrågan och kopplingen till våld Umeå kommun har påbörjat arbetet på temat våld i medarbetares nära relation. Mer info finns att läsa längre ned i dokumentet under rubriken. Stöd och hjälp till våld utsatt personal. Våld i medarbetares nära relationer - Intranät Umeå kommun (umea.se)

Kartläggning Verksamheterna kartlägger sig själva inom våldsområdet: • Hur arbetar vi idag, vilka områden behöver vi utveckla, vilka goda exempel kan vi lyfta fram? • För genomförande av kartläggning ska ett metodstöd tas fram och en samordningsfunktion finnas för detta • Sammanställning av kartläggning kommer att läggas ut på handlingsplanen mot vålds hemsida.	Genomförda kartläggningar Rapporterna återfinns på Umeå kommuns rapportsidor. Vårdskartläggning 2021 Kartläggningen syftade till att mäta förekomst, frekvens och allvarlighetsgrad av våldet. Vårdskartläggningen utgick från Umeå kommuns folkhälsoundersökningar Jämlika liv 20 och Unga 20 som sedan kompletterats med nationella och lokala data. Vårdskartläggning Umeå kommun 2021 (umea.se) Umeå gav följande rekommendationer för fortsatta arbetet: • Fokus på identifierade målgrupper, barn och unga i förskolan, grundskolan och gymnasiet. • Ökad risk för utsatthet (kvinnor i missbruk, funktionsnedsättningar, barn som bevittnat våld, hedersrelaterat våld) • Arbetsgivarfrågor kopplat till våld. • Utse nyckelpersoner i respektive verksamhet som tillsammans med processtöd designar verksamheternas förebyggande arbete utifrån de tre förändringsprinciperna. • Metodutveckling – förebyggande arbete, exempelvis via kommunikation, kunskapsbaserade metoder och tidiga insatser. • Avsätta prioriterade medel för handlingsplanen mot våld Hedersrelaterat våld och förtryck Lägesbild och beskrivning av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck. Redogör för Umeå kommuns arbete med att förebygga, upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck inom olika verksamheter. Hedersrelaterat våld och förtryck i Umeå kommun (umea.se) Några slutsatser från rapporten: • Utvecklingsarbetet med den lokala lägesbilden och mätningar bör fortgå. Det statistiska underlaget är idag tveetydigt på grund av stora mörkertal. • Centrum mot vålds expertfunktion samt Konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck är en bra kompetensbas. • Kunskapsnivån inom hedersrelaterat våld och förtryck behöver stärkas inom socialtjänstens myndighetsutövning. Nationellt metodstöd för kartläggning av tre våldstyper har tagits fram av nationella myndigheter BRÅ och jämställdhetsmyndigheten. Metodstöd för kartläggning av tre våldstyper - Brottsförebyggande rådet (bra.se)
--	--

Uppföljning (beskrivning på sid. 9 och 10 i handlingsplanen) • Årlig uppföljning av aktivitetsplanen i KF. • Varje aktivitet som respektive nämnd berörs av ska ingå och följas upp i nämndens uppdragsplan. • Årlig uppföljning av mätbara mål. Formuleras och genomförs av samverkansrådet mot våld. • Aktiviteterna ska regelbundet under året följas upp i Umebrås styrgrupp.	Ej genomfört Handlingsplanen ska revideras och anpassas till kommande ledning och programstyrning. Under 2022 genomförde kommunrevisorerna en granskning av kommunens arbete mot våld i nära relationer där även arbetet utifrån kommunens Handlingsplan mot våld ingick. <i>”Revisionens bedömning var att handlingsplanen mot våld inte implementerats i kommunen. Kommunrevisorerna konstaterade att Handlingsplanen mot våld i dagsläget har mycket begränsad styrkraft då berörda verksamheter inte arbetar i enlighet med den. Det finns inga avsatta medel för att implementera de prioriterade aktiviteterna från vare sig kommunfullmäktige eller ansvariga nämnder. Nämnderna har inte följt upp att förvaltningen inom tilldelad budgetram har säkerställt att aktiviteterna kan genomföras. Granskningen har fokuserat dels på myndighetsutövningen inom individ- och familjenämnden, dels på det kommunövergripande arbetet mot våld i nära relationer. Granskningen av det kommunövergripande arbetet har utgått från antagen Handlingsplan mot våld och redogör inte för kommunens totala vålds- och brottsförebyggande arbete.”</i> <i>”Ur positiv bemärkelse vill vi lyfta fram att kommunstyrelsen och berörda nämnder har säkerställt att det finns samverkanskonstellationer och att granskningen tyder på att deltagande i dessa forum är högt prioriterat inom kommunens verksamheter. Organiseringen har inte utformats på det sätt som var avsikten när Handlingsplan mot våld utarbetades och handlingsplanen har inte reviderats”.</i> <i>”Vi bedömer dock att det inom framför allt Umebrå och Centrum mot våld förekommer ett målinriktat och framskridande arbete för att motverka både våld i allmänhet och våld i nära relationer specifikt”.</i> <i>”Vi ser positivt på det pågående arbetet men noterar att det krävs större krafttag för att prioritera det brottsförebyggande arbetet och implementeringen av handlingsplanen. Vi är kritiska till att varken kommunstyrelsen eller de nämnder som berörs av Handlingsplan mot våld har följt upp de prioriterade aktiviteterna relaterade till våld i nära relationer. Av Handlingsplan mot våld framgår också att dess aktivitetsplan årligen ska följas upp i kommunfullmäktige, vilket inte har skett, varvid vi bedömer att kommunstyrelsen brister i sin beredning av ärendet”.</i> <i>”Vi ser positivt på Centrum mot vålds roll som kompetenscentrum, där parter inom kommunen kontaktar dem vid behov för stöd och råd. Mot bakgrund av de behov som lyfts i kommunens kartläggning av hot och våld samt kartläggning av hedersförtryck ser vi dock att Centrum för våld med fördel skulle kunna ha en mer aktivt stödjande roll även i övriga förvaltningars utvecklingsarbete”.</i> Uppföljning av de aktiviteter inom våldsområdet som genomförts under perioden har återkopplats på Umebrå sammanträden. Handlingsplanen ska revideras och anpassas till kommande programstyrning.
--	---

Uppbyggnad av intern och extern hemsida	Ej genomfört För att göra handlingsplanen och verksamheternas pågående arbete om våld synligt, var ambitionen att ta fram en webbplats för det förebyggande arbete i kommunen. Webbplatsen var tänkt att fungera som en plattform för kommunikation, kunskaps-och informationsöverföring i det kommungemensamma arbetet mot våld. Det har varit utmaningar med handlingsplanen och arbetet med webbplats är nuläget vilande. Idag finns ett antal webbplatser som innehåller arbete mot våld upplagda på kommunens hemsida och sökbara på Google. På Umeå kommunens intranät finns information samt vägledning som kan ge stöd vid de tillfällen där du som chef eller kollega misstänker eller upptäcker att en medarbetare utsätts för fysiskt, psykiskt eller annan typ av våld. Våld i medarbetares nära relationer - Intranät Umeå kommun (umea.se) Umebrås arbete med arbetet mot våld finns samlat under Vi måste prata om våldet - Umeå kommun (umea.se) Brottsförebyggande arbete - Umeå kommun (umea.se) Jämställdhetsarbetet i kommunen finns material om våld Mäns våld mot kvinnor - Umeå kommun (umea.se) Centrum mot våld har satsat på att utveckla sin webbsida under perioden. Våld och hot - Umeå kommun (umea.se) <i>Frågor som behöver besvaras innan en ny webbplats tas fram.</i> • En samling av våldsarbetet på intranätet/umea.se Hur ska det strategiska arbetet utformas och hur är avvägningen mot att verksamheterna har egna sidor för respektive arbetet med våldsprevention? • Vilka yrkesverksamma bör ha en skyldighet att hålla sig à jour med en våldspreventiv webbsidas innehåll? • Vem eller vilka ska ha ansvaret för uppdatering av en webbplats? • Hur ska kommunens arbete mot våld kommuniceras internt och externt till kommuninvånarna?
---	---

Del 2, prioriterade målgrupps- och verksamhetsspecifika aktiviteter

Den andra delen av aktivitetsplanen är formulerad mer utifrån målgrupps- och verksamhetsspecifika behov.

Målgrupps- och verksamhets-specifika aktiviteter	Genomförande
Våldsförebyggande arbete Tidigt våldsförebyggande arbete behöver utvecklas och ges ökat fokus för normförändring, jämställdhet och för att öka möjlighet till tidig upptäckt. - Samverkansrådet mot våld utvecklar och skapar en struktur för tidigt våldsförebyggande arbete samt identifierar prioriterade områden. - Hitta en struktur för spridning av nationellt kunskapsstöd ut till verksamheterna från länsstyrelserna, Socialstyrelsen, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), Jämställdhetsmyndigheten, Brottsförmyndigheten och Brottsförebyggande rådet.	Uppdrag pågår Utbildningsinsatser och kampanjer har bidragit till att öka kunskapen om våld, väckt engagemang och intresse för att arbeta med våld i verksamheterna. Ett antal korta utbildningsfilmer har spelats in av polisen samt Centrum mot våld för att underlätta kommande utbildningsinsatser. Kampanj Våld i ungas relationer Umebrå kansli och polisen har uppmärksammat målgruppen yngre tjejer som varit utsatta för psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld i en parrelation. Umebrå och representanter från polis, fältgrupp, elevhälsa, fritidsgård och tjej- och kvinnojouren har initierat kampanj på temat våld i ungas relationer i samarbete med ungdomar på Midgårdsskolan i Umeå. Syftet har varit att öka kunskapen och medvetenheten hos ungdomar om hur våld tar sig uttryck i nära relation. Målet var att ungdomar ska stärkas i känslan av att våga larma och säga ifrån när det gäller våld. Länkar Se filmen Vi måste prata om VÅLDET Mer om Umeå kommuns brottsförebyggande arbete på umea.se/brottsforebyggande Samarbetspartners Umebrå och polisen har varit drivande i kampanjen och fått kampanjstöd från kommunen samt det lokala näringslivet, främst Länsförsäkringar Västerbotten och Nalta Media. Påbörjat dialog med förskola/skola vilka förebyggande insatser inom våldsområdet som de vill prioritera och utveckla i verksamheten. Elevhälsan har startat ett systematiskt arbetssätt med att fråga alla unga om våldsutsatthet i de hälsosamtalen som genomförs med alla elever i årskurs 4,7 och årskurs 1 på gymnasiet Positivt är att tjejjouren och fältgruppen påbörjat att utveckla material som är anpassat till för och grundskolans elever på temat våld i ungas relationer och med inspiration av kampanjen "Vi måste prata om våldet".

Utveckla Centrum mot vålds verksamhet - Centrum mot våld ska erbjuda alla stöd och hjälp inom område våld i nära relation - både våldsutsatta och våldsutövande. - Stöd och hjälp ska erbjudas till de som säljer och köper sex mot ersättning - Utveckla samarbete, insatser och uppföljning kring hedersrelaterat våld och förtryck, tillsammans med skolan.	Pågående och genomfört uppdrag Centrum mot våld (CMV) drivs i samverkan mellan Umeå kommun och Region Västerbotten. CMV har 7 + 1 årsarbetare, fördelat på 9 + 1 personer. En medarbetare är anställd av Region Västerbotten och möter klienter som behöver djupare former av behandling. De som söker till CMV och vill få stöd ställs i kö beroende på hur många som söker för tillfället. Viss prioritering och bedömning görs utifrån risk. Väntetiden varierar. Flest sökande märks av efter sommaren och i januari. CMV arbetar psykoedukativt, först individuellt och längre fram med inriktning mot att gå i grupp. Från 2019 utökades personalbemanningen på mottagningen för våldsutövare med 0,5 åa till 1,0 åa. Nuläget är att 1,5 åa är fördelad för att möta våldsutövare. Från mars 2021 till maj 2022 påverkades vi av restriktioner på grund av pandemin. Vi lärde oss att mötas digitalt vilket uppskattats av klienter och annat att förhålla oss till. Mellan 2021 och 2022 projektanställdes två personer med målet att utveckla stöd till sexköpare / våldsutövare, bygga en Mikamottagning och utveckla stödet när det gäller hedersrelaterat våld. Vi har uppmärksammat att andelen sexköpare och uppsök minskat från 2021, vi har haft få klienter efter det. Mikamottagningen som startats av en medarbetare som identifierat och byggt ett expertnätverk med kunskap och erfarenhet har fått ett tydligt genomslag. Klienter söker sig till CMV för att få stöd. Det har stötts och blöts en del utifrån att man kan finna att klienterna har behov av långa kontakter, men där tror vi att vi kan komma framåt med hjälp av att vi har startat samverkan med Ångest och Asta mottagningen i psykiatri. När det gäller hedersrelaterat våld har CMV ett ökat inflöde av individärenden vilket inte har varit tidigare. Inkommit förfrågan på att utbilda rektorer i Umeå kommuns förskolor i hedersrelaterat våld och förtryck. Under en vecka fri från våld hade CMV Öppet Hus för besökare både externt och internt. CMV utbildar och kompetensutvecklar chefer och medarbetare regelbundet genom föreläsningar på grund- och fördjupningsnivå, introduktionsutbildningar för olika yrkeskategorier inom Region Västerbotten, Umeå kommuns verksamheter som socialtjänsten, Förskolan, Gymnasieskolan, volontärer, Röda Korset, samordningsförbundet med flera. CMV har märkt att den
--	--

	utåtriktade verksamheten i form av kompetenscentrum efterfrågas i allt högre grad. CMV har ett samarbete med Röda Korset i Stellanprojektet. Det bygger på att CMV identifierar klienter som är behov av att bygga sociala nätverk och minska isolering. Röda Korset ordnar med matchning av mentorer som också anordnar med aktiviteter. Våld och hot - Umeå kommun (umea.se)
Handlingsplan mot våldsbejakande extremism Färdigställs och antas i kommunstyrelsen under 2018.	Konsultationsforum i stället för fler handlingsplaner Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism är en samverkansgrupp med syfte att förebygga våldsbejakande extremism i alla dess former i Umeå kommun. Konsultationsforumet är ett specialiststöd till övriga verksamheter i Umeåregionen. Konsultationsforum mot våldsbejakande extremism erbjuder konsultation till professionella inom kommun, polis och region som har en oro kring en individ eller en grupp utifrån perspektivet våldsbejakande extremism. Representanter Konsultationsforum består av representanter från säkerhetsavdelningen, Barn och ungdomspsykiatri (region Västerbotten), mottagningsenheten (socialtjänsten), utbildningsförvaltningen, polisen, Arbetsmarknad och integration, Centrum mot våld och konsultationsforum mot hedersrelaterat våld och förtryck. Umebrå är kontaktperson för nationella aktörer och sammankallande till forumet. Konsultationsforumet mot våldsbejakande extremism ger en möjlighet att samverka över professionsgränserna och har gett de medverkande funktionerna goda möjligheter till nätverkande och kontakter mellan mötena. De medverkande deltagarna är positiva med den funktionen och vill trycka på vikten av god samverkan där vi tillsammans skapar en gemensam lägesbild. Vill du läsa mer om VBE årsrapport 2022 se bilaga 2. Konsultationsforum mot hedersrelaterat våld Till Konsultationsforum hedersrelaterat våld kan alla som i sitt yrke kommer i kontakt med hedersrelaterat våld vända sig för att få råd och stöd i hur de ska agera. Konsultationsforumet består av representanter från för- och grundskola, gymnasie- och vuxenutbildningen, socialtjänsten samt polis, som har stor kompetens och erfarenhet av frågor som rör hedersrelaterat våld.

	utåtriktade verksamheten i form av kompetenscentrum efterfrågas i allt högre grad. CMV har ett samarbete med Röda Korset i Stellaprojektet. Det bygger på att CMV identifierar klienter som är behov av att bygga sociala nätverk och minska isolering. Röda Korset ordnar med matchning av mentorer som också anordnar med aktiviteter. Våld och hot - Umeå kommun (umea.se)
Handlingsplan mot prostitution och människohandel Färdigställs och antas i kommunstyrelsen under 2019.	Handlingsplan ej färdigställd, arbete pågår om förändrat arbetssätt Att ta fram en ytterligare handlingsplan för den specifika frågan om prostitution och människohandel bedömdes inte var rimligt, utan att arbetet inkluderades i den befintliga våldshandlingsplanen och framtagna medborgarlöften Umebrå har följt upp insatserna inom detta område utifrån kommunens och polisens gemensamma medborgarlöfte. Polisen har under 2021/22 arbetat riktat mot prostitution och människohandel under två tillfällen under året, vår och höst. Dessa insatsveckor har genomförts i samverkan mellan polis och kommun. Under 2022 genomfördes 3 insatser. Den ena under rallyt, den andra senare under våren och den tredje på hösten. Insatserna renderade 3 brottsanmälningar. Varav 1 för koppleri. Pågående dialog angående arbetsrutiner mellan polis och kommun pågår.
Skyddat boende Inrätta skyddat boende för våldsutsatta kvinnor (till exempel dubbel utsatthet som psykisk sjukdom, funktionshinder, missbruk). Medel riktade för detta ändamål.	Uppdraget utfört hos upphandlade vårdaktörer Umeå kommun har ramavtal med dessa utförare för skyddat boende. Neptuna Attendo Caleo Omsorg Apoteksgårdens Kognitiva Stockholms stadsmission BoCare Boendestöd Vid kontakt med socialtjänsten som ej haft möjlighet att ta fram relevant statistikunderlag för hur många kvinnor och män som fått insatsen skyddat boende.

Boende (Bostaden) - Säkerställa permanent boende till våldsutsatta. - Hållbar kompetensutveckling genom utbildning i "huskura" till kvartersvärdar.	Uppdraget genomfört Arbetet med att införa huskura Tillsammans med polisen har Umeå kommun i samarbete med det allmännyttiga fastighetsbolaget Bostaden infört metoden huskura. Flera privata fastighetsägare har anslutit sig till aktiviteten Huskura där hyresgäster uppmanas att agera när det finns oro för att någon far illa i sitt hem. Syftet är att öka kunskapen om våld i nära relation men också ge konkreta tips om hur man kan agera för att öka tryggheten och minska utsattheten i sitt bostadsområde. Fördjupad utbildning om relationsvåld och huskura till kvartersvärdar inom Bostaden men även privata fastighetsägare har genomförts av polisen och Umeå kommun. Bostaden bevakar lägenhet så kallade Frid-lägenheter (gäller både våldsutsatta kvinnor och män) efter begäran från boendekonsulent Socialtjänsten Umeå Kommun. Bostaden bevakar lägenheter efter begäran från boendekonsulenter Socialtjänsten och Socialtjänsten Handikapp. BO socialt-avtal skapas på Umeå Kommun som i sin tur har andrahandsavtal med person, så kallade övergångsavtal: 2021: 23 lägenheter 2022: 30 lägenheter.
Stöd och hjälp till våldsutsatt personal Personalfunktionen tar ett särskilt uppdrag och sprider vägledningens innehåll och erbjuder stöd och hjälp till våldsutsatt personal: gäller även våld i nära relation och sexuella trakasserier #Metoo.	Uppdrag pågående <i>Övergripande:</i> Umeå kommun har under lång tid arbetat med jämställdhetsfrågor på ett strategiskt och banbrytande sätt. Arbetet har bedrivits både genom jämställdhetsintegrering och med särskilda satsningar för att synliggöra och problematisera, omformulera problembeskrivningar och bredda analysen – allt med ambitionen att skapa ett jämställt Umeå där alla har samma makt att forma samhället och sina egna liv. Utbildningsfilmer har tagits fram för att höja kunskapen hos chefer och medarbetare. Kampanjen brydig.nu som är ett samarbete mellan Umeå kommun, Länsstyrelsen i Västerbotten, Region Västerbotten, Skellefteå kommun, Centrum mot våld Umeå och Centrum mot våld Skellefteå. Kampanjen uppmanar till engagemang, öppnar för dialog och visar att det går att göra skillnad genom att agera vid tidiga tecken på kontroll och hot. Mäns våld mot kvinnor - Umeå kommun (umea.se)

	Arbetsgivarfrågan och kopplingen till våld: Umeå kommun har påbörjat ett arbetat på temat våld i medarbetares nära relation. Att utsättas för våld i en nära relation kan få stora konsekvenser för medarbetarens arbetsförmåga, hälsa och hela livssituation. Umeå kommuns HR-avdelning har byggt upp en intranät sida med vägledning och stöd till chefer och medarbetare om de misstänker att en medarbetare utsätts för fysisk, psykisk eller annan typ av våld. Att chefer ska börja ställa frågan om våldsutsatthet i samband med medarbetarens RUS samtal. Olika aktiviteter såsom frukostseminarier och kompetenshöjning för chefer kommer att erbjudas av personalavdelningen. Våld i medarbetares nära relationer - Intranät Umeå kommun (umea.se)
Intern samverkan inom skolan Skapa en modell för att möjliggöra spridning av goda exempel kring mobbing, genus, #Metoo med mera.	Uppdrag påbörjat Påbörjat dialog med förskola/ skola kring vilka behov och insatser inom det våldspreventiva området som verksamheterna vill prioritera och utveckla. Planerade aktiviteter och utbildningsinsatser under 2023.

Nulägesanalys av cirkulär ekonomi

Bakgrund - Vad har vi?

I den strategiska planen står att Umeå ska vara en föregångare inom cirkulär ekonomi. Detta föranledde att OECD 2019 analyserade Umeå i sitt program för Cirkulär ekonomi i städer och regioner. Rapporten publicerades 2020 och gav 18 rekommendationer till Umeå kommun för vidare arbete. Sedan dess omfattas området av programmet för Klimatneutrala Umeå. Däremot framgår inte några prioriterade områden eller uppsatta mål för arbetet.

Under 2024 inleddes en dialog med EIB – Europeiska Investeringsbanken kopplat till deras Circular Advisory program. Ett arbete har påbörjats med syfte att samla upp befintliga processer och identifiera luckor i Umeå kommuns arbete med cirkulär ekonomi. Arbetet sker i nära dialog och samarbete mellan UKF, Umeå Energi, AB Bostaden, Vakin, Tekniska nämnden (Fastighet), Miljö och hälsoskyddsnämnden och Kommunstyrelsen (Strategisk utveckling och Näringsliv).

Under 2024 inleddes också arbetet med att ta fram en Träbyggnadspolicy. Frågan engagerade remissinstanser som välkomnade ett styrdokument för byggande men den övervägande delen föreslog ett fokus på cirkularitet, hållbarhet och klimatpåverkan framför materialslag. Samtidigt sker arbete inom kommunkoncernen inom urban industriell symbios, cirkulärt byggande, cirkulär masshantering och återbruk. En av de beslutade åtgärderna för att uppnå kommunens miljömål är en strategi för cirkulärt byggande. Sammantaget sker många insatser, men utan överbryggande koordinering och riktning.

Befintlig styrning

Befintlig styrning sker genom

- Avfallsplan
- Program för Klimatneutrala Umeå
- Miljömålen
- Energiplan

Bedömning

Den befintliga styrningen är svag och detta påverkar dels övergripande samordning, dels möjligheten att söka och beviljas externa medel från EU. I fallet med extern finansiering från EU är en policy för cirkulär ekonomi ofta ett krav för att kunna söka.

Det saknas också styrning i fallet hantering av återbruk vilket medför att bördan faller på den enskilde avdelningschefen eller medarbetaren.

Omvärldsbevakning

På EU-nivå kommer signaler om Critical Raw Materials Act under 2025 och Circular economy Act under 2026. I båda exemplen väntas ett fokus på att stärka lokala värdekedjor. För Umeå och norra Sverige betyder detta att kommunen behöver vara redo för arbetet som kan innebära stora möjligheter till finansiering. För att säkra finansiering och vår egen koordinering behövs ett samlat styrdokument för området.

Det sker också en förflyttning på EU-nivå från Green deal till Clean Industrial Act som i korthet innebär ett ökat fokus på att gifta samman industri och klimat. Här ligger Umeå bra till, som har satsningar igång eller under uppstart;

- Utveckling av Urban Industriell Symbios på Umeå Eco Industrial Park
- Byggåterbruket i samarbete med ABC Umeå ekonomisk förening
- Befintligt samarbete mellan Returbutiken och VAKIN
- Uppstart av internt återbruk inom Teknik- och fastighetsförvaltningen

Finansieringsmöjligheter finns från nationella myndigheter men står inte i paritet med finansieringen från EU-nivå. Många andra svenska och europeiska städer stärker sig inom området i syfte att minska co2-utsläpp, attrahera intressanta etableringar och säkra finansiering. Inom näringslivet finns också intressen från exempelvis Svenskt Näringsliv, Circular Sweden och Cradlenet.

Intressenter

Frågan berör Umeå kommuns arbete med klimatomställning, innovationsekosystem, bostadsbyggande, etableringar och det löpande arbetet inom förvaltningarna. I första hand bör tjänstepersoner från Stadsledningskontoret, Tekniska nämnden, Gymnasie- och Vuxenutbildningsnämnden, Miljö- och Hälso- och skyddsnämnden Byggnadsnämnden samt AB Bostaden, Vakinn och Umeå Energi involveras.

Dialog sker idag med andra städer; framför allt Stockholm, Uppsala, Malmö, Helsingborg och Göteborg men även våra samarbetsstäder inom Thrivning Northern Cities (Sundsvall, Örnsköldsvik, Östersund och Luleå). Näringslivet är en viktig drivkraft och kunskapskälla där dialog kan ske exempelvis genom Klimatfärdplanen och Nätverket för hållbart byggande och förvaltande samt i samverkan med våra inkubatorer.

Förslag till framtida styrning – Vad behöver vi?

Ett samlande styrdokument som befäster områdets vikt, som sätter ramar för ökad samordning och kunskapsutbyte samt pekar ut huvudsakliga områden för fortsatt arbete.

Vi behöver ändra beteende och arbetssätt som leder oss till att välja cirkulära lösningar framför traditionella val. Detta är ett arbete som tar tid och som kommer utmana våra vanor. Kunskap och idéer finns i delar av kommunorganisationen men för att styrdokumentet ska få genomslag kommer särskilda insatser att krävas i form av exempelvis utbildning. Här kan vi lära av andra städer som kommit längre i arbetet.

Resurser

Arbetet kräver framför allt personella resurser för processledning och från de olika förvaltningarna och bolagen. Medel kan behövas externt för att genomföra exempelvis analyser och studieresor men merparten av dessa kostnader bör kunna tas inom ordinarie budget och externt finansierade projekt.

Beredning

För arbetet skapas en arbetsgrupp med tjänstepersoner från Näringsliv, MEX, Strategisk utveckling, Teknik och Fastighet, Stadsbyggnad, Utbildning, UKF, Umeå energi, INAB, Vakin och AB Bostaden. Näringslivsrepresentanter bjuds till samverkan under processens gång.

Sammanfattning

Med nulägesanalysen som underlag föreslås att:

- Ett styrdokument som sätter ramar för ökad samordning samt pekar ut huvudsakliga principer för fortsatt arbete med cirkulär ekonomi tas fram

Handläggare:

Liv Öberg

Nulägesanalys för utbyggnadsplan

Bakgrund - Vad har vi?

Ett arbete med att ta fram en ny projektmodell för exploateringsprojekt på kommunal mark pågår med syfte att öka fokus på framdriften och genomförbarhet i projekten. I arbetet med den nya modellen har det identifierats behov av en utbyggnadsplan för Umeå kommun.

Befintlig styrning

Den befintliga styrningen ligger idag i översiktsplanens utvecklingsområden, tillväxtmål och utvecklingsstrategier. Ett samlat dokument där en prioriterad och fastställd utbyggnadsordning för nya bostäder, verksamheter samt infrastrukturprojekt saknas idag.

En prognos för bostadsbyggande tas fram varje år, vilken är en samlad bild av det faktiska byggandet och är en del av kommunens bostadsförsörjningsprogram. Den redovisar endast bostadsprojekt, både privata och kommunala.

Även en prognos för verksamhetsmark tas fram. Den syftar till att redovisa tillgängligheten av olika typer av kommunal verksamhetsmark över tid.

Prioritering för handläggning av inkomna detaljplaneärenden görs i dagsläget två gånger per år. Kommunen har en av Byggnadsnämnden beslutad prioriteringsordning för detaljplaner baserad på åtta olika kategorier samt en fastställd resursfördelning dem emellan.

Utbyggnadsordningen för kommunala infrastrukturprojekt redovisas i Tekniska nämndens investeringsbudget. De kommunala bolagens satsningar fastställs i respektive bolags investeringsbudget. Exploateringsprojekten redovisas i Mark och exploaterings ekonomiska plan.

Kommunfullmäktige fastställde i december 2024 nya *Riktlinjer för God ekonomisk hushållning i Umeå kommun*¹. Riktlinjen innefattar principer/förhållningsätt som enligt kommunfullmäktiges beslut ska beaktas i kommunens planerings- och budgetprocess, integreras i fysisk och verksamhetsmässig planering, i kommunens övriga finansiella och ekonomiska styrning samt i intern kontroll, uppsiktsplikt och ägarstyrning. I och med att

¹ Riktlinje för God ekonomisk hushållning KF 2024-12-16 §220

riktlinjen är antagen i relativ närtid (dec 2024) är den ännu ej integrerad/implementerad i kommunens fysiska planering.

Bedömning

Den befintliga styrningen kan förbättras och stärkas genom att ett gemensamt styrdokument, en utbyggnadsplan, tydliggör vilka projekt och satsningar som ska prioriteras, vilka beroenden som finns och hur dessa kuggar i varandra. För att uppnå kommunens uppsatta tillväxtmål behöver framdrift och effektiva processer vässas.

De förhållningsätt/principer som Kommunfullmäktige fastställt i riktlinje för God ekonomisk hushållning ska i enlighet med kommunfullmäktiges beslut även integreras i den fysiska planeringen.

Omvärldsbevakning

Halmstads kommun har tagit fram en utbyggnadsplan som behandlar utbyggnad fram till år 2050 och som har till syfte att *”samordna utbyggnaden av bostäder, teknisk infrastruktur, lokalförsörjning och den fysiska miljön som möjliggör för fler arbetstillfällen såsom verksamhetsmark, kontor och turismutveckling”*. Deras utbyggnadsplan tar sin utgångspunkt i kommunens översiktsplan och redovisas i ett PDF-dokument samt i en digital karttjänst.

Halmstads utbyggnadsplan är etappindeldad i 5-årsperioder, så att projekt som har beroenden av varandra samordnas. Utbyggnadsplanen är vägledande då kommunen ger planbesked och planuppdrag i enlighet med *”Kommunstyrelsens plan för urval och prioritering av detaljplaner”*.

Även Lunds kommun har en utbyggnadsplan. Grundtanken med deras Utbyggnadsplan 2030 är att *”underlätta och möjliggöra en effektiv och väl sammanhållen samhällsbyggnadsprocess, på både kort och lite längre sikt. Planen är ett komplement till översiktsplanen och ett stöd i strategiska avvägningar, prioriteringar och beslut med sikte mot det byggda Lund 2030. Utbyggnad bortom 2030 vägleds fortsatt av gällande översiktsplan.*

Utbyggnadsplanen är ett planeringsunderlag som är tänkt att användas aktivt för prioritering och beslut i det löpande strategiska och operativa arbetet. Framför allt med avseende på planläggning av framtida mark för bostäder och verksamheter, men också för principiella beslut kring utbyggnad på lite längre sikt. Prioritering och beslut om utbyggnadsprojekt som frångår utbyggnadsplanen kan ge effekter på annan planering. Sådana prioriteringar bör därför särskilt motiveras och konsekvensbedömas”.

Norrköpings kommun står inför framtagande av en utbyggnadsplan. Under arbetets gång är tanken att ha en löpande dialog med dem för att utbyta erfarenheter samt lära och hjälpa varandra.

Intressenter

I huvudsak berörs verksamheter inom kommunen såsom Kommunstyrelsen (Mark och exploatering samt Ekonomi & styrning), Byggnadsnämnden (Detaljplanering), Tekniska nämnden (Gator och parker och Fastighet) men också de kommunala bolagen; Umeå Energi, Vakin och Inab. Även privata fastighetsutvecklare samt fastighetsägare vars mark som pekats ut som utvecklings- och bebyggelseområden i kommunens översiktsplan berörs av utbyggnadsplanen.

Dialog med olika intressenter och kommunens medborgare kan komma att ske under framtagandet av utbyggnadsplanen. En intressentanalys och kommunikationsplan bör tas fram.

Förslag till framtida styrning – Vad behöver vi?

Syftet med utbyggnadsplanen är att konkretisera genomförandet av kommunens översiktsplan och underlätta samordning av exploateringsprojekt och strategiska satsningar inom kommunkoncernen. Översiktsplanen svarar på var och hur kommunen ska utvecklas och växa, utbyggnadsplanen ska i stället svara på när, d.v.s. i vilken ordning planering och utbyggnad ska ske. I utbyggnadsplanen möter översiktsplanens intentioner behovet av bostäder, mark för verksamheter, kommunal service, strategiska satsningar såsom infrastrukturåtgärder med mera. Syftet är att rikta planeringsinsatserna, prioritera mellan olika investeringar samt skapa förståelse för helheten.

En väsentlig utgångspunkt är de utvecklingsområden, tillväxtmål och utvecklingsstrategier som beskrivs i Umeå kommuns översiktsplan. Prognos- och analysunderlag samt identifierade behov ska styra prioriteringen i utbyggnadsplanen, liksom kommunens och de kommunala bolagens relevanta planerings- och styrdokument. Projekt som bedöms ha förutsättningar att genomföras, som ger stor nytta samt innebär samordningsvinster ska prioriteras.

En annan väsentlig utgångspunkt för arbetet är Kommunfullmäktiges riktlinje för god ekonomisk hushållning samt kommunens finansiella mål. Ekonomiska konsekvenser och effekter på lång och kort sikt ska synliggöras och vid gynnande beslut införlivas i kommunens och berörda verksamheters investeringsplaner enligt ordinarie budgetprocess.

Genom att föreslå när i tid olika utbyggnadsområden ska komma till stånd och därmed när olika projekt är lämpliga att starta i gång ska utbyggnadsplanen underlätta kommunens resursplanering, budgetprocess samt skapa långsiktighet och möjlighet till samordningsvinster. Eftersom samhällsbyggnadsprocessen sker i samverkan mellan flera olika parter, både verksamheter inom kommunen, kommunala bolag, privata fastighetsutvecklare, markägare, statliga och regionala aktörer m.fl. ska utbyggnadsplanen också ge tydlighet och transparens angående vilken prioriteringsordning som ska gälla mellan olika projekt.

Resurser

En arbetsgrupp har utsetts för att framställa utbyggnadsplanen. Arbetsgruppen består av representanter från:

- SLK - Mark och exploatering (projektledare)
- ToFF - Gator och parker, Projektering och byggande
- Stadsbyggnad - Detaljplanering
- ToFF Fastighet, Förvaltning
- SLK - Strategisk utveckling, Statistik
- SLK - Ekonomi & Styrning

Respektive verksamhet står för sin egen arbetstid.

Beredning

Beredning av förslag till utbyggnadsplan ska ske inom kommunstyrelsens planeringsutskott (fysisk planering) och kommunstyrelsens näringslivs- och arbetsutskott (ekonomisk planering). Förslag ska tillställas kommunstyrelsen.

Sammanfattning

Med nulägesanalysen som underlag föreslås kommunstyrelsen besluta:

- Att ge Stadsledningskontoret – Mex i uppdrag att ta fram förslag till utbyggnadsplan för Umeå kommun i samråd med övriga intressenter.
- att ge Stadsledningskontoret – Ekonomi och styrning i uppdrag att ta fram beskrivning av hur utbyggnadsplanen integreras i kommunens planeringsprocess (budget- och investeringar).

Handläggare

Sarah Lundgren och Anna Löfqvist, Mark och exploatering

Dan Gideonsson, Ekonomi & Styrning

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

§ 82

Diariennr: KS-2025/00304

Inriktning och ansvarsfördelning Civil beredskap

Beslut

Kommunfullmäktige beslutar

- att fastställa inriktning för förmågehöjning i enlighet med förslag i tjänsteskrivelse
- att tekniska nämndens reglemente kompletteras med ansvar för angivna områden i enlighet med förslag i tjänsteskrivelsen.

Kommunstyrelsen beslutar

(under förutsättning att kommunfullmäktige fastställer ovanstående inriktning och ansvarsfördelning)

- att avdelade investeringsmedel (20 mnkr 2025 resp 5 mnkr 2026) överförs från kommunstyrelsen till tekniska nämnden.

Ärendebeskrivning

Sverige befinner sig i det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan andra världskriget där ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Det tillsammans med förslag till förändrad lagstiftning ställer högre krav på Umeå kommuns förmåga att kunna upprätthålla samhällsviktiga verksamheter oavsett typ av störning. Samtidigt råder stor grad av osäkerhet på grund av det snabbt föränderliga säkerhets- och omvärldsläget och att lagstiftarens intentioner ej är fullt ut klarlagda.

Denna osäkerhet till trots är det av stor vikt att kommunen vidtar nödvändiga förberedelser och prioriterar arbetet med att höja organisationens förmåga att motstå allvarliga störningar.

Bedömningen är att Umeå kommun redan har eller kan bygga upp nödvändig kompetens inom detta område men att ansvarsfördelning är otydlig.

Avsaknaden av fastställd inriktning och ambitionsnivå för hur omfattande kommande förmågehöjning ska vara samt när i tid olika nivåer av förmåga ska vara uppbyggd i kommunen medför samtidigt att det är svårt att bedöma i vilken omfattning Umeå kommuns organisation i dagsläget är dimensionerad för att hantera den förmågehöjning som behöver ske.

Avsaknad av dessa grundläggande parametrar medför sammantaget risk för att förmågehöjning ej sker i den takt som krävs för att svara upp emot kommande lagstiftningskrav och medborgarnas behov.

Förändrad lagstiftning

Idag regleras kommunernas åtagande för krishantering i Lag 2006:544 om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH). I SoU 2024:65 - Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig föreslås ny lagstiftning (LKRB¹) som kraftigt utökar kommunernas åtaganden inom detta område. Enligt förslaget till ny lagstiftning (LKRB) ska kommuner och regioner vid kriser eller krig ha förmåga att upprätthålla all samhällsviktig verksamhet i två veckor utan hjälp utifrån.

Försämringar av säkerhetsläget har dock medfört att det tidsspann som kommunen på egen hand ska klara att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet kan komma att utökas väsentligt. I Totalförsvarsbeslutet (prop 2024/25:34) som behandlades i riksdagen i december 2024 påtalas att utgångspunkten för planering av det civila försvaret ska vara att under minst tre månader kunna möta och hantera ett krig i Europa som leder till allvarliga konsekvenser för samhällets funktionalitet.

Förslag till inriktning för förmågehöjning (se även bilaga 1)

¹ LKRB - lagen om kommuners och regioners grundläggande beredskap inför fredstida krissituationer och höjd beredskap.

För att åtgärda avsaknad av inriktning/ambitionsnivå har förslag till inriktning för förmågehöjning upparbetas. Förslag till inriktning utgår från nuvarande lagstiftning på området (LEH) samt krav i enlighet med förslag till ny lagstiftning (LKRB). Förslaget är att:

Umeå kommuns arbete med förmågehöjning ska inledas omgående med fokus på att tillgodose grundläggande förmåga (72 timmar) i enlighet med befintlig lagstiftning (LEH).

Planering och förberedelse för förmågehöjning inom civil beredskap ska ske med ambitionen att kommunen från 2027 ska ha förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet under två veckor (förstärkt förmåga) i enlighet med förslag till ny lagstiftning (LKRB).

Planering/förberedelser ska vidtas som möjliggör att kommunen senast 2030 ska ha förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet under 1 månad (befäst förmåga).

Förslag till ansvarsfördelning inom angivna områden (se även bilaga 2)

Kommunen behöver höja förmåga inom ett stort antal områden för att tillgodose kommande författningskrav. Dels krävs en generell höjning av förmåga att upprätthålla kommunens verksamheter vid samhällsstörningar, kriser och krig. Denna förmågehöjning sker genom det systematiska kontinuitetsarbete kommunfullmäktige gett kommunens nämnder och bolag ansvar att bedriva i reglemente och generella ägardirektiv. Dels krävs en förmågehöjning inom ett antal kommungemensamma områden som är av särskild vikt för kommunens förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet vid samhällsstörningar, kriser och krig. De kommungemensamma områden som identifierats så långt är följande:

- Reservkraft
- Reservlivsmedel
- Reservdrivmedel
- Beredskapslager
- Nödvatten
- Reservsamband

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

- Cybersäkerhet
- Evakuering och inhysning

Ansvar för och utformning av förmågehöjning inom ovan angivna områden bör överlåtas till den aktör inom kommunen som bedöms ha kompetens inom respektive område.

När det gäller reservkraft, reservlivsmedel, reservdrivmedel och beredskapslagring är bedömningen att Tekniska nämnden och Teknik- och fastighetsförvaltningen är den bäst lämpade aktören att få ansvar för kommande förmågehöjning. Dels för att tekniska nämnden och dess förvaltning i väsentliga delar redan har den kompetens som bedöms nödvändig för att möjliggöra förmågehöjning inom angivna områden, dels att tekniska nämndens befintliga ansvarsområden är direkt angränsande eller överlappande de områden som denna förmågehöjning avser.

Förslaget är därför att reglemente för nämnder och styrelse kompletteras så att det framgår att:

Tekniska nämnden har ansvar för:

- uppbyggnad och drift av fast installerad samt mobil reservkraft
- lagerhållning och vid behov tillagning samt distribution av reservlivsmedel
- lagerhållning och vid behov distribution av reservdrivmedel
- lagerhållning och vid behov distribution av förbrukningsmaterial/reservdelar för att tillgodose behov i prioriterad samhällsviktig verksamhet vid samhällsstörning, kris eller krig.

Tekniska nämnden har mandat att teckna eventuella avtal med andra aktörer som bedöms nödvändiga/ändamålsenliga för att uppnå kapacitetshöjning och upprätthålla kapacitet inom ovan angivna områden.

Värt att notera är att i enlighet med Umeå kommuns fastighetspolicy ansvarar kommunens bolag för sina specialfastigheter/anläggningar. Dessa bolags ansvar innefattar även drift av sådan fastighet/anläggning oavsett typ av störning om verksamheten är av samhällsviktig karaktär.

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

Tekniska nämnden förväntas således ej ta ansvar för ovan givna områden i specialfastigheter som ägs av kommunens bolag.

Värt att notera är även att samtliga nämnder och bolag i enlighet med fastställt reglemente och generella ägardirektiv har ansvar *att delta i framtagande av kommunövergripande analyser, planering, förberedelser och utbildningar/övningar inom säkerhets- och beredskapsområdet.*

Arbete med att utreda och upparbeta förslag till ansvarsfördelning avseende förmågehöjning inom övriga områden pågår och kommer tillställas kommunstyrelse och kommunfullmäktige när de är färdiga.

Beslutsunderlag

Bilaga 1 – Beslutsunderlag Inriktning av förmågehöjning inom Civil beredskap
Bilaga 2 – Beslutsunderlag Fördelning av ansvar och medel för angivna områden
Bilaga 3 – Definition av Samhällsviktig verksamhet

Beredningsansvariga

Erika Berg

Näringslivs- och arbetsutskottets beslutsordning

Näringslivs- och arbetsutskottet beslutar enligt tjänsteskrivelsens förslag.

Kommunstyrelsens beslutsordning

Kommunstyrelsen beslutar enligt näringslivs- och arbetsutskottets förslag.

Kommunfullmäktiges beslutsordning

Följande yttrar sig: Hans Lindberg och Anders Norqvist.

Yrkanden

Hans Lindberg (S) och Anders Norqvist (L) – Bifall till kommunstyrelsens förslag.

Propositionsordning som godkänns

Bifall mot avslag till kommunstyrelsens förslag. Ordföranden finner att kommunfullmäktige beslutar enligt kommunstyrelsens förslag.

Beslut och beslutsunderlag ska skickas till

Samtliga nämnder

Umeå kommun
Kommunfullmäktige

Protokollsutdrag
2025-04-28

UKF

Justerares sign:

Utdraget bestyrks:

Inriktning för förmågehöjning Civil beredskap

Inledning/sammanfattning

Sverige befinner sig i det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan andra världskriget där ett väpnat angrepp mot Sverige inte kan uteslutas. Det tillsammans med förändrad lagstiftning ställer högre krav på Umeå kommuns förmåga att kunna upprätthålla samhällsviktiga verksamheter oavsett typ av störning. Samtidigt råder stor grad av osäkerhet på grund av det snabbt föränderliga säkerhets- och omvärldsläget och att lagstiftarens intentioner ej är fullt ut klarlagda.

Denna osäkerhet till trots är det av stor vikt att kommunen vidtar nödvändiga förberedelser och prioriterar arbetet med att höja organisationens förmåga och kapacitet att motstå allvarliga störningar.

Omfattning

Målgrupp för detta inriktningsbeslut är berörda nämnder/bolag, chefer och funktioner som arbetar för att stärka kommunens civila beredskap på strategisk nivå dvs. med planering, genomförande och uppföljning av åtgärder vidtagna för att stärka kommunens förmåga att motstå och hantera samhällsstörningar i fredstid och i krig.

Syfte

Syftet med denna inriktning är att fastställa grundläggande utgångspunkter för kommande kapacitetshöjning inom beredskapsområdet, detta sker genom att tydliggöra:

- Prioriteringar
- Ambitionsnivå

Relaterade styrdokument

[Policy för civil beredskap](#)

[Riktlinje för civil beredskap](#)

[Plan för civil beredskap 2024–2026](#)

[Konkretiserad plan för civil beredskap 2024–2026](#)

Bakgrund

Idag regleras kommunernas åtagande för krishantering i Lag 2006:544 om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap (LEH). I SoU 2024:65 - Kommuners och regioners grundläggande beredskap inför kris och krig föreslås ny lagstiftning (LKRB¹) som kraftigt utökar kommunernas åtaganden inom detta område. Enligt förslaget till ny lagstiftning (LKRB) ska kommuner och regioner vid kriser eller krig ha förmåga att upprätthålla all samhällsviktig verksamhet i två veckor utan hjälp utifrån. Försämringar av säkerhetsläget har dock medfört att det tidsspänn som kommunen på egen hand ska klara att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet kan komma att utökas väsentligt.

Ett område under förändring

Det är viktigt att påtala att parallellt med att förslag till ny lagstiftning i form av LKRB har upparbetats har även ett antal förslag till författningsändringar inom direkt angränsande områden upparbetats, gemensamt för dessa förslag är att de föreslår författningsändringar som innebär väsentligt ökade krav på Sveriges kommuner och regioner om förslagen införs i svensk lagstiftning. Exempel är Utredningen om *Livsmedelsberedskap för en ny tid*, SOU 2024:8, som innefattar föreslag till författningsändringar som ställer krav på att kommunerna ska analysera behov och vidta lämpliga åtgärder för att upprätthålla tillgången till nödvändiga livsmedel för hela befolkningen i kommunen vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen. En annan utredning med relevans för området är utredningen om *Ökad VA-beredskap*, SOU 2024:82. I denna utredning föreslår utredaren bland annat delvis ökade krav på förstärkt beredskap för kommuner/VA-huvudmän samt att kommuner/VA-huvudmän ska kunna tillgodose skäliga anspråk på reservkapacitet samt kunna prioritera angelägna allmänna intressen vid fredstida kriser och höjd beredskap. Ytterligare utredningar som föreslår författningsändringar som innebär ökade krav på kommunerna är SOU 2024:18 *Nya regler om cybersäkerhet* samt SOU 2024:64 *Motståndskraft i samhällsviktiga tjänster* som hanterar införandet av EUs direktiv om NIS2 och CER.

Värt att observera är även att när detta skrivs (mars 2025) har ingen av ovanstående utredningar lämnats för lagrådsremiss eller proposition till Riksdagen.

Definition - samhällsviktig verksamhet

Med samhällsviktig verksamhet avses verksamheter, tjänster eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer viktiga samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet.

Med prioriterad samhällsviktig verksamheten avses verksamhet som är kritisk för att tillgodose livsnödvändiga behov vid omfattande fredstida samhällsstörning eller händelse.

För mer information om definitioner, se Bilaga 1 - Samhällsviktig verksamhet i Umeå kommun

¹ Lag 2006:544 om kommuners och regioners grundläggande beredskap inför fredstida krissituationer och höjd beredskap

Ambitionsnivå för civil beredskap

Omvärldsläget och den nationella inriktningen för civil beredskap ställer omfattande krav på kommunen då organisationen förväntas åstadkomma en avsevärd höjning av förmågan på bred front och inom förhållandevis kort tid. Arbetet med kommunens förmågehöjning behöver ske på ett sammanhängande sätt. Berörda verksamheter har efterfrågat en gemensam målbild och övergripande beskrivning av ambitionsnivån för kommunens arbete.

De ambitionsnivåer som beskrivs nedan ger inriktning för fortsatt planering och analys.

Grundläggande förmåga	Kommunen har förmåga att upprätthålla samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 72 timmar.
Förstärkt förmåga	Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under två veckor.
Befäst förmåga	Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 1 månad.
Solid förmåga	Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 3 till 6 månader.

Mot ovanstående bakgrund är förslaget att:

Umeå kommuns arbete med förmågehöjning ska inledas omgående med fokus på att tillgodose grundläggande förmåga (72 timmar) i enlighet med befintlig lagstiftning (LEH).

Planering och förberedelse för förmågehöjning inom civil beredskap ska ske med ambitionen att kommunen från 2027 ska ha förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet under två veckor (förstärkt förmåga) i enlighet med förslag till ny lagstiftning (LRKB).

Planering/förberedelser ska vidtas som möjliggör att kommunen senast 2030 ska ha förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet under 1 månad (befäst förmåga).

Förmågematrisen

För att förtydliga vad ovanstående ambitionsnivåer kan komma att innebära har de fyra ambitionsnivåerna infogats i en förmågematris. Matrisen redovisar översiktligt de områden som hittills identifierats och som bedöms vara av särskild vikt för kommunens förmågehöjning. På sikt kan matrisen komma att utökas med ytterligare områden som är väsentliga för kommunens förmåga att hantera kris, höjd beredskap och krig.

De områden som identifierats så långt är följande:

- Reservkraft
- Reservlivsmedel
- Reservdrivmedel
- Förbrukningsmaterial/reservdelar
- Beredskapslager
- Nödvatten
- Reservsamband
- Cybersäkerhet
- Förmåga till Systematiskt kontinuitetsarbete (SKA) i samhällsviktig verksamhet
- Evakuering och inhysning

Matrisen beskriver på ett övergripande sätt den kapacitet som kommunen behöver bygga upp för att på sikt uppnå en solid förmåga. Förmågenivåerna visar vad politiskt fastställd ambitionsnivå kan innebära inom respektive område. Observera dock att matrisen är ett ledningsverktyg för att möjliggöra samordning, planering och samverkan på verksamhetsnivå. Det innebär att exakt utformning av den förmågehöjning som genomförs för att nå respektive nivå kan variera från det som framgår i matrisen.

Modellen kommer även användas för att översiktligt följa upp och rapportera status i förmågehöjningen på kommunövergripande nivå.

Notera att matrisen talar om "upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris eller krig" av utrymmesskäl. Vad som avses är prioriterad samhällsviktig verksamhet eller om högsta beredskap råder så avses den totalförsvarsviktiga verksamhet som Umeå kommun bedriver.

Förmågematris – identifierade områden

Förmågenivå	Reservkraft Fast/mobil reservkraft, distributionsförsättningar och drift	Livsmedel Lager, tillagning och distribution	Drivmedel Lager och distributions-försättningar	Förbrukningsmaterial/reservdelar
Grundläggande förmåga Kommunen har förmåga att upprätthålla samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 72 timmar .	Kommunen har förmåga att tillgodose behov av reservkraft i 72 timmar för samhällsviktig verksamhet	Grundläggande lagerhållning Det finns lokala lager för 72 timmars förbrukning och kapacitet för tillagning/ distribution av livsmedel till samhällsviktig verksamhet	Grundläggande lagerhållning Det finns lager och distributionsförsättningar för 72 timmars förbrukning av drivmedel i samhällsviktig verksamhet	Grundläggande lagerhållning Kommunen har lokala lager av förbrukningsmaterial för 72 timmars förbrukning i samhällsviktig verksamhet
Förstärkt förmåga Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under två veckor .	Kommunen har förmåga att tillgodose behov av reservkraft i 2 veckor för prioriterad samhällsviktig verksamhet	Förstärkt lagerhållning Det finns lager av livsmedel och distributionsförsättningar för 2 veckors förbrukning i prioriterad samhällsviktig verksamhet	Förstärkt lagerhållning Det finns lager och distributionsförsättningar för 2 veckors förbrukning av drivmedel i prioriterad samhällsviktig verksamhet	Förstärkt lagerhållning Kommunen har egen lagerkapacitet, distributionsförmåga och lager av förbrukningsmaterial/ reservdelar för 2 veckors förbrukning i prioriterad samhällsviktig verksamhet
Befäst förmåga Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 1 månad .	Kommunen har förmåga att tillgodose behov av reservkraft i 1 månad för prioriterad samhällsviktig verksamhet	Befäst lagerhållning Det finns lager av livsmedel och distributions-försättningar för 1 månads förbrukning i prioriterad samhällsviktig verksamhet	Befäst lagerhållning Det finns lager och distributionsförsättningar för 1 månads förbrukning av drivmedel i prioriterad samhällsviktig verksamhet	Befäst lagerhållning Kommunen har egen lagerkapacitet, distributionsförmåga och lager av förbrukningsmaterial/ reservdelar för 1 månads förbrukning i prioriterad samhällsviktig verksamhet
Solid förmåga Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 3-6 månader .	Kommunen har förmåga att tillgodose behov av reservkraft i 3-6 månader för prioriterad samhällsviktig verksamhet	Solid lagerhållning Det finns lager av livsmedel och distributionsförsättningar för 3-6 månaders förbrukning i prioriterad samhällsviktig verksamhet	Solid lagerhållning Det finns lager och distributionsförsättningar för 3-6 månaders förbrukning av drivmedel i prioriterad samhällsviktig verksamhet	Solid lagerhållning Kommunen har egen lagerkapacitet, distributionsförmåga och lager av förbruknings-material/ reservdelar för 3-6 månaders förbrukning i prioriterad samhällsviktig verksamhet

Förmågematris – identifierade men ej färdigarbetade områden

Förmågenivå	Nödvatten	Systematiskt Kontinuitetsarbete samhällsviktig verksamhet	Reservsamband	Cybersäkerhet	Evakuering och inhysning
Grundläggande förmåga Kommunen har förmåga att upprätthålla samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 72 timmar .	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025
Förstärkt förmåga Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under två veckor .	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025
Befäst förmåga Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 1 månad .	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025
Solid förmåga Kommunen har förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet i kris och krig under 3-6 månader .	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025	Arbete med förtydligande sker under 2025

Ekonomi och finansiering

I SoU 2024:65 för utredaren ett resonemang där det görs åtskillnad på de kostnader som uppstår vid planering och förberedelser för *fredstida krissituationer* (befintligt åtagande för kommunen i enlighet med LEH²) respektive kostnader som uppstår vid planering och förberedande åtgärder inför *kvalificerade fredstida krissituationer eller höjd beredskap* (dvs i enlighet med förslag till ny lagstiftning). Nedan redovisas kort utredarens resonemang:

- Staten bör i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen lämna ekonomisk ersättning till kommunerna och regionerna för *de nya uppgifter och den ambitionsökning* avseende befintliga uppgifter som följer av den nya lagen för kommuners och regioners del.
- Staten bör i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen finansiera de betydande kostnadsökningar som kommuner och regioner förväntas att få till följd av den nya lagen i fråga om planering och förberedande åtgärder inför *kvalificerade fredstida krissituationer eller höjd beredskap*.
- Den nya lagen bedöms *inte* i nämnvärd utsträckning medföra nya uppgifter eller ambitionsökningar avseende befintliga uppgifter för kommuner och regioner i fråga om *deras planering och förberedande åtgärder inför fredstida krissituationer*. Kommunerna och regionerna bör därför själva finansiera den planering och de förberedande åtgärder som de till följd av den nya lagen kommer att behöva genomföra inför *fredstida krissituationer*.

Befintliga krav på kommunal finansiering

Utredningen påtar även att det är respektive kommuns ansvar att befintliga krav som ställs på kommuner i enlighet med befintlig lagstiftning (LEH) tillgodoses.

”Om en kommun eller region inte i enlighet med LEH har uppfyllt det grundläggande ansvaret att ha en god förmåga att hantera krissituationer i fred är det följaktligen inte ett ansvar för staten att finansiera uppbyggnaden av en sådan förmåga. Den nya lagen innebär inte någon förändring i det avseendet.”³

Det är således redan idag ett åliggande för kommuner och regioner att själva finansiera de åtgärder som behövs för att de ska ha en ändamålsenlig förmåga att fullgöra sina författningsenliga uppgifter och upprätthålla sina samhällsviktiga verksamheter under *fredstida krissituationer*. Detta åliggande innebär att kommuner och regioner ska ha tillgång till de personella och materiella resurser som behövs för att de ska kunna ha denna förmåga.

I materiellt hänseende kan detta exempelvis handla om att i viss omfattning ha tillgång till reservkraftsystem för el- och värmeförsörjning eller tillgång till livsmedel för minst några dagars

² Lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och vid höjd beredskap

³ SOU 2024:65 sid 461

förbrukning avseende måltidsverksamheter för skolverksamheter och verksamheter avseende särskilda boendeformer enligt socialtjänstlagen eller LSS.

Kommande statlig finansiering?

Förslaget till ny lagstiftning innebär både nya uppgifter och en avsevärd ambitionsökning avseende befintliga uppgifter för kommuner och regioner (dvs planering och förberedande åtgärder inför kvalificerade fredstida krissituationer och höjd beredskap).

I utredningen förs ett resonemang om att i enlighet med den kommunala finansieringsprincipen och de övergripande principerna för kostnadsfördelning mellan stat och kommunsektorn så bör staten lämna ekonomisk ersättning till kommuner och regioner för de betydande kostnadsökningar som de förväntas få till följd av den nya lagen för planering och förberedande åtgärder.

Utredaren gör bedömningen att författningsförslaget förväntas medföra utökade kostnader för staten med totalt cirka 13,5 miljarder kronor under åren 2027–2031 avseende statlig ersättning till kommuner eller regioner. De *permanenta kostnaderna* förväntas huvudsakligen bestå av kostnader för nya årsarbetskrafter samt utbildningar och övningar.

De *engångsvisa kostnaderna* förväntas huvudsakligen bestå av kostnader för anskaffning av livsmedel och utrustning för upprätthållande av måltidsverksamheter, investeringar för inrättandet av särskilda samlingsplatser, robusta och säkra ledningsplatser (alternativa ledningsplatser) samt lager för förvaring av nödvatten och livsmedel

Utredaren bedömning är att det i dag inte är möjligt att uppskatta storleken på kommuners och regioners *löpande drifts- och underhållskostnader* för de investeringar som behöver göras men att de kommer uppgå till väsentliga belopp.

En förstärkning och utveckling av kommuners och regioners grundläggande verksamhetsförmåga enligt den nya lagen ställer även krav på att det inom kommuner och regioner finns särskild kompetens i det avseendet. Det finns i dag särskilt avdelade personella resurser för beredskapsplanering i många kommuner och regioner. Denna personella resurs bör enligt utredningens bedömning förstärkas i *betydande omfattning* för att kommuner och regioner på ett ändamålsenligt och effektivt sätt ska kunna utarbeta de planer och genomföra de förberedande åtgärder som följer av den nya lagen.

Omfattning av och form för framtida statlig finansiering är idag okänd

När detta underlag skrivs fram (mars 2025) är det endast känt till viss del i vilken omfattning staten kommer finansiera framtida kapacitetshöjning i kommunerna fram till 2030. Utredaren har lagt fram förslag på området men så länge som ny lagstiftning ej är fastställd och det i av riksdagen beslutad budget framgår i vilken omfattning staten avser ersätta kommunernas kostnader är frågan behäftad med stor osäkerhet.

När det gäller form för tillkommande medel är utredarens förslag att ekonomisk ersättning huvudsakligen bör ske genom höjningar av de generella statsbidragen. Även om utredarens intention är tydlig är dock även denna fråga behäftad med stor osäkerhet till dess att formen tydliggjorts genom beslut.

Trots de aviserade ökningarna av medel bedöms de statliga medlen endast finansiera en mindre del av kommunens totala kostnad för den förväntade beredskapsförmågeutvecklingen.

Av kommunfullmäktige tilldelade medel för 2025/2026

I samband med att kommunfullmäktige fastställde planeringsdirektiv och budget för 2025 avdelades 20 mnkr till Kommunstyrelsen för reservkraft och andra kontinuitetsinvesteringar (5 mnkr 2026). Det operativa arbetet med att verkställa kontinuitetshöjning och genomföra investeringar i kontinuitetshöjande åtgärder kommer destinerats till de nämnder eller bolag som bedöms ha förutsättningar och kompetens inom respektive ansvarsområde. Detta sker genom förtydligande i reglemente för nämnder och styrelse alternativt i respektive bolags ägardirektiv. När ansvar är fördelat till nämnd eller bolag hanteras kommande års medelstilldelning relaterat till kapacitetshöjning inom fördelade områden i ordinarie planeringsprocess.

Sekretess/skyddsvärd information

Information som rör Umeå kommuns förmåga att hantera händelser i hela hotskalan kan omfattas av sekretess enligt OSL och även säkerhetsskyddslagen (2018:585). Informationsklassning ska alltid göras och vid aggregering av information ska det särskilt beaktas om kommunens förmåga röjs eller ej.

Återrapportering till KSnau/berörd nämnd

Stadsledningskontorets Säkerhetsavdelning ska kontinuerligt följa, sammanställa och tertialvis lämna rapport till kommunstyrelsen om i vilken omfattning avsedd kapacitetshöjning uppnåtts och eventuella väsentliga avvikelser. För att kommunicera utfall av kapacitetshöjning används den kapacitetsmatris som redovisas i bilaga 1. Kapacitetshöjning anges i procent av uppnådd kapacitetsnivå.

Förslag till

Ansvarsfördelning och överföring av medel för förmågehöjning inom angivna områden av försörjningsberedskap

Inledning

Sverige befinner sig i det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan andra världskriget och väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas. Det tillsammans med förändrad lagstiftning ställer högre krav på Umeå kommuns förmåga att kunna upprätthålla samhällsviktiga verksamheter oavsett typ av störning. Samtidigt råder stor grad av osäkerhet på grund av det snabbt föränderliga säkerhets- och omvärldsläget och att lagstiftarens intentioner ej är fullt ut klarlagda.

Trots denna osäkerhet är det av stor vikt att kommunen vidtar nödvändiga förberedelser och påbörjar arbetet med förmågehöjning.

Avgränsning/omfattning

I enlighet med Umeå kommuns fastighetspolicy ansvarar kommunens bolag för sina specialfastigheter/anläggningar. Detta ansvar innefattar även drift av sådan fastighet/anläggning oavsett typ av störning om verksamheten är av samhällsviktig karaktär.

Samtliga nämnder och bolag har i enlighet med fastställt reglemente och generella ägardirektiv ansvar att delta i framtagande av kommunövergripande analyser, planering, förberedelser och utbildningar/övningar inom säkerhets- och beredskapsområdet.

Relaterad styrning

[Policy för civil beredskap](#)

[Riktlinje för civil beredskap](#)

[Plan för civil beredskap 2024–2026](#)

[Konkretiserad plan för civil beredskap 2024–2026](#)

[Fastighetspolicy](#)

Lagkrav eller kända ambitionsnivåer från pågående utredningar

Vid kriser eller krig ska kommuner och regioner ha förmåga att upprätthålla samhällsviktig verksamhet i **två veckor** utan hjälp utifrån (i enlighet med författningsförslag i SOU 2024:65).

I enlighet med förslag till inriktning för förmågehöjning ska *Umeå kommuns arbete med förmågehöjning inledas omgående med fokus på att tillgodose grundläggande förmåga (72 timmar) i enlighet med befintlig lagstiftning (LEH).*

Planering och förberedelse för förmågehöjning inom civil beredskap ska ske med ambitionen att kommunen från 2027 ska ha förmåga att upprätthålla prioriterad samhällsviktig verksamhet under två veckor (förstärkt förmåga) i enlighet med förslag till ny lagstiftning (LRKB).

I enlighet med *Inriktning för förmågehöjning civil beredskap* behöver kommunen höja förmåga inom ett stort antal områden för att tillgodose kommande författningskrav.

De kommungemensamma områden som identifierats så långt är följande:

• Reservkraft	• Nödvatten
• Reservlivsmedel	• Reservsamband
• Reservdrivmedel	• Cybersäkerhet
• Beredskapslager för ovanstående	• Förmåga till Systematiskt
• förbrukningsmaterial/
reservdelar/medicintekniska
produkter mm	kontinuitetsarbete (SKA) i prioriterad
samhällsviktig verksamhet
	• Evakuering och inhysning

Detta förslag syftar till att fördela ansvar och medel för förmågehöjning avseende *reservkraft, reservlivsmedel, reservdrivmedel och beredskapslager*, dvs. de fyra första punkterna i ovanstående lista. Arbetet med att tydliggöra inriktning och fördela ansvar för förmågehöjning inom övriga områden pågår och kommer tillställas kommunstyrelsen när de är färdiga.

Nuläge

Nedan redovisas översiktlig nulägesbeskrivning av Umeå kommuns förmåga avseende reservkraft, reservlivsmedel, reservdrivmedel och beredskapslager.

Nuläge - reservkraft

Umeå kommun har idag viss reservkraftkapacitet kopplad till enskilda objekt, Umeå kommun har även viss kapacitet till mobil reservkraft. Nuvarande kapacitet bedöms dock ej motsvara de kapacitetskrav som förslag till ny lagstiftning ger indikation om. Fram till idag har fokus framför allt varit att bibehålla tidigare upparbetad kapacitet för enskilda objekt/mobil reservkraft.

Nuläge - reservlivsmedel

Umeå kommun har idag ingen lagerhållning av reservlivsmedel. Måltidsservice har omfallsplaner och god planering för att hantera störningar men för att säkerställa uthållighet i förmågan att leverera måltider till kommunens samhällsviktiga verksamheter även under mycket störda förhållanden behövs lagerhållning av reservlivsmedel och planering/förberedelser som vid behov möjliggör distribution av tillagad mat.

Nuvarande förmåga bedöms således ej motsvara de krav som förslag till ny lagstiftning ger indikation om.

Nuläge - reservdrivmedel

Nuvarande lagerhållningskapacitet avseende drivmedel bedöms ej motsvara de krav som förslag till ny lagstiftning ger indikation om. Umeå kommun behöver ta höjd för att kunna lagra drivmedel i den omfattning som krävs för att säkerställa förmågan att bedriva samhällsviktig verksamhet även under väldigt störda förhållanden.

Nuläge - beredskapslager

Umeå kommuns nuvarande lagerhållningskapacitet bedöms ej motsvara de krav som förslag till ny lagstiftning ger indikation om.

Umeå kommun behöver ta höjd för att kunna lagra och vid behov distribuera stora mängder livsmedel, medicinsktekniska produkter, förbrukningsmateriel, reservdelar (ej komplett uppräkningslista utan endast exempel) för att säkerställa förmågan att bedriva prioriterad samhällsviktig verksamhet även under väldigt störda förhållanden i två veckors tid.

Nuläge - generella observationer

Bedömningen är att Umeå kommun redan har eller kan bygga upp kompetens inom dessa områden men att ansvarsfördelning är otydlig.

Avsaknaden av fastställd inriktning och ambitionsnivå för hur omfattande kommande förmågehöjning ska vara samt när i tid olika nivåer av förmåga ska vara uppbyggd i kommunen medför att det är svårt att bedöma i vilken omfattning Umeå kommuns organisation i dagsläget är dimensionerad för att hantera den förmågehöjning som behöver ske.

Avsaknad av dessa grundläggande parametrar medför sammantaget att förmågehöjning ej sker i den takt som krävs för att svara upp emot kommande lagstiftningskrav och medborgarnas behov.

Detta förslag (ansvarsfördelning för givna områden) utgör tillsammans med förslag till inriktning för förmågehöjning därmed grundläggande parametrar för att inleda arbetet med kommande förmågehöjning.

Förslag till ansvarsfördelning och överföring av medel för kapacitetshöjning

Detta förslag har upparbetats för att tydliggöra grundläggande förutsättningar avseende ansvarsfördelning och överföring av medel från Kommunstyrelsen till Tekniska nämnden för att påbörja förmågehöjning av reservkraft, reservlivsmedel, reservdrivmedel och beredskapslager.

Förslaget syftar ej till att ge en fullödlig och uttömmande beskrivning av kommande kapacitetshöjning, förslaget syftar till att ge inriktning och tydliggöra ansvarsmässiga och resursmässiga förhållanden för att i närtid kunna påbörja arbetet med förmågehöjning.

- **Utformning av förmågehöjning**

Med utgångspunkt i förslag till inriktning för förmågehöjning bör utformning av förmågehöjning inom respektive område överlåtas till den aktör inom kommunen som bedöms ha kompetens inom respektive område. När det gäller reservkraft, reservlivsmedel, reservdrivmedel och beredskapslagring är bedömningen att Tekniska nämnden och Teknik- och fastighetsförvaltningen är den bäst lämpade aktören att få ansvar för kommande förmågehöjning. Dels för att tekniska nämnden och dess förvaltning i väsentliga delar redan har den kompetens som bedöms nödvändig för att möjliggöra förmågehöjning inom angivna områden, dels att tekniska nämndens befintliga ansvarsområden är direkt angränsande eller överlappande de områden som denna förmågehöjning avser.

- **När ska förflyttning börja?**

Arbetet med att skapa förutsättningar för och påbörja förmågehöjning inom ovan angivna områden bör påbörjas omgående och ske i enlighet med fastställd inriktning för försörjningsberedskap.

Vem ansvarar för/har mandat att?

Förslaget är att reglemente för nämnder och styrelse kompletteras så att det framgår att

Tekniska nämnden har ansvar för:

- *uppbyggnad och drift av fast installerad samt mobil reservkraft*
 - *lagerhållning och vid behov tillagning samt distribution av reservlivsmedel*
 - *lagerhållning och vid behov distribution av reservdrivmedel*
 - *lagerhållning och vid behov distribution av förbrukningsmaterial/reservdelar*
- för att tillgodose behov i prioriterad samhällsviktig verksamhet vid samhällsstörning, kris eller krig.*

Tekniska nämnden har mandat att teckna eventuella avtal med andra aktörer som bedöms nödvändiga/ändamålsenliga för att uppnå kapacitetshöjning och upprätthålla kapacitet inom ovan angivna områden.

Värt att notera är att i enlighet med Umeå kommuns fastighetspolicy ansvarar kommunens bolag för sina specialfastigheter/anläggningar. Dessa bolags ansvar innefattar även drift av sådan fastighet/anläggning oavsett typ av störning om verksamheten är av samhällsviktig karaktär. Tekniska nämnden förväntas således ej ta ansvar för ovan givna områden i specialfastigheter som ägs av kommunens bolag.

Ansvar för att identifiera och köpa in nödvändigt förbrukningsmaterial/reservdelar åligger nämnder och bolag. Tekniska nämnden ansvarar för iordningställande och drift av lagringsutrymme samt vid behov tillgodose behov av distribution av mtrl från lager till förbrukningsplats.

- **Vilka medel behövs?**

I samband med att kommunfullmäktige fastställde planeringsdirektiv och budget för 2025 avdelades 20 mnkr till Kommunstyrelsen för reservkraft och andra kontinuitetsinvesteringar (5 mnkr 2026). Dessa medel bör överföras till Tekniska nämnden och utgöra grund för kommande förmågehöjning.

I och med att Tekniska nämndens ansvar för dessa frågor förtydligas hanteras kommande års medelstilldelning relaterat till förmågehöjning inom angivna områden i ordinarie planeringsprocess.

I vilken form kan/bör det fortsatta arbetet ske?

Teknik- och fastighetsförvaltningens fortsatta arbete ska förankras i den mån som krävs med berörda nämnder/förvaltningar och bolag.

Teknik- och fastighetsförvaltningens fortsatta arbete ska ske i tät samverkan med Stadsledningskontorets säkerhetsavdelning respektive avdelning för Ekonomi och styrning.

Sekretess/skyddsvärd information

Information som rör Umeå kommuns förmåga att hantera händelser i hela hotskalan kan omfattas av sekretess enligt OSL och även säkerhetsskyddslagen (2018:585). Informationsklassning ska alltid göras och vid aggregering av information ska det särskilt beaktas om kommunens förmåga röjs eller ej.

Återrapportering till KSnau/berörd nämnd

Tekniska nämnden bör tertialvis lämna rapport till kommunstyrelsen om i vilken omfattning avsedd kapacitetshöjning uppnåtts och ev väsentliga avvikelser. Utfall av kapacitetshöjning ska anges i procent av uppnådd kapacitetsnivå.

Tekniska nämnden bör på lämpligt sätt omgående vidtala kommunstyrelsen om det uppkommer omständigheter som väsentligt påverkar avsedd kapacitetshöjning.

Samhällsviktig verksamhet i Umeå kommun

Inledning

Sverige befinner sig i det allvarligaste säkerhetspolitiska läget sedan andra världskriget och väpnat angrepp mot Sverige kan inte uteslutas. Det tillsammans med förändrad lagstiftning ställer högre krav på Umeå kommuns förmåga att kunna upprätthålla samhällsviktiga verksamheter oavsett typ av störning. Samtidigt råder stor grad av osäkerhet på grund av det snabbt föränderliga säkerhets- och omvärldsläget och att lagstiftarens intentioner ej är fullt ut klarlagda.

Trots denna osäkerhet är det av stor vikt att kommunen vidtar nödvändiga förberedelser och prioriterar arbetet med kapacitetshöjning.

Omfattning

Målgrupp för detta stödjande dokument är berörda nämnder/bolag, chefer och funktioner som arbetar för att stärka kommunens civila beredskap på strategisk nivå dvs. med planering, genomförande och uppföljning av åtgärder vidtagna för att stärka kommunens förmåga att motstå och hantera samhällsstörningar i fredstid och i krig.

Syfte

Syftet med detta stödjande dokument är att påvisa definitioner och principer som kan nyttjas för att tydliggöra vilka verksamheter/funktioner som bör prioriteras.

Relaterade styrdokument

Policy för civil beredskap

Riktlinje för civil beredskap

Plan för civil beredskap 2024–2026

Konkretiserad plan för civil beredskap 2024–2026

Inriktning för förmågehöjning civil beredskap

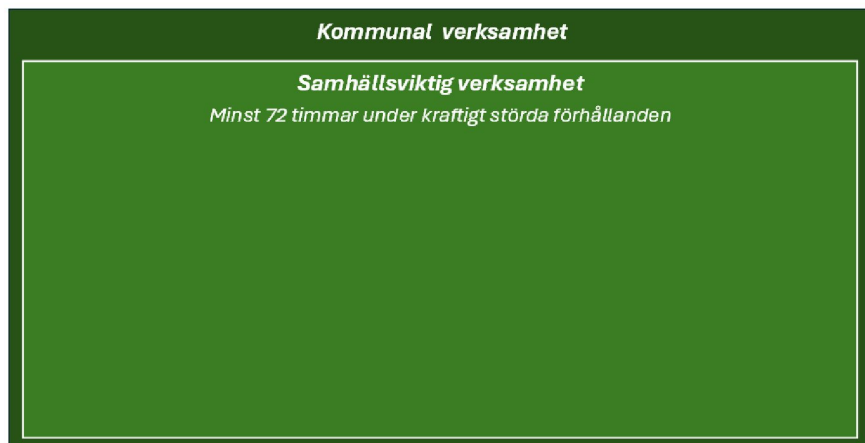
Reglemente för nämnder och styrelse

Samhällsviktig verksamhet - definitioner

Samhällsviktig verksamhet (SVV)

Med samhällsviktig verksamhet avses verksamheter, tjänster eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer viktiga samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet.

En övervägande majoritet av kommunens verksamheter är samhällsviktiga, antingen i sin helhet eller genom att det i verksamheten finns funktioner/delar som är att betrakta som samhällsviktiga. Det innebär dock inte med automatik att dessa verksamheter i sin helhet är att betrakta som samhällsviktiga. Delar av en verksamhet kan vara samhällsviktig medan andra delar är viktiga men inte absolut nödvändiga för att tillgodose samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet. För att säkerställa vilka delar av respektive verksamhet som är samhällsviktiga krävs analys och prioritering inom varje verksamhet. Detta sker inom ramen för kommunens systematiska kontinuitetsarbete (SKA).

Figur 1 – En övervägande majoritet av den kommunala verksamheten är samhällsviktig

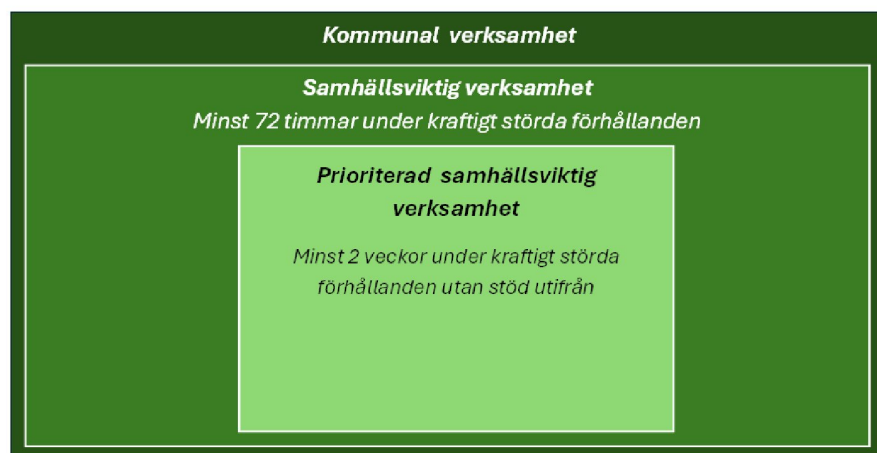
Prioriterad samhällsviktig verksamhet (PSVV)

Med prioriterad samhällsviktig verksamheten avses samhällsviktig verksamhet som är kritisk för att direkt eller indirekt tillgodose livsnödvändiga behov vid omfattande fredstida samhällsstörning eller händelse.

Med prioriterad samhällsviktig verksamhet avses verksamhet/funktioner som är kritiska för att:

- rädda nödlidande
- avvärja eskalering/hantera pågående händelse
- tillgodose behov av livsnödvändig vård och omsorg.
- tillgodose livsnödvändiga behov av värme, vatten och sanitet/avfallshantering.
- tillgodose akuta behov av evakuering och inhysning (skydd)
- upprätthålla livsnödvändiga transporter av personer samt distribution av livsnödvändiga varor och tjänster
- tillgodose kritiska behov hos de som arbetar inom PSVV (exempelvis genom tillsyn av barn dygnet runt, tillsyn av anhöriga med tillsynsbehov m.m.)
- samordna och leda kommunal verksamhet som är kritisk för att hantera omfattande samhällsstörning eller händelse (innefattar krisledningsförmåga, system för krisledning samt säker och robust kommunikation).
- nå ut med information och motverka desinformation

Ovanstående förteckning över prioriterad samhällsviktig verksamhet kommer över tid kompletteras och förtydligas inom ramen för det systematiska kontinuitetsarbetet samt eventuella förtydliganden som framgår av eller blir en följd av ny lagstiftning/författning.

Figur 2 – Prioriterad samhällsviktig verksamhet tillgodoser livsnödvändiga behov vid omfattande fredstida samhällsstörning eller händelse.

Totalförsvarsviktig verksamhet (TFVV)

Vissa samhällsviktiga verksamheter är, utifrån deras betydelse för Sveriges planering inför och hantering av höjd beredskap eller krig, nödvändiga för totalförsvaret. Vid höjd beredskap tillkommer uppdrag som i ordinarie fall ej ingår i den kommunala kompetensen.

Förteckning över Totalförsvarsviktig verksamhet hanteras med anledning av informationsklassning på annat sätt.

Figur 3 – Vissa samhällsviktiga verksamheter är, utifrån deras betydelse för Sveriges planering inför och hantering höjd beredskap eller krig, nödvändiga för totalförsvaret. Vid höjd beredskap tillkommer uppdrag som i ordinarie fall ej ingår i den kommunala kompetensen.